

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE — BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

REGION DE BRUXELLES-CAPITALE

[C – 2017/31727]

19 JUILLET 2017. — Arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale adoptant le Programme Régional de Réduction des Pesticides 2018-2022 en Région de Bruxelles-Capitale

Le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,

Vu l'ordonnance du 20 juin 2013 relative à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable en Région de Bruxelles-Capitale, articles 5, § 1er, et 17;

Vu l'avis de l'Inspecteur des Finances, donné le 20 janvier 2017;

Vu l'avis du Ministre du Budget, donné le 2 février 2017;

Vu l'avis du Conseil de l'Environnement de la Région de Bruxelles-Capitale, donné le 8 mars 2017;

Vu l'avis du Conseil Supérieur Bruxellois pour la Conservation de la Nature donné le 3 mars 2017;

Vu l'avis du Conseil Économique et Social de la Région de Bruxelles-Capitale, donné le 13 mars 2017;

Vu l'avis de Brulocalis, l'Association de la Ville et des Communes de la Région de Bruxelles-Capitale, donné le 3 avril 2017;

Vu les résultats de l'enquête publique réalisée du 9 février au 10 avril 2017 sur le territoire de la Région de Bruxelles-Capitale, conformément à l'ordonnance du 20 juin 2013 relative à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable en Région de Bruxelles-Capitale, article 5, § 3;

Considérant la Directive 2009/128/CE du Parlement européen et du Conseil du 21 octobre 2009 instaurant un cadre d'action communautaire pour parvenir à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable, article 4;

Sur proposition de la Ministre du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale, chargée de l'Environnement et de la Conservation de la nature;

Après délibération,

Arrête :

Article 1er. Le Gouvernement approuve le Programme Régional de Réduction des Pesticides 2018-2022 en Région de Bruxelles-Capitale figurant en annexe du présent arrêté, accompagné de sa déclaration environnementale.

Ce programme contribue au Plan d'Action National, ou NAPAN, établi pour la même période.

Art. 2. Le ministre qui a l'Environnement et la Conservation de la nature dans ses attributions est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Bruxelles, le 19 juillet 2017.

Pour le Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale :

Le Ministre-Président
du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,
R. VERVOORT

La Ministre du Logement, de la Qualité de Vie,
de l'Environnement et de l'Energie,
C. FREMAULT

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

[C – 2017/31727]

19 JULI 2017. — Besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering ter goedkeuring van het Gewestelijk Programma voor Pesticiden-reductie 2018-2022 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering,

Gelet op de ordonnantie van 20 juni 2013 betreffende een pesticidegebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, artikelen 5, § 1, en 17;

Gelet op het advies van de Inspectie van Financiën, gegeven op 20 januari 2017;

Gelet op het akkoord van de Minister van Begroting, gegeven op 2 februari 2017;

Gelet op het advies van de Raad voor het Leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gegeven op 8 maart 2017;

Gelet op het advies van de Brusselse Hoge Raad voor Natuurbehoud, gegeven op 3 maart 2017;

Gelet op het advies van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gegeven op 13 maart 2017;

Gelet op het advies van Brulocalis, de Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, gegeven op 3 april 2017;

Gelet op de resultaten van het openbaar onderzoek uitgevoerd van 9 februari tot 10 april 2017 op het grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, conform de ordonnantie van 20 juni 2013 betreffende een pesticidegebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, artikel 5, § 3;

Overwegende de Richtlijn 2009/128/EG van het Europese Parlement en van de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwijdering van een duurzaam gebruik van pesticiden, artikel 4;

Op voordracht van de Minister van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering, bevoegd voor Leefmilieu en Natuurbehoud;

Na beraadslaging,

Besluit :

Artikel 1. De Regering geeft haar goedkeuring aan het Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie 2018-2022 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat bij dit besluit is gevoegd, vergezeld van zijn milieoverklaring.

Dit programma draagt bij tot het Nationaal Actieplan, of NAPAN, dat voor dezelfde periode werd opgesteld.

Art. 2. De minister die bevoegd is voor Leefmilieu en Natuurbehoud, wordt belast met de uitvoering van dit besluit.

Brussel, 19 juli 2017.

Voor de Brusselse Hoofdstedelijke Regering :

De Minister-President
van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,
R. VERVOORT

De Minister van Huisvesting, Levenskwaliteit,
Leefmilieu en Energie,
C. FREMAULT

ANNEXE I

ANNEXE 1re : Programme régional de réduction des pesticides 2018-2022
en Région de Bruxelles-Capitale

RAPPORT TECHNIQUE ESPACES VERTS · BIODIVERSITÉ**PROGRAMME PESTICIDES****Programme Régional de Réduction des Pesticides 2018-2022
en Région de Bruxelles-Capitale****19 JUILLET 2017**

TABLE DES MATIÈRES

I. CONTEXTUALISATION	5
1. Champ d'application.....	5
2. Définitions et concepts principaux.....	5
3. Contexte législatif et règlementaire relatif à l'utilisation des pesticides	10
3.1. Contexte européen.....	10
3.2. Contexte fédéral	10
3.3. Contexte régional	11
4. Coordination suprarégionale	12
II. OBJECTIFS DU PROGRAMME 2018-2022	13
1. Bruxelles sans pesticides : une vision ambitieuse pour la région	13
2. Cinq axes prioritaires	14
III. PROGRAMME D'ACTIONS 2018-2022	17
1. Généralités	17
1.1. Structuration du contenu	17
1.2. Procédure d'élaboration.....	17
❖ Consultation publique	17
❖ Avis des instances consultatives	17
❖ Version modifiée du Programme régional.....	17
1.3. Articulation avec les autres plans et programmes régionaux	17
1.4. Continuité du programme 2013-2017	18
2. Objectifs et actions	20
2.1. Formation pour les professionnels travaillant avec des PPP	20
❖ Mise en œuvre du système de certification belge de "Phytolice"	20
❖ Accès à une formation (initiale et continue) adéquate	20
2.2. Vente de pesticides	23
❖ Information générale dans les points de vente de pesticides pour le grand public.....	23
❖ Disponibilité de conseillers certifiés sur les lieux de vente de PPP non professionnels.....	23
❖ PPP à usage professionnel uniquement disponibles pour les titulaires d'une phytolice	23
2.3. Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives	24
❖ Assurer une information équilibrée concernant les pesticides et leurs alternatives	24
❖ Systèmes de collecte d'informations concernant les cas d'empoisonnement.....	28
2.4. Inspection de l'équipement pour l'application de PPP.....	29
2.5. Annonce préalable de pulvérisations aux personnes potentiellement exposées	29
2.6. Protection du milieu aquatique	30
2.7. Diminution de l'utilisation de pesticides dans les zones ciblées	32
❖ Zones utilisées par le grand public ou des groupes vulnérables	32
❖ Protection de la faune et de la flore	34
❖ Zones récemment traitées accessibles au personnel agricole	36
❖ Protection de l'eau potable	36
2.8. Manipulation/stockage des PPP et de leurs emballages/résidus.....	37
❖ Limitation des risques avant, pendant et après la pulvérisation.....	37
❖ Mesures additionnelles pour les amateurs	37
❖ Mesures d'atténuation des risques pour les locaux de stockage utilisés par des professionnels.....	37
2.9. Lutte intégrée contre les ennemis des cultures - Integrated Pest Management (IPM)	38
❖ Favoriser les systèmes à faible apport comme la lutte intégrée et l'agriculture biologique.....	38
❖ Création des conditions nécessaires pour favoriser la mise en œuvre de la lutte intégrée.....	39
❖ Renforcement des principes généraux de la lutte intégrée	43
❖ Stimulation de la mise en œuvre de la lutte intégrée dans des principes directeurs spécifiques aux secteurs	44
2.10. Indicateurs	46
2.11. Mesures d'atténuation des risques	47
2.12. Gestion et suivi du Plan	48
ABRÉVIATIONS & ACRONYMES	49
ANNEXE 1 - VERSION SYNTHÉTIQUE DU PROGRAMME (VERSION NAPAN)	

I. CONTEXTUALISATION

1. CHAMP D'APPLICATION

La directive-cadre européenne 2009/128/CE et l'ordonnance bruxelloise du 20 juin 2013 (voir contexte législatif au point I.3) ne portant actuellement que sur l'utilisation des produits phytopharmaceutiques, le présent programme d'actions vise essentiellement à la réduction des risques et des effets des pesticides qui sont des produits phytopharmaceutiques.

Toutefois, au regard des risques posés par les biocides, plusieurs actions concerneront également ces produits, notamment en matière de sensibilisation et d'information des différents publics exposés.

2. DÉFINITIONS ET CONCEPTS PRINCIPAUX

Les définitions présentées ici sont proposées à des fins d'information et de vulgarisation, de manière à faciliter la compréhension du programme d'actions. Elles sont essentiellement issues et adaptées des définitions de l'ordonnance du 20 juin 2013, de l'arrêté royal du 19 mars 2013, du règlement (CE) n°1107/2009 et de la directive 2009/128/CE.

Pesticides

L'ensemble des produits phytopharmaceutiques et des biocides.

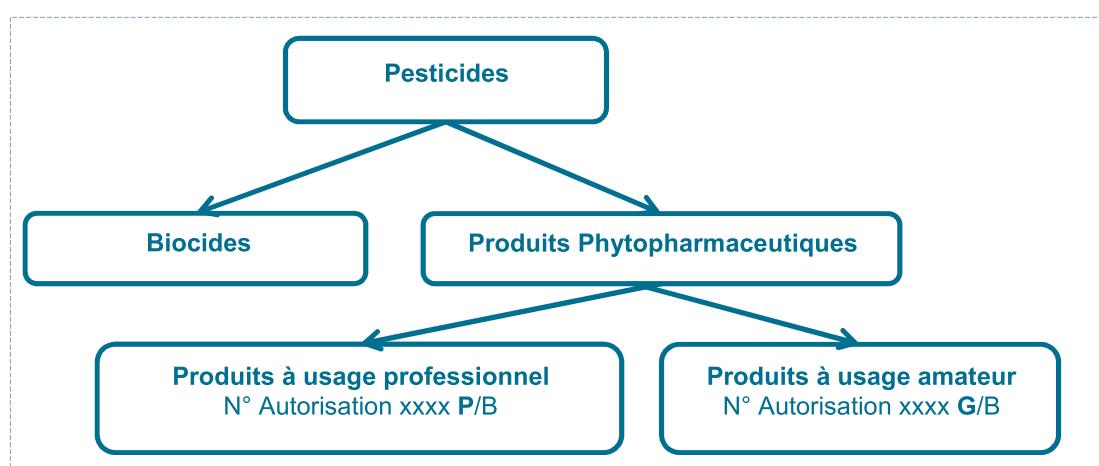

Fig. 1 : Types de pesticides

Substances actives

Les principes actifs (molécules ou micro-organismes), d'origine naturelle ou synthétique, exerçant une action générale ou spécifique sur les organismes nuisibles ou sur les végétaux. L'autorisation des substances actives est de compétence européenne. Une substance active peut être autorisée dans le cadre du règlement « produits phytopharmaceutiques » et/ou du règlement « biocides ». Une même substance reconnue dans les deux cas doit toutefois faire l'objet de procédures distinctes d'autorisation et, à terme, de mise sur le marché.

Sont des substances actives phytopharmaceutiques : le glyphosate (herbicide), le fipronil (insecticide), le thiaméthoxame (insecticide néonicotinoïde), le bacille de Thuringe (*Bacillus thuringiensis* ; insecticide), le virus de la mosaïque du pépin (sous forme de vaccin contre la maladie qu'il provoque), etc.

Sont des substances actives biocides : l'hypochlorite de soude (javel), le peroxyde d'hydrogène (eau oxygénée), le bacille de Thuringe, le thiaméthoxame, la warfarine (mort aux rats), le formaldéhyde (formol), etc.

Produits phytopharmaceutiques, PPP

Ou produits de protection des plantes, produits phytosanitaires

Les produits (= mélanges) composés de substances actives phytopharmaceutiques et d'adjuvants, sous la forme dans laquelle ils sont livrés à l'utilisateur, et destinés à :

- **protéger les végétaux** (ou les produits végétaux) contre tous les organismes nuisibles ou prévenir l'action de ceux-ci (p. ex. insecticides, fongicides, molluscicides, nématicides, acaricides, etc.) ;
- **exercer une action sur les processus vitaux des végétaux**, telles les substances exerçant une action sur leur croissance (p.ex. éliciteurs, hormones de bouturage), à l'exclusion des engrains, fertilisants et amendements du sol ;
- **assurer la conservation des produits végétaux**, à l'exclusion des conservateurs alimentaires ;
- **détruire les végétaux ou les parties de végétaux indésirables** (p. ex. herbicides), à l'exception des algues, à moins que les produits ne soient appliqués sur le sol ou l'eau pour protéger les végétaux ;
- **freiner ou prévenir une croissance indésirable des végétaux**, à l'exception des algues, à moins que les produits ne soient appliqués sur le sol ou l'eau pour protéger les végétaux.

L'autorisation des produits phytopharmaceutiques est de compétence nationale (en Belgique, de compétence fédérale), sur base de substances et adjutants autorisés en Europe. Les produits phytopharmaceutiques sont autorisés sur le marché belge soit pour une usage professionnel (numéro d'autorisation au format xxxx P/B), soit pour un usage non professionnel ou « amateur » (numéro d'autorisation au format xxxx G/B). L'utilisation, l'achat et le stockage de produits professionnels nécessitent une phytolice ; de même que la vente ou le conseil de tout type de PPP.

Biopesticides

Les produits phytopharmaceutiques biologiques basés sur des micro-organismes et des produits d'origine naturelle. Les biopesticides regroupent :

- certaines substances actives d'origine végétale (pyréthrines, huile essentielle de menthe, etc.) ;
- les micro-organismes (bactéries, virus, champignons) ;
- les *semiochemicals*, phéromones et autres substances naturelles ou synthétiques agissant sur le comportement des organismes indésirables ;
- certains autres produits d'utilisation traditionnelle en agriculture biologique (soufre, cuivre – bouillie bordelaise –, phosphate de fer, huile de paraffine, etc.).

Substances et produits phytopharmaceutiques à faible risque

Les substances actives phytopharmaceutiques reconnues comme telles en raison de leurs faibles risques pour la santé et l'environnement.

Un produit phytopharmaceutique à faible risque contient des substances actives à faible risque, ne contient pas de substance préoccupante¹, est suffisamment efficace, et ne provoque pas de souffrances ou de douleurs inacceptables chez les vertébrés à combattre. La liste des substances à faible risque n'a pas encore été arrêtée au niveau européen.

Biocides

Les substances actives et les produits (= mélange) en contenant, qui sont destinés à détruire, repousser ou rendre inoffensifs les organismes nuisibles, à en prévenir l'action ou à les combattre de toute autre manière, par une action chimique ou biologique, à l'exclusion des produits phytopharmaceutiques, des médicaments (à usage humain ou vétérinaire) ou des cosmétiques.

À la différence des produits phytopharmaceutiques, ils ne sont pas utilisés pour protéger ou détruire des végétaux. L'autorisation des produits biocides est de compétence nationale (en Belgique, de compétence fédérale), sur base de substances autorisées en Europe. Les produits biocides sont autorisés sur le marché belge soit en circuit libre, soit en circuit restreint (nécessitant un enregistrement des utilisateurs professionnels).

Les biocides sont répartis en plusieurs groupes : groupe 1 – produits désinfectants ; groupe 2 – produits de protection ; groupe 3 – produits de lutte contre les nuisibles ; groupe 4 – autres produits biocides.

Sont des produits biocides : **groupe 1** – les produits désinfectants et bactéricides (javel, eau oxygénée, etc.) utilisés en hygiène humaine et vétérinaire, pour la désinfection de l'eau et des surfaces ; **groupe 2** – les produits de protection des matériaux (protection du bois, de la maçonnerie, des fibres textiles, etc.) ; **groupe 3** – les produits destinés à lutter contre les organismes nuisibles (anti-moustiques, boîtes anti-fourmis, répulsifs antipuces, anti-acariens pour la literie, rodenticides/raticides, etc.) ; **groupe 4** – les produits d'embaumement et de taxidermie.

¹ Substance préoccupante : toute substance active intrinsèquement capable de provoquer un effet néfaste pour l'homme, les animaux ou l'environnement et contenue ou produite dans un PPP à une concentration suffisante pour risquer de provoquer un tel effet. Les substances préoccupantes comprennent notamment les substances satisfaisant aux critères fixés pour être classées dangereuses conformément au règlement (CE) n°1272/2008 relatif à la classification, à l'étiquetage et à l'emballage des substances et des mélanges.

Zones tampons

Des zones de taille appropriée dans lesquelles le stockage et l'épandage de produits phytopharmaceutiques sont interdits, de manière, notamment, à protéger les organismes aquatiques non cibles et limiter la contamination des eaux de surface. Les zones tampons minimales sont définies aux niveaux fédéral et régional, et peuvent être élargies selon les produits utilisés (information reprise, au cas par cas, dans les actes d'autorisation des produits).

Zones sensibles à risques accrus

Au sens de l'ordonnance du 20 juin 2013 : les lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables (écoles, maisons de repos, etc.), les zones protégées pour préserver l'eau potable (zones de protection des captages d'eau) et la nature (réserves naturelles et forestières, sites Natura 2000), ainsi que les zones tampons.

Groupes vulnérables

Les personnes nécessitant une attention particulière dans le contexte de l'évaluation des effets aigus et chroniques des produits phytopharmaceutiques sur la santé.

Sont des groupes vulnérables : les femmes enceintes et les femmes allaitantes, les enfants à naître, les nourrissons et les enfants (jusque 18 ans), les personnes âgées et les travailleurs et habitants fortement exposés aux pesticides sur le long terme, les personnes malades et convalescentes, les adultes atteints d'un handicap, les personnes atteintes d'une pathologie lourde.

Phytolice

Le certificat délivré par l'autorité fédérale pour l'utilisation professionnelle, le conseil ou la distribution de produits phytopharmaceutiques. La phytolice peut être obtenue sur base d'un diplôme reconnu de l'enseignement ordinaire obtenu depuis 2013 ou, à défaut, par la réussite d'un examen (« examen de base »), éventuellement précédé d'une formation appropriée (« formation initiale »). D'une validité de 6 ans, la phytolice peut être renouvelée si son titulaire a suivi un nombre suffisant d'activités de formation continue.

Il existe 5 types de phytolices : **P1** (assistant usage professionnel : applique sous l'autorité d'un P2 ou P3, sans choisir les produits), **P2** (usage professionnel : choisit les traitements, applique les produits, achète les produits et gère le local de stockage), **Ps** (usage professionnel spécifique : pour une liste restreinte de produits plus dangereux), **P3** (distribution/conseil : vend des PPP – professionnels ou non – et/ou conseille les utilisateurs professionnels en matière de PPP professionnels), **NP** (distribution/conseil de produits non professionnel : vend des produits non professionnels et/ou conseille les amateurs sur leur utilisation).

La délivrance des phytolices est de compétence fédérale ; l'organisation des examens et formations initiale et continue est de compétence régionale ; la reconnaissance des cursus de l'enseignement ordinaire donnant accès à la phytolice est de compétence communautaire.

Techniques/méthodes alternatives

Les méthodes de substitution aux produits phytopharmaceutiques, telles que les techniques manuelles (p. ex. binette, sarcloir, brosse), mécaniques (p. ex. balayeuse), thermiques (p. ex. désherbeur à flamme nue, à infrarouges ou à mousse chaude), ou de lutte biologique (p. ex. introduction de larves de coccinelles ou de nématodes), à l'exception des biopesticides (micro-organismes), qui sont des produits phytopharmaceutiques.

Dans le cadre du présent programme, le terme « techniques alternatives » peut renvoyer également aux alternatives aux produits biocides, selon les mêmes modalités.

Utilisateur professionnel

Toute personne qui utilise des produits phytopharmaceutiques au cours de son activité professionnelle, et notamment les opérateurs, les techniciens, les employeurs et les indépendants, et leurs sous-traitants respectifs, tant dans le secteur agricole que dans d'autres secteurs (p. ex. entretien de parcs et jardins).

Les gestionnaires d'espaces publics sont considérés comme des utilisateurs professionnels (services espaces verts, voiries, propriété publique, etc., et entreprises agissant pour leur compte).

Espaces publics

Sont des espaces publics au sens de l'ordonnance du 20 juin 2013 (et donc visés par l'interdiction d'utilisation des produits phytopharmaceutiques depuis le 21 juin 2013) :

- les parcs, squares, jardins publics, bois et forêts ;
- les éléments liés à la voirie : chaussées, trottoirs, accotements, bermes, terre-pleins et autres, en ce compris les autoroutes, les lignes ferroviaires, les voies de trams et les sites propres des bus ;
- les berges des cours d'eau, étangs, marais ou toutes autres pièces d'eau relevant du domaine public ;

- les terrains (faisant ou non partie du domaine public) dont une autorité publique est propriétaire ou locataire, et qui sont utilisés à une fin d'utilité publique (ou attenant à un bâtiment utilisé à une fin d'utilité publique), comme par exemple les cimetières, les potagers collectifs, les abords de bâtiments publics, les abords de logements sociaux, etc.

Sont exclus des espaces publics : les pépinières et les installations de production horticole qui sont exclusivement réservées aux services publics, les institutions situées dans le domaine public dont le but est la production, la recherche et l'enseignement agricole et horticole, et les lieux et bâtiments qui accueillent des groupes vulnérables (ces derniers bénéficient d'une protection particulière liée aux groupes vulnérables).

Lutte intégrée (contre les ennemis des cultures)

Ou IPM, *Integrated Pest Management*

La prise en considération attentive de toutes les méthodes de protection des plantes disponibles et, par conséquent, l'intégration des mesures appropriées qui découragent le développement des populations d'organismes nuisibles et maintiennent le recours aux produits phytopharmaceutiques et à d'autres types d'interventions à des niveaux justifiés des points de vue économique et environnemental, et réduisent ou limitent au maximum les risques pour la santé humaine et l'environnement.

La lutte intégrée contre les ennemis des cultures privilégie la croissance de cultures saines en veillant à perturber le moins possible les agroécosystèmes et encourage les mécanismes naturels de lutte contre les ennemis des cultures.

La lutte *biologique* intégrée est une application des principes de lutte intégrée compatible avec la production biologique, et qui ne recourt qu'à des biopesticides et produits phytopharmaceutiques autorisés en agriculture biologique.

Agriculture biologique

La production biologique est un système global de gestion agricole et de production alimentaire qui allie les meilleures pratiques environnementales, un haut degré de biodiversité, la préservation des ressources naturelles et une méthode de production respectant la préférence de certains consommateurs à l'égard des produits obtenus grâce à des substances et des procédés naturels.

L'agriculture biologique est définie au niveau européen par le règlement (CE) n°834/2007.

Eaux de surface

Toutes les eaux stagnantes et les eaux courantes à la surface du sol (rivière, canaux, étangs, mares, fossés, noues, etc.). Les principales eaux de surface en Région de Bruxelles-Capitale sont représentées à la figure 2.

Eaux souterraines

Toutes les eaux se trouvant sous la surface du sol, dans la zone de saturation et en contact direct avec le sol et le sous-sol.

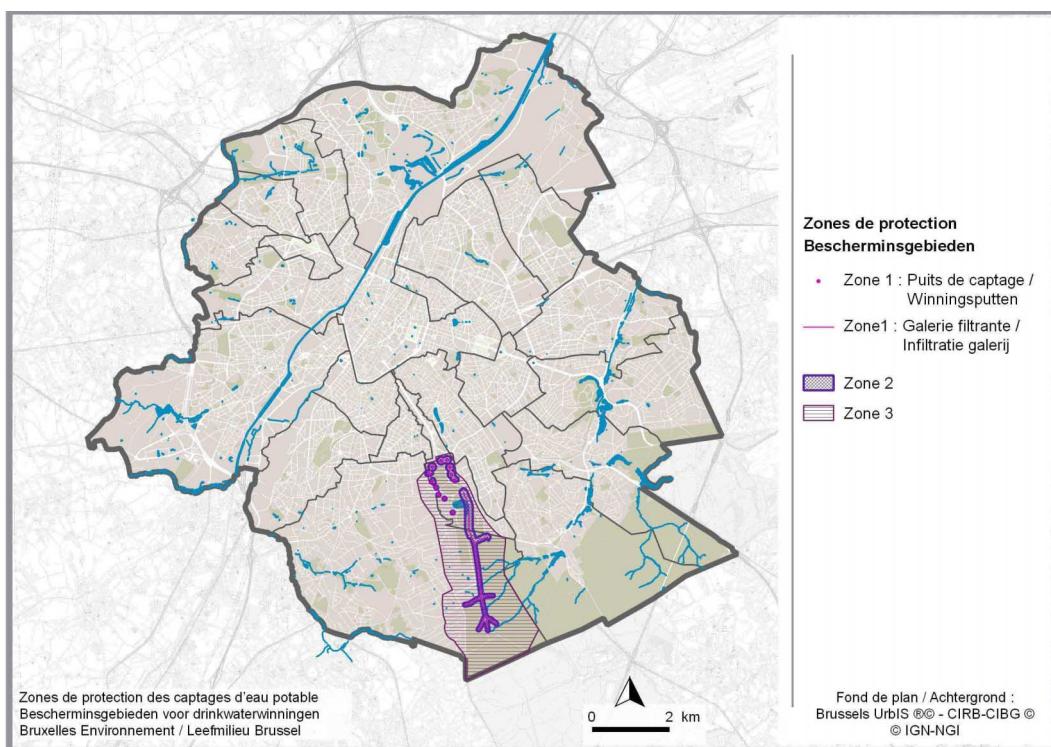
Zone de protection des captages d'eau

Les zones situées au bois de la Cambre et à la drève de Lorraine en forêt de Soignes, définies par l'arrêté du gouvernement du 19 septembre 2002, en vue de protéger les eaux souterraines.

Trois types de zones sont définies : de types I, II et III. L'utilisation des produits phytopharmaceutiques est interdite dans les zones de protection de types I et II depuis le 21 juin 2013, et dans la zone de type III depuis le 1er janvier 2016. L'utilisation de biocides est également interdite dans les zones de types I et II.

Les eaux souterraines situées sous le bois de la Cambre et la forêt de Soignes fournissent 3% de l'eau de distribution en Région de Bruxelles-Capitale.

Fig. 2 : Zones de protection des captages d'eau destinée à la consommation humaine.

3. CONTEXTE LÉGISLATIF ET RÈGLEMENTAIRE RELATIF À L'UTILISATION DES PESTICIDES

3.1. Contexte européen

La directive-cadre « Pesticides » 2009/128/CE détermine les lignes directrices de la réduction des risques et des effets des pesticides (produits phytopharmaceutiques uniquement) en Europe. Elle est transposée au niveau fédéral par l'arrêté royal du 19 mars 2013, et au niveau bruxellois par l'ordonnance du 20 juin 2013.

La directive prévoit que les États Membres adoptent des plans d'action nationaux en vue de réduire les risques et les effets de l'utilisation des pesticides sur la santé humaine et l'environnement, et d'encourager l'élaboration et l'introduction de la lutte intégrée (article 4).

[Directive 2009/128/CE du Parlement Européen et du Conseil du 21 octobre 2009 instaurant un cadre d'action communautaire pour parvenir à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable.](#)

Le règlement « Produits phytopharmaceutiques » n°1107/2009 détaille, notamment, les procédures d'évaluation et d'autorisation des substances actives phytopharmaceutiques (procédure européenne) et des produits contenant ces substances (procédures nationales). Il est d'application directe dans tous les États Membres.

[Règlement \(CE\) n° 1107/2009 du Parlement européen et du Conseil du 21 octobre 2009 concernant la mise sur le marché des produits phytopharmaceutiques et abrogeant les directives 79/117/CEE et 91/414/CEE du Conseil.](#)

Le règlement « Agriculture bio » n° 889/2008 fixe les règles applicables à la production biologique ainsi que, en son annexe II, les substances actives phytopharmaceutiques pouvant être utilisées².

[Règlement \(CE\) N° 889/2008 de la Commission du 5 septembre 2008 portant modalités d'application du règlement \(CE\) n° 834/2007 du Conseil relatif à la production biologique et à l'étiquetage des produits biologiques en ce qui concerne la production biologique, l'étiquetage et les contrôles.](#)

Le règlement n° 540/2011 détermine la liste des substances actives (phytopharmaceutiques) autorisées en Europe. Des mises à jour régulières sont effectuées.

[Règlement d'exécution \(UE\) N° 540/2011 de la Commission du 25 mai 2011 portant application du règlement \(CE\) n°1107/2009 du Parlement européen et du Conseil, en ce qui concerne la liste des substances actives approuvées.](#)

Le règlement « Biocides » n° 528/2012 détaille les procédures d'évaluation des substances actives et d'autorisation de mise sur le marché des produits biocides. Il est d'application directe dans tous les États Membres.

[Règlement \(UE\) n° 528/2012 du Parlement Européen et du Conseil du 22 mai 2012 concernant la mise à disposition sur le marché et l'utilisation des produits biocides.](#)

3.2. Contexte fédéral

L'arrêté royal du 19 mars 2013 transpose la directive 2009/128/CE pour les compétences fédérales. Il détermine les modalités de certaines pratiques et utilisations spécifiques (en interdisant par exemple les pulvérisations aériennes ou en fixant des zones tampons obligatoires), ainsi que des conditions relatives à la manipulation et au stockage des produits. Il fixe également des conditions liées à la distribution, au conseil et à l'utilisation professionnelle des produits phytopharmaceutiques, dont les différentes modalités d'octroi et de renouvellement de la phytolice.

[Arrêté royal du 19 mars 2013 pour parvenir à une utilisation des produits phytopharmaceutiques et adjuvants compatible avec le développement durable](#)

L'arrêté royal du 28 février 1994 détermine les conditions de conservation, de mise sur le marché et d'utilisation des pesticides. L'arrêté royal du 30 novembre 2011 y apporte une modification majeure en ce qu'il scinde le marché des produits phytopharmaceutiques en deux catégories de produits depuis le 18 août 2012 : les PPP à usage professionnel et les PPP à usage non professionnel.

[Arrêté royal du 28 février 1994 relatif à la conservation, à la mise sur le marché et à l'utilisation des pesticides agricoles.](#)

² Les produits contenant ces substances doivent néanmoins être autorisés à l'échelle nationale, selon les procédures prévues par le Règlement (CE) n°1107/2009. La liste des produits répondant à cette double autorisation est disponible sur le portail fédéral www.phytoweb.be.

L'arrêté royal du 8 mai 2014 complète le règlement biocides n° 528/2012 et précise les procédures d'autorisation de mise sur le marché des biocides en Belgique. Il instaure notamment un « circuit restreint » pour les produits biocides les plus problématiques.

[Arrêté royal du 8 mai 2014 relatif à la mise à disposition sur le marché et à l'utilisation de produits biocides.](#)

3.3. Contexte régional

L'ordonnance³ « pesticides⁴ » du 20 juin 2013 transpose la directive 2009/128/CE pour les compétences régionales, et prévoit la mise en place de programmes d'actions quinquennaux (art. 4 et 5), dont le présent programme participe. Ces programmes visent, entre autres, l'information des différents publics cibles (en complément de l'art. 17) et la promotion des techniques alternatives et de la lutte intégrée.

L'ordonnance réglemente en outre l'utilisation des produits phytopharmaceutiques dans les espaces publics par les gestionnaires d'espaces publics (art. 6), dans les zones sensibles à risques accrus, dont les lieux et établissements qui accueillent ou hébergent des groupes vulnérables (art. 7), dans les zones protégées à des fins de préservation de la qualité de l'eau destinée à la consommation humaine ou de conservation de la nature (art. 8, § 1er), et dans les zones tampons (art. 8, § 2).

L'ordonnance détermine les conditions dérogatoires aux interdictions fixées aux articles 6 à 8, § 1er (art. 9) et les diverses obligations de registre, d'affichage et de balisage qui en résultent (art. 10 et 11). Elle établit le cadre de l'application des principes de la lutte intégrée quelle que soit la zone concernée (art. 12 – principes développés à l'annexe I de l'ordonnance), et prévoit des modalités de stockage, manipulation et gestion des déchets de produits phytopharmaceutiques (art. 19).

Relativement à la phytolice, dont le fonctionnement général est déterminé par l'arrêté royal du 19 mars 2013, l'ordonnance établit les principes généraux des examens de base ainsi que des formations initiales et de la formation continue (art. 13 à 16).

L'ordonnance établit enfin les sanctions applicables en cas d'infraction (art. 22) ; ces sanctions ont depuis été uniformisées et sont maintenant celles reprises par le Code de l'inspection, la prévention, la constatation et la répression des infractions en matière d'environnement et de la responsabilité environnementale (art. 31, § 1er).

[Ordonnance du 20 juin 2013 relative à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable en Région de Bruxelles-Capitale](#)

L'ordonnance est mise en application par une série d'arrêtés du gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale adoptés entre 2015 et 2017 dans le cadre du premier programme de réduction des pesticides.

- L'arrêté du 16 juillet 2015 précise les modalités de stockage, de manipulation et de gestion des déchets de produits phytopharmaceutiques par les utilisateurs professionnels.
- L'arrêté du 10 novembre 2016 détermine les modalités de l'affichage (contenu, format) et du balisage obligatoires lors d'une application de pesticides autorisée par dérogation dans les espaces accessibles au public.
- L'arrêté du 10 novembre 2016 fixe les contenus du « plan d'application » des pesticides par les gestionnaires d'espaces publics, dont l'introduction est nécessaire pour bénéficier des dérogations prévues à titre de période transitoire (devant aboutir à une utilisation nulle de produits phytopharmaceutiques au 1er janvier 2019 au plus tard).
- L'arrêté du 10 novembre 2016 interdit les utilisations de pesticides contenant du glyphosate sur l'ensemble du territoire régional.
- L'arrêté du 26 janvier 2017 interdit les utilisations de pesticides contenant du fipronil ou des néonicotinoïdes sur l'ensemble du territoire régional
- L'arrêté du 31 mars 2017 prévoit les modalités d'organisation des examens, formations initiales et activités de formation continue dans le cadre de la phytolice.

³ L'ordonnance du 20 juin 2013 abroge l'ordonnance du 1er avril 2004 relative à l'usage des pesticides par les gestionnaires d'espaces publics de la Région de Bruxelles-Capitale.

⁴ Comme pour la directive 2009/128/CE, l'ordonnance précise, en son article 2, qu'elle restreint son champ d'application aux pesticides qui sont des produits phytopharmaceutiques.

L'ordonnance « Nature » du 1er mars 2012 définit le cadre de la conservation de la nature en Région de Bruxelles-Capitale. Elle interdit notamment l'utilisation de pesticides (PPP + biocides) dans les réserves naturelles (art. 27), réserves forestières (art. 39) et dans les sites Natura 2000 (*via* les arrêtés de désignation et plans de gestion des sites concernés).

Elle reprend également une liste de méthodes de capture et de mise à mort interdites sur l'ensemble du territoire régional, et interdit en cela l'utilisation de biocides des types 14 (rodenticides et autres poisons visant à tuer des mammifères), 15 (produits visant à tuer des oiseaux) et 17 (produits visant à tuer des poissons).

Elle fixe enfin, en son annexe IV, la liste des espèces invasives à laquelle renvoie l'ordonnance pesticides en matière de dérogations générales.

[Ordonnance du 1er mars 2012 relative à la conservation de la nature.](#)

4. COORDINATION SUPRARÉGIONALE

La transposition de la directive 2009/128/CE en droit belge ayant nécessité l'articulation de compétences fédérales, régionales et communautaires, des espaces d'échanges et de coordination entre les entités fédérale et fédérées ont été aménagés.

Le pilotage général du Plan d'Action National (NAPAN) s'opère au sein de la NAPAN Task Force (ou NTF⁵), sous la direction de la CIE NAPAN (conférence interministérielle de l'environnement élargie à toutes les autres compétences abordées par le NAPAN, principalement la santé et l'agriculture), et dans laquelle la Région de Bruxelles-Capitale est représentée, *via* Bruxelles Environnement.

La NTF est responsable de l'articulation des programmes fédéral et régionaux, de l'enquête publique concertée sur le NAPAN, de la coordination des campagnes de contrôle ou encore du rapportage belge vers l'Europe.

Plusieurs sous-groupes de travail sur des thématiques spécifiques ont également été institués, de manière à collaborer adéquatement avec les parties prenantes (institutions publiques, fédérations et syndicats professionnels, etc.) – on citera le groupe de travail « Phytolice » ou le groupe de travail « Contrôle ».

Enfin, le NAPAN s'est vu doté d'un organe consultatif, le Conseil d'avis du NAPAN (remplaçant et élargissant l'ancien Conseil consultatif du programme fédéral de réduction des pesticides). Y sont représentés, entre autres : les autorités fédérales, régionales et communautaires, les villes et communes (notamment Bruxelles-Capitale), le secteur de la distribution de l'eau (dont VIVAQUA), les fédérations agricoles (agriculture conventionnelle et biologique), le secteur de la protection du bois, le secteur de la production de produits phytopharmaceutiques et de biocides, le secteur de la distribution (y compris grande distribution), le secteur de l'entretien des parcs et jardins (dont l'association bruxelloise des gestionnaires de plantations), les associations de protection des consommateurs, des travailleurs (syndicats) et de protection de l'environnement (dont Inter-Environnement Bruxelles) ainsi que des experts issus du monde de la recherche.

La Région de Bruxelles-Capitale est en outre représentée dans les comités d'agrément des produits phytopharmaceutiques⁶ et d'avis sur les produits biocides, qui sont chargés d'évaluer, entre autres, les demandes de mise sur le marché de nouveaux produits.

⁵ Voir <http://fytoweb.be/fr/plan-de-reduction/concertation/napan-task-force>

⁶ Voir <http://fytoweb.be/fr/produits-phytopharmaceutiques/usage/produits-phytopharmaceutiques/la-procedure-dautorisation-en>

II. OBJECTIFS DU PROGRAMME 2018-2022

1. BRUXELLES SANS PESTICIDES : UNE VISION AMBITIEUSE POUR LA RÉGION

Bien que fortement urbanisée et densément peuplée (1.187.890 habitants au 1er janvier 2016⁷), la Région de Bruxelles-Capitale a su préserver un patrimoine naturel important : couverte de végétation sur 54% de sa superficie (dont 2316 hectares sous statut Natura 2000, soit 14.5 % de la superficie régionale), elle accueille près de 800 espèces de plantes, 45 espèces de mammifères (dont 19 de chauve-souris), 103 espèces d'oiseaux nicheurs et des milliers d'espèces d'insectes⁸, dont 120 espèces d'abeilles sauvages.

Dans un contexte de pressions accrues sur les ressources – par les tendances de fond d'urbanisation et d'accroissement démographique que la Région connaît –, des plans et stratégies sont élaborés de manière à garantir la qualité de vie de tous, dans une ville verte et durable :

- le **Plan Régional Nature**⁹, qui vise à concilier le développement de la ville avec la nature à l'horizon 2050, en favorisant parallèlement l'accès des Bruxellois à la nature, en consolidant le maillage vert et en conciliant accueil de la vie sauvage et développement urbain ;
- **Good Food**¹⁰, la stratégie régionale vers un système alimentaire durable, encadrant le développement de l'agriculture urbaine durable en renforçant l'autoproduction et en préservant les terres agricoles actuelles ;
- le **Plan de Gestion de l'Eau**¹¹, qui s'attèle à rétablir le bon état des eaux souterraines et de surface sur l'ensemble du territoire.

À ces ambitions, et de manière cohérente avec celles-ci (voir point III.1.3), doivent s'ajouter les objectifs et actions du présent programme de réduction des pesticides pour la période 2018-2022. Ce programme poursuit, approfondit et/ou complète les actions entamées lors du premier programme 2013-2017, qui visaient principalement la mise en œuvre opérationnelle de l'ordonnance du 20 juin 2013 destinée, essentiellement, aux professionnels, en particulier aux gestionnaires d'espaces publics (voir point III.1.4).

La Région de Bruxelles-Capitale entend à présent garantir un plus haut niveau de protection des Bruxellois, et notamment des plus vulnérables, en devenant un acteur de premier plan au niveau européen dans l'adoption de pratiques alternatives aux pesticides.

Une enquête réalisée en 2014-2015 en Région de Bruxelles-Capitale a mis en évidence la forte adhésion des Bruxellois aux objectifs de réduction de ces produits. On estime ainsi que près de 9 Bruxellois sur 10 jugent les pesticides de synthèse dangereux pour la santé. En conséquence, 80% d'entre eux sont favorables aux mesures de protection de l'environnement, aussi bien pour la gestion des espaces publics (79%) qu'au niveau de l'agriculture (94%), et plus de 90% sont même prêts à adapter leurs propres comportements¹² en vue d'une interdiction complète des pesticides sur le territoire régional !

⁷ Institut Bruxellois de Statistique et d'Analyse. Chiffres clés de la Région (2016).

En ligne : <http://ibsa.brussels/chiffres/chiffres-cles-de-la-region>

⁸ Rapport sur l'état de la nature en Région de Bruxelles-Capitale (2012).

En ligne : http://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/RapportNature_def_FR.pdf

⁹ Plan Régional Nature en Région de Bruxelles-Capitale (2016-2020).

En ligne : http://www.environnement.brussels/sites/default/files/user_files/prog_20160414_naplan_fr.pdf

¹⁰ Stratégie Good Food, vers un système alimentaire durable en Région de Bruxelles-Capitale (2016-2020).

En ligne : http://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/Strat_GoodFood_FR

¹¹ Projet de Plan de gestion de l'eau de la Région Bruxelles-Capitale (2016-2021).

En ligne : http://www.environnement.brussels/sites/default/files/user_files/rap_projet-pge2016-2021_fr.pdf

¹² Ces dispositions favorables sont néanmoins nuancées par des besoins importants : si les citoyens – ainsi que les professionnels, comme l'ont mis en évidence les conférences-formations « Espaces publics sans pesticides » – sont prêts à changer leurs pratiques et leurs regards, c'est à la condition d'obtenir un encadrement adapté et une information accessible et de qualité sur les techniques alternatives, de manière à faciliter leur adoption dans les jardins et potagers, ainsi que pour l'entretien des trottoirs.

Sonecom. (2015). Sondage sur la connaissance et l'utilisation des pesticides en Région de Bruxelles-Capitale : Rapport final.

2. CINQ AXES PRIORITAIRES

Pendant toute la durée couverte par le second programme de réduction des pesticides, l'action de la Région visera de nombreux domaines afin de développer une vision cohérente et intégrée de la réduction voire de l'abandon des pesticides par les différents acteurs concernés.

L'ambition de la Région peut se décliner en 5 axes prioritaires qui doivent permettre de guider l'ensemble des réglementations, projets et actions mis en œuvre au cours de ces cinq prochaines années.

Axe 1

Ne plus utiliser de pesticides dans l'ensemble des espaces ouverts au public

Au 1er janvier 2019, l'utilisation des produits phytopharmaceutiques dans les espaces publics par les gestionnaires publics sera interdite, après une période transitoire (2013-2019) qui limite l'utilisation de ces produits et conditionne leur emploi à l'introduction d'un « plan d'application ». La Région étudiera les possibilités d'étendre ces dispositions afin d'y intégrer la limitation d'emploi des produits biocides dans les espaces extérieurs.

Les espaces privés ouverts au public (par exemple les terrains de sport privés) n'étant toutefois pas concernés par cette interdiction, il conviendra de poursuivre les actions de la Région pour y parvenir à la non-utilisation de pesticides afin de garantir, au maximum, la sécurité des personnes fréquentant ces lieux.

Axe 2

Limiter l'utilisation de pesticides dans les jardins et domaines privés

Les jardins et domaines privés représentent une part significative des espaces verts bruxellois pour lesquels la législation existante ne s'applique que partiellement, quand bien même le jardinage et la culture potagère sont des activités en très fort développement.

La Région y favorisera le recours aux techniques alternatives et y limitera éventuellement l'utilisation des produits phytopharmaceutiques aux produits utilisables en agriculture biologique. Une réflexion appropriée sur les biocides d'extérieur (javel, anti-mousses, chlore pour piscines, boîtes anti-fourmis, etc.) doit également être menée.

Plusieurs éléments justifient ces préoccupations :

- l'importance de la surface représentée par ces espaces à l'échelle du territoire régional (32% de la superficie verte pour les jardins privés, et 10% pour les domaines privés) et leur contribution essentielle au réseau écologique bruxellois ;
- leur intérêt important pour la biodiversité (insectes, oiseaux, batraciens, micromammifères, etc.) en termes d'habitats et de ressources ;
- la part considérable de la population pouvant potentiellement être exposée aux pesticides qui y sont employés (par contact direct ou dérive de pulvérisation), en raison de la densité du bâti (voisins, enfants, établissements qui accueillent des groupes vulnérables à proximité immédiate, etc.)¹³ ;
- les risques occasionnés pour les animaux domestiques et sauvages qui circulent librement dans les jardins traités ;
- les mauvaises conditions d'utilisation des produits amateurs par les utilisateurs non-professionnels¹⁴ (surdosages, produits peu ou pas adaptés, absence de gants adéquats, non-respect des zones tampons spécifiques, des délais de réentrée ou des délais avant récolte, déversement dans les égouts, mauvais retraitement des déchets, mauvaises conditions de stockage, etc.) ;
- les risques possibles occasionnés par les produits professionnels (plus fortement dosés, plus persistants, etc.), utilisés par des utilisateurs professionnels (entreprises de parcs et jardins), mais dans les zones qui posent les problèmes mentionnés ci-dessus.

¹³ Entre 150.000 et 200.000 ménages bruxellois auraient un accès direct à un jardin privé.

¹⁴ D'après le sondage réalisé en 2015 auprès des Bruxellois (voir note de bas de page 10), au moins 34.5% admettaient ne pas lire systématiquement les notices ou étiquettes, 41.6% ne pas porter les équipements de protection requis, 31.8 % ne pas respecter les doses et 41.3% les fréquences d'utilisation – les doses et fréquences, fixées par l'autorité fédérale, doivent obligatoirement être respectées.

Axe 3

Renforcer la protection des groupes vulnérables, y compris des professionnels

Les groupes vulnérables bénéficieront des autres actions entreprises à l'échelle de la Région. Il convient de rappeler qu'ils font déjà l'objet de mesures de protection spécifiques dans les lieux et établissements qui les accueillent (écoles, crèches, hôpitaux, maisons de repos, etc.), et ce depuis mars 2014, à tout le moins en matière de PPP.

La Région complètera ces mesures, notamment par des actions de sensibilisation et d'information des riverains qui ne sont, eux, pas visés actuellement par les mesures d'interdiction des produits phytopharmaceutiques. Une communication appropriée sur les biocides doit également être menée au sein des établissements, particulièrement en matière de produits désinfectants.

Les utilisateurs professionnels, qui sont les plus exposés aux produits phytopharmaceutiques et comptent parmi les principales victimes (avec leurs familles¹⁵), seront invités à se former aux techniques alternatives les plus efficaces, notamment dans le cadre des formations pour la phytolice.

Axe 4

Protéger la nature et les services écosystémiques

En lien étroit avec les ambitions du Plan Régional Nature, le présent programme visera à accroître la protection des ressources naturelles, des habitats, de la biodiversité et des services écosystémiques rendus par la nature en ville. Cette exigence sera évidemment portée jusqu'au cœur de la ville, dans la perspective de la végétalisation des espaces les plus densément urbanisés (voir objectif 1 du PRN).

Les actions de sensibilisation et de promotion de la gestion écologique et paysagère des espaces verts seront réalisées, particulièrement dans les zones d'intérêt pour le réseau écologique bruxellois et à proximité des zones naturelles protégées.

Des actions spécifiquement orientées vers la réduction des effets des pesticides sur les insectes pollinisateurs seront en outre mises en place. La Région de Bruxelles-Capitale héberge en effet près de 120 espèces d'abeilles sauvages sur les 390 espèces rencontrées en Belgique, grâce à sa diversité de milieux, aussi bien dans les réserves naturelles que les potagers collectifs. Outre leurs valeurs intrinsèques, ces espèces participent à la pollinisation de 80 % des espèces de plantes à fleur : un service irremplaçable pour la pérennité de notre biodiversité et de notre agriculture régionales.

Enfin, une attention particulière sera apportée aux eaux de surface et souterraines (nappe d'eau des sables bruxelliens où est puisée 3% de l'eau de distribution régionale), en cohérence avec le Plan de Gestion de l'Eau.

¹⁵ Les familles des utilisateurs professionnels sont également exposées à des quantités de pesticides résiduels (sur les vêtements par exemple). Par ailleurs, les expositions professionnelles du père ou de la mère (jusqu'à plusieurs semaines ou mois avant la conception) peuvent avoir un impact sur le développement et la santé des enfants.

Axe 5

Développer une agriculture urbaine compatible avec la préservation des écosystèmes

L'agriculture est un facteur de pression important sur les écosystèmes. Le développement attendu de l'agriculture urbaine doit dès lors s'opérer dans une logique de préservation des équilibres naturels, notamment en ce qui concerne la lutte contre les organismes nuisibles aux cultures.

En Région de Bruxelles-Capitale, l'agriculture professionnelle occupe 244 hectares de terres (dont 228 inscrits au PRAS¹⁶ en zone agricole), soit 1.5% de la superficie régionale dédiée à de l'agriculture essentiellement conventionnelle (grandes cultures : céréales, maïs fourrager, betteraves fourragères, etc.) et du pâturage pour l'élevage (120 hectares de prairies permanentes).

L'autoproduction est un secteur en pleine expansion : en 2013, on recensait déjà 260 sites de potagers familiaux et collectifs (88 hectares), principalement situés sur des parcelles mises à disposition par des autorités publiques. Ceci sans compter les potagers et jardins privés qui échappent à ces recensements, et à tous les espaces adaptés à de petites cultures (85% des Bruxellois ont accès à un jardin, une cour, une toiture plate, un balcon ou une terrasse).

Avec la stratégie Good Food, l'agriculture urbaine est appelée à se développer sur l'ensemble de la Région, avec des pratiques pionnières, innovantes et multiformes (potagers sur les toits, *spinfarming*, permaculture, hydroponie/aquaponie, etc.) : à l'horizon 2020, 30% des Bruxellois produiraient ainsi une partie de leur nourriture et, en 2035, l'agriculture professionnelle en zone urbaine (et péri-urbaine) produirait 30% du tonnage de fruits et légumes non transformés consommés par les Bruxellois.

La Région se doit donc de favoriser les conditions de mise en place de pratiques à faible apport en pesticides, principalement par le recours à l'agriculture biologique et à l'application des principes de la lutte intégrée, afin de garantir aux Bruxellois une alimentation locale, saine et respectueuse de la santé et de l'environnement.

À l'horizon 2022, 75% de l'agriculture professionnelle régionale existante devra être compatible avec la préservation de l'environnement (transition vers l'agriculture biologique, pratiques agroécologiques, etc.) ; la stratégie Good Food ambitionne quant à elle que, dès 2020, 100 % des nouveaux projets de production alimentaire soient respectueux de l'environnement.

Ces objectifs s'avèrent d'autant plus importants que le tissu urbain bruxellois fait coexister les zones dédiées à la production alimentaire avec des zones nécessitant une protection particulière : espaces publics, écoles, habitations, réserves naturelles, etc.

¹⁶ Plan Région d'Affectation du Sol.

III. PROGRAMME D'ACTIONS 2018-2022

1. GÉNÉRALITÉS

1.1. Structuration du contenu

Le programme d'action 2018-2022 comporte 62 actions régionales référencées RBC, et 11 actions conjointes réalisées en partenariat avec les entités fédérale et/ou fédérées, référencées Bel.

Elles sont présentées ici selon le déroulé de la directive 2009/128/CE (articles 5 à 15), structure commune utilisée par les 4 programmes d'actions constituant le NAPAN. Les éléments pour lesquels la Région n'est pas compétente, par exemple en matière de mise sur le marché des produits phytopharmaceutiques ou de pulvérisation aérienne, sont également signalés.

La numérotation des actions comporte 3 chiffres : le premier est systématiquement 2, signalant qu'il s'agit du 2ème Programme ; le deuxième chiffre correspond au sous-titre de la structure des thématiques commune aux entités fédérale et fédérées, liée au déroulé de la directive ; le troisième chiffre renvoie au numéro de l'action au sein du sous-titre.

Chaque action précise : le ou les acteurs principaux chargés de sa mise en œuvre, la ou les cibles de l'action, les délais de réalisation (« récurrent » désignant une action reproduite pendant toute la durée du programme), les KSF¹⁷ ou facteurs clés du succès (*Key success factors*), et la continuité éventuelle par rapport au programme 2013-2017.

1.2. Procédure d'élaboration

❖ **Consultation publique**

Le projet de programme régional de réduction des pesticides de la Région de Bruxelles-Capitale (ci-après, PRRP-RBC) 2018-2022 est soumis à une consultation publique coordonnée à l'échelle nationale, en étant intégré au Plan d'Action National (NAPAN).

L'enquête publique coordonnée s'est déroulée du 09 février au 10 avril 2017.

❖ **Avis des instances consultatives**

Le projet de PRRP-RBC 2018-2022 a également été soumis à l'avis du Conseil de l'Environnement de la Région de Bruxelles-Capitale, du Conseil Économique et Social de la Région et du Conseil Supérieur Bruxellois de la Conservation de la Nature. L'association de la Ville et des Communes de Bruxelles, Brulocalis, a également remis un avis sur le projet de Programme.

❖ **Version modifiée du Programme régional**

Le programme a été modifié sur base des avis reçus ; la version modifiée est celle adoptée par le Gouvernement en deuxième lecture. Elle est accompagnée d'une déclaration environnementale qui rend compte de la manière dont ces avis ont été suivis et qui répond aux principales interrogations émises lors de la consultation publique. Des rapports de consultations spécifiques pour les actions conjointes Bel. et pour les avis reçus sur l'entièreté du NAPAN ont également été adoptés par les autorités réunies en CIE_{NAPAN}.

Ces documents sont disponibles sur le site Internet de Bruxelles Environnement.

1.3. Articulation avec les autres plans et programmes régionaux

Les programmes de réduction des pesticides abordent des matières inextricablement liées à d'autres thématiques d'importance pour la Région, telles que la conservation et le développement de la nature, la protection des pollinisateurs, la préservation de la qualité des eaux et des sols, la production agricole urbaine durable, la conception et l'aménagement des espaces verts et espaces publics minéralisés, etc.

¹⁷ Key Success Factors ou Facteurs clés de succès : les facteurs fondamentaux requis et les éléments à maîtriser pour accomplir l'action.

Pour garantir la cohérence des actions menées à l'échelle régionale, le présent programme a fait l'objet d'une attention soutenue quant à sa compatibilité avec le Plan Régional Nature 2016-2020 (ci-après PRN), ce dernier document intégrant d'ailleurs déjà une grande partie des éléments et préoccupations du premier programme de réduction des pesticides (voir PRN, pp. 40-42).

La mise en œuvre du programme sera essentiellement assurée par le Facilitateur Nature qui est progressivement mis en place au sein de Bruxelles Environnement (voir mesure 8 du PRN). Il intègre le « Pôle de Gestion différenciée » initialement proposé dans le programme 2013-2017, de manière à garantir la bonne compatibilité des conseils de gestion avec des objectifs d'accueil et de préservation de la nature.

Dans le cadre de la stratégie régionale Good Food, vers un système alimentaire durable, les matières traitant de la réduction des pesticides dans la production alimentaire en Région de Bruxelles-Capitale font également l'objet d'une coordination accrue au sein de Bruxelles Environnement (volet autoproduction), ainsi qu'avec la Cellule Agriculture de Bruxelles Économie et Emploi (volet production professionnelle). Des liens étroits sont prévus entre le Facilitateur nature et le futur Facilitateur agriculture urbaine, afin de concilier ces différents objectifs.

L'incidence des pesticides sur la qualité des eaux de surface et des eaux souterraines régionales est une préoccupation partagée par le programme de réduction des pesticides et par le Plan de Gestion de l'Eau 2016-2021 (ci-après PGE) et qui fait donc l'objet d'une coordination interne à Bruxelles Environnement. Une coordination est également prévue avec le Facilitateur eau établi au sein de Bruxelles Environnement.

Les articulations avec les autres plans régionaux apparaissent plus ténues. Certaines se feront, indirectement, via le PRN. C'est le cas notamment avec le Plan Air-Climat-Énergie (PACE 2016-2021) qui établit une partie essentielle de sa politique d'adaptation au changement climatique (axe 6) sur la mise en œuvre efficace du PRN, et en particulier des actions de végétalisation de la ville. Le cas échéant, le Facilitateur Nature veillera à ce que l'ensemble des préoccupations et bonnes pratiques en matière d'aménagement et de gestion des espaces extérieurs soient respectées (en particulier dans le cadre des mesures 49 et 50 du PACE).

1.4. Continuité du programme 2013-2017

Un premier programme de réduction des pesticides en Région de Bruxelles-Capitale¹⁸ a été mis en place entre 2013 et 2017, coordonné avec les programmes des autres entités fédérale et fédérées au sein du NAPAN 2013-2017.

L'objectif principal du programme visait à assurer la mise en œuvre de l'ordonnance pesticides adoptée en juin 2013. Plusieurs arrêtés du gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale ont ainsi été adoptés durant cette période (voir I.3.3).

Le PRRP-RBC 2013-2017 comprenait 35 actions spécifiquement bruxelloises (actions référencées RBC) et 6 actions réalisées en coordination avec les autres entités fédérale et fédérées (actions référencées Bel.). La structuration des actions n'était pas uniforme entre les différentes autorités ; pour le nouveau programme, un canevas unique a dès lors été adopté.

La structure du premier programme renvoie à celle du nouveau selon les modalités suivantes :

1. **La certification des connaissances des utilisateurs professionnels de produits phytopharmaceutiques** : l'ensemble des points relatifs à la mise en place du système phytolice est repris au point 2.1.2.1 *Formation pour les professionnels travaillant avec des PPP* ;
2. **Les conditions pour la vente des produits** (pas d'action régionale) : les actions communes et régionales sont reprises au point 2.2 *Vente des pesticides* ;
3. **La sensibilisation et l'information du grand public** : les actions sont, en majorité, reprises au point 2.3 *Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives* ;
4. **L'information et l'encadrement des gestionnaires d'espaces publics, des utilisateurs professionnels de produits phytopharmaceutiques et des responsables de lieux et bâtiments accueillant des groupes de population vulnérables** : cet axe ne se retrouve pas tel quel dans le nouveau programme. Les actions vers ces différents professionnels sont intégrées, en particulier, aux

¹⁸ Programme régional de réduction des pesticides en Région de Bruxelles-Capitale 2013-2017. En ligne : http://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/PROG_PRRP_2017_F.PDF?langtype=2060

points 2.3 *Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives*, et 2.9 *Lutte intégrée contre les organismes nuisibles*; les actions spécifiquement orientées vers les responsables de lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables font à présent l'objet d'un point spécifique (2.7. (1) *Zones fréquentées par le public ou les groupes vulnérables*).

5. **Le suivi des intoxications** (pas d'action régionale) : la toxicovigilance est mentionnée en sous-section du point 2.3 *Information et sensibilisation sur les pesticides* ;
L'inspection des équipements d'application des produits phytopharmaceutiques (pas d'action régionale) : ce volet fait l'objet du point *Inspection de l'équipement pour l'application de PPP* du NAPAN 2018-2022 ;
6. **La pulvérisation aérienne** (pas d'action régionale) : la pulvérisation aérienne étant interdite par l'arrêté royal du 19 mars 2013, ce point a été supprimé du programme 2018-2022 ;
7. **La protection du milieu aquatique et des zones spécifiques envers les produits phytopharmaceutiques** : les actions sont détaillées aux points 2.6 *Protection du milieu aquatique*, et 2.7 *Diminution de l'utilisation de pesticides dans les zones ciblées*;
8. **Le stockage et la manipulation des produits phytopharmaceutiques professionnels** : ces actions sont traitées au point 2.8 *Manipulation/Stockage des PPP et de leurs emballages/résidus* ;
9. **L'observatoire des produits phytopharmaceutiques** : les sondages et enquêtes auprès des différents publics cibles sont à présent repris au point 2.3 *Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives*; un observatoire, visant à compiler l'ensemble des informations sur la thématique, est prévu au point 2.10 *Indicateurs* ;
10. **Le suivi du NAPAN** : l'ensemble des actions traitant de la coordination suprarégionale est repris à la section 2.12 *Coordination et gestion du Plan* ;
11. **Le contrôle des dispositions de l'ordonnance du 20 juin 2013** : le contrôle des obligations légales et réglementaires ne fait plus l'objet d'une section à part entière dans le présent programme.

2. OBJECTIFS ET ACTIONS

2.1. Formation pour les professionnels travaillant avec des PPP

- ❖ *Mise en œuvre du système de certification belge de “Phytolice”*

Objectif : Certifier les connaissances des opérateurs de PPP

Action RBC 2.1.1 – Organiser les examens de base pour la phytolice

Les examens de base certifiant les connaissances des candidats (utilisateurs professionnels, conseillers et distributeurs) seront organisés à intervalle régulier et en nombre suffisant pour permettre à tous les professionnels ou futurs professionnels actifs sur le territoire régional d'obtenir une phytolice auprès de l'autorité fédérale (Service Public Fédéral Santé publique, sécurité de la chaîne alimentaire et environnement, ci-après SPF). Ils seront organisés selon les dispositions de l'arrêté du 31 mars 2017.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers et distributeurs de PPP
Délais	Récurrent
KSF	Organisation d'au moins un examen annuel pour chaque type de phytolice
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.2

Objectif : Assurer la coordination avec l'autorité fédérale

Action RBC 2.1.2 – Communiquer au SPF la liste des lauréats des examens de base et les attestations de formation continue

L'autorité fédérale est compétente pour la délivrance et le renouvellement des phytolices, sur base des attestations délivrées par les autorités régionales consécutivement à la réussite de l'examen de base ou au suivi des activités de formation continue reconnues.

Les listes de lauréats de l'examen de base et les attestations de formation continue seront régulièrement transmises au SPF, dans les délais et selon les modalités fixés par l'arrêté du 31 mars 2017.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement, organismes de formation
Cible(s)	SPF
Délais	Récurrent
KSF	Bon fonctionnement de l'interface d'échange entre organismes de formation et SPF
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.6

- ❖ *Accès à une formation (initiale et continue) adéquate*

Objectif : Assurer la formation initiale des opérateurs de PPP

Action RBC 2.1.3 – Organiser les formations initiales

Le suivi d'une formation initiale est obligatoire pour accéder à l'examen de base (passation libre limitée à une seule fois ; tout échec oblige à suivre la formation initiale adaptée).

Des sessions de formation initiale seront organisées en nombre suffisant pour les différentes phytolices, et les attestations de formation initiale seront délivrées selon les dispositions règlementaires.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement, organismes de formation
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers/distributeurs de PPP
Délais	Récurrent
KSF	Organisation d'au moins une session annuelle de formation initiale pour chaque type de phytolice
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.2

Action RBC 2.1.4 – Tenir à jour les supports de formation initiale

La Région veillera à ce que les formations initiales pour la phytolice proposent aux (futurs) professionnels des contenus pertinents, rendant compte des évolutions constantes des pratiques alternatives ou des produits autorisés. Les contenus des supports des formations initiales (syllabus et diaporamas) seront donc périodiquement mis à jour afin de tenir compte, notamment, des évolutions législatives, scientifiques et techniques. Lorsque les circonstances l'imposent, le programme de formation pourra également faire l'objet d'adaptations.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	/
Délais	Récurrent
KSF	Révision au moins tous les deux ans, ou dès qu'une évolution majeure l'impose
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.2

Objectif : Assurer la formation continue des opérateurs de PPP

Action RBC 2.1.5 – Organiser les activités de formation continue

Les titulaires de phytolices doivent suivre un nombre suffisant d'activités de formation continue sur la période de validité du certificat (6 ans) pour obtenir son renouvellement (respectivement 6, 4, 3 et 2 activités pour les phytolices P3, P2, P1 et NP).

De même, les personnes disposant d'un diplôme reconnu obtenu avant 2013 mais pouvant prétendre à l'obtention d'une phytolice sur base de celui-ci sont tenus de mettre à jour leurs connaissances par le suivi du nombre adéquat d'activités de formation continue avant d'obtenir leur phytolice.

Des activités de formation continue seront donc organisées (et/ou reconnues) en nombre suffisant pour les différentes phytolices, et les attestations de formation continue délivrées, selon les dispositions réglementaires.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement, organismes de formation
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers/distributeurs de PPP, autres professionnels
Délais	Récurrent
KSF	Communication adaptée vers les organismes de formation potentiels Organisation d'un nombre suffisant d'activités pour chaque type de phytolice
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.3

Action RBC 2.1.6 – Proposer une offre d'activités de formation continue équilibrée

Un soin particulier sera apporté à la diversité de l'offre d'activités de formation continue proposée en Région de Bruxelles-Capitale, de manière à traiter de l'ensemble des thématiques pertinentes pour les professionnels (législation, techniques alternatives, risques et dangers des produits, etc.) et visées par le programme de formation détaillé à l'annexe I de l'arrêté du 31 mars 2017.

L'analyse des demandes de reconnaissance des activités de formation continue assurera que l'offre proposée pour les opérateurs traite d'une diversité de thématiques suffisante pour garantir une formation équilibrée et adaptée aux différents publics cibles. Dans le cas contraire, Bruxelles Environnement pourra orienter sa propre offre de formations pour combler les lacunes identifiées.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement, organismes de formation
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers/distributeurs de PPP, autres professionnels
Délais	Récurrent
KSF	Activités de formation continue dans plus de 3 modules thématiques par an Communication adaptée vers les organismes de formation potentiels
Continuité	NEW

Action RBC 2.1.7 – Proposer une offre d'activités de formation continue rencontrant également les objectifs des autres plans, programmes et stratégies régionaux

Les activités de formation continue organisées dans le cadre de la phytolice mettront particulièrement l'accent sur les techniques alternatives aux produits phytopharmaceutiques, la gestion écologique et paysagère des espaces urbains, ou l'agriculture urbaine durable, de manière à rencontrer les objectifs de la Région de Bruxelles-Capitale visés par le Plan Régional Nature ou la stratégie Good Food. Les activités aborderont également la réduction des biocides.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement, organismes de formation
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers/distributeurs de PPP, autres professionnels
Délais	Récurrent
KSF	Coordination avec les autres plans et programmes régionaux Communication adaptée vers les organismes de formation potentiels Organisation d'au moins deux activités de formation concernant les biocides
Continuité	NEW

Objectif : Mettre les supports de formation à disposition de chacun

Action RBC 2.1.8 – Mettre à disposition sur Internet les supports de formation initiale et d'activités de formation continue

Les supports de la formation initiale, régulièrement tenus à jour, ainsi que les supports des activités de formation continue, seront disponibles sur le site Internet de Bruxelles Environnement, pour les (futurs) professionnels souhaitant mettre à jour ou parfaire leurs connaissances, de même que pour ceux souhaitant se préparer à passer l'examen de base sans avoir suivi la formation initiale (possibilité limitée à une seule tentative).

Les supports seront ainsi accessibles à toute personne intéressée et le site Internet de Bruxelles Environnement constituera progressivement une base documentaire de premier ordre en matière d'alternatives aux pesticides, de gestion écologique des espaces verts ou d'agriculture urbaine. Ces documents pourront également être fournis au format papier aux personnes n'ayant pas accès à Internet.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	(Futurs) Utilisateurs professionnels, conseillers/distributeurs de PPP, autres professionnels, grand public
Délais	Récurrent
KSF	Communication adaptée vers les organismes de formation
Continuité	NEW

2.2. Vente de pesticides

❖ *Information générale dans les points de vente de pesticides pour le grand public*

■ Objectif : Sensibilisation des utilisateurs de PPP à usage amateur pour adopter une attitude ‘risque faible’

Action commune BEL 2.2.1 – Mettre à jour l'information générale obligatoire dans les lieux de vente de PPP à usage amateur

Sensibilisation des utilisateurs de PPP à usage amateur au sujet des voies d'exposition (dermique, ingestion...) lors de l'application des PPP et des moyens pour réduire ces risques afin d'adopter une attitude qui minimise les risques. Les campagnes de sensibilisation sont disponibles en 2019 au plus tard sur les lieux de vente des PPP à usage non professionnel selon le prescrit de l'article 5 de l'arrêté royal du 04/09/12 relatif au PFRP. Il peut être envisagé de conserver la campagne de communication existante et de la compléter par des actions de communication supplémentaires telles que la distribution de flyers et le ramassage des produits périmés et/ou qui ne sont plus agréés, et les emballages vides.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	Distributeurs et utilisateurs amateurs
Délais	Dès 2019
KSF	Disponibilité de nouvelles instructions pour les distributeurs de PPP à usage non professionnel en 2019
Continuité	PRRP 13-17 BEL 3.1

❖ *Disponibilité de conseillers certifiés sur les lieux de vente de PPP non professionnels*

Objectif : Garantir la qualité des informations fournies sur les lieux de vente

Action RBC 2.2.1 – Améliorer les connaissances des conseillers NP

La connaissance du secteur de la distribution des produits phytopharmaceutiques non professionnels sera améliorée par un recensement des points de vente et la création d'une liste de personnes-ressources au sein de ceux-ci. Cette étape permettra de stimuler la participation des titulaires de phytolices NP à des activités de formation continue spécifiques et de s'assurer de leur connaissance des spécificités régionales (produits interdits, zones tampons, zones protégées, etc.).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Secteur de la distribution des PPP non professionnels
Délais	Recensement des points de vente au plus tard septembre 2018
KSF	Recensement des points de vente Organisation annuelle de formations initiales et activités de formation continue pour la phytolice NP
Continuité	NEW

Action RBC 2.2.2 – Favoriser les bonnes pratiques de vente de pesticides aux particuliers

La Région élaborera une charte de bonnes pratiques liées à la vente de pesticides non professionnels, en particulier des produits phytopharmaceutiques et des biocides utilisés en extérieur (produits pour piscines, algicides, produits de protection du bois, etc.). Les acteurs du secteur seront consultés à cet effet.

La charte intégrera différents éléments, comme la vente d'alternatives aux pesticides, la renonciation à la vente de ces produits, ou la vente de biopesticides ou produits à faible risque, le tout dans de bonnes conditions d'information aux clients (vente en armoire fermée ou derrière un comptoir, phytolices adéquates, connaissance des législations régionales, respect des obligations d'affichage, etc.).

La Région étudiera la possibilité de nouvelles mesures règlementaires visant à encadrer au mieux la vente des produits phytopharmaceutiques aux particuliers et garantir la délivrance d'informations adaptées au moment de l'achat.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement (et partenaires)
Cible(s)	Secteur de la distribution de pesticides non professionnels
Délais	À partir de 2019 au plus tard
KSF	Recensement des points de vente Disponibilité d'outils de communication adaptés
Continuité	NEW

❖ *PPP à usage professionnel uniquement disponibles pour les titulaires d'une phytolice*

La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.

2.3. Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives

❖ Assurer une information équilibrée concernant les pesticides et leurs alternatives

Objectif : Harmoniser le cadre de la communication sur les biopesticides et autres alternatives pour le secteur non agricole

Action commune Bel. 2.3.1 – État des lieux et échange d'expérience au sujet des biopesticides et autres alternatives

Cette action tente d'harmoniser la communication sur les pesticides à usage non agricole tel que les biopesticides pour l'usage amateur, l'entretien des espaces verts et des surfaces dures.

Acteur(s)	Régions
Cible(s)	Professionnels des secteurs non agricoles
Délais	2018-2022
KSF	Échange de connaissances Communication harmonisée Au moins une réunion annuelle des experts et des acteurs de la communication vers les amateurs (autorités publiques et parties prenantes)
Continuité	NEW

Objectif : Communiquer efficacement vers les différents publics cibles

Action RBC 2.3.1 – Élaborer et mettre en œuvre une stratégie et un plan de communication

Une stratégie et un plan de communication préciseront les publics, messages, actions, dispositifs et planning de communication pour la période 2018-2022, de manière à rencontrer les objectifs généraux du présent programme de réduction des pesticides. Ils viseront à mettre en avant les alternatives aux pesticides, et aborderont autant que possible la réduction des biocides.

Un soin particulier sera apporté à leur bonne articulation aux autres stratégies et plans de communication développés en Région de Bruxelles-Capitale, principalement dans le cadre du Plan Régional Nature (mesure 21) et de la stratégie Good Food. Les orientations de la stratégie respecteront, autant que faire se peut, les thématiques annuelles éventuellement définies pour l'administration.

Un événement annuel sur la thématique de la réduction des pesticides sera organisé par Bruxelles Environnement et ses partenaires. Les dates, dénominations et formes pourront, si cela se justifie, évoluer de manière à rencontrer des objectifs mixtes et s'adapter aux réalités de terrain.

Les publics visés par la communication seront, entre autres : (i) les particuliers (propriétaires de jardins ou non), (ii) les gestionnaires d'espaces publics (services espaces verts, voiries, travaux publics, environnement), (iii) les (futurs) professionnels des secteurs verts (jardiniers, ouvriers, arboristes, paysagistes, etc.) et de la production alimentaire (agriculteurs, fruiticulteurs, etc., en considérant les évolutions attendues de ce secteur), (iv) les (futurs) concepteurs d'espaces publics (urbanistes, aménagistes, architectes), (v) les distributeurs (jardineries, pépinières, grossistes, détaillants), (vi) les gestionnaires et propriétaires d'établissements accueillant des groupes vulnérables (écoles, crèches, maisons de repos, hôpitaux, etc.).

Les thématiques suivantes seront abordées sur la période : (i) la sensibilisation à la végétation spontanée et aux modifications attendues du paysage urbain en vue de favoriser la tolérance aux adventices, (ii) la conception des aménagements extérieurs afin de réduire les besoins en pesticides, (iii) les méthodes préventives et les techniques alternatives aux pesticides et leur utilisation sécuritaire, (iv), l'utilisation sécuritaire des produits autorisés (équipements de protection adéquats, bonnes pratiques, etc.), (v) le stockage des pesticides et le traitement des déchets dangereux, (vi) la reconnaissance et la gestion des plantes invasives, (vii) la protection des pollinisateurs domestiques et sauvages, (viii) la protection du milieu aquatique et de l'eau potable, (ix) l'impact des biocides et notamment des désinfectants et des produits chlorés, tant sur la santé que sur l'environnement, (x) la protection des enfants en bas âge et des animaux domestiques dans et à l'extérieur des bâtiments.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement (et partenaires)
Cible(s)	Tous publics déterminés par la stratégie
Délais	Disponibilité des documents : octobre 2018 (au plus tard) Mise en œuvre : octobre 2018-2022
KSF	Disponibilité du plan de communication Coordination avec les autres plans et programmes régionaux
Continuité	PRRP 13-17 RBC 2.5, 4.2, 4.4, 4.5, 4.6, 4.9, 4.10, 4.13, 5.3, 5.4, 5.5, 9.2

Action RBC 2.3.2 – Évaluer les comportements, attitudes et opinions des publics cibles

La connaissance des comportements et attitudes des différents publics à l'égard des pesticides est fondamentale pour garantir une information de qualité et un accompagnement répondant aux attentes et correspondant aux réalités vécues.

Des enquêtes, baromètres et études seront réalisées auprès des différents publics de manière à alimenter les outils de communication, vérifier l'effectivité des campagnes, cibler les besoins d'informations, etc. Une étude sur les pratiques de jardinage amateur sera réalisée à titre d'état des lieux, et ce afin de formuler des pistes d'actions prioritaires (voir action RBC 2.7.5).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Tous publics visés par le programme
Délais	Récurrent
KSF	Réalisation d'au moins 1 sondage « grand public », 1 sondage « professionnels des espaces verts », 1 sondage « Groupes vulnérables ». Réalisation d'une étude sur les pratiques de jardinage amateur
Continuité	PRRP 13-17 RBC 11.1, 11.2

Objectif : Assurer la disponibilité de relais citoyens

Action RBC 2.3.3 – Former les Maîtres Maraîchers et Maîtres Composteurs sur la thématique

Les Maîtres Maraîchers (MM) et Maîtres Composteurs (MC) sont des relais citoyens de premier plan lors des événements régionaux ou communaux.

Les informations présentées dans le cadre des formations existantes seront adaptées et mises à jour pour tenir compte des évolutions récentes et futures en matière d'utilisation de pesticides et de leurs alternatives applicables au jardin potager. En fonction de l'organisation desdites formations, celles-ci pourraient faire l'objet d'une reconnaissance à titre de formation continue pour la phytolice NP.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Maîtres Maraîchers, Maîtres Composteurs
Délais	Récurrent
KSF	Continuation des formations MM et MC
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.5, 4.11, 4.12

Action RBC 2.3.4 – Créer des « Maîtres Jardiniers »

Des « Maîtres Jardiniers » bénévoles (la dénomination et le concept pourront encore évoluer) seront formés et diplômés, d'abord dans une phase-pilote. Ils fourniront une information de qualité sur la conception et la gestion écologique du jardin d'agrément et des abords du bâti (terrasses, trottoirs, balcons, pieds d'arbres, etc.), ainsi que des conseils sur l'accueil de la biodiversité (nichoirs, aménagements, etc.), en lien étroit avec les objectifs du Plan Régional Nature (mesure 3 – *Renforcer la présence de nature au niveau des bâtiments et de leurs abords*). Ils seront intégrables au dispositif d'un éventuel « permis de végétaliser » développé par la Région.

Ils travailleront en collaboration avec les Maîtres Maraîchers (orientation potager) et Maîtres Composteurs (orientation déchets organiques, fertilisation). Les Maîtres Jardiniers pourront être sollicités par les particuliers afin d'établir des diagnostics de maladies et ravageurs des plantes de jardin, et proposer des techniques de gestion naturelle afin d'y remédier.

Dans la mesure du possible, cette formation pourra être reconnue comme formation continue pour les titulaires de phytolice NP « Conseillers/distributeurs de produits non professionnels » et/ou pourra intégrer l'ensemble de la formation initiale NP (16h) afin de permettre aux MJ de conseiller, en dernier recours, les pesticides autorisés en agriculture biologique.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Jardiniers amateurs, initiatives citoyennes de verdurisation
Délais	Printemps 2019 au plus tard
KSF	Coordination avec les MM et MC Étude sur les pratiques de jardinage domestique
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.5, 4.11, 4.12

Action RBC 2.3.5 – Renforcer les synergies avec les naturalistes

Les naturalistes (par exemple les Guides-Nature des Cercles des naturalistes de Belgique ou les Natuurgidsen de Natuurpunt) disposent de connaissances générales larges sur la nature et l'environnement, en matière de botanique, d'entomologie, ou encore de pédologie. Ils sont par ailleurs souvent impliqués ou consultés par les groupements citoyens lors d'enquêtes publiques, réunions de concertations, etc.

Un renforcement des partenariats avec les naturalistes actifs sur la Région sera recherché. Il consistera par exemple à proposer une information de qualité aux candidats des formations bruxelloises (sur la législation et les procédures régionales, sur les particularités de l'écosystème urbain, sur la végétation spontanée, etc.).

Cette action vise à faire des naturalistes des partenaires privilégiés de l'approche sensible de l'écosystème et du paysage urbains, particulièrement pour sensibiliser la population à la richesse de la faune et de la flore spontanées amenées à se développer avec l'abandon des pesticides et l'adoption de pratiques alternatives (voir action RBC 2.3.6).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	(Futurs) Naturalistes
Délais	Récurrent
KSF	Continuation des formations de naturalistes
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.11

Objectif : Accompagner à la transition du paysage bruxellois

Action RBC 2.3.6 – Sensibiliser les Bruxellois à la végétation spontanée

L'une des modifications principales du paysage urbain, engendrée par l'abandon des produits phytopharmaceutiques, est la multiplication de la flore adventice dans les espaces publics.

Les surfaces minéralisées (graviers, pavés, dalles, etc.) en particulier, autrefois régulièrement pulvérisées avec des herbicides rémanents¹⁹, laissent à présent libre cours aux spontanéités botaniques.

« Rudérales », « anthropophiles », « ordinaires », « vulgaires », ces herbes folles n'en sont pas pour autant « mauvaises » : mellifères, comestibles ou encore médicinales, certaines ont cohabité avec nos sociétés depuis des millénaires. D'autres, exotiques et envahissantes, méritent d'être reconnues de tous, afin d'en limiter la prolifération²⁰.

La Région veillera donc au développement de stratégies adaptées visant à familiariser la population avec ces cohabitantes plus visibles qu'autrefois, dans le but de les soustraire à une assimilation à de la « saleté ».

Enfin, une adaptation du programme français « Sauvages de ma Rue » en Région de Bruxelles-Capitale²¹ sera proposée, en partenariat avec le Muséum National d'Histoire Naturel de Paris et l'association des botanistes Tela Botanica, à l'origine de ce projet de sciences participatives.

Le projet pourra contribuer, de manière participative, à déterminer l'évolution des populations végétales en voiries suite à la réduction des pesticides, alimentant en données l'observatoire visé à l'action RBC 2.10.1.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Grand public
Délais	Récurrent
KSF	Faisabilité technique de l'adaptation du projet « Sauvages de ma rue » Fonctionnement du site « Belles de ma rue » Partenariats avec Tela Botanica
Continuité	NEW

Action RBC 2.3.7 – Modifier les standards du fleurissement public

La réduction des produits phytopharmaceutiques doit également s'envisager, de manière indirecte, par des changements d'orientations en matière de fleurissement public. Traditionnellement, ce fleurissement à visée ornementale, conçu pour mettre en évidence certains éléments phares de l'espace public (entrées de communes, places et maisons communales, monuments commémoratifs, etc.), repose sur des espèces fortement florifères (souvent horticoles et/ou exotiques, et peu intéressantes en matière de biodiversité), majoritairement des annuelles. La production de ces plantes n'est pas dénuée d'impacts environnementaux (engrais, serres chauffées, substrats à base de tourbe, utilisation de pesticides, etc.), qui se multiplient à chaque renouvellement du fleurissement.

Un nouveau paradigme doit donc être implanté, basé sur l'utilisation d'une végétation pérenne (plantes vivaces, graminées, arbustes florifères, etc.), qui réduit les besoins en intrants et en gestion (et, partant, libère du temps et de la main d'œuvre pour l'application des méthodes alternatives sur d'autres sites). L'application de

¹⁹ Ce qui montre les limites posées par certains types d'aménagements conçus à une époque de libre utilisation d'herbicides rémanents, et nécessitant dès lors une intensité de gestion conséquente avec des techniques alternatives.

²⁰ Les règlements généraux de police de la commune d'Ixelles et de la Ville de Bruxelles rendent d'ailleurs obligatoire l'enlèvement de certaines plantes invasives (Renouée du Japon ou Buddleia de David notamment).

²¹ Projet « Belles de ma rue » actuellement en phase pilote à Saint-Gilles dans le cadre du contrat de quartier durable Bosnie.

www.bellesdemarue.brussels

la gestion différenciée, la réduction des tontes et des tailles de haies, la mise en place de prairies de fauche ou le semis de prairies fleuries indigènes, sont autant de pratiques modifiant également le paysage urbain.

Les administrations ont, en la matière, un rôle de modèle, traditionnellement suivi par les particuliers. Il en va ainsi du fleurissement des façades, généralement calqué sur le fleurissement communal (ou stimulé par les communes via les concours de fleurissement et/ou la vente de plants).

La Région veillera donc à développer des synergies allant dans le sens de ces nouvelles pratiques plus durables, notamment via les échanges entre administrations (action RBC 2.9.12), via la mise en place du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts (action RBC 2.9.3), ou encore au travers de la signalétique régionale sur la gestion écologique (voir action RBC 2.3.9). La présente action devrait aboutir à la publication d'une charte de fleurissement en Région de Bruxelles-Capitale privilégiant les espèces pérennes et indigènes, compatible avec les objectifs du PRN (par exemple avec la charte des bâtiments publics « nature admise » visée à la mesure 3, prescription 3).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement et partenaires
Cible(s)	Communes, intervenants dans le paysage urbain, grand public
Délais	Récurrent Charte de fleurissement pour 2020 au plus tard
KSF	Fonctionnement de la plateforme Arbres, Nature et Paysage
Continuité	NEW

Action RBC 2.3.8 – Identifier et valoriser les espaces et pratiques exemplaires

La Région veillera à assurer la visibilité des pratiques exemplaires et des espaces qui, en raison de leurs modes de gestion, méritent d'être mis en avant par différents moyens, tels que des articles, des capsules vidéos, ou l'organisation de visites et de portes ouvertes. Cette promotion sera effectuée en lien étroit avec les projets existants (par exemple le « Réseau Nature » de Natagora) et reposera, notamment, sur les outils développés dans le cadre du Plan Régional Nature (notamment le référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts).

Cette mise en évidence concernera tous types d'espaces : espaces publics, et notamment les espaces à contraintes comme les cimetières ou les terrains de sport (voir action RBC 2.3.9) ; potagers collectifs (voir action RBC 2.9.2), jardins privés, toitures vertes, abords d'entreprises, etc.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement et partenaires
Cible(s)	Tous publics
Délais	Récurrent
KSF	Continuation du projet « Réseau Nature » de Natagora Disponibilité du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.5, 4.8

Action RBC 2.3.9 – Mettre en place une signalétique régionale en matière de gestion écologique des espaces publics

Une signalétique régionale relative à la gestion écologique des espaces publics et espaces verts sera élaborée en collaboration avec les autres services publics de la Région et progressivement mise en place. Elle visera à renseigner les utilisateurs de ces espaces sur les modes de gestion mis en œuvre (comme les prairies fleuries, la fauche tardive, etc.) et l'évolution attendue du paysage urbain. La signalétique sera par ailleurs pensée en vue de son intégration paysagère.

Elle sera établie dans le cadre des coopérations initiées par la plateforme Arbres, Nature et Paysage prévue par le Plan Nature (mesure 2 – *Renforcer la présence de nature au niveau des espaces publics*) et sera étroitement liée au référentiel de gestion écologique prévu par le même Plan (mesure 10 – *Adopter un référentiel commun aux différents niveaux de pouvoir pour la gestion écologique et paysagère des espaces verts*).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement (plateforme Arbres, Nature et Paysage)
Cible(s)	Gestionnaires d'espaces publics
Délais	2020 au plus tard
KSF	Disponibilité du référentiel de gestion écologique des espaces verts Fonctionnement de la plateforme Arbres, Nature et Paysage
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.8

Objectif : Soutenir les initiatives citoyennes et associatives

Action RBC 2.3.10 – Octroyer un soutien financier aux associations porteuses de projets pertinents

Des subsides seront octroyés aux associations informant, sensibilisant ou encadrant les particuliers, les professionnels ou les gestionnaires d'établissements accueillant des groupes vulnérables dans leurs démarches d'abandon des pesticides et d'adoption de techniques alternatives et de pratiques de gestion écologique.

Un soin particulier sera apporté à la cohérence des actions soutenues parallèlement dans le cadre, entre autres, du Plan Régional Nature (mesure 22 – *Soutenir les actions de sensibilisation et d'éducation à la nature et renforcer les synergies entre les associations*) ou de la stratégie Good Food (prescription 17 – *Soutenir et renforcer les missions des associations actives dans la sensibilisation à l'autoproduction écologique*).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Associations
Délais	Récurrent
KSF	Maintien des espaces de coordination avec les autres plans et programmes
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.7

Action RBC 2.3.11 – Inventorier l'offre et relayer les agendas des associations subsidiées

Les actions proposées par les associations subsidiées seront relayées de manière centralisée sur le site de Bruxelles Environnement, qui pourra ainsi proposer des actions dédiées aux alternatives aux pesticides toute l'année. Par l'inventaire réalisé, les zones de carences pourront être identifiées et, le cas échéant, des réorientations dans les missions des associations subsidiées pourront être suggérées afin d'y remédier.

Cette action sera réalisée en lien avec la mesure 22 du Plan régional Nature.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Associations Grand public
Délais	Mise en place pour fin 2018 au plus tard
KSF	Opérationnalité de l'agenda sur le site de Bruxelles Environnement
Continuité	NEW

Action RBC 2.3.12 – Mettre en réseau les associations subsidiées et développer les synergies

La mise en réseau des associations de protection de la nature, de l'environnement et des consommateurs actives dans la réduction des pesticides et l'adoption de pratiques alternatives sera favorisée, par l'organisation de réunions, workshops ou table-rondes thématiques, dans le but de rendre cohérentes et complémentaires leurs actions et campagnes (dans la limite de leurs positions respectives).

La Région veillera par ailleurs à ce que ces associations bénéficient d'une information de qualité, notamment dans le domaine des législations applicables en Région de Bruxelles-Capitale, ce afin qu'elles puissent assurer adéquatement leurs missions (telles que, le cas échéant, la participation directe ou indirecte au conseil d'avis du NAPAN, voir le point I.4 du présent programme).

Cette action sera également réalisée en lien avec la mesure 22 du Plan Nature.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Associations
Délais	Récurrent
KSF	Au moins 2 réunions (ou workshops ou tables rondes) par an Implication des acteurs associatifs dans les politiques régionales
Continuité	NEW

❖ Systèmes de collecte d'informations concernant les cas d'empoisonnement

La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière²².

²² Une part essentielle de la toxicovigilance est assurée par le Centre Antipoison, qui a le titre de fondation royale d'utilité publique, subventionnée par l'autorité fédérale dans le cadre de l'aide médicale urgente. Le Centre reçoit près de 50.000 appels téléphoniques par an (dont 17% de demandes d'information sans problème urgent).

En 2014, 6% des appels pour exposition à une substance concernaient des pesticides (4% des biocides, et 2% des PPP). Les victimes étaient principalement les animaux domestiques (37%), les adultes (36%) et les enfants (27%, parmi lesquels les 1-4 ans représentent presque les ¾ des cas d'exposition aux biocides).

2.4. Inspection de l'équipement pour l'application de PPP

La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.

2.5. Annonce préalable de pulvérisations aux personnes potentiellement exposées

Objectif : Informer sur les risques d'exposition involontaire aux pulvérisations professionnelles

Action RBC 2.5.1 – Faciliter la mise en œuvre de l'affichage informatif

Bien que l'utilisation de produits phytopharmaceutiques soit interdite dans les espaces publics par l'ordonnance du 20 juin 2013, des utilisations ponctuelles pourront être autorisées par dérogation, jusqu'au 1er janvier 2019 dans le cadre du « plan d'application des pesticides dans les espaces publics » ou, sans limite de temps, par dérogation générale pour des raisons de santé publique, de sécurité, de conservation de la nature ou du patrimoine végétal.

Ces dérogations générales valent également pour les utilisations de produits phytopharmaceutiques autorisées dans les établissements qui accueillent des groupes vulnérables (écoles, hôpitaux, maisons de repos, etc.) ou dans les zones protégées (zones de protection des captages d'eau, réserves naturelles et forestières, sites Natura 2000).

Pour toutes ces utilisations par dérogation, un affichage informatif doit être mis en place par les gestionnaires ou responsables des zones. Le contenu et le format de cet affichage sont précisés par l'arrêté du 10 novembre 2016 ; le document doit reprendre, entre autres, un schéma de la zone traitée, la durée d'éviction du public, la nature du traitement, le nom du produit et les coordonnées d'une personne de contact.

La Région veillera dès lors à mettre à disposition des professionnels des outils suffisants leur permettant de respecter au mieux cette obligation (*templates* appropriés, informations sur les produits, etc.).

La Région sera par ailleurs attentive à la pertinence et la compatibilité de la réglementation concernée dans le cas d'une évolution de la législation, notamment dans le cadre de l'utilisation en première intention de substances de base, biopesticides et/ou produits à faible risque (voir action RBC 2.9.17).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires d'espaces publics, Responsables de lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables Utilisateurs professionnels
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité de <i>templates</i> appropriés
Continuité	NEW

Action RBC 2.5.2 – Favoriser la cohabitation entre parcelles agricoles et riverains

Les dérives de pulvérisation dans les zones agricoles sont un sujet d'inquiétude pour la Région de Bruxelles-Capitale, où la transition entre les espaces agricoles et les autres occupations du sol est parfois particulièrement abrupte (les parcelles cultivées se trouvent, par exemple, à proximité immédiate de réserves naturelles, de potagers collectifs ou de jardins privés).

Afin de réduire les risques tant pour la santé des personnes se trouvant à proximité de ces zones que pour l'environnement immédiat, la Région mettra en place des actions ciblées, notamment un projet-pilote d'information des riverains des parcelles pulvérisées, en bonne entente avec les agriculteurs ; la Région étudiera également des pistes d'actions spécifiques (règlementaires ou incitatives, notamment pour l'installation de barrières physiques) en vue de compléter le dispositif.

Cette action doit être considérée dans le cadre plus global de la promotion d'une agriculture à faible apport en pesticides (voir action RBC 2.9.1) et des formations sur les bonnes pratiques agricoles (voir RBC 2.1.3 et 2.1.5).

Acteur(s)	Cellule Agriculture – Bruxelles Économie et Emploi Bruxelles Environnement
Cible(s)	Agriculteurs et riverains
Délais	2020 au plus tard
KSF	Coordination avec la stratégie Good Food

2.6. Protection du milieu aquatique

Objectif : Harmoniser l'approche de l'utilisation de pesticides pour l'entretien des voies ferrées et échange de bonnes pratiques

Action commune Bel. 2.6.1 – État des lieux et échange d'expérience au sujet de l'entretien des voies ferrées

Les trois régions vont échanger leurs avis quant à l'utilisation de pesticides pour l'entretien du réseau ferroviaire : les pesticides sont-ils nécessaires, quelles sont les circonstances et les lieux dans lesquels l'utilisation peut être autorisée... ? Étant donné qu'Infrabel est une compagnie fédérale, il est souhaitable de disposer d'une position commune pour tout le territoire belge. L'échange des opinions et des bonnes pratiques devrait cependant favoriser une utilisation plus durable des pesticides.

Acteur(s)	Régions
Cible(s)	/
Délais	2018-2022
KSF	Harmonisation des dérogations si nécessaire Échange de connaissances au sujet des techniques alternatives Au moins une réunion annuelle, interrégionale des autorités publiques et des gestionnaires du domaine ferré
Continuité	NEW

Objectif : Protéger les eaux souterraines et eaux destinées à la consommation

Action RBC 2.6.1 – Sensibiliser les occupants et utilisateurs de biens situés dans les zones de protection des captages d'eau destinée à la consommation

L'utilisation de produits phytopharmaceutiques est interdite dans les zones de protection de captages d'eau destinée à la consommation humaine depuis le 21 juin 2013 dans les zones de type I et II, et depuis le 1er janvier 2016 dans la zone de type III, la plus étendue.

Les zones de protection visent à réduire les pollutions de la masse d'eau souterraine des sables du Bruxellien ; fin 2012, celle-ci a été évaluée en état chimique médiocre en matière de nitrates, de pesticides totaux, et de certains pesticides spécifiques ou leurs produits de dégradation (certains desdits pesticides étant interdits depuis plusieurs années).

Les occupants et utilisateurs de biens situés dans ces zones bénéficieront de mesures d'information et de sensibilisation adaptées, dans la continuité de celles mise en place lors du programme 2013-2017, et en lien étroit avec les objectifs de restauration de la masse d'eau du Bruxellien prévus par le Plan de Gestion de l'Eau (mesures 1.52 – Réduire les apports de pesticides dans la masse d'eau, et 1.65 – Veiller à la protection des zones sensibles à risques accrus et des zones tampons à l'égard des pesticides). La pose de panneaux délimitant les contours de la zone sera étudiée avec les autorités concernées.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Habitants et utilisateurs de biens situés dans la zone
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité d'une liste des habitants et utilisateurs Collaboration avec les autorités communales concernées
Continuité	PRRP 13-17 RBC 9.1, 9.2

Objectif : Protéger les eaux de surface

Action RBC 2.6.2 – Sensibiliser les particuliers et les professionnels au respect des zones à risques et zones tampons établies pour protéger le milieu aquatique

Des actions de sensibilisation au respect des zones à risques et des zones tampons déterminées afin de protéger le milieu aquatique et les organismes aquatiques non cibles seront entreprises dans le cadre des actions de communication, à destination des particuliers et des professionnels. Une attention particulière sera portée aux riverains des zones à risques les plus facilement identifiables (à proximité des eaux de surface ou des terrains meubles sujets au ruissèlement).

Ces actions contribueront aux objectifs stratégiques (O.S) 1.1 à 1.3 du PGE visant à assurer la gestion qualitative des eaux de surfaces et rétablir leur bon état écologique.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Tous publics
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité de documents d'information
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.2, 5.3, 5.5, 9.2

Objectif : Surveiller la contamination des eaux et remédier aux pollutions

Action RBC 2.6.3 – Surveiller la contamination des eaux souterraines et de surface, et déterminer les causes de pollutions constatées afin de proposer des mesures de remédiation

Les mesures de surveillance de la qualité des eaux souterraines et des eaux brutes destinées à la consommation humaine doivent permettre de déterminer l'efficacité des diverses mesures d'interdiction et de sensibilisation (action RBC 2.6.1). La poursuite des programmes de surveillance de la qualité physico-chimique et chimique des eaux de surface permettra quant à elle d'évaluer l'efficacité des diverses mesures d'interdiction et de sensibilisation entreprises par la Région quant aux zones à risques pour le milieu aquatique et zones tampons liées (action RBC 2.6.2) et alimentera l'observatoire régional des pesticides (RBC 2.10.1).

Le Programme de surveillance sera mis en œuvre dans le cadre du PGE, qui prévoit la poursuite et le renforcement des programmes existants, tant en termes de densité de sites de contrôle que d'analyse de nouveaux paramètres polluants (substances émergentes telles que biocides et produits phytopharmaceutiques).

En cas de pollutions constatées dans les eaux souterraines ou de surface, les causes de celles-ci seront déterminées afin de proposer des mesures de remédiation, par exemple la restriction d'utilisation des produits contenant les substances actives les plus problématiques.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	/
Délais	Récurrent
KSF	Mise en œuvre des programmes de surveillance du Plan de Gestion de l'eau
Continuité	PRRP 13-17 RBC 9.3, 9.4

2.7. Diminution de l'utilisation de pesticides dans les zones ciblées

- ❖ Zones utilisées par le grand public ou des groupes vulnérables

Objectif : Harmoniser l'approche relative à l'utilisation de pesticides pour l'entretien des terrains de sport et échange de bonnes pratiques

Action commune Bel. 2.7.1 – État des lieux et échange d'expérience au sujet de l'entretien des terrains de sport

Le projet vise à échanger les bonnes pratiques en matière d'entretien des terrains de sport. Un entretien sans pesticides est possible dans bien des cas.

Acteur(s)	Régions
Cible(s)	/
Délais	2018-2022
KSF	Harmonisation des dérogations si nécessaire Échange de connaissances au sujet des techniques alternatives. Au moins une réunion annuelle interrégionale des autorités publiques et parties prenantes.
Continuité	NEW

Objectif : Protéger les groupes vulnérables

Action RBC 2.7.1 – Informer et accompagner les responsables et gestionnaires des établissements accueillant des groupes vulnérables

Une information adéquate et un encadrement spécifique seront proposés aux gestionnaires des lieux et bâtiments accueillant des groupes vulnérables pour les aider à appliquer une gestion écologique de leurs espaces extérieurs – l'utilisation de PPP y étant interdite depuis le 1er mars 2014 – et à respecter les différentes dispositions relatives au stockage et à l'utilisation de pesticides et de produits chimiques dangereux.

À cet effet, une action spécifique sera menée sur l'importance d'une réduction des biocides, et en particulier des produits désinfectants (biocides du groupe 1).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Propriétaires et gestionnaires des lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité d'un listing des propriétaires et gestionnaires Disponibilité d'outils d'information adaptés
Continuité	PRRP 13-17 RBC 5.4, 5.5

Action RBC 2.7.2 – Monitorer l'évolution des pratiques d'utilisation de pesticides dans les établissements accueillant des groupes vulnérables

L'évolution des pratiques sera monitorée par l'analyse régulière des registres d'utilisation des produits phytopharmaceutiques (autorisés dans le cadre des dérogations générales à l'ordonnance), du registre général des produits chimiques – en ce compris les biocides – (en application du Code du Bien-Être au Travail) et/ou du registre des déchets dangereux. Les données alimenteront l'observatoire régional des pesticides (RBC 2.10.1).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Propriétaires et gestionnaires des lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables
Délais	Dès 2019
KSF	Communication suffisante sur les obligations de registres

Action RBC 2.7.3 – Sensibiliser les riverains directs des établissements accueillant des groupes vulnérables

La sensibilisation opérée dans le cadre de la stratégie de communication générale visera également les riverains directs des établissements concernés, par la distribution de courriers d'information ou l'organisation de soirées d'information thématiques. Des outils (courriers-types, brochure, etc.) seront également mis à disposition des responsables des établissements concernés afin qu'ils puissent assurer, eux-mêmes, une partie de ce travail d'information s'ils le jugent nécessaire.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Riverains des lieux et établissements accueillant des groupes vulnérables
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité d'outils de communication adaptés

Objectif : Protéger le grand public

Action RBC 2.7.4 – Limiter l'utilisation de pesticides dans les espaces privés ouverts au public

Si l'ordonnance du 20 juin 2013 interdit l'utilisation des PPP dans les espaces publics, aucune disposition particulière ne concerne les espaces privés fréquentés par le public, et qui ne sont pas repris dans la liste des établissements accueillant des groupes vulnérables. Sont par exemple concernés : les terrains et clubs de sport privés, les manèges, les parcs d'attractions et espaces récréatifs (hors plaines de jeux), etc.

L'action visera à réduire les utilisations des produits phytopharmaceutiques (et des biocides d'extérieur) dans ces espaces par des mesures de sensibilisation adéquates, ainsi que par la promotion des techniques alternatives (et notamment du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts, prévu à la mesure 10 du PRN) et, dans les cas de dernier recours, des produits utilisables en agriculture biologique et éventuellement des produits à faible risque.

L'adoption de nouvelles mesures réglementaires sera également proposée, de manière à uniformiser la législation et rendre celle-ci plus lisible.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Propriétaires et gestionnaires des lieux et établissements privés accueillant du public
Délais	2020 au plus tard
KSF	Disponibilité d'un inventaire des espaces privés ouverts au public Disponibilité d'outils d'information sur les biopesticides Augmentation de l'offre en biopesticides (compétence fédérale)
Continuité	NEW

Action RBC 2.7.5 – Limiter l'utilisation de pesticides dans les jardins et domaines privés

Les jardins et domaines privés représentent 32% de la superficie régionale d'espaces verts, dans lesquels aucune disposition spécifique n'est d'application quant à l'utilisation de produits phytopharmaceutiques (les dispositions particulières aux zones protégées et zones tampons s'y appliquent néanmoins, ainsi qu'en matière de produits interdits sur le territoire régional).

Pour différentes raisons développées au point II, Axe 2 du programme, la Région souhaite mener des actions spécifiques pour restreindre l'utilisation de pesticides dans les espaces privés, tant par les jardiniers amateurs que par les professionnels agissant pour leur compte.

Les biopesticides et produits utilisables en agriculture biologique doivent y être favorisés, pour les cas de dernier recours, ainsi qu'éventuellement les produits à faible risque.

Cet objectif général sera visé par de nombreuses actions du présent programme, à la fois en veillant à de meilleures informations sur les lieux de vente (voir RBC 2.2.1), en sensibilisant à de nouvelles esthétiques et pratiques (RBC 2.3.1, 2.3.6, 2.3.7, 2.3.9 et 2.3.10), en mettant à disposition des citoyens des relais capables de diagnostiquer les problèmes et d'apporter des solutions (RBC 2.3.3 et 2.3.4), en encadrant au mieux les entreprises de parcs et jardin (RBC 2.9.10 et 2.9.13), en les formant (RBC 2.1.3 à 2.1.8), et en offrant une meilleure visibilité aux plus exemplaires d'entre elles (RBC 2.9.4).

En complément de ces actions, l'adoption de nouvelles mesures réglementaires sera également proposée, de manière à uniformiser la législation régionale.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Propriétaires, locataires et gestionnaires de jardins et domaines privés Utilisateurs professionnels agissant pour le compte de particuliers
Délais	2020 au plus tard
KSF	Étude sur les pratiques de jardinage domestique Disponibilité d'outils d'information sur les biopesticides Augmentation de l'offre en biopesticides (compétence fédérale)
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.5

Action RBC 2.7.6 – Accompagner les gestionnaires d'espaces publics

À partir du 1er janvier 2019, les gestionnaires d'espaces publics ne pourront plus utiliser de produits phytopharmaceutiques dans les espaces publics, à la suite d'une période transitoire ne permettant que des utilisations très précises et restreintes de certains produits à toxicité réduite.

La Région proposera un accompagnement adapté lors de la dernière année de la période transitoire (2018), notamment par l'aide à la conception d'espaces gérables de manière respectueuse de l'environnement, et veillera au respect de l'interdiction générale dès 2019, ainsi que des obligations en matière d'affichage

informatif et de balisage lors d'utilisations octroyées par dérogation (voir RBC 2.5.1). La Région proposera en outre un accompagnement spécifique dans l'élaboration de stratégies de lutte contre les principales espèces végétales invasives.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires d'espaces publics
Délais	Accompagnement : 2018 Contrôle et suivi : dès 2019
KSF	Fonctionnement du Facilitateur Nature Fonctionnement de la plateforme Arbres, Nature & Paysage
Continuité	PRRP 13-17 RBC 5.2, 5.3

Action RBC 2.7.7 – Monitorer les utilisations de pesticides autorisées par dérogation dans les espaces publics

Les utilisations de produits phytopharmaceutiques autorisées par dérogation dans les espaces publics (soit dans le cadre du plan d'application des gestionnaires publics, soit dans le cadre des dérogations générales) seront recensées, notamment *via* le registre d'utilisation obligatoire. Des données seront récoltées sur les organismes combattus, les produits et quantités utilisés, etc. et alimenteront l'observatoire régional des pesticides (RBC 2.10.1).

À cet effet, la Région veillera à ce que les procédures de dérogation aux ordonnances « pesticides » et « nature » soient compatibles entre elles (voir RBC 2.9.16).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Titulaires de dérogations
Délais	Récurrent
KSF	Communication suffisante sur les obligations de registre Encadrement des dérogations à l'ordonnance pesticides
Continuité	NEW

❖ Protection de la faune et de la flore

Objectif : Protéger les zones (semi-)naturelles

Action RBC 2.7.8 – Sensibiliser les habitants et riverains des zones (semi-)naturelles protégées

Des actions de communication et de sensibilisation seront menées spécifiquement au niveau des sites Natura 2000 et réserves naturelles, où l'utilisation des pesticides est interdite.

Les riverains des zones concernées, et ceux situés dans les périmètres de sécurité (« zone tampon » de 60 mètres autour des zones Natura 2000) seront également visés par les actions, afin de réduire l'incidence probable des utilisations de produits (y compris des biopesticides et produits utilisables en agriculture biologique).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Habitants et riverains des sites Natura 2000 et réserves naturelles
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité d'un listing d'adresses des habitants et riverains Disponibilité d'outils de communication adaptés
Continuité	PRRP 13-17 RBC 9.1, 9.2

Action RBC 2.7.9 – Monitorer les utilisations de pesticides autorisées par dérogation dans les zones (semi-)naturelles protégées

Les utilisations de produits phytopharmaceutiques et de biocides autorisées par dérogation dans les zones naturelles protégées (sites Natura 2000, réserves naturelles et forestières) seront recensées, notamment *via* le registre d'utilisation obligatoire. Des données seront récoltées sur les organismes combattus, les produits et quantités utilisés. À cet effet, la Région veillera à ce que les procédures de dérogation aux ordonnances « pesticides » et « nature » soient compatibles entre elles (voir RBC 2.9.16).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Titulaires de dérogations
Délais	Récurrent
KSF	Communication suffisante sur les obligations de registre Encadrement des dérogations à l'ordonnance pesticides
Continuité	NEW

Objectif : Protéger les zones d'intérêt pour le réseau écologique bruxellois

Action RBC 2.7.10 – Identifier et sensibiliser les gestionnaires des éléments d'intérêt écologique, et notamment les zones vertes et zones à haute valeur biologique définies par le PRAS

L'action de sensibilisation à la réduction des pesticides et à l'adoption de pratiques alternatives sera renforcée et étendue aux zones de développement et de liaison du réseau écologique bruxellois, en particulier dans les zones vertes et zones à haute valeur biologique identifiées au PRAS, en cohérence avec les objectifs du PRN (Mesure 5 - Assurer une protection et une gestion adéquates des sites de haute valeur biologique et assurer la mise en œuvre du réseau écologique).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires des zones d'intérêt pour le REB
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité de l'inventaire des zones d'intérêt pour le REB Élaboration du plan opérationnel de mise en œuvre du REB Disponibilité d'outils de communication adaptés
Continuité	NEW

Objectif : Protéger les insectes pollinisateurs

Action RBC 2.7.11 – Porter une attention particulière aux ressources et zones d'intérêt pour les polliniseurs, et principalement pour les polliniseurs sauvages

Dans la volonté de la Région de soutenir les populations de polliniseurs (notamment par la mise en place d'une stratégie *ad hoc*, voir mesure 16 du Plan Nature – *Prendre des mesures de protection active pour les espèces animales et végétales patrimoniales*), un soin particulier sera apporté aux impacts des pesticides sur ceux-ci.

L'action consistera plus spécifiquement à sensibiliser les utilisateurs professionnels, les gestionnaires d'espaces extérieurs (professionnels ou amateurs) et certains services publics (pompiers, police, etc.) à l'existence des polliniseurs sauvages et à leurs modes de vie et de nidification, de manière à éviter le recours aux pesticides en méconnaissance des risques minimes que ces insectes engendrent et des services écosystémiques dont ils sont à l'origine (confusions fréquentes entre les bourgades d'abeilles sauvages ou nids de bourdons et les nids de guêpes, par exemple).

L'objectif sera lié à un recensement des grandes bourgades d'abeilles terrioles présentes dans les espaces publics, de manière à favoriser les bonnes pratiques de gestion sur ces sites. Ce recensement pourra être participatif et s'articuler aux autres campagnes d'observatoires et d'inventaires développés sur le territoire régional par divers organismes.

L'adoption de nouvelles mesures règlementaires sera également étudiée de manière à réduire l'utilisation des produits les plus problématiques pour les insectes pollinisateurs.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Utilisateurs professionnels, gestionnaires d'espaces extérieurs, pompiers Grand public
Délais	À partir de 2019
KSF	Adoption d'un plan d'action Abeilles et Polliniseurs Sauvages (mesure 16, prescription 1 du PRN) Cartographie des « sites fonctionnels » et recensement des bourgades d'abeilles terrioles
Continuité	NEW

❖ **Zones récemment traitées accessibles au personnel agricole**

Objectif : Réduire les risques pour le personnel agricole

Action RBC 2.7.12 – Sensibiliser et informer le personnel agricole sur les conduites appropriées pour accéder aux parcelles après un traitement

Les utilisateurs professionnels (et leurs proches) représentent les principales victimes des effets aigus et chroniques des produits phytopharmaceutiques, en raison de leur exposition récurrente à des doses plus ou moins importantes de ces produits.

La Région veillera à ce qu'une information de qualité soit transmise au personnel agricole pour éviter les expositions aux produits avant et après les pulvérisations sur les parcelles (bonnes pratiques, équipements de protection appropriés, etc.).

Cette sensibilisation sera opérée dans le cadre des formations initiales et continues pour la phytolice (voir RBC 2.1.3, 2.1.5 en 2.1.7), ainsi qu'au-travers des différentes actions réalisées par la stratégie Good Food ou en partenariat avec elle (voir RBC 2.9.1 et 2.9.5).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture
Cible(s)	Personnel agricole (utilisateurs professionnels et accompagnants)
Délais	2019 au plus tard
KSF	Recensement des exploitants agricoles Disponibilité d'outils d'information adaptés
Continuité	NEW

❖ **Protection de l'eau potable**

Voir actions RBC 2.6.1 et 2.6.3.

2.8. Manipulation/stockage des PPP et de leurs emballages/résidus

❖ Limitation des risques avant, pendant et après la pulvérisation

■ Objectif : Standardisation des systèmes de vidange et de rinçage des bidons lors du transfert de PPP liquides vers la cuve de pulvérisation

Action commune Bel. 2.8.1 – En concertation avec les professionnels du secteur, le projet s'attèlera à rendre disponible l'information pour des systèmes harmonisés et à accompagner, au besoin, le déploiement de la technologie par tous moyens administratifs, normatifs voire réglementaires.

Plusieurs systèmes de vidange et de rinçage des bidons lors du transfert du produit vers la cuve de pulvérisation développés par l'industrie des PPP constituent une avancée considérable pour réduire les risques de pollution ponctuelle pour l'environnement et la santé humaine. La standardisation de ces systèmes afin de les rendre compatibles a été considérée comme un défi majeur dans le programme précédent du NAPAN. L'action vise à soutenir la standardisation des systèmes de rinçage et de vidange développés par l'industrie des PPP en propageant une information accessible et en mettant en place l'encadrement administratif, réglementaire ou normatif nécessaire. Cette action se fera en concertation avec les secteurs professionnels concernés.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	Producteurs
Délais	2018-2022
KSF	Disponibilité de l'information. Mise en place de l'encadrement administratif, réglementaire ou normatif nécessaire.
Continuité	NEW

❖ Mesures additionnelles pour les amateurs

La Région de Bruxelles-Capitale ne propose pas d'action spécifique en la matière (au sens de l'article 13, § 2 de la directive 2009/128/CE). Toutefois, le point « manipulation, stockage et gestion des déchets » fera l'objet d'un traitement dans la stratégie et le plan de communication prévus par le présent programme (voir RBC 2.3.1), en lien avec l'ensemble des mesures concernant les non professionnels (voir RBC 2.7.4 et 2.7.5).

❖ Mesures d'atténuation des risques pour les locaux de stockage utilisés par des professionnels

Objectif : Réduire les risques liés au stockage de pesticides professionnels

Action RBC 2.8.1 – Contrôler la conformité des locaux de stockage

Des contrôles réguliers seront organisés afin de vérifier le respect des dispositions régionales en matière de stockage des produits phytopharmaceutiques définies par l'arrêté du 16 juillet 2015 et, le cas échéant, des conditions générales d'exploitation fixées par les permis d'environnement.

Une attention particulière sera portée aux zones sensibles à risques accrus, en particulier dans la zone de protection des captages d'eau de type III et dans les établissements accueillant des groupes vulnérables.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires de locaux de stockage de PPP professionnels
Délais	Récurrent
KSF	Information suffisante des utilisateurs professionnels Organisation de contrôles réguliers
Continuité	PPRP 13-17 Bel. 8.1, RBC 13.1

Action RBC 2.8.2 – Communiquer adéquatement sur la gestion des locaux de stockage

Une communication appropriée sera mise en place de manière à sensibiliser les professionnels à la bonne gestion d'un local de stockage de produits phytopharmaceutiques (conformité du local, stockage des produits, gestion des équipements de protection, gestion des déversements accidentels, etc.) et, s'il échoue, de biocides professionnels (circuit restreint). Des documents, sous forme de *checklists*, seront mis à leur disposition. Ils seront compatibles avec la réglementation relative au stockage des produits inflammables.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires de locaux de stockage de pesticides à usage professionnel
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité d'outils de communication adaptés
Continuité	PPRP 13-17 RBC 5.5

2.9. Lutte intégrée contre les ennemis des cultures - Integrated Pest Management (IPM)

- ❖ **Favoriser les systèmes à faible apport comme la lutte intégrée et l'agriculture biologique**

Objectif : Favoriser les systèmes de production alimentaire durables

Action RBC 2.9.1 – Promouvoir l'agriculture biologique et la démarche agroécologique

La promotion et le développement d'une production agricole durable forment l'Axe 1 de la stratégie Good Food, visant tant la production professionnelle (action 1) que l'autoproduction (action 2).

De manière à répondre aux exigences de la directive 2009/128/CE en matière de promotion d'une lutte contre les « ennemis des cultures²³ » à faible apport en pesticides, l'agriculture biologique sera promue auprès des producteurs professionnels et leur reconversion favorisée (Good Food, prescription 13). Une communication sera également menée auprès des professionnels sur la démarche permaculturelle et agroécologique appliquée aux systèmes agricoles urbains (notamment dans le cadre des formations pour la phytolice), de manière à favoriser la restauration d'équilibres agro-écosystémiques

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture (Bruxelles Environnement)
Cible(s)	Producteurs agricoles
Délais	Récurrent
KSF	Coordination avec la stratégie Good Food Fonctionnement de Boeren Bruxsel Paysan
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.2 – Promouvoir la « charte de jardinage écologique » pour l'autoproduction

Dans les activités d'autoproduction, aussi bien dans les potagers individuels que collectifs (parcelles partagées ou individuelles), en complément des mesures générales de promotion de systèmes de production durables (Good Food, Action 2 – *Promouvoir l'autoproduction durable*), la « charte de jardinage écologique » développée lors du PRRP RBC 2013-2017 sera proposée. Cette action entrera également dans le champ de l'action RBC 2.3.8 relative à la mise en évidence des espaces et pratiques exemplaires. La Région portera une attention particulière au respect de la charte par l'ensemble des potagistes, anciens et nouveaux, et veillera à mettre à leur disposition des fiches techniques adaptées pour leur permettre d'adopter les bonnes pratiques.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement Maîtres Maraîchers, Maîtres Composteurs, Maîtres Jardiniers Communes, Centres publics d'action sociale Associations
Cible(s)	Potagers collectifs, jardiniers amateurs
Délais	Récurrent
KSF	Disponibilité et visibilité de la charte de jardinage écologique Disponibilité de fiches techniques adaptées Coordination avec la stratégie Good Food
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.12

Objectif : Promouvoir la gestion écologique des espaces verts, espaces publics, parcs et jardins

Action RBC 2.9.3 – Diffuser le référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts

La promotion de la gestion écologique auprès des professionnels de la gestion des espaces publics et espaces verts est également l'une des priorités du PRN, qui prévoit la diffusion d'un guide de bonnes pratiques (Mesure 2 - *Renforcer la présence de nature au niveau des espaces publics*) et d'un référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts (mesure 10). Ce référentiel devrait aboutir, à terme, à la mise en place d'un label Espace Vert Écologique qui contribuerait à la mise en évidence des pratiques exemplaires (voir à ce propos l'action RBC 2.3.8).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Gestionnaires d'espaces verts et espaces publics
Délais	Récurrent, dès disponibilité du référentiel et du guide
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 10 du PRN
Continuité	NEW

²³ Selon la terminologie de la directive 2009/128/CE.

Action RBC 2.9.4 – Labéliser les entreprises de parcs et jardins engagées dans la réduction des pesticides

La Région proposera une labérisation des entreprises de parcs et jardins actives sur le territoire bruxellois. Le secteur sera consulté à cet effet.

Cette labérisation portera notamment sur la non-utilisation de pesticides (PPP et biocides d'extérieur) ou le recours limité à des produits à faible impact environnemental, la détention de phytolices appropriées et le suivi d'activités de formation continue pour la phytolice, la connaissance de la législation régionale, etc. Elle serait en outre conditionnée au suivi du référentiel de gestion écologique et paysagère et du guide de bonnes pratiques qui y sera lié (mesure 10 du PRN).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Secteurs verts, entreprises de parcs et jardins, arboristes
Délais	À partir de 2021, au plus tard
KSF	Disponibilité du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts Disponibilité du guide de bonnes pratiques
Continuité	NEW

❖ *Création des conditions nécessaires pour favoriser la mise en œuvre de la lutte intégrée*

Objectif : Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine

Action RBC 2.9.5 – Mettre en place un service d'accompagnement et d'expertise en agriculture urbaine durable

Le service d'accompagnement et d'expertise en agriculture urbaine développé dans cadre de la stratégie Good Food (prescription 4) proposera également conseil et expertise sur l'application des principes de la lutte intégrée ou de l'agriculture biologique, ainsi qu'un encadrement spécifique, à destination des agriculteurs de la région (tous types de production).

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture (Bruxelles Environnement)
Cible(s)	Producteurs agricoles
Délais	Récurrent
KSF	Fonctionnement du service d'accompagnement Coordination avec la stratégie Good Food
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.6 – Favoriser les activités de recherche-action dans le domaine de l'agriculture urbaine durable

Pour nourrir le service d'accompagnement, la recherche-action en matière de pratiques innovantes d'agriculture urbaine durable sera favorisée, et les résultats seront rendus accessibles et diffusés, notamment, par les structures existantes. Cette action sera développée dans le cadre de la stratégie Good Food (prescription 10 – *Favoriser des activités de recherches-actions*). Elle contribuera en outre à la mise à jour des supports de formation initiale dans le cadre de la phytolice (voir 2.1.4). Les financements publics apportés dans ce cadre seront alloués exclusivement aux projets visant le développement d'une agriculture compatible avec le respect de l'environnement.

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture Bruxelles Environnement
Cible(s)	Universités, Hautes écoles
Délais	Récurrent
KSF	Espaces d'échanges avec le monde de la recherche Coordination avec la stratégie Good Food
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.3

Action RBC 2.9.7 – Proposer un centre de monitoring des organismes nuisibles aux cultures et un système d'alerte adapté

En assurant le monitoring des organismes nuisibles aux cultures (état des populations, conditions météorologiques favorisant leur émergence, etc.), un projet pilote de système d'avertissement régional sera mis en place de manière à alerter les producteurs pour que des réponses appropriées puissent être apportées précocelement (ou mises en place préventivement). Des partenariats avec des services d'alertes existants seront étudiés.

La publication régulière de « bulletins de santé du végétal », produits sur base d'observations ponctuelles et visant à donner une tendance de la situation sanitaire régionale, sera envisagée sur le modèle des documents produits par les Fédérations Régionales (françaises) de Défense contre les Organismes Nuisibles (FREDON).

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture Bruxelles Environnement
Cible(s)	Producteurs agricoles
Délais	À partir de 2020 au plus tard
KSF	Coordination avec la stratégie Good Food
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.8 – Détails les principes généraux de la lutte intégrée dans les guides à l'installation des producteurs agricoles

Les principes généraux de la lutte (biologique) intégrée seront par ailleurs rappelés et détaillés dans les guides à l'installation destinés aux futurs professionnels de l'agriculture, tels que prévus par la stratégie Good Food (prescription 5 – *Développer et diffuser un guide à l'installation pour les productions professionnelles*).

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture Bruxelles Environnement
Cible(s)	(Futurs) Producteurs agricoles
Délais	2019 au plus tard
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la prescription 5 de Good Food
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.9 – Conditionner l'octroi de soutiens régionaux à la production alimentaire au respect des principes de la lutte intégrée

Les soutiens financiers régionaux accordés à des projets spécifiques de production alimentaire, notamment dans le cadre de la stratégie Good Food (prescription 6 – *Soutenir financièrement le lancement des projets de production, y compris des projets mixtes*), seront conditionnés au respect des principes de la lutte intégrée.

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture (Bruxelles Environnement)
Cible(s)	Producteurs agricoles
Délais	Récurrent
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la prescription 6 de Good Food
Continuité	NEW

Objectif : Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien

Action RBC 2.9.10 – Assurer le fonctionnement du Facilitateur Nature au sein de Bruxelles Environnement

Le Facilitateur Nature établi au sein de Bruxelles Environnement encadrera les professionnels de l'aménagement et de la gestion des espaces publics et espaces verts, tant en termes de réduction des pesticides, de choix des produits les moins problématiques, ou d'utilisation des techniques alternatives les plus efficaces.

Le Facilitateur Nature intègre le Pôle de Gestion Différenciée défini par le PRRP 2013-2017 (RBC 4.1 et 5.1.), tel que le prévoit le Plan Régional Nature (Mesure 8 – *Mettre sur pied un « facilitateur nature »*). Le Facilitateur contribuera à la bonne réalisation des missions suivantes à destination des pouvoirs publics et des professionnels :

- l'appui technique aux acteurs du développement urbain pour l'intégration des enjeux nature dans les plans et projets nature, notamment en vue de la mise en œuvre du plan opérationnel pour le REB ; le Facilitateur Nature y veillera à la prise en considération des objectifs de réduction des pesticides et leur compatibilité, plus particulièrement, avec les aspects « biodiversité » et « eau » ;
- l'animation et l'appui technique de la plateforme Arbres, Nature et Paysage (et de sa sous-structure dédiée aux problématiques phytosanitaires, proposée à l'action RBC 2.9.12 du présent programme) ;
- le conseil pour l'aménagement et la gestion des abords de bâtiments favorables à l'accueil de la vie sauvage ainsi qu'à la production alimentaire durable (voir également les actions RBC 2.3.3, 2.3.4, 2.3.6 et 2.9.2) ;
- l'intégration des principes de la lutte intégrée et de la réduction des pesticides lors de la mise au point et de la diffusion des outils de référence pour le renforcement du maillage vert, tels que :
  - o des clauses techniques et prescriptions-types à intégrer aux cahiers des charges, notamment en matière d'aménagements réduisant les besoins de gestion et le recours aux pesticides, ou les clauses relatives aux techniques alternatives (voir RBC 2.9.15) ;

- le guide de bonnes pratiques et le référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts (voir RBC 2.9.3) ;
- la « Charte de l'Arbre en ville » (voir mesure 2, prescription 1 du PRN) ;
- la charte des bâtiments publics « nature admise » (voir mesure 3, prescription 3 du PRN) ;
- l'organisation de formations à la gestion écologique et paysagère des espaces verts, de séminaires et d'autres événements à destination des gestionnaires d'espaces verts, compatibles avec les critères de reconnaissance des activités de formation continue dans le cadre de la phytolice (voir actions RBC 2.1.7) ;
- la mise en lumière des projets et pratiques exemplaires des acteurs bruxellois en matière de renforcement du maillage vert et de gestion écologique, en ce compris les techniques alternatives aux pesticides (voir actions RBC 2.3.8 et 2.3.9).

Aux missions du Facilitateur Nature définies par le PRN s'ajoutent donc celles liées au présent programme, et qui peuvent concerner également des publics non professionnels, notamment la coordination de l'ensemble des actions liées à la communication, à la sensibilisation, à l'accompagnement et à la mise en réseau des acteurs associatifs.

Une coordination sera également assurée avec les autres facilitateurs actifs ou prévus au sein de l'administration (sols, eau, bâtiment durable, ville durable, agriculture, etc.) – voir également, à ce sujet, le point IV.1.3.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement : Facilitateur Nature
Cible(s)	Tous publics
Délais	Récurrent
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 8 du PRN Coordination avec les autres facilitateurs au sein de l'administration
Continuité	PRRP RBC 4.1, 5.1, 5.7

Action RBC 2.9.11 – Développer et tenir à jour les connaissances scientifiques et techniques nécessaires à la production d'un matériel de formation, de sensibilisation, d'information et d'encadrement

Le Facilitateur Nature veillera à développer et tenir à jour les connaissances nécessaires à son fonctionnement, particulièrement en matière de techniques alternatives aux pesticides, de gestion écologique des espaces verts et espaces publics, ou encore de conception et d'aménagement des espaces. Des activités de recherche-action seront encouragées, notamment au sein des écoles supérieures universitaires ou non universitaires.

L'action est directement reliée à la connaissance des comportements et attitudes des différents publics cibles (action RBC 2.3.2) et doit contribuer à la mise à jour des supports de formation pour la phytolice (action RBC 2.1.4).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Centres de recherches Université, hautes écoles
Délais	Récurrent
KSF	Espaces d'échanges avec le monde de la recherche
Continuité	PRRP 13-17 RBC 4.3

Action RBC 2.9.12 – Constituer une plateforme d'échanges entre responsables de la lutte phytosanitaire dans les services publics

Une plateforme d'échange sera créée de manière à faciliter la transmission d'informations et l'échange de bonnes pratiques entre les responsables de la lutte phytosanitaire au sein des services publics (en particulier les titulaires de phytolices P2 et/ou coordinateurs des plans d'application des pesticides dans les espaces publics).

Cette plateforme « phyto » permettra aux gestionnaires d'espaces publics de s'alerter de la présence d'organismes nuisibles, de s'entraider pour le diagnostic et d'établir des stratégies de lutte intégrée pertinentes à l'échelle régionale. Cette plateforme devra contribuer par ailleurs à lutter efficacement et de manière coordonnée (préventivement ou curativement) contre certaines espèces prétendant à une dérogation à l'ordonnance du 20 juin 2013, qu'il s'agisse d'organismes nuisibles ou d'espèces invasives. La plateforme pourra se pencher sur des thématiques précises, telles que l'application de la lutte intégrée dans les serres de production à destination du fleurissement, la gestion des terrains de sports, etc.

La plateforme constituera un sous-groupe de travail de la plateforme Arbres, Nature et Paysage prévue par le PRN (mesure 2, prescription 1) et animée par le Facilitateur Nature. Les thématiques aux focales plus larges

seront abordées directement au niveau de la plateforme Arbres, Nature et Paysage (par exemple, « limiter la propagation des espèces invasives le long des infrastructures de transport », dès lors que cette thématique dépasse largement le cadre de la seule utilisation de pesticides).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement (Association bruxelloise des gestionnaires de plantations)
Cible(s)	Gestionnaires d'espaces publics
Délais	Récurrent
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 2 du PRN Organisation de deux réunions annuelles au minimum
Continuité	PRRP 13-17 RBC 5.6

Action RBC 2.9.13 – Mettre en réseau et stimuler les échanges entre professionnels de la conception, de l'aménagement et de l'entretien des espaces extérieurs

L'action de mise en réseau, coordonnée par le Facilitateur Nature, dépassera les seuls services publics et englobera les secteurs verts de manière plus générale (paysagistes, entrepreneurs de parcs et jardins, pépiniéristes, etc.) et les professionnels de l'aménagement (urbanistes, architectes, etc.).

Des forums thématiques seront proposés aux différents sous-groupes, en partenariat avec les relais pertinents (associations, fédérations professionnelles, etc.) ; ils pourront éventuellement prétendre à une reconnaissance à titre d'activité de formation continue dans le cadre de la phytolice. La Région veillera également, dans la mesure du possible, à cibler les futurs professionnels.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Professionnels, tous secteurs pertinents
Délais	Récurrent
KSF	Organisation d'une table-ronde annuelle au minimum
Continuité	PRRP 13-17 RBC 5.6

Action RBC 2.9.14 – Proposer un centre de monitoring des organismes nuisibles et un système d'alerte adapté (hors zones agricoles)

En assurant le monitoring des organismes nuisibles (état des populations, conditions météorologiques favorisant leur émergence, etc.), un projet pilote de système régional d'avertissement sera mis en place de manière à alerter les gestionnaires d'espaces publics et les entreprises de parcs et jardins, pour que des réponses appropriées puissent être apportées précocement (ou mises en place préventivement). Des partenariats avec des services d'alertes existants seront étudiés.

La publication régulière de « bulletins de santé du végétal », produits sur base d'observations ponctuelles – notamment via la plateforme « Phyto » des services publics – et visant à donner une tendance de la situation sanitaire régionale, sera envisagée sur le modèle des documents produits par les Fédération Régionales (françaises) de Défense contre les Organismes Nuisibles (FREDON).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Utilisateurs professionnels
Délais	À partir de 2020
KSF	Mise en œuvre des actions RBC 2.9.12 et 2.9.13
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.15 – Proposer des prescriptions-types pour la rédaction de cahiers des charges

La région proposera des prescriptions-types à introduire dans les cahiers des charges, en intégrant par exemple celles-ci au niveau du Cahier des charges type pour les travaux en voiries (CCT). Ces prescriptions pourront concerner, notamment, la conception des espaces extérieurs de manière à réduire les besoins de gestion, des clauses relatives aux techniques alternatives (spécifications pour l'achat de matériel de désherbage mécanique ou thermique), etc.

Ces clauses seront rédigées en bonne intelligence avec les objectifs divers liés au développement et à la préservation de la biodiversité, à l'infiltration des eaux, à la lutte contre le changement climatique, etc. et seront intégrées à la mesure 12, prescription 2 du PRN (développer et mettre en œuvre des plans d'aménagement et de gestion écologique des espaces associés aux infrastructures de transport).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Rédacteurs de cahiers des charges, gestionnaires de marchés publics
Délais	Récurrent
KSF	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 12, prescription 2 du PRN Intégration de prescriptions-types au CCT
Continuité	NEW

❖ ***Renforcement des principes généraux de la lutte intégrée***

Objectif : Favoriser l'application des principes de la lutte intégrée

Action RBC 2.9.16 – Encadrer les dérogations à l'ordonnance du 20 juin 2013

L'article 9 de l'ordonnance du 20 juin 2013, qui précise les conditions et modalités dérogatoires, ne spécifie pas de procédure particulière de demande, de traitement et d'octroi des dérogations aux interdictions posées par les articles 6 à 8 (à l'exception des dérogations dans les réserves naturelles et forestières, et dans les sites Natura 2000, qui renvoient à la procédure de l'ordonnance nature).

Les critères de sélection des produits y sont également peu poussés ; seuls les produits « toxiques » et « corrosifs » ou portant un des pictogrammes SGH 05, 06 ou 08 sont interdits, sans notion particulière d'impacts environnementaux (symbole N ou pictogramme SGH 09).

La Région étudiera donc les modalités d'une procédure de dérogation visant à encadrer au mieux l'utilisation des produits phytopharmaceutiques et à veiller au respect des principes de la lutte intégrée, et s'articulant aux autres régimes dérogatoires en vigueur (en particulier dans le cadre de l'ordonnance nature).

Le principe des dérogations générales pourrait être amélioré de manière à adapter les conditions d'octroi aux réalités de terrain, pour la gestion des espaces à contrainte (voies ferrées, terrains de sport, etc.) pour lesquels il n'existe pas encore d'alternatives efficaces (voir à ce propos les actions conjointes Bel. 2.7.1 et 2), ou encore en matière de techniques utilisables (de manière à privilégier les techniques ciblées, comme l'injection, et limitant l'exposition des espèces non cibles).

Les principes d'utilisation *en dernier recours* et d'utilisation dans une démarche de sécurité ou de santé publique, de conservation de la nature ou de conservation du patrimoine végétal ne seront pas remis en question et la procédure veillera, justement, à ce que ces conditions soient respectées (justification du critère de « dernier recours », information sur les techniques alternatives mises en œuvre, etc.) et à ce que ces objectifs puissent être poursuivis.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Demandeurs de dérogations
Délais	2019 au plus tard
KSF	Consolidation de l'ordonnance du 20 juin 2013 Compatibilité avec l'ordonnance du 1er mars 2012
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.17 – Privilégier l'emploi de biopesticides et/ou de produits à faible risque en première intention quand une dérogation est possible

Lorsque le recours à des produits phytopharmaceutiques se révèle indispensable, en dernier recours, la Région favorisera en première intention l'utilisation de biopesticides et produits utilisables en agriculture biologique, voire éventuellement des produits à faible risque²⁴. De même, les dérogations accordées devraient ainsi préciser les substances ou produits utilisables.

La législation actuelle ne faisant aucune distinction entre produits « conventionnels » et produits autorisés en agriculture biologique, tous ces produits sont soumis au même régime d'interdiction, notamment dans les potagers collectifs mis à disposition par une autorité publique. La Région étudiera la possibilité d'assouplir le cadre réglementaire pour permettre une utilisation des produits les moins préoccupants pour la santé des utilisateurs et pour l'environnement.

A contrario, les substances et produits dangereux (ou suspects) pour la santé humaine et/ou l'environnement pourraient, au cas par cas, faire l'objet de mesures réglementaires sur l'ensemble du territoire.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Titulaires de dérogations
Délais	2019 au plus tard
KSF	Consolidation de l'ordonnance du 20 juin 2013

²⁴ Suite à l'analyse de la définition qui en sera faite au niveau Européen et de sa plus ou moins grande permissivité.

Objectif : Assurer le respect des principes généraux de la lutte intégrée

Action RBC 2.9.18 – Contrôler le respect des dispositions légales relatives à la lutte intégrée

Un contrôle régulier des dispositions prises pour respecter les principes de la lutte intégrée, quelle que soit la zone, sera organisé en à l'application de l'article 12 de l'Ordonnance du 20 juin 2013.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Utilisateurs professionnels
Délais	Récurrent
KSF	<i>Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013</i> Organisation de contrôles réguliers
Continuité	PRRP 13-17 BEL 8.1

Objectif : Préciser les notions de gestion écologique et de lutte biologique

Action RBC 2.9.19 – Assurer la cohérence des prescriptions en matière d'utilisation de pesticides, de conservation de la nature et de lutte contre les espèces invasives, au regard des objectifs de gestion écologique et de lutte biologique

La « gestion écologique » des espaces verts ou l'agroécologie reposent sur des stratégies et méthodes qui impliquent le respect de différentes législations. On citera, pour l'exemple, les notions de lutte biologique ou de biocontrôle qui mettent en évidence de potentielles incompatibilités entre ordonnance pesticides et ordonnance nature, particulièrement quant à l'introduction dans la nature d'espèces animales non-indigènes (tels que des arthropodes prédateurs ou phytophages).

De manière à assurer une communication efficace et cohérente, en particulier dans la promotion de la lutte (biologique) intégrée et dans l'optique de l'élaboration du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts, ou dans la promotion de l'agriculture biologique, la Région veillera à préciser ces différents concepts, leur articulation et leur cohérence au regard des réglementations régionales. Les secteurs pertinents seront consultés sur les aspects techniques de ces définitions afin d'en garantir la praticabilité.

Cette réflexion sera portée en amont de la rédaction des législations futures, afin d'en assurer la pertinence, et garantir l'homogénéité des notions abordées.

L'action est à considérer en complément du dialogue établi avec les autres régions (voir Bel. 2.3.1).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	/
Délais	2020 au plus tard
KSF	Définition technique et juridique des concepts
Continuité	NEW

- ❖ **Stimulation de la mise en œuvre de la lutte intégrée dans des principes directeurs spécifiques aux secteurs**

Objectif : Mettre à disposition des professionnels des lignes directrices de lutte intégrée spécifiques aux cultures ou secteurs concernés

Action RBC 2.9.20 – Proposer des lignes directrices spécifiques pour les cultures pertinentes

En complément des principes généraux de la lutte intégrée, des lignes directrices spécifiques à certaines cultures seront reconnues et/ou proposées par la Région, en veillant aux particularités de la pratique agricole ou horticole en milieu urbain.

Leur promotion sera assurée via les autres outils développés, notamment par le service d'accompagnement en agriculture urbaine (RBC 2.9.5) ou le service de monitoring et d'alerte (RBC 2.9.7).

Acteur(s)	Bruxelles Économie et Emploi – Cellule agriculture (Bruxelles Environnement)
Cible(s)	Producteurs agricoles
Délais	Récurrent
KSF	<i>Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013</i>
Continuité	NEW

Action RBC 2.9.21 – Proposer des lignes directrices en matière de lutte intégrée appliquée à différents éléments du paysage urbain

En complément des principes généraux de la lutte intégrée, des lignes directrices spécifiques à certaines cultures et secteurs professionnels seront reconnues et/ou proposées par la Région. Ces lignes directrices pourront concerner la gestion des arbres en milieu urbain (en lien avec la « Charte de l'arbre en ville » prévue par la mesure 2, prescription 1 du PRN), la gestion des plantes ornementales utilisées dans le fleurissement (action 2.3.7), la production de plantes ornementales (en particulier, l'application de la lutte intégrée dans les serres communales ou régionales), etc.

Leur promotion sera assurée via les autres outils développés par le Facilitateur Nature (RBC 2.9.10), notamment *via* la plateforme « Phyto » des gestionnaires d'espaces publics (RBC 2.9.12) et les forums d'échange entre gestionnaires et concepteurs d'espaces verts et espaces urbains (RBC 2.9.13).

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Utilisateurs professionnels (non agricoles)
Délais	Récurrent
KSF	<i>Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013</i> Mise en œuvre coordonnée des mesures 2 et 10 du PRN
Continuité	NEW

2.10. Indicateurs

Objectif : Disposer d'un ensemble d'indicateurs permettant de visualiser les paramètres principaux qui influencent les risques liés à l'utilisation des PPP

Action commune Bel. 2.10.1 – Contribution au Tableau de bord du NAPAN en apportant les indicateurs choisis par la NTF

Pour pouvoir gérer les risques causés par les pesticides, les indicateurs du Tableau de bord développés pendant le programme NAPAN précédent sont régulièrement mis à jour. Ces indicateurs illustrent de manière simple les paramètres principaux qui influencent les risques liés à l'utilisation de PPP. Ceux-ci incluent l'identification des tendances d'utilisation de certaines substances actives (p.ex. celles particulièrement préoccupantes), ou les pratiques qui requièrent une attention particulière et les bonnes pratiques à encourager comme mentionnées dans la directive 2009/128.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	Tous publics
Délais	2018-2022
KSF	Publication annuelle du Tableau de bord du NAPAN mis à jour
Continuité	

Objectif : Développement d'indicateurs européens

Action commune Bel. 2.10.2 – Suivi de la procédure de sélection des indicateurs européens

Les initiatives européennes relatives aux indicateurs harmonisés telles que prévus à l'article 11 de la directive 2009/128 doivent être suivies activement par les représentants belges dans le but d'optimaliser le Tableau de Bord NAPAN développé dans la mesure Bel.2.10.1..

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	/
Délais	2018-2022
KSF	Participation active aux initiatives européennes
Continuité	NEW

RBC 2.10.1 – Objectif : Fournir des données relatives à l'utilisation des pesticides

Action RBC 2.10.1 – Mettre sur pied un « observatoire régional des pesticides »

Différentes sources d'informations doivent permettre de collecter et compiler les données liées à l'utilisation des pesticides en Région de Bruxelles-Capitale et à leur réduction, de manière à rendre compte de l'efficacité du programme ainsi que de l'incidence des législations adoptées sur le territoire régional (efficacité, coûts, etc.). Si nécessaire, la Région pourra en conséquence adapter ses règlementations afin d'en garantir la pertinence.

L'observatoire, piloté par le Facilitateur Nature (RBC 2.9.10), collectera les données issues notamment des plans d'application des gestionnaires publics (voir également RBC 2.7.6), des dérogations accordées (RBC 2.7.7 et 2.7.9), des accompagnements de gestionnaires de lieux accueillant des groupes vulnérables (RBC 2.7.2), des contrôles locaux de stockage (RBC 2.8.1), des programmes de surveillance de la qualité des eaux (RBC 2.6.3), des sondages et baromètres auprès des différents publics cibles (RBC 2.3.2) et de toute autre donnée pertinente – notamment en favorisant l'échange de données avec les autres autorités et acteurs pertinents –, de manière à proposer un état des lieux de la situation régionale.

L'Observatoire pourra également proposer des études additionnelles visant à compléter l'information disponible sur la qualité de l'environnement et autres aspects pertinents de la thématique.

La Région étudiera en outre les pistes règlementaires visant à systématiser la collecte de données pertinentes, notamment dans le domaine des registres de vente et d'utilisation visés à l'article 67 du Règlement (CE) n° 1107/2009.

Les synthèses produites alimenteront les Rapports sur l'état de l'environnement de la Région de Bruxelles-Capitale ainsi que le tableau du bord (*Dash board*) du NAPAN, évoqué à la mesure Bel. 2.10.1. L'Observatoire régional des pesticides publiera enfin annuellement, au plus tard le 30 avril de chaque année, un bref état des lieux de l'avancement de la mise en œuvre du Programme pour l'année écoulée.

Acteur(s)	Bruxelles Environnement
Cible(s)	Tous publics
Délais	Récurrent
KSF	Fonctionnement du Facilitateur Nature Publication sur le site de Bruxelles Environnement d'un état des lieux annuel (première publication : fin avril 2019 au plus tard) Contribution au Rapport sur l'état de l'environnement
Continuité	NEW

2.11. Mesures d'atténuation des risques

Objectif : Évaluation de la pertinence et de la praticabilité des mesures d'atténuation de risques à appliquer par les utilisateurs de PPP

Action commune Bel. 2.11.1.

a – Vue d'ensemble des mesures d'atténuation de risques. Les principales mesures d'atténuation de risques font l'objet d'une révision et d'une évaluation pour établir leur degré de faisabilité. Une concertation entre les parties prenantes est organisée.

Acteur(s)	NTF, Comité d'agrément
Cible(s)	Producteurs
Délais	2020
KSF	Etat des lieux des principales mesures d'atténuation.
Continuité	

b – Reconsidérer la politique – Le cas échéant, les autorisations de produits et les mesures d'atténuation des risques sont réexaminées. Une concertation avec les parties prenantes est organisée lorsque cela est pertinent. Les responsabilités respectives des autorités en matière de contrôle de la mise en œuvre de ces mesures sont établies.

Acteur(s)	NTF, Comité d'agrément
Cible(s)	Producteurs
Délais	2022
KSF	Accord pour la reconsidération des mesures d'atténuation et/ou de la politique d'autorisation des PPP.
Continuité	

L'établissement de zones tampons pour la protection de l'eau ou le port d'équipements de protection individuelle sont des exemples de mesures d'atténuation fondant le processus d'autorisation. Ces mesures sont donc des prérequis à chaque autorisation.

- a) *Les principales mesures d'atténuation (zones tampon, équipement de protection personnel, etc.) sont passées en revue et évaluées au niveau de leur pertinence et de leur praticabilité ;*
- b) *L'information récoltée sert de base pour réévaluer quelques mesures de réduction des risques. En parallèle, cette information est aussi utilisée pour reconsidérer l'autorisation de plusieurs produits et pour promouvoir, si nécessaire, un changement de comportement des utilisateurs professionnels dans ce domaine. Sur base de ces résultats, les autorisations ou les mesures d'atténuation des risques seront reconsidérées et discutées avec les parties prenantes. Le cas échéant, les responsabilités respectives des autorités en matière de contrôle de la mise en œuvre de ces mesures seront établies et clarifiées.*

2.12. Gestion et suivi du Plan

Bel. 2.12.1 – Objectif : Rapport national coordonné

Action commune Bel. 2.12.1 – Coordination du rapport au sein de la NTF

À la fin du programme en 2022, un rapport national sera préparé et publié en coordonnant les rapports spécifiques des membres de la NTF.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	
Délais	2022
KSF	Publication d'un rapport national en 2022
Continuité	PRRP 13-17 BEL 11.1

Bel. 2.12.2 – Objectif : Coordination du NAPAN

Action commune Bel. 2.12.2 – Définir et appliquer les principes de fonctionnement de la NTF

Chaque membre compétent pour le NAPAN assure la coopération et coordination au sein de la NTF. Les parties prenantes participent au NAPAN via le Conseil d'avis du NAPAN.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	Membres de la NTF et du Conseil d'avis du NAPAN
Délais	Récurrent
KSF	Fonctionnement de la NTF et du Conseil d'avis du NAPAN
Continuité	PRRP 13-17 BEL 11.2

Bel. 2.12.3 – Objectif : Impliquer activement le public dans le processus de décision relatif au NAPAN

Action commune Bel. 2.12.3 – Consultation du public sur le NAPAN 2023-2027

En 2022, le public sera consulté au sujet du programme pour le NAPAN couvrant la période 2023-2027.

Acteur(s)	NTF
Cible(s)	Tous publics
Délais	2022
KSF	Rapport de la consultation du public en 2022
Continuité	PRRP 13-17 BEL 11.3

ABRÉVIATIONS & ACRONYMES

Bel.	Belge (dans le cas des actions coordonnées)
IPM	<i>Integrated Pest Management</i> , Lutte intégrée
KSF	<i>Key Success Factor</i>
NAPAN	Plan d'action national (de réduction des pesticides)
NTF	NAPAN Task Force
PRAS	Plan Régional d'Affection du Sol
PACE	Plan Air-Climat-Énergie
PFRP	Programme fédéral de réduction des pesticides
PGE	Plan de Gestion de l'Eau
PPP	Produit(s) Phytopharmaceutique(s)
PRN	Plan régional nature
PRRP	Plan Régional de Réduction des Pesticides
RBC	Région de Bruxelles-Capitale
RIE	Rapport d'Incidences Environnementales
SPF	Service Public Fédéral

INFO

02 775 75 75
WWW.ENVIRONNEMENT.BRUSSELS

Coordination :

Pour Bruxelles Environnement : Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX
Pour le Cabinet de la Ministre Céline FREMAULT : Stéphane VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH
Coordination suprarégionale (NTF) : Manuela de VAULX de CHAMPION, Julien RUELLE

Rédaction : Julien RUELLE**Ed. Resp.** : Frédéric FONTAINE et Barbara DEWULF – Avenue du Port 86C/3000- 1000 Bruxelles

ANNEXE 1 – VERSION SYNTHÉTIQUE DU PROGRAMME (VERSION NAPAN)

Programme de la région de Bruxelles-Capitale 2018-2022

1. OBJECTIFS DU PROGRAMME 2018-2022

L'Ambition de la Région peut se décliner en 5 axes prioritaires qui doivent permettre de guider l'ensemble des réglementations, projets et actions mis en œuvre au cours de ces cinq prochaines années :

- 1) Ne plus utiliser de pesticides dans l'ensemble des espaces ouverts au public
  - 2) Limiter l'utilisation de pesticides dans les jardins et domaines privés
  - 3) Renforcer la protection des groupes vulnérables, y compris des professionnels
  - 4) Protéger la nature et les services écosystémiques
  - 5) Développer une agriculture urbaine compatible avec la préservation des écosystèmes

2. ACTIONS DE LA PÉRIODE 2018-2022

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.1.1	Certifier les connaissances des opérateurs de PPP	Organiser les examens de base pour la phytolice	Organisation d'au moins un examen annuel pour chaque type de phytolice
	Les examens de base certifiant les connaissances des candidats seront organisées à intervalle régulier et en nombre suffisant pour permettre à tous les (futurs) professionnels actifs sur le territoire régional d'obtenir une phytolice auprès de l'autorité fédérale..		Organisation d'au moins une session annuelle de formation initiale pour chaque type de phytolice
RBC 2.1.2	Assurer la coordination avec l'autorité fédérale	Communiquer au SPF la liste des lauréats des examens de base et des attestations de formation continue	Bon fonctionnement de l'interface d'échange entre organismes de formation et SPF
	Les listes de lauréats de l'examen de base et les attestations de formation continue seront régulièrement transmises au SPF.		
❖ Accès à une formation (initiale et continue) adéquate			
Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.1.3	Assurer la formation initiale des opérateurs de PPP	Organiser les formations initiales	Organisation d'au moins une session annuelle de formation initiale pour chaque type de phytolice
	Des sessions de formation initiale seront organisées en nombre suffisant pour les différentes phytolices, et les attestations de formation initiale seront délivrées selon les dispositions réglementaires.		Organisation d'au moins une session annuelle de formation initiale pour chaque type de phytolice
RBC 2.1.4	Assurer la formation initiale des opérateurs de PPP	Tenir à jour les supports de formation initiale	Révision au moins tous les deux ans ou dès qu'une évolution majeure l'impose
	Les contenus des supports des formations initiales (syllabus et diaporamas) seront périodiquement mis à jour afin de tenir compte, notamment, des évolutions législatives, scientifiques et techniques.		Révision au moins tous les deux ans ou dès qu'une évolution majeure l'impose
RBC 2.1.5	Assurer la formation continue des opérateurs de PPP	Organiser les activités de formation continue	Communication adaptée vers les organismes de formation potentiels ; Organisation d'un nombre suffisant d'activités pour chaque type de phytolice

Des activités de formation continue seront organisées (et/ou reconnues) en nombre suffisant pour les différentes phytolicences, et les attestations de formation continue délivrées, selon les dispositions réglementaires.

RBC 2.1.6	Assurer la formation continue des opérateurs de PPP	Proposer une offre d'activités de formation continue équilibrée	Activités de formation continue dans plus de 3 modules thématiques par an ; Communication adaptée vers les organismes de formation potentiels
------------------	---	---	---

L'analyse des demandes de reconnaissance des activités de formation continue assurera que l'offre proposée pour les opérateurs traite d'une diversité de thématiques suffisante pour garantir une formation équilibrée et adaptée aux différents publics cibles.

RBC 2.1.7	Assurer la formation continue des opérateurs de PPP	Proposer une offre d'activités de formation continue rencontrant également les objectifs des autres plans, programmes et stratégies régionaux	Coordination avec les autres plans et programmes régionaux ; Communication adaptée vers les organismes de formation concernant l'organisation d'au moins deux activités de formation concernant les biocides.
------------------	---	---	---

Les activités de formation continue mettront particulièrement l'accent sur/les objectifs de la Région de Bruxelles-Capitale visés par le Plan Régional Nature ou la stratégie Good Food/Ellas aborderont également la réduction des biocides.

RBC 2.1.8	Mettre les supports de formation à disposition de chacun	Mettre à disposition sur Internet les supports de formation initiale et d'activités de formation continue	Communication adaptée vers les organismes de formation
------------------	--	---	--

Les supports de la formation initiale, régulièrement tenus à jour, ainsi que les supports des activités de formation continue, seront disponibles sur le site Internet de Bruxelles Environnement.

2.2 Vente de pesticides

❖ Information générale dans les points de vente de pesticides pour le grand public

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.2.1	Sensibilisation des utilisateurs de PPP à usage amateur pour adopter une attitude 'risque faible'	Mettre à jour l'information générale obligatoire dans les lieux de vente de PPP à usage amateur	Disponibilité de nouvelles instructions pour les distributeurs de PPP amateurs en 2019

Sensibilisation des utilisateurs de PPP à usage amateur au sujet des voies d'exposition (dermique, ingestion...) lors de l'application des PPP et des moyens pour réduire ces risques afin d'adopter une attitude qui minimise les risques. Les campagnes de sensibilisation sont disponibles en 2019 au plus tard sur les lieux de vente des PPP à usage non professionnel selon le prescrit de l'article 5 de l'arrêté royal du 04/09/12 relatif au PFRP. Il peut être envisagé de conserver la campagne de communication existante et de la compléter par des actions de communication supplémentaires telles que la distribution de flyers et le ramassage des produits périmés et/ou qui ne sont plus agréés, et les emballages vides.

❖ Disponibilité de conseillers certifiés sur les lieux de vente de PPP non professionnels

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.2.1	Garantir la qualité des informations fournies sur les lieux de vente	Améliorer les connaissances des conseillers NP	Recensement des points de vente ; Organisation annuelle de formations initiales et activités de formation continue pour la phytolice NP
		Cette action permettra de stimuler la participation des titulaires de phytolicences NP à des activités de formation continue spécifiques et de s'assurer de leur connaissance des spécificités régionales.	
RBC 2.2.2	Garantir la qualité des informations fournies sur les lieux de vente	Favoriser les bonnes pratiques de vente de pesticides aux particuliers	Recensement des points de vente ; Disponibilité d'outils de communication adaptés
		La Région élaborera une charte de bonnes pratiques liées à la vente des produits phytopharmaceutiques et des biocides utilisés en extérieur. Les acteurs du secteur seront consultés à cet effet.	

❖ PPP à usage professionnel uniquement disponibles pour les titulaires d'une phytolice

La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.

2.3 Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives

❖ Information équilibrée vers le grand public

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.3.1	Harmoniser le cadre de la communication sur les biopesticides et autres alternatives pour le secteur non agricole.	État des lieux et échange d'expérience au sujet des biopesticides et autres alternatives	Échange de connaissances ; Communication harmonisée ; Au moins une réunion annuelle des experts et des acteurs de la communication vers les amateurs (autorités publiques et parties prenantes)
RBC 2.3.1	Communiquer efficacement vers les différents publics cibles	Élaborer et mettre en œuvre une stratégie et un plan de communication	Disponibilité du plan de communication (octobre 2018 au plus tard) ; Coordination avec les autres plans et programmes régionaux
RBC 2.3.2	Une stratégie et un plan de communication précisent les publics, messages, actions, dispositifs et planning de communication pour la période 2018-2022, de manière à rencontrer les objectifs généraux du présent programme de réduction des pesticides. Un soin particulier sera apporté à leur bonne articulation aux autres stratégies et plans de communication développés en Région de Bruxelles-Capitale, principalement dans le cadre du Plan Régional Nature (mesure 21) et de la stratégie Good Food.	Des enquêtes, baromètres et études seront réalisées auprès des différents publics de manière à alimenter les outils de communication, vérifier l'effectivité des campagnes, cibler les besoins d'informations, etc. Une étude sur les pratiques de jardinage amateur sera réalisée à titre d'état des lieux, et ce afin de formuler des pistes d'actions prioritaires.	Realisation d'au-moins 1 sondage « grand public », 1 sondage « professionnels des espaces verts », 1 sondage « Groupes vulnérables » ; Réalisation d'une étude sur les pratiques de jardinage amateur
RBC 2.3.3	Communiquer efficacement vers les différents publics cibles	Évaluer les comportements, attitudes et opinions des publics cibles	Realisation d'au-moins 1 sondage « grand public », 1 sondage « professionnels des espaces verts », 1 sondage « Groupes vulnérables » ; Réalisation d'une étude sur les pratiques de jardinage amateur
RBC 2.3.4	Assurer la disponibilité de relais citoyens	Former les Maîtres Maraîchers et Maîtres Composteurs sur la thématique	Continuation des formations MM et MC
RBC 2.3.5	Assurer la disponibilité de relais citoyens	Les informations présentées dans le cadre des formations existantes seront adaptées et mises à jour pour tenir compte des évolutions récentes et futures en matière d'utilisation de pesticides et de leurs alternatives applicables au jardin potager.	Coordination avec les MM et MC ; Étude sur les pratiques de jardinage domestique
RBC 2.3.6	Assurer la disponibilité de relais citoyens	Créer des « Maîtres Jardiniers »	Des « Maîtres Jardiniers » bénévoles (d'abord en phase-pilote, la dénomination et le concept pourront évoluer) fourniront une information de qualité sur la conception et la gestion écologique du jardin d'agrément et des abords du bâti, ainsi que des conseils sur l'accueil de la biodiversité. Ils pourront être sollicités par les particuliers afin d'établir des diagnostics de maladies et ravageurs. Assurer la disponibilité de relais citoyens. Renforcer les synergies avec les naturalistes
	Accompagner à la transition du paysage bruxellois	Sensibiliser les Bruxellois à la végétation spontanée	Continuation des formations naturalistes
			Faisabilité technique de l'adaptation du projet « Sauvages de ma rue » ; Fonctionnement du site « Belles de ma rue » ; Partenariats avec Tela Botanica
			La Région veillera au développement de stratégies adaptées visant à familiariser la population avec la flore adventice plus visible qu'autrefois. Une adaptation du programme français « Sauvages de ma Rue » en Région de Bruxelles-Capitale sera proposée.

RBC 2.3.7	Accompagner à la transition du paysage bruxellois	Modifier les standards du fleurissement public	Fonctionnement de la plateforme Arbres, Nature et Paysage.
	<i>La Région veillera à développer des synergies allant dans le sens de nouvelles pratiques de fleurissement plus durables. La présente action devrait aboutir à la publication d'une charte de fleurissement en Région de Bruxelles-Capitale privilégiant les espèces pérennes et indigènes.</i>		
RBC 2.3.8	Accompagner à la transition du paysage bruxellois	Identifier et valoriser les espaces et pratiques exemplaires	Continuation du projet « Réseau Nature » de Natagora ; Disponibilité du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts
	<i>La Région veillera à assurer la visibilité des pratiques exemplaires et des espaces qui, en raison de leurs modes de gestion, méritent d'être mis en avant.</i>		
RBC 2.3.9	Accompagner à la transition du paysage bruxellois	Mettre en place une signalétique régionale en matière de gestion écologique des espaces publics	Disponibilité du référentiel de gestion écologique des espaces verts ; Fonctionnement de la plateforme Arbres, Nature et Paysage
	<i>Une signalétique régionale relative à la gestion écologique des espaces publics et espaces verts sera élaborée en collaboration avec les autres services publics de la Région et progressivement mise en place. Elle visera à renseigner les utilisateurs de ces espaces sur les modes de gestion mis en œuvre et l'évolution attendue du paysage urbain. La signalétique sera par ailleurs pensée en vue de son intégration paysagère.</i>		
RBC 2.3.10	Soutenir les initiatives associatives	Octroyer un soutien financier aux associations porteuses de projets pertinents	Maintien des espaces de coordination avec les autres plans et programmes
	<i>Des subsides seront octroyés aux associations informant, sensibilisant ou encadrant les particuliers, les professionnels ou les gestionnaires d'établissements accueillant des groupes vulnérables.</i>		
RBC 2.3.11	Soutenir les initiatives associatives	et Inventorier l'offre et relayer les agendas des associations subsidiées	Opérationnalité de l'agenda sur le site de Bruxelles Environnement
	<i>Les actions proposées par les associations subsidiées seront relayées de manière centralisée sur le site de Bruxelles Environnement.</i>		
RBC 2.3.12	Soutenir les initiatives associatives	Mettre en réseau les associations subsidiées et développer les synergies	Au moins 2 réunions (ou workshops ou tables rondes) par an ; Implication des acteurs associatifs dans les politiques régionales
	<i>La mise en réseau des associations de protection de la nature, de l'environnement et des consommateurs actives dans la réduction des pesticides et l'adoption de pratiques alternatives sera favorisée.</i>		
	❖ Systèmes de collecte d'informations concernant les cas d'empoisonnement		
	La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.		
	2.4 Inspection de l'équipement pour l'application de PPP		
	La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.		
	2.5 Annonce préalable de pulvérisations aux personnes potentiellement exposées		
Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.5.1	Informier sur les risques d'exposition involontaire aux professionnelles	Faciliter la mise en œuvre de l'affichage informatif pulvérisations	Disponibilité de templates appropriés
	<i>La Région veillera à mettre à disposition des professionnels des outils suffisants leur permettant de respecter au mieux leurs obligations d'affichage.</i>		
RBC 2.5.2	Informier sur les risques d'exposition aux professionnelles	Favoriser la cohabitation entre parcelles agricoles et riverains pulvérisations	Coordination avec la stratégie Good Food
	<i>La Région mettra en place un projet-pilote d'information des riverains des parcelles pulvérisées, en bonne entente avec les agriculteurs.</i>		

2.6 Protection du milieu aquatique

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.6.1	Harmoniser l'approche de l'utilisation de pesticides pour l'entretien des voies ferrées	État des lieux et échange d'expérience au sujet de l'entretien des voies ferrées	Harmonisation des dérogations si nécessaire ; Échange de connaissances au sujet des techniques alternatives ; Au moins une réunion annuelle, interrégionale des autorités publiques et des destinataires du domaine ferroviaire

 <p>Les trois régions vont échanger leurs avis quant à l'utilisation de pesticides pour l'entretien du réseau ferroviaire : les pesticides sont-ils nécessaires, quelles sont les circonstances et les lieux dans lesquels l'utilisation peut être autorisée ... ? Étant donné qu'Infrabel est une compagnie fédérale, il est souhaitable de disposer d'une position commune pour tout le territoire belge.</p> <p>L'échange des opinions et des bonnes pratiques devrait cependant favoriser une utilisation plus durable des pesticides.</p>	<p>RBC 2.6.1</p> <p>Protéger les eaux souterraines et eaux destinées à la consommation</p> <p>RBC 2.6.2</p> <p>Protéger les eaux de surface</p> <p>RBC 2.6.3</p> <p>Surveiller la contamination des eaux et remédier aux pollutions</p>	<p>Sensibiliser les occupants et utilisateurs de biens situés dans les zones de protection des captages d'eau destinée à la consommation</p> <p>Les occupants et utilisateurs de biens situés dans ces zones bénéficieront de mesures d'information et de sensibilisation adaptées.</p> <p>Sensibiliser les particuliers et les professionnels au respect des zones à risques et zones tampons établies pour protéger le milieu aquatique</p>	<p>Disponibilité d'une liste des habitants et utilisateurs ; Collaboration avec les autorités communales concernées</p>
<p><i>Des actions de sensibilisation au respect des zones à risques et des zones tampons déterminées afin de protéger le milieu aquatique et les organismes aquatiques non cibles seront entreprises à destination des particuliers et des professionnels.</i></p>			

2.7 Diminution de l'utilisation de pesticides dans /es zones ciblées

- ❖ Zones utilisées par le grand nihllic ou des grallines vénérables

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.7.1 	Harmoniser l'approche relative à l'utilisation de pesticides pour l'entretien des terrains de sport et échange de bonnes pratiques	État des lieux et échange d'expérience au sujet de l'entretien des terrains de sport	Harmonisation des dérogations si nécessaire ; Échange de connaissances au sujet des techniques alternatives ; Au moins une réunion annuelle interrégionale des autorités publiques et parties prenantes.
 Vlaams overheid Wallonie	Le projet vise à échanger les bonnes pratiques en matière d'entretien des terrains de sport. Un entretien sans pesticides est possible dans bien des cas.	Informer et accompagner les responsables et gestionnaires des établissements accueillant des groupes vulnérables	Disponibilité d'un listing des propriétaires et gestionnaires ; Disponibilité d'outils d'information adaptés
RBC 2.7.1 	Protéger les groupes vulnérables	Une information adéquate et un encadrement spécifique seront proposées aux gestionnaires des lieux et bâtiments accueillant des groupes vulnérables pour les aider à appliquer une gestion écologique de leurs espaces extérieurs.	Monitorer l'évolution des pratiques d'utilisation de pesticides dans les établissements accueillant des groupes vulnérables
RBC 2.7.2 	Protéger les groupes vulnérables	Communication suffisante sur les obligations de registres	

L'évolution des pratiques sera monitorée par l'analyse régulière des registres d'utilisation des PPP, du registre général des produits chimiques et/ou du registre des déchets dangereux.

RBC 2.7.3 Protéger les groupes vulnérables	Sensibiliser les riverains direct des établissements accueillant des groupes vulnérables <i>La sensibilisation visera également les riverains directs des établissements concernés. Des outils (courriers-types, brochure, etc.) seront également mis à disposition des responsables des établissements concernés.</i>	Disponibilité d'outils de communication adaptés
RBC 2.7.4 Protéger le grand public	Limiter l'utilisation de pesticides dans les espaces privés ouverts au public	Disponibilité d'un inventaire des espaces privés ouverts au public Disponibilité d'outils d'information sur les biopesticides ; Augmentation de l'offre en biopesticides (compétence fédérale)
RBC 2.7.5 Protéger le grand public	Limiter l'utilisation de pesticides dans les jardins et domaines privés	Étude sur les pratiques de jardinage domestique ; Disponibilité d'outils d'information sur les biopesticides ; Augmentation de l'offre en biopesticides (compétence fédérale)
RBC 2.7.6 Protéger le grand public	Accompagner les gestionnaires d'espaces publics	Fonctionnement du Facilitateur Nature ; Fonctionnement de la Plateforme Arbres, Nature et Paysage.
RBC 2.7.7 Protéger le grand public	Monitorer les utilisations de pesticides autorisées par dérogation dans les espaces publics <i>La Région proposera un accompagnement adapté lors de la dernière année de la période transitoire (2018), et veillera au respect de l'interdiction générale dès 2019.</i>	Communication suffisante sur les obligations de registre ; Encadrement des dérogations à l'ordonnance pesticides
RBC 2.7.8 Protéger les zones (semi-)naturelles	Sensibiliser les habitants et riverains des zones (semi-)naturelles protégées	Communication suffisante sur les obligations de registre ; Disponibilité d'un listing d'adresses des habitants et riverains ; Disponibilité d'outils de communication adaptés
RBC 2.7.9 Protéger les zones (semi-)naturelles	Monitorer les utilisations de pesticides autorisées par dérogation dans les zones (semi-)naturelles protégées	Des actions de communication et de sensibilisation seront menées spécifiquement au niveau des sites Natura 2000 et réserves naturelles, où l'utilisation des pesticides est interdite. Les riverains des zones concernées, et ceux situés dans les périmetres de sécurité (60 mètres autour des zones Natura 2000) seront également visés.
RBC 2.7.10 Protéger les zones d'intérêt pour le réseau écologique bruxellois	Identifier et sensibiliser les gestionnaires des éléments d'intérêt écologique, et notamment les zones vertes et zones à haute valeur biologique définies par le PRAS	Communication suffisante sur les obligations de registre ; Encadrement des dérogations à l'ordonnance pesticides
RBC 2.7.11 Protéger les insectes pollinisateurs	Porter une attention particulière aux ressources et zones d'intérêt pour les pollinisateurs, et principalement pour les polliniseurs sauvages	Disponibilité de l'inventaire des zones d'intérêt pour le REB ; Élaboration du plan opérationnel de mise en œuvre du REB ; Disponibilité d'outils de communication adaptés
RBC 2.7.12 Protéger les sites naturels	Adopter d'un plan d'action Abeilles et Pollinisateurs Sauvages(mesure 16, prescription 1 du PRN) ; Cartographie des « sites fonctionnels » et recensement des bourgades d'abeilles	Adoption d'un plan d'action Abeilles et Pollinisateurs Sauvages(mesure 16, prescription 1 du PRN) ; Cartographie des « sites fonctionnels » et recensement des bourgades d'abeilles

L'action consistera à sensibiliser à l'existence des polliniseurs sauvages et à leurs modes de vie et de nidification. L'adoption de nouvelles mesures réglementaires pourra être également étudiée de manière à réduire l'utilisation des produits les plus problématiques pour les insectes pollinisateurs.

❖ Zones récemment traitées accessibles au personnel agricole

terriçoles

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.7.12	Réduire les risques pour le personnel agricole pour accéder aux parcelles après un traitement	Sensibiliser et informer le personnel agricole sur les conduites appropriées pour accéder aux parcelles après un traitement	Recensement des exploitants agricoles ; Disponibilité d'outils de communication adaptés

- ❖ Protection de l'eau potable

(Voir actions RBC 2.6.1 et 2.6.3.)

2.8 Manipulation/stockage des PPP et leurs emballages/résidus

❖ Limitation des risques avant, pendant et après la pulvérisation

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel 2.8.1	Standardisation des systèmes de vidange et de rinçage des bidons lors du transfert de PPP liquides vers la cuve de pulvérisation	En concertation avec les professionnels du secteur, le projet s'attèlera à rendre disponible l'information pour des systèmes harmonisés et à accompagner, au besoin, le déploiement de la technologie par tous moyens administratifs, normatifs voire réglementaires.	Disponibilité de l'information ; Mise en place de l'encadrement administratif, réglementaire ou normatif nécessaire.

Plusieurs systèmes de vidange et de rinçage des bidons lors du transfert du produit vers la cuve de pulvérisation développés par l'industrie des PPP constituent une avancée considérable pour réduire les risques de pollution ponctuelle pour l'environnement et la santé humaine. La standardisation de ces systèmes afin de les rendre compatibles a été considérée comme un défi majeur dans le programme précédent du NAPAN. L'action vise à soutenir la standardisation des systèmes de rangage et de vidange développés par l'industrie des PPP en propagant une information accessible et en mettant en place l'encadrement administratif, réglementaire ou normatif nécessaire. Cette action se fera en concertation avec les secteurs professionnels concernés.

❖ Mesures additionnelles pour les amateurs

La Région de Bruxelles-Capitale ne possède pas de compétence en la matière.

❖ Mesures d'atténuation des risques pour les locaux de stockage utilisés par des professionnels

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.8.1	Réduire les risques liés stockage de pesticides professionnels	Contrôler la conformité des locaux de stockage Des contrôles réguliers seront organisés. Une attention particulière sera portée aux zones sensibles à risques accus.	Information suffisante des utilisateurs professionnels ; Organisation de contrôles réguliers
RBC 2.8.2	Réduire les risques liés stockage de pesticides professionnels	Communiquer adéquatement sur la gestion des locaux de stockage Une communication sera mise en place de manière à sensibiliser les professionnels à la bonne gestion d'un local de stockage de PPP et, s'il échét, de biocides professionnels.	Disponibilité d'outils de communication adaptés

2.9 Lutte intégrée / integrated pest management (IPM)

❖ Favoriser les systèmes à faible apport comme la lutte intégrée et l'agriculture biologique

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.9.1	Favoriser les systèmes de production alimentaire durables <i>La promotion et le développement d'une production agricole durable formant l'Axe 1 de la stratégie Good Food, visant tant la production professionnelle que l'autoproduction.</i>	Promouvoir l'agriculture biologique et la démarche agroécologique	Coordination avec la stratégie Good Food ; Fonctionnement de Boeren Bruxsel Paysan
RBC 2.9.2	Favoriser les systèmes de production alimentaire durables <i>Dans les activités d'autoproduction, aussi bien dans les potagers individuels que collectifs, la « charte de jardinage écologique » développée lors du PRRP 2013-2017 sera proposée.</i>	Promouvoir la « charte de jardinage écologique » pour l'autoproduction	Disponibilité et visibilité de la charte de jardinage écologique ; Disponibilité de fiches techniques adaptées ; Coordination avec la stratégie Good Food
RBC 2.9.3	Promouvoir la gestion écologique des espaces verts et espaces publics	Diffuser le référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 10 du PRN
	<i>La promotion de la gestion écologique des espaces publics et espaces verts est également l'une des priorités du PRN, qui prévoit la diffusion d'un guide de bonnes pratiques (mesure 2) et d'un référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts (mesure 10).</i>		
RBC 2.9.4	Promouvoir la gestion écologique des espaces verts et espaces publics	Labéliser les entreprises de parcs et jardins engagées dans la réduction des pesticides	Disponibilité du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts ; Disponibilité du guide de bonnes pratiques
	<i>La Région proposera une labellisation des entreprises de parcs et jardins actives sur le territoire bruxellois. Cette labellisation portera notamment sur la non-utilisation de pesticides ou le recours limité à des produits à faible impact environnemental, etc. Le secteur sera consulté à cet effet.</i>		

❖ Création des conditions nécessaires pour favoriser la mise en œuvre de la lutte intégrée

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.9.5	Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine	Mettre en place un service d'accompagnement et d'expertise en agriculture urbaine durable	Fonctionnement du service d'accompagnement ; Coordination avec la stratégie Good Food
	<i>Le service d'accompagnement et d'expertise en agriculture urbaine développé dans cadre de la stratégie Good Food proposera également conseil et expertise sur l'application des principes de la lutte intégrée ou de l'agriculture biologique à destination des agriculteurs de la région.</i>		
RBC 2.9.6	Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine	Favoriser les activités de recherche-action dans le domaine de l'agriculture urbaine durable	Espaces d'échanges avec le monde de la recherche ; Coordination avec la stratégie Good Food
	<i>La recherche-action en matière de pratiques innovantes d'agriculture urbaine durable sera favorisée, et les résultats seront rendus accessibles et diffusés. Cette action sera développée dans le cadre de la stratégie Good Food (prescription 10).</i>		
RBC 2.9.7	Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine	Proposer un centre de monitoring des organismes nuisibles aux cultures et un système d'alerte adapté	Coordination avec la stratégie Good Food
	<i>En assurant le monitoring des organismes nuisibles, un projet pilote de système d'avertissement régional sera mis en place de manière à alerter les producteurs pour que des réponses appropriées puissent être apportées précocelement. Des partenariats avec des services d'alertes existants seront étudiés.</i>		
RBC 2.9.8	Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine	Détailier les principes généraux de la lutte intégrée dans les guides à l'installation des producteurs agricoles	Mise en œuvre coordonnée de la prescription 5 de Good Food
	<i>Les principes généraux de la lutte (biologique) intégrée seront rappelés et détaillés dans les guides à l'installation destinées aux futurs professionnels de l'agriculture, tels que prévus par la stratégie Good Food (prescription 5).</i>		

RBC 2.9.9	Accompagner les professionnels de l'agriculture urbaine	Conditionner l'octroi de soutiens régionaux à la production alimentaire au respect des principes de la lutte intégrée	Mise en œuvre coordonnée de la prescription 6 de Good Food
	<i>Les soutiens financiers régionaux accordés à des projets spécifiques de production alimentaire, notamment dans le cadre de la stratégie Good Food (prescription 6), seront conditionnés au respect des principes de la lutte intégrée.</i>		
RBC 2.9.10	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Assurer le fonctionnement du Facilitateur Nature au sein de Bruxelles Environnement	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 8 du PRN ; Coordination avec les autres facilitateurs au sein de l'administration
	<i>Le Facilitateur Nature établi au sein de Bruxelles Environnement encadrera les professionnels de l'aménagement et de la gestion des espaces publics et espaces verts. Le Facilitateur Nature intègre l'ensemble des missions du Pôle de Gestion différenciée proposé dans le PRRP 2013-2017.</i>		
RBC 2.9.11	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Développer et tenir à jour les connaissances scientifiques et techniques nécessaires à la production d'un matériel de formation, de sensibilisation, d'information et d'encadrement <i>Le Facilitateur Nature veillera à développer et tenir à jour les connaissances nécessaires à son fonctionnement.</i>	Espaces d'échanges avec le monde de la recherche
RBC 2.9.12	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Constituer une plateforme d'échanges entre responsables de la lutte phytosanitaire dans les services publics <i>Une plateforme d'échange sera créée de manière à faciliter la transmission d'informations et l'échange de bonnes pratiques entre les responsables de la lutte phytosanitaire au sein des services publics.</i>	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 2 du PRN ; Organisation de deux réunions annuelles au minimum
RBC 2.9.13	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Mettre en réseau et stimuler les échanges entre professionnels de la conception, de l'aménagement et de l'entretien des espaces extérieurs <i>L'action de mise en réseau, coordonnée par le Facilitateur Nature, dépassera les seuls services publics et englobera les secteursverts de manière plus générale et les professionnels de l'aménagement (urbanistes, architectes, etc.).</i>	Organisation d'une table-ronde annuelle au minimum
RBC 2.9.14	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Proposer un centre de monitoring des organismes nuisibles et un système d'alerte adapté (hors zones agricoles) <i>Voir RBC 2.9.7</i>	Mise en œuvre des actions RBC 2.9.12 et 2.9.13
RBC 2.9.15	Accompagner les professionnels des espaces verts et espaces publics, de la conception à l'entretien	Proposer des prescriptions-types pour la rédaction de cahiers des charges <i>La région proposera des prescriptions-types à introduire dans les cahiers des charges, en intégrant par exemple celles-ci au niveau du Cahier des charges type pour les travaux en voiries</i>	Mise en œuvre coordonnée de la mesure 12, prescription 2 du PRN ; Intégration des prescriptions-types au CCT.

❖ **Renforcement des principes de la lutte intégrée**

Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.9.16	Favoriser l'application des principes de la lutte intégrée	Encadrer les dérogations à l'ordonnance du 20 juin 2013	Consolidation de l'ordonnance du 20 juin 2013 ; Compatibilité avec l'ordonnance du 1er mars 2012.
	<i>La Région étudiera les modalités d'une procédure de dérogation visant à encadrer au mieux l'utilisation des produits phytopharmaceutiques et à veiller au respect des principes de la lutte intégrée, et s'articulant aux autres régimes dérogatoires en vigueur.</i>		
RBC 2.9.17	Favoriser l'application des principes de la lutte intégrée	Privilégier l'emploi de biopesticides et/ou de produits à faible risque en première intention quand une dérogation est possible	Consolidation de l'ordonnance du 20 juin 2013
	<i>La Région étudiera la possibilité d'assouplir le cadre réglementaire pour permettre une utilisation des produits les moins préoccupants pour la santé des utilisateurs et pour l'environnement..</i>		
RBC 2.9.18	Assurer le respect des principes généraux de la lutte intégrée	Contrôler le respect des dispositions légales relatives à la lutte intégrée	Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013 ; Organisation de contrôles réguliers.
	<i>Un contrôle régulier des dispositions prises pour respecter les principes de la lutte intégrée, quelle que soit la zone, sera organisé.</i>		
RBC 2.9.19	Preciser les notions de gestion écologique et de lutte biologique	Assurer la cohérence des prescriptions en matière d'utilisation de pesticides, de conservation de la nature et de lutte contre les espèces invasives, au regard des objectifs de gestion écologique et de lutte biologique	Définition technique et juridique des concepts
	<i>La Région veillera à préciser différents concepts (gestion écologique, lutte biologique, biocontrôle, etc.), leur articulation et leur cohérence au regard des réglementations régionales.</i>		
<p>❖ Stimulation de la mise en œuvre de la lutte intégrée dans les principes directeurs spécifiques aux secteurs</p>			
Ref.	Objectif	Action	KSF
RBC 2.9.20	Mettre à disposition des professionnels des lignes directrices de lutte intégrée spécifiques aux cultures ou secteurs concernés	Proposer des lignes directrices spécifiques pour les cultures pertinentes	Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013
	<i>Des lignes directrices spécifiques à certaines cultures seront reconnues et/ou proposées par la Région, en veillant aux particularités de la pratique agricole ou horticole en milieu urbain.</i>		
RBC 2.9.21	Mettre à disposition des professionnels des lignes directrices de lutte intégrée spécifiques aux cultures ou secteurs concernés	Proposer des lignes directrices en matière de lutte intégrée appliquée à différents éléments du paysage urbain	Arrêté « Lutte intégrée » en application de l'article 12 de l'ordonnance du 20 juin 2013 Mise en œuvre coordonnée des mesures 2 et 10 du PRN
	<i>Des lignes directrices spécifiques à certaines cultures et secteurs professionnels seront reconnues et/ou proposées par la Région.</i>		

2.10 Indicateurs

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.10.1 	Disposer d'un ensemble permettant de visualiser les paramètres principaux qui influencent les risques liés à l'utilisation des PPP.	Contribution au Tableau de bord du NAPAN en apportant les indicateurs choisis par la NTF	Publication annuelle du Tableau de bord du NAPAN mis à jour
Bel. 2.10.2 	Développement d'indicateurs européens Les initiatives européennes relatives aux indicateurs harmonisés telles que prévus à l'article 11 de la directive 2009/128 doivent être suivies activement par les représentants belges dans le but d'optimiser le Tableau de Bord NAPAN développé dans la mesure Bel.2.10.1.	Suivi de la procédure de sélection des indicateurs européens	Participation active aux initiatives européennes
RBC 2.10.1 	Fournir des données relatives à l'utilisation des pesticides	Mettre sur pied un « observatoire régional des pesticides »	Fonctionnement du Facilitateur Nature ; Publication sur le site de Bruxelles Environnement d'un état des lieux annuel (première publication : fin avril 2019 au plus tard) ; Contribution au Rapport sur l'état de l'environnement de Région de Bruxelles-Capitale et à leur réduction, de manière à rendre compte de l'efficacité du programme ainsi que l'incidence des législations adoptées sur le territoire régional (efficacité, coûts, etc.). Si nécessaire, la Région pourra en conséquence adapter ses réglementations afin d'en garantir la pertinence. L'Observatoire pourra également proposer des études additionnelles visant à compléter l'information disponible sur la qualité de l'environnement et autres aspects pertinents de la thématique.

2.11 Mesures d'atténuation des risques

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.11.1 	Évaluation de la pertinence et de la praticabilité des mesures d'atténuation de risques à appliquer par les utilisateurs de PPP	<p>a) Vue d'ensemble des mesures d'atténuation de risques. Les principales mesures d'atténuation de risques font l'objet d'une révision et d'une évaluation pour établir leur degré de faisabilité. Une concertation entre les parties prenantes est organisée.</p> <p>b) Reconsidérer la politique – Le cas échéant, les autorisations de produits et les mesures d'atténuation des risques sont réexaminées. Une concertation avec les parties prenantes est organisée lorsque cela est pertinent. Les responsabilités respectives des autorités en matière de contrôle de la mise en œuvre de ces mesures sont établies.</p>	<p>Pour 2020, état des lieux des principaux mesures d'atténuation</p> <p>Pour 2022, accord pour la reconsideration des mesures d'atténuation et/ou de la politique d'autorisation des PPP.</p>

L'établissement de zones tampons pour la protection de l'eau ou le port d'équipements de protection individuelle sont des exemples de mesures d'atténuation fondant le processus d'autorisation. Ces mesures sont donc des prérequis à chaque autorisation.

- Les principales mesures d'atténuation (zones tampon, équipement de protection personnel, etc.) sont passées en revue et évaluées au niveau de leur pertinence et de leur praticabilité ;
- L'information récoltée sera de base pour réévaluer quelques mesures de réduction des risques. En parallèle, cette information est aussi utilisée pour reconstruire l'autorisation de plusieurs produits et pour promouvoir, si nécessaire, un changement de comportement des utilisateurs professionnels dans ce domaine. Sur base de ces résultats, les autorisations ou les mesures d'atténuation des risques seront reconstruites et discutées avec les parties prenantes. Le cas échéant, les responsabilités respectives des autorités en matière de contrôle de la mise en œuvre de ces mesures seront établies et clarifiées.

2.12 Gestion et suivi du Plan

Ref.	Objectif	Action	KSF
Bel. 2.12.1	Rapport national coordonné	Coordination du rapport au sein de la NTF	Publication d'un rapport national en 2022
	À la fin du programme en 2022, un rapport national sera préparé et publié en coordonnant les rapports spécifiques des membres de la NTF.		
Bel. 2.12.2	Coordination du NAPAN	Définir et appliquer les principes de fonctionnement de la NTF	Fonctionnement de la NTF et du Conseil d'avis du NAPAN
	Chaque membre compétent pour le NAPAN assure la coopération et coordination au sein de la NTF. Les parties prenantes participent au NAPAN via le Conseil d'avis du NAPAN.		
Bel. 2.12.3	Impliquer le public dans le processus de décision relative au NAPAN	Consultation du public sur le NAPAN 2023-2027	Rapport de la consultation du public en 2022
	En 2022, le public sera consulté au sujet du programme pour le NAPAN couvrant la période 2023-2027.		

02 775 75 75
WWW.ENvironnement.BRUSSELS

Coordination :
Pour Bruxelles Environnement : Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX
Pour le Cabinet de la Ministre Céline FREMAULT : Stéphanie VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH
Coordination supraregionale (NTF) : Manuela de VAULX de CHAMPION, Julien RUELLE

Rédaction : Julien RUELLE

Ed. Resp. : Frédéric FONTAINE et Barbara DEWULF – Avenue du Port 86C/3000- 1000 Bruxelles

Vu pour être annexé à l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du adoptant le Programme Régional de Réduction des Pesticides 2018-2022 en Région de Bruxelles-Capitale
Bruxelles, le 19 juillet 2017.

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale,
R. VERVOORT

La Ministre du Logement, de la Qualité de Vie, de l'Environnement et de l'Energie,
C. FREMAULT

ANNEXE II

ANNEXE 2re: Déclaration environnementale du Programme régional de réduction des pesticides 2018-2022
en Région de Bruxelles-Capitale

RAPPORT TECHNIQUE ESPACES VERTS · BIODIVERSITÉ**PROGRAMME PESTICIDES****Déclaration environnementale relative au Programme Régional de
Réduction des Pesticides 2018-2022 en Région de Bruxelles-Capitale****19 JULI 2017**

TABLE DES MATIÈRES

I.	RAPPORT SUR LES INCIDENCES ENVIRONNEMENTALES (RIE).....	5
II.	ENQUÊTE PUBLIQUE	5
III.	CONSULTATION DES INSTANCES RÉGIONALES.....	5
IV.	CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES	6
1.	Sur la répartition des compétences	6
2.	Sur les moyens alloués à la mise en œuvre du Programme.....	7
3.	Sur le contrôle du respect de l'ordonnance	7
4.	Sur les spécificités urbaines de la Région de Bruxelles-Capitale.....	8
5.	Sur les actions conjointes Bel.....	8
6.	Sur la réduction des biocides	9
V.	PRISE EN COMPTE DES AVIS	10
1.	Formation pour les professionnels travaillant avec des PPP	10
2.	Vente de pesticides	10
3.	Information et sensibilisation générale en matière de pesticides et d'alternatives	11
4.	Inspection de l'équipement	11
5.	Annonce préalable des pulvérisations aux personnes potentiellement exposées.....	11
6.	Protection du milieu aquatique	12
7.	Diminution de l'utilisation de pesticides dans les zones ciblées.....	13
8.	Manipulation/stockage des PPP et de leurs emballages/résidus	13
9.	Lutte intégrée contre les ennemis des cultures.....	14
10.	Indicateurs.....	15

I. RAPPORT SUR LES INCIDENCES ENVIRONNEMENTALES (RIE)

Le projet de Programme Régional de Réduction des Pesticides (PRRP) n'a pas fait l'objet d'un rapport d'incidences environnementales ; une analyse juridique préalable a mis en évidence que celle-ci n'était pas nécessaire, voire même réalisable eu égard à l'absence d'indicateurs chiffrés suffisants.

Ceci étant, les mesures nécessaires seront adoptées pour permettre une évaluation des politiques et réglementations régionales – voir à ce propos l'action RBC 2.10.1 relative à la mise sur pied d'un observatoire régional des pesticides.

II. ENQUÊTE PUBLIQUE

Conformément aux dispositions de l'article 5, § 3 ordonnance du 20 juin 2013 relative à une utilisation des pesticides compatible avec le développement durable (ci-après « l'ordonnance » ou « l'ordonnance pesticides »), une enquête publique sur le projet de Programme régional de réduction des pesticides a été organisée du 9 février au 10 mars 2017.

Considérant l'articulation étroite du PRRP avec les autres programmes des entités fédérale et fédérées au sein du Plan d'Action Nationale (NAPAN) requis par la directive-cadre pesticides 2009/128/CE, la consultation a été réalisée de manière coordonnée à l'échelle du pays. Cette consultation, dont les modalités ont été définies par la NAPAN Task Force¹ (NTF), reposait essentiellement sur le NAPAN, lequel intègre la version synthétique du projet de Programme bruxellois.

Pour permettre à la population de consulter les divers documents, ceux-ci ont été mis à disposition sur le site internet national (www.napan18-22.be) et sur le site de Bruxelles Environnement (www.environnement.brussels/enquetepesticides). Les liens vers les documents ont été fournis aux 19 communes de la Région, ainsi que des versions papier du NAPAN et du PRRP.

Les avis ont été centralisés et collectés par l'autorité fédérale (SPF Santé publique, sécurité de la chaîne alimentaire et environnement) qui a ensuite redistribué ceux-ci aux autorités concernées. La présente déclaration expose les positions de la Région de Bruxelles-Capitale sur les avis reçus relatifs aux actions spécifiquement « RBC » ; quelques mots abordent les actions Bel. qui sont menées conjointement par les autorités fédérales et/ou fédérées. Celles-ci font l'objet de réponses concertées dans un document spécifique, validé par la Conférence interministérielle de l'environnement élargie aux compétences visées par le NAPAN (CIE_NAPAN).

L'enquête publique a ainsi permis de collecter, pour ce qui concerne les actions dans lesquelles la Région de Bruxelles-Capitale est partie prenante, les avis de :

- 31 citoyens, auxquels s'ajoutent 107 participations de Bruxellois via un questionnaire en ligne proposé par les associations de protection de l'environnement (122 citoyens pour l'ensemble du NAPAN auxquels s'ajoutent 764 via questionnaire en ligne).
- 16 personnes morales, hors instances consultatives – dont associations à orientation environnement ou santé publique (7), secteur de la production des pesticides (3), communes (2) et autres regroupements – (84 institutions pour l'ensemble du NAPAN)

III. CONSULTATION DES INSTANCES RÉGIONALES

Conformément aux dispositions de l'ordonnance, les instances régionales suivantes ont été consultées sur le projet de Programme régional de réduction des pesticides :

- Le Conseil Supérieur Bruxellois de la Conservation de la Nature (CSBCN)
- Le Conseil de l'Environnement (CE)
- Le Conseil Économique et Social Bruxellois (CES)
- L'association de la Ville et des Communes de Bruxelles, Brulocalis

Les différentes instances consultées ont émis un avis. En outre, par son articulation au NAPAN, le PRRP a fait l'objet de commentaires du Conseil supérieur des Indépendants et des PME (CSIPME).

¹ Organe de pilotage du NAPAN.

IV. CONSIDÉRATIONS GÉNÉRALES

De manière générale, les commentaires reçus lors de l'enquête publique traduisent plusieurs courants dans la société :

- Une inquiétude de la population quant aux effets des pesticides sur la santé et l'environnement, avec un nombre élevé de demandes d'interdiction (de vente, essentiellement) et d'action vigoureuse des pouvoirs publics ;
- Un sentiment d'urgence écologique pour la préservation de la nature, des pollinisateurs, des sols, des eaux et de la qualité de l'air ;
- Une incompréhension manifeste du cadre législatif et règlementaire, de la répartition des compétences entre autorité fédérale et autorités régionales, particulièrement en ce qui concerne la distinction entre vente et utilisation des produits ;
- Une certaine détresse du monde agricole, les professionnels s'inquiétant des contraintes règlementaires et administratives croissantes sur l'agriculture, en particulier celle reposant sur l'utilisation d'intrants chimiques ;
- Une demande forte des professionnels, essentiellement du secteur de la production des pesticides, pour une plus grande uniformité règlementaire au sein du pays et d'une coopération plus étroite entre les autorités concernées.

La consultation a en outre mis en évidence une série de questions et de zones d'ombre demandant à être clarifiées de manière plus transversale.

1. SUR LA RÉPARTITION DES COMPÉTENCES

Plusieurs commentaires font montrer d'une difficulté globale d'interprétation, voire d'une méconnaissance, de la répartition des compétences dans les domaines liés à la réduction des pesticides.

De manière sommaire, la répartition s'effectue comme suit :

- Le **niveau fédéral** est essentiellement compétent pour (i) la définition des normes de produits (autorisation de mise sur le marché des pesticides, en l'occurrence), (ii) la protection du travail, et notamment d'un environnement de travail sain, (iii) la protection de la santé publique et, (iv) la sécurité de la chaîne alimentaire, impliquant ainsi indirectement l'utilisation de pesticides utilisés dans la production alimentaire au travers de la fixation, par exemple, de limites maximales de résidus, ou de mesures d'ordre phytosanitaire (notamment de lutte obligatoire contre certains ravageurs) ;
- Le **niveau régional** est quant à lui compétent dans une large série de matières, en particulier (i) la protection de l'environnement et la conservation de la nature, et (ii) la protection de la santé publique dès lors qu'il s'agit d'aspects liés à des incidences environnementales.

Cette répartition est à l'origine, par exemple pour la phytolice, de la distinction entre un certificat professionnel fédéral valable sur l'ensemble du territoire, obtenu sur base d'exams et de formations données par les Régions (ou à la suite de cursus classiques reconnus par les Communautés).

Elle engendre également l'existence de différentes zones tampons pour protéger le milieu aquatique : celles définies par l'autorité fédérale – de manière générale ou, au cas par cas, et si nécessaire selon la dangerosité des substances, dans les actes d'autorisation des produits – et celles définies par les Régions ; la zone tampon la plus large est donc celle applicable.

En matière de produits, le Fédéral est compétent pour la délivrance des autorisations de mise sur le marché, précisant les conditions auxquelles un produit doit satisfaire (de même que diverses modalités connexes d'étiquetage, d'emballage, d'acquisition, de détention, etc. – ce qui est notamment le fondement des obligations d'affichage informatif en magasin ou de détention de phytolice), mais sa compétence s'arrête là, ainsi que

l'a rappelé le Conseil d'État² ; les Régions sont libres de déterminer les modalités liées à l'utilisation concrète des produits autorisés sur le marché national, quand bien même il s'agirait d'en interdire l'utilisation totale ou partielle³, étant entendu qu'un régime dérogatoire permet toujours, sous certaines conditions, d'utiliser les produits qui dès lors doivent rester disponibles sur le marché.

La Région convient toutefois qu'une interdiction d'utilisation qui n'est pas doublée d'une interdiction de vente apparaît peu cohérente et difficilement compréhensible pour les consommateurs, voire les distributeurs ; des actions pour réduire cette contradiction, dans la limite des compétences régionales, sont proposées dans le Programme (voir RBC 2.2.1 et 2.2.2).

2. SUR LES MOYENS ALLOUÉS À LA MISE EN ŒUVRE DU PROGRAMME

Plusieurs commentaires font état d'inquiétudes quant au personnel et aux moyens affectés à la mise en œuvre du Programme Régional de Réduction des Pesticides.

La fusion du Pôle de gestion différenciée (prévu par le PRRP 2013-2017, actions RBC 4.1 et 5.1) et du Facilitateur Nature (prévu par le Plan régional Nature, mesure 8), au sein de Bruxelles Environnement, doit permettre une rationalisation des ressources humaines et financières quant à la mise en œuvre de ces deux documents stratégiques qui, pour une grande partie, se recoupent sur les aspects de gestion écologique et paysagère, de préservation de la biodiversité, de développement de la nature dans le centre de la Région, etc.

Une équipe pluridisciplinaire (agronomie, biologie, sciences de l'environnement, géographie humaine, communication, droit) est donc en cours de constitution au sein de l'administration, équipe qui sera appuyée par des marchés d'expertise dans différents domaines – ce sera le cas notamment pour la rédaction du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts. La Région entend bien la crainte du CSBCN qui redoute des économies de personnel qui déforcerait tant le Programme que le Plan, mais la Région tient à rassurer le Conseil supérieur quant à la dynamique positive mise en place au sein de l'administration.

Sur les questions budgétaires, le Programme est accompagné d'un budget prévisionnel estimé à 378.000 € par an pendant 5 ans. Ce budget doit permettre de compenser une série de retards accumulés lors du premier Programme 2013-2017, notamment par la mise en œuvre tardive du Pôle de gestion différenciée ; le quart de ce budget est par ailleurs affecté à l'organisation des formations et examens pour la phytolice, obligatoires au sens de la directive-cadre pesticides 2009/128/CE.

3. SUR LE CONTRÔLE DU RESPECT DE L'ORDONNANCE

La consultation a mis en évidence un certain nombre d'interrogations sur le contrôle effectif des diverses interdictions et obligations prévues par le cadre juridique actuel.

Outre le contrôle opéré par l'autorité fédérale (utilisation des PPP en agriculture, inspection du matériel de pulvérisation, etc.), la Région veillera au respect des principales dispositions de l'ordonnance du 20 juin 2013 et de ses arrêtés d'exécution.

Pour ce faire, un groupe de travail *ad hoc* est instauré au sein de Bruxelles Environnement. Celui-ci proposera, dans le courant de l'année 2017, un programme d'inspection qui déterminera les modalités des contrôles mis en œuvre. Une priorité sera accordée aux zones de protection des captages d'eau destinée à la consommation humaine et au stockage des produits professionnels. Une nécessaire coordination avec les autres entités est assurée au sein du groupe de travail *ad hoc* de la NTF (GT Inspection).

En parallèle, et conditionnant pour partie la bonne exécution des contrôles, un travail également en cours au sein de l'administration régionale consiste à uniformiser la législation régionale de manière à la rendre plus cohérente, claire et lisible tant pour les particuliers que par les professionnels.

Actuellement, ce cadre reste très complexe, différent selon le type d'intervenants et de zones concernées, ce qui complique considérablement tant le travail des utilisateurs professionnels que celui des inspecteurs de la Région.

²² « la compétence fédérale en matière d'établissement de normes de produits ne couvre pas non plus, selon la portée qu'il convient de donner à cette notion en application de la jurisprudence de la Cour constitutionnelle, toutes règles applicables à ou lors de la mise sur le marché de produits, mais uniquement celles d'entre elles qui ont spécifiquement pour objet de déterminer les conditions auxquelles un produit doit satisfaire. On notera que tel n'est pas l'objet des exigences applicables aux ventes de pesticides, qu'il incombe aux États membres de prescrire en vertu de l'article 6 de la directive 2009/128/CE : en effet, si les exigences que prévoit cette disposition s'analysent en des obligations à imposer aux distributeurs, aux vendeurs ou aux producteurs de pesticides, il ne s'agit pas de prescriptions auxquelles les produits concernés devraient satisfaire lors de leur mise sur le marché » (avis 52.679/VR/3)

³ C'est la position adoptée par la Région de Bruxelles-Capitale au travers de deux arrêtés interdisant l'utilisation de produits phytopharmaceutiques contenant du glyphosate, du fipronil ou des néonicotinoïdes.

4. SUR LES SPÉCIFICITÉS URBAINES DE LA RÉGION DE BRUXELLES-CAPITALE

La Région tient en outre à souligner les caractéristiques urbaines de la Région de Bruxelles-Capitale au travers de quelques chiffres particulièrement symboliques⁴.

On note ainsi une densité de population particulièrement élevée : 1.187.890 habitants pour 167,4 km², soit 10,5 % de la population résidante sur 0,53 % du territoire national. La densité bruxelloise est dès lors de 7360 habitants par kilomètre carré, soit une densité de population 19 fois plus élevée qu'en Wallonie et 27 fois plus élevée qu'en Flandre.

Il importe également de considérer le haut degré d'urbanisation de la Région : plus de 50 % du territoire est imperméabilisé (53 % en 2006 selon les dernières évaluations disponibles⁵).

Territoire régional qui est par ailleurs particulièrement morcelé, découpé en un très grand nombre de parcelles cadastrales : 577.370 parcelles, soit près de 3.578 parcelles par kilomètre carré (8,6 fois plus qu'en Flandre et 14,5 fois plus qu'en Wallonie). En raison du très grand nombre de parcelles et de leur petitesse relative, les occupations du sol sont particulièrement contrastées et font ainsi coexister voiries, parcs, terres agricoles, potagers collectifs, jardins et habitations, écoles et cours de récréation, réserves naturelles, voies ferrées, hôpitaux, etc.

L'utilisation des pesticides fait en outre intervenir une constellation d'acteurs proportionnelle à la densité de population et à la complexité institutionnelle de la Région. Les espaces publics font intervenir plus d'une quarantaine d'acteurs (institutions régionales, communes, CPAS, intercommunales, etc.). Les jardins privés concerteraient quant à eux entre 150.000 et 200.000 terrains, soit tout autant – si ce n'est plus – d'intervenants potentiels, et encore plus de riverains potentiellement exposés aux utilisations de pesticides par ou pour les particuliers. A contrario, l'activité agricole occupe un faible nombre d'acteurs (7 agriculteurs) pour une petite portion du territoire (244 ha) et un poids économique réduit (0 % du PIB régional).

Pour ces raisons, la Région de Bruxelles-Capitale estime fondamental d'adopter des règlementations qui font écho à ces caractéristiques et qui y sont adaptées. Si les revendications des professionnels de l'utilisation, de la production ou de la distribution des pesticides souhaitant aboutir à un cadre règlementaire cohérent à l'échelle nationale peuvent être comprises, la Région estime qu'il n'est toutefois pas opportun de s'aligner systématiquement sur les politiques adoptées par les autres régions, qui jouissent de contextes fort différents.

La Région insiste sur la nécessité de préserver la santé des Bruxellois, en réduisant, voire supprimant l'utilisation des produits phytopharmaceutiques sur un territoire résolument urbain où leur utilisation apparaît dispensable. La Région de Bruxelles-Capitale souhaite ainsi adopter une politique forte, digne des grandes villes, et rejoindre le peloton de tête européen de la réduction des pesticides.

5. SUR LES ACTIONS CONJOINTES BEL.

De nombreux avis portent sur les actions conjointes (actions Bel.) menées de front par l'ensemble des autorités concernées. Il est difficile d'aborder celles-ci dans le cadre de la présente déclaration, dans la mesure où elles dépassent la seule compétence de la Région de Bruxelles-Capitale ; une réponse collective, validée en CIE_{NAPAN}, a donc été formulée.

Plusieurs commentaires abordent toutefois le déroulement de l'enquête publique, et en particulier de la méthodologie employée. Les documents sont jugés complexes, peu lisibles, et la procédure de consultation compliquée. La Région soutiendra qu'une procédure plus adaptée, notamment avec un questionnaire en ligne, soit mise en place lors de la consultation sur le projet de programme 2023-2027.

Les actions inter-régionales visant les dispositions liées à la gestion des voies ferrées font l'objet de commentaires d'Infrabel, qui estime une uniformisation des règlementations nécessaire à l'échelle nationale, considérant leur réseau. La Stib estime par ailleurs qu'une plateforme d'échange, pilotée par des experts (académiques et professionnels du secteur des pesticides) est nécessaire, ainsi que la stimulation de partenariats avec les universités pour la recherche d'alternatives ; la Région soutiendra cette volonté auprès de ses partenaires. Plusieurs commentaires font part d'inquiétudes et d'interrogations quant à ces pulvérisations, et à la possibilité d'obtenir des dérogations spécifiques. Pour la Région de Bruxelles-Capitale, il importe de mettre en place un dispositif dérogatoire pertinent qui vise à réduire autant que techniquement possible

⁴ Source : Institut Bruxellois de Statistiques et d'Analyses (IBSA).

⁵ Il convient de relativiser ce pourcentage suite à l'urbanisation de la Région sur 10 ans.

l'utilisation des produits phytopharmaceutiques, tout en permettant aux opérateurs et gestionnaires de voies ferrées (Infrabel, SNCB et Stib) d'assurer la sécurité d'exploitation, tant pour leur personnel que pour leurs usagers. Il convient de rappeler le haut degré de contraintes techniques, humaines et économiques auxquelles sont confrontés les opérateurs des réseaux de transports publics (partout en Europe).

De nombreux commentaires portent en outre sur l'information obligatoire en magasin (action Bel. 2.2.1), jugée peu efficace, voire non respectée (voir à ce propos le commentaire du thème 2, ci-dessous). Plusieurs avis estiment que les ventes de pesticides non professionnels devraient être limitées aux seuls biopesticides et/ou produits à faible risque, une orientation que soutiendra la Région de Bruxelles-Capitale.

La Région se fera par ailleurs l'écho du CSBCN (et, pour partie, du Conseil fédéral du développement durable) ainsi que des associations de protection de l'environnement pour demander une plus grande transparence des différents organes impliqués dans les processus d'autorisation et de réglementation des pesticides. Ces questions seront portées devant la NTF.

6. SUR LA RÉDUCTION DES BIOCIDES

Dans leur définition réglementaire, les pesticides regroupent les produits phytopharmaceutiques et les biocides. Plusieurs commentaires reçus dans l'enquête publique regrettent que le NAPAN et le Programme régional soient essentiellement centrés sur la réduction des produits phytopharmaceutiques, bien que le terme « pesticides » soit utilisé dans leurs intitulés.

Cette situation découle de la directive européenne 2009/128/CE et des textes qui la transposent, qui limitent leur champ d'application aux seuls produits phytopharmaceutiques. Considérant la très grande diversité d'usages des produits biocides, il apparaît effectivement compliqué de proposer des lignes directrices globales applicables à toutes les catégories de produits.

Le texte de l'ordonnance pesticides est lui aussi difficilement applicable à tous les biocides ; la Région étudiera toutefois la possibilité d'étendre une partie de ses dispositions à l'utilisation des produits biocides utilisés à l'extérieur (désinfectants, produits de protection du bois, boîtes anti-fourmis, etc.) comme c'est déjà le cas en Flandre⁶. L'ordonnance du 1er mars 2012 relative à la conservation de la nature impose déjà une série d'interdictions d'utilisation des biocides dans les réserves naturelles et forestières et, de manière implicite, dans les sites Natura 2000 ; ces dispositions pourront être confirmées et explicitées.

Les utilisations de biocides en intérieur, et en particulier les utilisations par les ménages et les établissements accueillant des groupes vulnérables, sont également un sujet d'inquiétude pour la Région de Bruxelles-Capitale. Elles devraient faire l'objet de mesures particulières qui s'articuleraient toutefois difficilement avec le cadre existant de l'ordonnance du 20 juin 2013 ; la Région étudiera les possibilités qui lui sont laissées pour résoudre cette difficulté, en coordination avec les autres autorités.

Dans l'intervalle, le Programme abordera la réduction des biocides autant que faire se peut.

⁶ Le décret du 8 février 2013 ne s'appliquant qu'aux utilisations de pesticides (produits phytopharmaceutiques et biocides) utilisés en plein air (art. 4).

V. PRISE EN COMPTE DES AVIS

1. FORMATION POUR LES PROFESSIONNELS TRAVAILLANT AVEC DES PPP

De nombreuses dispositions relatives à ce thème du Programme ont été précisées dans l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du 31 mars 2017 relatif à l'organisation de l'examen de base, de la formation initiale et de la formation continue dans le cadre de la phytolice. Celles-ci répondent à plusieurs des commentaires et questions reçus lors de la consultation ; les actions du Programme sont mises à jour pour renvoyer à ce texte.

Le CES demande par exemple que les formations pour la phytolice abordent l'utilisation sécuritaire des techniques et méthodes alternatives ; ce thème est bien prévu au programme des formations (en annexe I de l'arrêté). Le CSIPME souhaite quant à lui que l'expertise des formateurs soit garantie ; cette disposition est également visée par l'arrêté du Gouvernement qui établit une procédure de reconnaissance et pose des critères d'expérience et de neutralité (ce dernier point étant également soulevé par la Ville de Bruxelles).

Il est par ailleurs demandé une coordination entre les formations des différentes Régions. À ce sujet, il convient de préciser qu'une coordination est opérée au sein de la NTF et de son groupe de travail *ad hoc* (GT Phytolice).

Le CES propose une reconnaissance mutuelle des supports de formation des 3 régions ; les producteurs de PPP sont du même avis et souhaitent une communication harmonisée en la matière. Les législations, règlementations et orientations régionales étant toutefois sensiblement différentes, il en résulte des supports et modalités d'organisation différents dans les trois régions. La Région de Bruxelles-Capitale abordera toutefois, dans ses formations, l'essentiel des législations applicables dans les autres régions selon une approche différentielle.

De manière générale, la Région tient à rappeler sa volonté d'utiliser les formations dans le cadre de la phytolice pour proposer un programme de formations professionnelles pertinentes en matière de gestion écologique et paysagère ou d'agriculture urbaine durable, qui contribuent aux objectifs du Plan régional Nature et de la stratégie Good Food.

2. VENTE DE PESTICIDES

Les avis reçus sur les actions régionales initialement proposées font état d'une demande de vente sous clé pour les associations naturalistes et le CSBCN (complétant notamment l'interdiction d'utilisation des produits contenant du glyphosate, du fipronil ou des néonicotinoïdes en vigueur en Région de Bruxelles-Capitale), de même que d'une inquiétude quant à la qualité des informations fournies par les conseillers NP.

Il ressort également une incompréhension quant au contenu de la charte de bonnes pratiques de vente, la visibilité proposée aux commerces l'ayant adoptée étant perçue par le secteur de la production de pesticides comme de la concurrence déloyale – le CES demande en outre l'implication des acteurs du secteur dans sa rédaction.

Le projet de Programme est reformulé en conséquence pour répondre à ces questions, en visant (i) à améliorer les connaissances des conseillers NP par la proposition de formations adaptées (RBC 2.2.1 reformulée) et, (ii) à encadrer la vente des pesticides aux non professionnels (action RBC 2.2.2 reformulée).

Cet encadrement se fera, notamment, par l'intermédiaire d'une charte de bonnes pratiques pour laquelle les acteurs pertinents seront consultés.

De nouvelles mesures réglementaires seront en outre étudiées de manière à améliorer la remise de conseils lors de la vente de ces produits et rendre plus cohérent le cadre réglementaire régional suite à l'interdiction d'utilisation de certains produits.

Plusieurs commentaires font en outre état de doutes sur l'efficacité des mesures belges d'affichage obligatoire dans les magasins (action Bel. 2.2.1). Le CSBCN et les associations naturalistes notamment, estiment que ces dispositions sont très peu respectées. Un *call center* gratuit, disponible aux heures d'ouverture de la majorité des commerces, doit pouvoir répondre aux questions des clients ; le Conseil supérieur et les associations s'inquiètent de la neutralité et des conflits d'intérêt de ce *call center* mis en place par les professionnels de la production et de la distribution des produits phytopharmaceutiques.

La Région partage ces inquiétudes et mettra en œuvre les dynamiques nécessaires pour les relayer auprès des autorités et instances concernées. La Région est également favorable à ce qu'une réflexion soit entamée sur la scission des fonctions de Conseiller/Distributeur, même si elle émet des réserves sur la faisabilité à court terme.

3. INFORMATION ET SENSIBILISATION GÉNÉRALE EN MATIÈRE DE PESTICIDES ET D'ALTERNATIVES

En matière de plan de communication (RBC 2.3.1), plusieurs avis, notamment du CES et des producteurs de pesticides, souhaitent la consultation en amont des acteurs du secteur. Ils demandent en outre une prise en compte des risques des méthodes alternatives et, dès lors, une communication suffisante à ce sujet ; le projet est adapté en conséquence.

Les actions proposées font, globalement, l'objet de commentaires positifs, en particulier pour ce qui concerne l'accompagnement à la transition du paysage urbain. Par souci de cohérence, les actions ayant anciennement pour objectif la promotion vers le grand public de la gestion écologique adoptée dans les espaces verts (RBC 2.3.8 et 9) ont été intégrées à l'objectif d'accompagnement à la transition du paysage *bruxellois*, qu'il soit urbain ou vert⁷.

En ce qui concerne la réflexion sur le fleurissement des espaces publics, les associations naturalistes souhaitent que la Région reste attentive à éviter la multiplication d'espèces non indigènes et/ou horticoles ; ce point sera soulevé dans la Charte de fleurissement durable. Celle-ci sera par ailleurs discutée et concertée avec les autorités communales et régionales concernées au sein de la Plateforme Arbres, Nature et Paysage.

La mise en évidence de bonnes pratiques de gestion, notamment par l'intermédiaire d'une signalétique adaptée, pose quant à elle la question de l'intégration paysagère des panneaux d'information et autres supports de communication placés dans les espaces verts. Il est proposé que cette problématique soit discutée dans la plateforme Arbres, Nature et Paysage.

Enfin, le soutien aux associations actives sur la thématique de la réduction des pesticides est également abordé. Il est souhaité une action plus pérenne des associations et un budget suffisant. La Région mettra en œuvre les éléments nécessaires pour ce faire, comme le prévoit par ailleurs le Plan régional Nature (mesure 22).

4. INSPECTION DE L'ÉQUIPEMENT

La Région de Bruxelles-Capitale ne propose pas d'action en la matière, l'inspection des équipements de pulvérisation étant de compétence fédérale.

5. ANNONCE PRÉALABLE DES PULVÉRISATIONS AUX PERSONNES POTENTIELLEMENT EXPOSÉES

L'exposition des personnes aux pulvérisations est un sujet de préoccupation récurrent dans les avis reçus. Ces inquiétudes sont doublées de demandes d'interdictions locales (zones tampons le long d'habitations, d'écoles, etc.) ou totales des pesticides.

Concernant les actions régionales, la consultation a mis en évidence une imprécision sur l'intitulé de l'objectif qui ciblait les « pulvérisations les plus problématiques » sans que cette notion ne soit définie. Le projet est adapté en conséquence et précise à présent qu'il s'agit d'apporter une information sur les risques d'exposition involontaire du public aux pulvérisations professionnelles (soit, par dérogation, dans les espaces accessibles au public, soit de manière générale en bordure de parcelles agricoles).

Le CES et les producteurs de pesticides redoutent une « psychose » et de la confusion engendrées par les obligations d'affichage informatif résultant de l'arrêté du gouvernement du 10 novembre 2016. Il est proposé par le CES d'indiquer les noms vernaculaires des substances actives utilisées, lorsque celles-ci en possèdent (cas limités) ; cette consigne sera suggérée dans les documents d'accompagnement fournis aux professionnels.

Le cas du vinaigre d'alcool (acide acétique), évoqué par le secteur de la production des pesticides, nécessitant d'après leur interprétation des obligations d'affichage sévères, n'apparaît pas fondé : soit il s'agit d'une

⁷ Objectif « Accompagnement à la transition du paysage urbain » reformulé en « Accompagnement à la transition du paysage *bruxellois* ».

utilisation de vinaigre de cuisine à titre de substance de base, celui-ci ne faisant pas l'objet d'une classification CLP⁸, soit il s'agit d'un produit phytopharmaceutique autorisé contenant de l'acide acétique, en concentration plus importante et avec des coformulants, qui justifient, le cas échéant, les précautions liées aux potentiels risques définis par la procédure d'autorisation de mise sur le marché que les producteurs estiment par ailleurs rigoureuse et appropriée.

Il pourrait toutefois apparaître pertinent de simplifier les modalités d'affichage et de balisage pour les substances de base et éventuellement les biopesticides et/ou produits à faible risque, dans l'optique de la facilitation de leur utilisation en première intention (voir RBC 2.9.17).

Les producteurs soulèvent également l'impact potentiellement négatif sur la santé ou l'environnement d'autres substances utilisées dans les espaces accessibles au public, et qui ne font pas l'objet d'une information préalable ; est notamment cité le cas de l'eau de javel, de peintures, etc. Le cas des biocides utilisés en extérieur est à ce sujet particulièrement exemplatif des lacunes de l'ordonnance pesticides actuelle. Le programme est adapté pour tenir compte de potentielles évolutions en la matière.

Plusieurs commentaires sont en outre émis sur la pertinence, la faisabilité et l'efficacité d'un système d'information des riverains avant des pulvérisations agricoles ; ces commentaires sont à mettre en balance avec l'inquiétude desdits riverains. Un projet-pilote d'information ou de médiation n'apparaît toutefois pas impossible à mettre en place à l'échelle de la Région, considérant le faible nombre d'acteurs professionnels impliqués. La Région se montre qui plus est tout à fait favorable à envisager des actions plus concrètes (mesures réglementaires, incitants à la mise en place de barrières physiques, etc.) pour compléter le dispositif.

6. PROTECTION DU MILIEU AQUATIQUE

La protection du milieu aquatique (eaux souterraines destinées à la consommation humaine, eaux de surface et organismes aquatiques non cibles) est l'un des principaux moteurs de la dynamique européenne de réduction des pesticides. Il s'agit également d'un enjeu d'importance pour la Région de Bruxelles-Capitale, traduit par ailleurs dans le Plan de Gestion de l'Eau.

Relativement au présent programme, les mesures de protection des eaux souterraines destinées à la consommation humaine font l'objet de quelques commentaires qui, dans l'ensemble, estiment que les mesures de sensibilisation et d'information ne suffisent pas à rencontrer les objectifs fixés. Il est ici utile de rappeler la volonté de la Région de mieux encadrer l'utilisation et la vente des pesticides à l'échelle du territoire régional, notamment dans les espaces privés ; ces actions devraient concourir à améliorer l'état des masses d'eaux.

Concernant la zone de protection des captages d'eau de type III (Bois de la Cambre-Forêt de Soignes), il est suggéré de placer des panneaux informatifs en voiries pour délimiter les contours de cette zone sans réalité visible en surface ; le programme est adapté pour intégrer cette intéressante proposition, qui devra être discutée avec les autorités concernées.

Brulocalis et la Ville de Bruxelles s'inquiètent quant à elles du respect des interdictions posées par l'ordonnance du 20 juin 2013 dans la même zone ainsi que dans l'ensemble des zones à risques pour le milieu aquatique.

Ces instances demandent un retour sur la liste des résidents et utilisateurs de la zone de protection de type III, qui devait être établie dans le cadre du premier programme de réduction (action RBC 9.1 du PRRP 2013-2017) ; ces documents ont été partiellement réalisés et seront finalisés au plus tard en juin 2018.

Enfin, il est demandé l'interdiction d'utilisation des pesticides le long des masses d'eaux, considérant que l'information de la population et le suivi de la qualité des eaux ne suffiront pas. Il convient ici de rappeler que des dispositions sont déjà d'application pour la protection des eaux de surface (zones tampons) et que celles-ci seront prochainement renforcées par la Région au-travers d'un arrêté du Gouvernement interdisant l'utilisation de produits phytopharmaceutiques dans les zones à risques pour le milieu aquatique et les organismes aquatiques non-cibles (approuvé en 2ème lecture le 26 janvier 2017).

⁸ Le règlement européen CLP (« classification, labelling and packaging ») a pour objet d'assurer que les dangers que présentent les substances chimiques soient clairement communiqués aux travailleurs et aux consommateurs de l'Union européenne grâce à la classification et à l'étiquetage des produits chimiques (pictogrammes de danger).

7. DIMINUTION DE L'UTILISATION DE PESTICIDES DANS LES ZONES CIBLÉES

Le thème 7 du programme aborde la réduction de pesticides dans les zones accueillant du public et/ou des groupes vulnérables, ainsi que dans les espaces naturels. Ces éléments sont au cœur du projet régional, comme le formulent les axes de travail de celui-ci. Pour marquer cette préoccupation centrale, les intitulés de plusieurs actions sont reformulés de manière à signaler la volonté de protéger ces groupes de population et ces espaces, par toutes les mesures nécessaires, et non pas d'y uniquement réduire les risques.

En ce qui concerne la protection des groupes vulnérables et des zones naturelles, il apparaît que les actions d'information et de sensibilisation des gestionnaires et riverains des zones concernées (RBC 2.7.1 et 3, et RBC 2.7.8 à 2.7.10) ne sont pas de nature à convaincre les répondants à la consultation ; c'est une tendance de fond pour toutes les actions du même type. La Région veillera donc à évaluer l'efficacité de ces campagnes et actions (voir RBC 2.10.1).

Concernant la protection des plus sensibles, il est également soulevé par la Ville de Bruxelles que, vu la densité de population, la dispersion des établissements concernés et les déplacements des personnes, tout espace traité est susceptible de porter atteinte à des groupes vulnérables. Il convient donc de remettre ces mesures spécifiques dans le contexte plus large de la réduction des pesticides à l'échelle de la Région, tous secteurs confondus.

La réduction des pesticides dans les espaces privés (accessibles ou non au public) représente donc un enjeu de taille à l'échelle du territoire régional, tant par le nombre de personnes potentiellement exposées que par l'ampleur des surfaces vertes concernées ; ce point représente par ailleurs un axe de travail majeur du Programme, complémentaire à la réduction – déjà largement entamée – dans les espaces publics.

Ici encore, les avis souhaitent une action plus franche des pouvoirs publics, reposant moins sur de la sensibilisation. Les actions relatives aux espaces privés (RBC 2.7.4 et 2.7.5) sont dès lors reformulées afin de signaler qu'il ne s'agit pas tant de réduire l'utilisation des pesticides dans ces espaces que de la *limiter*. Outre l'information et la sensibilisation, les outils règlementaires seront proposés pour atteindre cet objectif, notamment en matière d'encadrement de la vente aux non professionnels et de restriction d'utilisation des produits dans ces espaces.

Les producteurs de pesticides attirent l'attention sur le fait que la réduction des risques doit également concerner ceux posés par les méthodes alternatives (brûlures, coupures, etc.) et que ceux liés aux biopesticides et produits à faible risque ne doivent pas non plus être négligés. La Région est sensible à ces commentaires ; ces risques, et la manipulation sécuritaire des alternatives et des produits concernés seront bien abordés dans le plan de communication (RBC 2.3.1).

Un citoyen s'interroge également sur la pertinence de recourir davantage aux biopesticides et/ou produits à faible risque, au risque de déséquilibrer tout autant l'écosystème que dans le cas des produits conventionnels. Il convient de préciser ici que la philosophie prônée par la Région consiste, d'abord et avant tout, à augmenter le niveau de tolérance aux adventices (et, pour ce qui les concerne, aux organismes nuisibles), avant de privilégier en première intention les méthodes de lutte alternative (manuelles, mécaniques, thermiques). Le recours aux pesticides, furent-ils d'origine naturelle, ne doit s'envisager qu'en dernier recours ; dans ce cas, il convient toutefois de privilégier d'abord les produits autorisés en agriculture biologique avant les produits dits « conventionnels ».

Concernant spécifiquement la protection des espaces naturels, il est demandé d'étendre l'action de la Région aux zones de liaison du réseau écologique bruxellois. Celles-ci doivent toutefois être considérées, selon leur nature (espaces publics ou privés) comme déjà visées par toute une série de mesures du Programme.

Enfin, sur le sujet de la sensibilisation des professionnels quant à la réentrée dans les parcelles traitées, les producteurs de pesticides estiment que les risques sont suffisamment considérés lors de la procédure d'autorisation des produits, et que les étiquettes contiennent toutes les informations nécessaires. Une information complémentaire à ce sujet n'apparaît toutefois pas superflue.

8. MANIPULATION/STOCKAGE DES PPP ET DE LEURS EMBALLAGES/RÉSIDUS

Le thème de la manipulation et du stockage des produits a fait l'objet de peu de commentaires. Le CES demande que les dispositions régionales en la matière soient compatibles avec celles, préexistantes, de l'arrêté royal du 13 mars 1998 relatif au stockage des liquides extrêmement inflammables, facilement inflammables, inflammables et combustibles.

Les dispositions de ces deux arrêtés sont cumulatives – et les conditions les plus strictes applicables, le cas échéant – dès lors qu'un des produits phytopharmaceutiques entreposés est considéré comme inflammable ou combustible.

9. LUTTE INTÉGRÉE CONTRE LES ENNEMIS DES CULTURES

La lutte intégrée contre les ennemis des cultures est un pilier de l'action européenne de réduction des pesticides. Les éléments essentiels à sa mise en œuvre doivent être précisés dans les plans d'action nationaux.

Considérant le nombre élevé d'actions pour ce thème (22 actions RBC), de nombreux avis ont été récoltés.

Il est notamment mis en évidence qu'avant de promouvoir des méthodes de lutte alternative, y compris dans le cadre de la lutte (biologique) intégrée, il convient de restaurer les écosystèmes et les équilibres naturels en adoptant de bonnes pratiques agroécologiques et en assurant la promotion de démarches telles que la permaculture. Le Programme est légèrement adapté en ce sens (RBC 2.9.1). Ces approches seront également abordées dans le cadre des formations pour la phytolice⁹.

Le secteur de la production de pesticides s'inquiète également de l'objectivité du référentiel de gestion écologique et paysagère des espaces verts (RBC 2.9.3) ; celui-ci sera développé par le Facilitateur Nature – dans le cadre du Plan régional Nature –, épaulé par des bureaux d'étude, avant un processus plus abouti de concertation avec les différents acteurs de la Plateforme Arbres, Nature et Paysage. Une attente similaire est formulée quant à la définition juridique et technique de certains concepts (RBC 2.9.19) ; les secteurs pertinents seront consultés et le projet est adapté en ce sens.

De manière générale sur les actions dans le domaine de la lutte intégrée (RBC 2.9.5 à 8 et 2.9.10 à 16), plusieurs commentaires issus du secteur demandent une prise en considération des outils et méthodes existants dans les autres Régions, estimant qu'il n'est pas nécessaire de « réinventer la roue », et demandant à ce que les règlementations soient alignées sur celles des autres régions.

La Région de Bruxelles-Capitale veillera, dans la mesure du possible, à ce que les actions menées et les lignes directrices pour la lutte intégrée (RBC 2.9.20 et 21) soient effectivement compatibles avec celles appliquées en Flandre ou en Wallonie – en particulier pour celles applicables en agriculture –, sous réserve toutefois des spécificités urbaines bruxelloises abordées *supra*.

Les producteurs de pesticides mettent également en évidence le risque de développement de résistances des ravageurs suite à la restriction de la palette de produits utilisables. La Région rappelle ici son ambition d'adopter des stratégies de lutte reposant essentiellement sur des techniques alternatives, considérant que la non utilisation de produits phytopharmaceutiques n'est pas de nature à contribuer aux phénomènes de résistances. Le contexte réglementaire actuel prévoit en outre des dérogations – qui seront optimisées – devant permettre de gérer, au cas par cas, les crises phytosanitaires et problèmes spécifiques. Enfin, il convient de préciser que les dispositions de l'ordonnance du 20 juin 2013 ne concernent qu'assez peu l'agriculture professionnelle, celle-ci étant elle-même relativement peu développée en Région de Bruxelles-Capitale.

Concernant la mise à disposition de prescription-types pour les cahiers des charges des services publics, Brulocalis et la Ville de Bruxelles accueillent favorablement la mesure, en demandant des clauses spécifiques pour l'achat de matériel alternatif mécanique ou thermique ; le projet, qui abordait ce sujet, est clarifié en ce sens de manière à le rendre plus explicite.

L'encadrement des dérogations à l'ordonnance du 20 juin 2013 (RBC 2.9.16) est accueilli positivement par les différents répondants qui insistent sur la nécessité d'une parfaite cohérence du dispositif dérogatoire avec celui de l'ordonnance du 1er mars 2012 relative à la conservation de la nature, ainsi que sur la préservation des acquis, notamment du principe de lutte en dernier recours. L'utilisation en première intention des produits utilisables en agriculture biologique est également approuvée – même s'il n'apparaît pas clair que ceux-ci sont aussi des produits phytopharmaceutiques et qu'ils ne sont pas dénués de risques –, mais des réserves sont émises quant à l'utilisation de produits à faible risque. La Région sera attentive à la définition de cette catégorie de substances et produits qui doit être proposée par la Commission Européenne et évaluera la pertinence d'y recourir, selon la plus ou moins grande quantité de substances actives qui s'y retrouveront¹⁰.

Les associations de protection de la nature demandent en outre que les dérogations soient soumises à l'avis du CSBCN, comme c'est le cas pour les dérogations à l'ordonnance nature ; cette demande sera étudiée mais

⁹ Module 5B : Agriculture durable et biologique – Thème : Agriculture durable : principes et déclinaisons (agriculture biologique, agroécologie, agrosylvopastoralisme, permaculture, etc.).

¹⁰ Les catégories de produits autorisés en agriculture biologique et de produits à faible risque ne se recouvriraient que partiellement : des biopesticides dangereux peuvent être dangereux pour la santé ou l'environnement, comme la bouillie bordelaise ; réciproquement, des herbicides à base de substances naturelles qui pourraient être considérés comme à faible risque ne prétendent pas à une autorisation en agriculture biologique, la réglementation européenne ne prévoyant pas d'herbicides dans ce secteur par exemple.

n'est peut-être pas pertinente dans tous les cas. Par ailleurs, les dérogations visant l'utilisation de pesticides dans les sites naturels protégés (réserves naturelles et forestières ou sites Natura 2000) relèvent déjà de l'ordonnance nature.

Concernant la recherche et la recherche-action dans le domaine de la lutte intégrée (RBC 2.9.6), il est demandé à ce que l'argent public soit exclusivement alloué aux techniques alternatives aux pesticides. Le Programme est adapté pour intégrer cette nuance importante, même si la Région tendrait à l'étendre également à la recherche sur les biopesticides, et notamment sur leurs effets environnementaux (à cet effet, l'action RBC 2.10.1 est complétée, voir *infra*).

10. INDICATEURS

La consultation publique met en évidence le manque d'indicateurs chiffrés pour la Région de Bruxelles-Capitale, ce que déplore notamment le CSBCN, tout comme l'absence de rapport sur la mise en œuvre du premier Programme 2013-2017. Ce dernier sera disponible dans le courant du second semestre 2017. La Région entend bien ces remarques pertinentes et mettra en œuvre les éléments nécessaires à la production de données, dans la limite de ses compétences.

Le Programme est également complété pour proposer la publication d'un bref état des lieux annuel de la mise en œuvre du Programme, publié sur le site Internet de Bruxelles Environnement au plus tard le 31 mars de chaque année (pour l'année écoulée).

Différents intervenants, tant le secteur de la production des pesticides que le CSBCN insistent pour le partage de données avec les acteurs pertinents. Cet échange sera favorisé par l'observatoire, au travers des espaces de dialogue existants.

Face à un avertissement sur la duplicité des structures, il est précisé que l'observatoire des pesticides est un observatoire *régional*, piloté par le Facilitateur Nature.

Il est également proposé que sa mission soit étendue à la production de données et pas uniquement à leur collecte, notamment par le biais d'études sur la qualité de l'environnement. Des pistes réglementaires seront en outre étudiées pour permettre une systématisation de la récolte de données chiffrées, notamment au travers des registres obligatoires pour les utilisateurs et distributeurs de produits phytopharmaceutiques (en application du Règlement (CE) n° 1107/2009).

En compilant les données récoltées, l'Observatoire régional des pesticides pourra évaluer l'efficacité des mesures et réglementations implémentées en Région de Bruxelles-Capitale. Les réglementations pourront dès lors être rectifiées si nécessaire afin d'en garantir la pertinence.

Le CSBCN estime enfin regrettable qu'il n'existe pas de données régionales sur la vente des pesticides, celles-ci étant collectées au niveau national par l'autorité fédérale. La Région abonde en ce sens et relaiera cette demande auprès des autorités concernées afin que la faisabilité soit étudiée.

INFO

bruxelles
environnement
.brussels

02 775 75 75

WWW.ENVIRONNEMENT.BRUSSELS

Coordination :

Pour Bruxelles Environnement : Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX

Pour le Cabinet de la Ministre Céline FREMAULT : Stéphane VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH

Rédaction : Julien RUELLE

Ed. Resp. : Frédéric FONTAINE et Barbara DEWULF – Avenue du Port 86C/3000- 1000 Bruxelles

---

PAGE 15 SUR 15 – DÉCLARATION ENVIRONNEMENTALE DU PROGRAMME RÉGIONAL DE RÉDUCTION DES PESTICIDES 2018-2022

Vu pour être annexé à l'arrêté du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capitale du adoptant le Programme Régional de Réduction des Pesticides 2018-2022 en Région de Bruxelles-Capitale
Bruxelles, le 19 juillet 2017.

Le Ministre-Président du Gouvernement de la Région de Bruxelles-Capital,
R. VERVOORT

La Ministre du Logement, de la Qualité de Vie, de l'Environnement et de l'Energie,
C. FREMAULT

BIJLAGE I

BIJLAGE 1 : Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie 2018- 2022
in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

TECHNISCH RAPPORT GROENE RUIMTEN · BIODIVERSITEIT

PESTICIDENPROGRAMMA

**Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie
2018- 2022
in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

19 JULI 2017

INHOUDSOPGAVE

I. ACHTERGROND	5
1. Toepassingsgebied.....	5
2. Definities en belangrijkste begrippen	5
3. Wetgevende en regelgevende context met betrekking tot het gebruik van pesticiden.....	10
3.1. Europese context.....	10
3.2. Federale context.....	10
3.3. Gewestelijke context	11
4. Supragewestelijke coördinatie	12
II. DOELSTELLINGEN VAN HET PROGRAMMA 2018-2022.....	13
1. Brussel zonder pesticiden: een ambitieuze visie voor het gewest.....	13
2. Vijf prioritaire pijlers	14
III. ACTIEPROGRAMMA 2018-2022.....	17
1. Algemeen	17
1.1. Structuur van de inhoud	17
1.2. Opstellingsprocedure	17
❖ Openbare raadpleging	17
❖ Advies van de adviesinstanties	17
❖ Gewijzigde versie van het Gewestelijke Programma.....	17
1.3. Samenhang met de andere gewestelijke plannen en programma's	17
1.4. Continuïteit van het programma 2013-2017	18
2. doestellingen en acties	20
2.1. Opleiding voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen (GBM)	20
❖ Implementatie van het Belgische certificeringssysteem “Fytolicentie”	20
❖ Toegang tot een aangepaste opleiding (basis & aanvullende)	20
2.2. Verkoop van pesticiden	23
❖ Algemene informatie die wordt verstrekt op plaatsen waar pesticiden voor amateurgebruik worden verkocht.....	23
❖ Beschikbaarheid van gecertificeerde voorlichters op verkooplatten van pesticiden bestemd voor het brede publiek	23
❖ GBM voor professionele gebruikers enkel verkrijgbaar voor houders van een fytolicentie	23
2.3. Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven	24
❖ Zorgen voor het verstrekken van evenwichtige informatie over pesticiden en de alternatieven ervoor	24
❖ Systemen ontwikkelen voor het verzamelen van informatie over gevallen van vergiftiging.....	28
2.4. Inspectie van de uitrusting die wordt gebruikt voor de toepassing van GBM	29
2.5. Aankondiging van bespuitingen aan potentieel blootgestelden	29
2.6. Beschermen van het aquatisch milieu.....	30
2.7. Beschermen van specifieke gebieden	32
❖ Gebieden die gebruikt worden door het brede publiek of door kwetsbare groepen	32
❖ Beschermen van wilde fauna en flora	34
❖ Recentelijk behandelde gebieden toegankelijk voor werknemers in de landbouw.....	36
❖ Beschermen van het drinkwater	36
2.8. Hantering/opslag van GBM en de verpakking/restanten.....	37
❖ Risicobeperkende maatregelen voor, tijdens en na de bespuiting	37
❖ Bijkomende maatregelen voor amateurgebruikers.....	37
❖ Maatregelen voor het verkleinen van de risico's in de lokalen voor professionele opslag.....	37
2.9. Geïntegreerde gewasbescherming - Integrated Pest Management (IPM).....	38
❖ Bevorderen van lage inputsystemen zoals IPM en biologische landbouw.....	38
❖ Scheppen van de nodige voorwaarden om de implementatie van IPM te bevorderen.....	39
❖ Versterking van de uniforme beginselen van IPM.....	43
❖ Aanmoedigen van de implementatie van IPM in sectorspecifieke richtsnoeren	44
2.10. Indicatoren	46
2.11. Risicobeperkende maatregelen	47
2.12. Beheer en opvolging van het plan	48
AFKORTINGEN EN LETTERWOORDEN.....	49

BIJLAGE 1 - SYNTHETIQUE VERSIE VAN HET PROGRAMMA (NAPAN VERSIE)

I. ACHTERGROND

1. TOEPASSINGSGEBIED

Aangezien de Europese kaderrichtlijn 2009/128/EG en de Brusselse ordonnantie van 20 juni 2013 (zie wetgevende context in punt I.3) momenteel alleen betrekking hebben op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen streeft dit actieprogramma hoofdzakelijk naar de vermindering van de risico's en de effecten van de pesticiden die gewasbeschermingsmiddelen zijn.

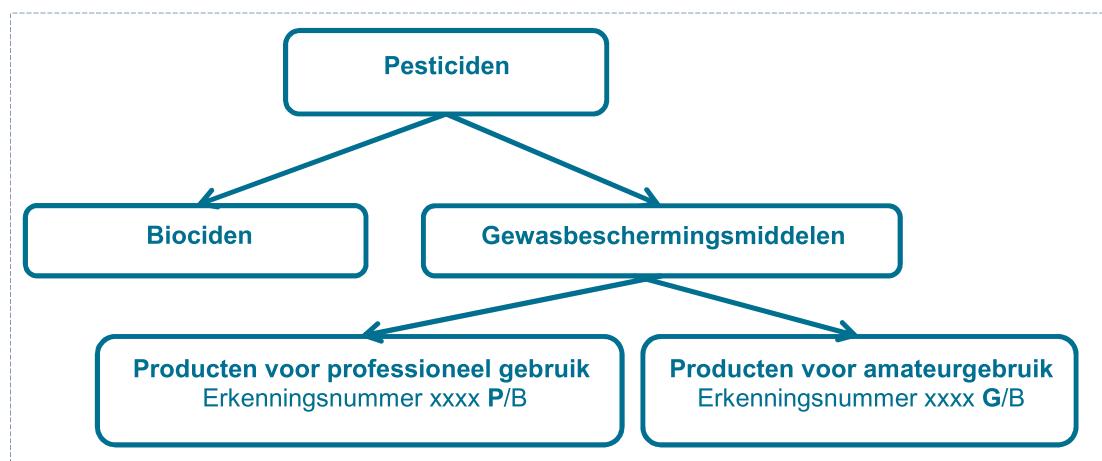
Wegens de risico's die biociden meebrengen, zullen meerdere acties ook betrekking hebben op die producten, meer bepaald op het gebied van sensibilisering en voorlichting van de verschillende blootgestelde doelgroepen.

2. DEFINITIES EN BELANGRIJKSTE BEGRIPPEN

De definities die hier worden gegeven worden voorgesteld ter informatie en vulgarisatie, om een beter begrip van het actieprogramma te bevorderen. Ze zijn hoofdzakelijk aangepaste versies van de definities van de ordonnantie van 20 juni 2013, het koninklijk besluit van 19 maart 2013, de verordening (EG) nr. 1107/2009 en de richtlijn 2009/128/EG.

Pesticiden

Overkoepelende benaming voor gewasbeschermingsmiddelen en biociden.

Fig. 1: Types van pesticiden

Werkzame stoffen

De werkzame bestanddelen (moleculen of micro-organismen), van natuurlijke of synthetische oorsprong, die een algemene of specifieke werking uitoefenen op de schadelijke organismen of op de planten. De toelating van deze werkzame stoffen is een Europese bevoegdheid. Een werkzame stof kan zijn toegelaten in het kader van de verordening 'gewasbeschermingsmiddelen' en/of de verordening 'biociden'. Eenzelfde stof die in beide gevallen is erkend, moet echter afzonderlijke toelatingsprocedures volgen en op termijn afzonderlijke procedures om op de markt te worden gebracht.

De volgende stoffen zijn werkzame stoffen die als gewasbeschermingsmiddelen worden beschouwd: glyfosaat (herbicide), fipronil (insecticide), thiamethoxam (neonicotinoïde insecticide), *Bacillus thuringiensis* (insecticide), het pepinomozaïekvirus (in de vorm van een vaccin tegen de ziekte die door het virus wordt veroorzaakt), enz.

De volgende werkzame stoffen worden als biociden beschouwd: natriumhypochloriet, waterstofperoxide (zuurstofwater), *Bacillus thuringiensis*, thiamethoxam, warfarine (rattengif), formaldehyde (formol), enz.

Gewasbeschermingsmiddelen, GBM

Of plantenbeschermdende middelen, fytofarmaceutische producten

Producten (= mengsels) bestaande uit werkzame gewasbeschermingsstoffen en toevoegingsstoffen, in de vorm waarin ze aan de gebruiker geleverd worden, en die bestemd zijn voor een van de volgende toepassingen:

- **de bescherming van planten** (of plantaardige producten) tegen alle schadelijke organismen of het verhinderen van de werking van dergelijke organismen (bv. insecticiden, fungiciden, slakkendodende middelen, aaltjesdodende middelen, mijtendodende middelen, enz.);
- **het beïnvloeden van de levensprocessen van planten**, zoals stoffen die hun groei beïnvloeden (bv. elicitors, stekhormonen), met uitsluiting van meststoffen, nutriënten en bodemverbeteraars;
- **de bewaring van plantaardige producten**, met uitsluiting van de bewaarmiddelen voor voeding;
- **de vernietiging van ongewenste planten of delen van planten** (bv. herbiciden), met uitzondering van algen tenzij de producten op de bo-dem of in water worden gebruikt ter bescherming van plan-ten;
- **de beperking of voorkoming van de ongewenste groei van planten**, met uitzondering van algen tenzij de producten op de bodem of in water worden gebruikt ter bescherming van planten.

De toelating van gewasbeschermingsmiddelen is een nationale bevoegdheid (binnen België een federale bevoegdheid) op basis van de in Europa toegelaten gewasbeschermingsmiddelen en toevoegingsstoffen. Gewasbeschermingsmiddelen zijn op de Belgische markt toegelaten ofwel voor professioneel gebruik (toelatingsnummer in formaat xxxx P/B), ofwel voor niet-professioneel of 'amateur'-gebruik (toelatingsnummer in formaat xxxx G/B). Voor het gebruik, de aankoop en de opslag van professionele producten is een fytolicentie vereist. Die licentie is ook vereist voor de verkoop van en het verstrekken van adviezen over elk type van GBM.

Biopesticiden

Biologische gewasbeschermingsmiddelen gebaseerd op micro-organismen en producten van natuurlijke oorsprong. De biopesticiden omvatten:

- bepaalde werkzame stoffen van plantaardige oorsprong (pyrethrines, essentiële muntolie, enz.);
- micro-organismen (bacteriën, virussen, schimmels);
- *signaalstoffen*, feromonen en andere natuurlijke of synthetische stoffen die inwerken op het gedrag van ongewenste organismen;
- bepaalde andere producten die traditioneel worden gebruikt in de biologische landbouw (zwavel, koper - Bordeauxpap - ijzerfosfaat, paraffineolie, enz.).

Stoffen en gewasbeschermingsmiddelen met een laag risico

Werkzame gewasbeschermende stoffen die als dusdanig zijn erkend wegens hun lage risico voor de gezondheid en het leefmilieu.

Een gewasbeschermingsmiddel met een laag risico bevat werkzame stoffen met een laag risico, bevat geen tot bezorgdheid aanleiding gevende stof¹, is voldoende werkzaam en veroorzaakt geen onnodige pijn of onnodig lijden bij de te bestrijden gewervelde dieren. De lijst van de stoffen met een laag risico werd nog niet vastgesteld op Europees niveau.

Biociden

Werkzame stoffen en preparaten (= mengsels) die een of meer werkzame stoffen bevatten en bestemd zijn om een schadelijk organisme te vernietigen, af te schrikken, onschadelijk te maken, de effecten daarvan te voorkomen of het op andere wijze langs chemische of biologische weg te bestrijden, met uitsluiting van gewasbeschermingsmiddelen, geneesmiddelen (voor gebruik door de mens of door dieren) of cosmetica.

Anders dan gewasbeschermingsmiddelen worden ze niet gebruikt om planten te beschermen of te vernietigen. De toelating van biociden is een nationale bevoegdheid (binnen België een federale bevoegdheid) op basis van de in Europa toegelaten stoffen. Biociden zijn op de Belgische markt toegelaten, ofwel in het vrij circuit, ofwel in een gesloten circuit (waarbij registratie van de professionele gebruikers is vereist).

Biociden worden onderverdeeld in verschillende groepen: groep 1 – desinfecterende producten; groep 2 – beschermingsproducten; groep 3 - producten ter bestrijding van schadelijke organismen; groep 4 – andere biociden.

De volgende producten zijn biociden: **groep 1** – desinfecterende en bactericide producten (javel, zuurstofwater, enz.) die voor de hygiëne van mens en dier worden gebruikt, voor desinfectie van water en oppervlakten; **groep 2** – materiaalbeschermdende middelen (bescherming van hout, metselwerk, textielvezels, enz.); **groep 3** – producten ter bestrijding van schadelijke organismen (muggenwerende middelen, mierenlokdozen, vlooienwerende middelen, mijtwerende middelen voor beddengoed, rodenticiden/rattenbestrijdingsmiddelen, enz.); **groep 4** – balsem- en taxidermieproducten.

¹ Tot bezorgdheid aanleiding gevende stof: iedere stof die als intrinsieke eigenschap heeft dat zij een schadelijk effect heeft op mensen, dieren of het milieu en die in een gewasbeschermingsmiddel in voldoende concentratie aanwezig is of ontstaat om risico's van een dergelijk effect in te houden. Tot de tot bezorgdheid aanleiding gevende stoffen behoren onder meer de stoffen die voldoen aan de criteria om in overeenstemming met Verordening (EG) nr. 1272/2008 betreffende de indeling, etikettering en verpakking van stoffen en mengsels als gevaarlijk te worden geclassificeerd.

Bufferzones

Zones met passende afmetingen waarin de opslag en toepassing van gewasbeschermingsmiddelen verboden is, om meer bepaald niet-doelwitwaterorganismen te beschermen en de verontreiniging van de oppervlaktewateren te beperken. Op gewestelijk niveau worden minimale bufferzones bepaald die kunnen worden uitgebreid naargelang van de gebruikte producten (informatie die in elk geval afzonderlijk is opgenomen in de producttoelatingen).

Kwetsbare gebieden met een verhoogd risico

In de zin van de ordonnantie van 20 juni 2013: de plaatsen en inrichtingen voor de opvang of huisvesting van kwetsbare groepen (scholen, rusthuizen, enz.), de beschermde zones ter vrijwaring van het drinkwater (beschermingszones voor drinkwaterwinning) en de natuur (natuur- en bosreservaten, Natura 2000-gebieden), alsook de bufferzones.

Kwetsbare groepen

Personen die specifieke aandacht behoeven als het gaat om de beoordeling van de acute en chronische gevolgen van gewasbeschermingsmiddelen voor de gezondheid.

Hiertoe behoren zwangere vrouwen, vrouwen die borstvoeding geven, ongeboren kinderen, zuigelingen en kinderen (tot 18 jaar), ouderen, werknelmers en bewoners die gedurende langere tijd blootstaan aan hoge doses pesticiden, zieken, herstellenden, personen met een handicap, personen met een ernstige ziekte.

Fytolicentie

Een certificaat uitgereikt door de federale autoriteit voor professioneel gebruik, distributie van of voorlichting over pesticiden. Een fytolicentie kan worden behaald op basis van een erkend diploma van het gewoon onderwijs dat werd behaald sinds 2013 of, bij ontstentenis, door het slagen voor een examen ('basisexamen'), eventueel voorafgegaan door een gepaste opleiding 'basisopleiding'). De fytolicentie is 6 jaar geldig en kan worden verlengd als de houder ervan voldoende aanvullende opleidingsactiviteiten heeft gevolgd.

Er bestaan 5 types van fytolicenties: **P1** (assistent professioneel gebruik: past toe onder het gezag van een P2 of P3, zonder de producten te kiezen), **P2** (professioneel gebruik: kiest de behandelingen, past de producten toe, koopt de producten en beheert de opslagruimte, Ps (specifiek professioneel gebruik, voor een limitatieve lijst van gevaarlijker producten), **P3** (distributie/voorlichting: verkoopt GBM voor al dan niet professioneel gebruik en/of adviseert professionele gebruikers over GBM voor professioneel gebruik), **NP** (distributie/voorlichting voor producten voor niet-professioneel gebruik).

Het afleveren van fytolicenties is een federale bevoegdheid; de organisatie van de examens en basis- en aanvullende opleidingen is een gewestelijke bevoegdheid; de erkenning van de curricula van het gewoon onderwijs die toegang verlenen tot de fytolicentie is een bevoegdheid van de gemeenschappen.

Alternatieve technieken/methodes

Methoden die een alternatief vormen voor gewasbeschermingsmiddelen, zoals manuele technieken (bv. schoffel, wiedijzer, borstel), mechanische technieken (bv. veegmachine), thermische technieken (onkruidbrander met open vlam, infrarood of heet schuim) of biologische bestrijding (bv. toepassen van larven van lieveheersbeestjes of nematoden), met uitzondering van biopesticiden (micro-organismen), die tot de gewasbeschermingsmiddelen worden gerekend.

In het kader van dit programma kan de term 'alternatieve technieken' volgens dezelfde modaliteiten ook verwijzen naar de alternatieven voor biociden.

Professionele gebruiker

Iedereen die gewasbeschermingsmiddelen gebruikt bij de uitoefening van zijn beroepsactiviteit, en o.a. de operatoren, technici, werkgevers en zelfstandigen en hun respectieve ondernemers, zowel in de landbouwsector als in andere sectoren (bv. park- en tuinonderhoud).

De beheerders van openbare ruimten worden beschouwd als professionele gebruikers (openbare groendiensten, diensten voor openbare wegen, openbare netheid, enz. en ondernemingen die voor hun rekening werken).

Openbare ruimten

De volgende ruimten zijn openbare ruimten in de zin van de ordonnantie van 20 juni 2013 (en het verbod om sinds 21 juni 2013 gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken is erop van toepassing):

- de parken, plantsoenen, openbare tuinen, bossen en wouden;
- elementen die verband houden met de weg: rijbanen, voetpaden, wegranden, bermen, verhogingen, autosnelwegen, spoorwegen, trams en busbanen inbegrepen;
- de oevers van waterlopen, vijvers, moerassen of alle andere wateren die tot het openbaar domein behoren;
- de terreinen die al dan niet tot het openbaar domein behoren waarvan een overheid eigenaar of huurder is en die voor openbaar nut worden gebruikt (of horen bij een gebouw dat voor openbaar nut wordt gebruikt), zoals

begraafplaatsen, collectieve moestuinen, de directe omgeving van openbare gebouwen, van sociale woningen, enz.

Worden niet als openbare ruimten beschouwd: boomkwekerijen en tuinbouwinstallaties die uitsluitend voor openbare diensten zijn bestemd, instellingen gelegen in het openbaar domein die productie, onderzoek en onderwijs in land- en tuinbouw tot doel hebben, plaatsen en gebouwen voor opvang van kwetsbare groepen (die genieten een bijzondere bescherming die verband houdt met kwetsbare groepen).

Geïntegreerde gewasbescherming

Of IPM, *Integrated Pest Management*

De zorgvuldige afweging van alle beschikbare gewasbeschermingsmethoden, gevolgd door de integratie van passende maatregelen die de ontwikkeling van populaties van schadelijke organismen tegengaan, het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en andere vormen van interventie tot economisch en ecologisch verantwoorde niveaus beperkt houden en het risico voor de gezondheid van de mens en voor het milieu tot een minimum beperken.

Bij de geïntegreerde gewasbescherming ligt de nadruk op de groei van gezonde gewassen, waarbij de landbouwecosystemen zo weinig mogelijk worden verstoord en natuurlijke plaagbestrijding wordt aangemoedigd.

Geïntegreerde *biologische* gewasbescherming is een toepassing van de principes van geïntegreerde gewasbescherming die verenigbaar is met biologische productie, en die enkel een beroep doet op biopesticiden en gewasbeschermingsmiddelen die in de biologische landbouw zijn toegestaan.

Biologische landbouw

Biologische productie is een alomvattend systeem van landbouwbeheer en levensmiddelenproductie waarbij de beste praktijken op milieugebied worden gecombineerd met een hoog niveau van biodiversiteit, de instandhouding van natuurlijke hulpbronnen, en een productie die is afgestemd op de voorkeur van bepaalde consumenten voor producten die worden vervaardigd met natuurlijke stoffen en procedés.

Een definitie van biologische landbouw op Europees niveau wordt gegeven in de verordening (EG) nr. 834/2007.

Oppervlaktewater

Al het stilstaande of stromende water op het landoppervlak (rivieren, kanalen, vijvers, poelen, grachten, geulen, enz.). De belangrijkste oppervlaktewateren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden weergegeven in figuur 2.

Grondwater

Al het water dat zich onder het bodemoppervlak in de verzadigde zone bevindt en dat in direct contact met bodem of ondergrond staat;

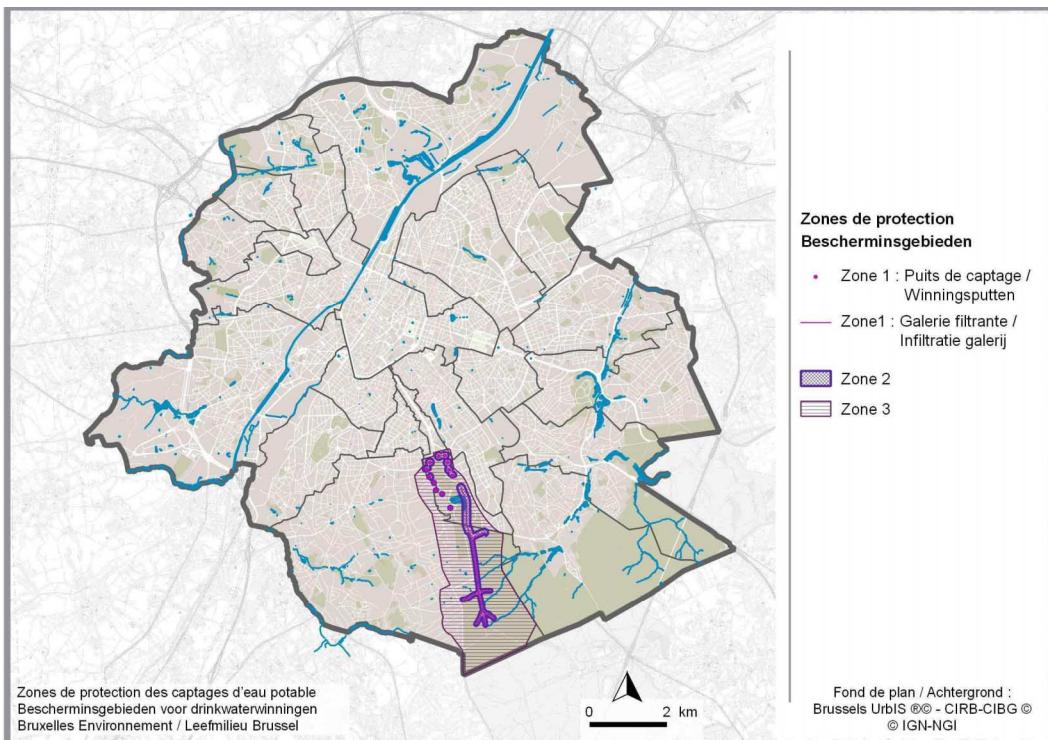
Beschermingszone voor grondwaterwinning

De zones in het Terkamerenbos en de Lorreinendreef in het Zoniënwoud, die worden afgebakend door het besluit van de regering van 19 september 2002 ter bescherming van het grondwater.

Er worden drie types van zones omschreven: type I, II en III. Het gebruik van pesticiden is sinds 21 juni 2013 verboden in de beschermingsgebieden van type I en II en sinds 1 januari 2016 in het gebied van type III. Het gebruik van biociden is eveneens verboden in de gebieden van type I en II.

Het grondwater onder het Terkamerenbos en het Zoniënwoud levert 3% van het leidingwater in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Fig. 2: Beschermingsgebieden van grondwaterwinning bestemd voor menselijke consumptie.

3. WETGEVENDE EN REGELGEVENDE CONTEXT MET BETREKKING TOT HET GEBRUIK VAN PESTICIDEN

3.1. Europese context

De kaderrichtlijn 'Pesticiden' 2009/128/EG stelt de richtsnoeren vast voor de vermindering van de risico's en de gevolgen van pesticiden (alleen gewasbeschermingsmiddelen) in Europa. Deze richtlijn werd op federaal niveau omgezet door het koninklijk besluit van 19 maart 2013 en op Brussels niveau door de ordonnantie van 20 juni 2013.

De richtlijn schrijft voor dat de lidstaten nationale actieplannen moeten aannemen om de risico's en de effecten van het gebruik van pesticiden voor de menselijke gezondheid en het milieu te verminderen en de ontwikkeling en invoering van geïntegreerde gewasbescherming aan te moedigen (artikel 4).

[Richtlijn 2009/128/EG van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 tot vaststelling van een kader voor communautaire actie ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van pesticiden.](#)

De verordening 'Gewasbeschermingsmiddelen' nr. 1107/2009 bepaalt onder meer de beoordelings- en toelatingsprocedures van de werkzame gewasbeschermende stoffen (Europese procedure) en van de producten die deze stoffen bevatten (nationale procedures). Deze verordening is rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten.

[Verordening \(EG\) nr. 1107/2009 van het Europees Parlement en de Raad van 21 oktober 2009 betreffende het op de markt brengen van gewasbeschermingsmiddelen en tot intrekking van de richtlijnen 79/117/EEG en 91/414/EEG van de Raad](#)

De verordening 'Biologische landbouw' nr. 889/2008 stelt de regels vast die van toepassing zijn op biologische productie en, in bijlage II, de werkzame gewasbeschermende stoffen die gebruikt mogen worden².

[Verordening \(EG\) nr. 889/2008 van de Commissie van 5 september 2008 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen van verordening \(EG\) 834/2007 van de Raad inzake biologische productie en de etikettering van biologische producten, wat betreft de biologische productie, de etikettering en de controles](#)

De verordening nr. 540/2011 stelt de lijst van werkzame (gewasbeschermende) stoffen op die in Europa zijn toegelaten. Deze lijst wordt geregeld bijgewerkt.

[Uitvoeringsverordening \(EU\) nr. 540/2011 van de Commissie van 25 mei 2011 tot uitvoering van Verordening \(EG\) nr. 1107/2009 van het Europees Parlement en de Raad wat de lijst van goedgekeurde werkzame stoffen betreft.](#)

De verordening 'Biociden' nr. 528/2012 bepaalt de beoordelingsprocedures van de werkzame stoffen en de toelatingen om biociden op te markt te brengen. Deze verordening is rechtstreeks van toepassing in alle lidstaten.

[Verordening \(EU\) nr. 528/2012 van het Europees Parlement en van de Raad van 22 mei 2012 betreffende het op de markt aanbieden en het gebruik van biociden.](#)

3.2. Federale context

Het koninklijk besluit van 19 maart 2013 zet de richtlijn 2009/128/EG om voor wat de federale bevoegdheden betreft. Het KB stelt de modaliteiten van bepaalde specifieke praktijken en toepassingen vast (door bijvoorbeeld het sputten vanuit de lucht te verbieden of verplichte bufferzones vast te leggen), alsook de voorwaarden met betrekking tot de hantering en opslag van de producten. Het stelt ook alle voorwaarden vast die verband houden met de distributie, de voorlichting en het professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, waaronder de verschillende modaliteiten van toekenning en verlenging van de fytolicentie.

[Koninklijk besluit van 19 maart 2013 ter verwezenlijking van een duurzaam gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en toevoegingsstoffen.](#)

Het koninklijk besluit van 28 februari 1994 stelt de voorwaarden vast voor het bewaren, het op de markt brengen en het gebruiken van pesticiden. Het koninklijk besluit van 30 november 2011 brengt er een belangrijke wijziging in aan en splitst de markt van de gewasbeschermingsmiddelen vanaf 18 augustus 2012 op in twee productcategorieën: GBM voor professioneel gebruik en GBM voor niet-professioneel gebruik.

[Koninklijk besluit van 28 februari 1994 betreffende het bewaren, het op de markt brengen en het gebruiken van bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik.](#)

² De producten die deze stoffen bevatten moeten echter op nationaal vlak zijn toegelaten, volgens de procedures die worden voorgeschreven door de Verordening (EG) nr. 1107/2009. De lijst van de producten die beantwoorden aan deze dubbele toelating staat op de federale portaalsite [www.fytoweb.be](#)

Het koninklijk besluit van 8 mei 2014 vult de biociden-verordening nr. 528/2012 aan en verduidelijkt de toelatingsprocedures om biociden op de markt aan te bieden in België. Het KB voert onder meer een 'gesloten circuit' in voor de meest problematische biociden.

[Koninklijk besluit betreffende het op de markt aanbieden en het gebruiken van biociden](#).

3.3. Gewestelijke context

De 'pesticiden'³-ordonnantie⁴ van 20 juni 2013 zet de richtlijn 2009/128/EG om voor wat de gewestelijke bevoegdheden betreft en schrijft voor dat vijfjaarlijkse actieprogramma's moeten worden opgesteld (art. 4 en 5), waartoe dit programma behoort. Die programma's zijn onder meer bedoeld om de verschillende doelgroepen in te lichten (als aanvulling op artikel 17) en de alternatieve technieken en geïntegreerde gewasbescherming te bevorderen.

Bovendien regelt de ordonnantie te toepassing van gewasbeschermingsmiddelen in openbare ruimten door beheerders van openbare ruimten (art. 6), in kwetsbare gebieden met een verhoogd risico, waaronder de plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen (art. 7), in de zones ter bescherming van de kwaliteit van het drinkwater of ter instandhouding van de natuur (art. 8, § 1), en in de bufferzones (art. 8, §2).

De ordonnantie stelt de voorwaarden vast waarin kan worden afgeweken van de verboden die worden opgelegd door de artikelen 6 tot 8, §1 (art. 9) en de verschillende verplichtingen in verband met het bijhouden van een register, de aanplakking en afbakening die eruit voortvloeien (art. 10 en 11). Ze stelt het kader vast voor de toepassing van de principes van geïntegreerde gewasbescherming, ongeacht het betrokken gebied (art. 12 – principes uiteengezet in bijlage I van de ordonnantie) en bepaalt de regels die van toepassing zijn op het opslaan en hanteren van gewasbeschermingsmiddelen (art. 19).

Met betrekking tot de fytolicentie, waarvan de algemene werking wordt vastgesteld door het koninklijk besluit van 19 maart 2013, stelt de ordonnantie de algemene principes vast van de basisexamens, de basisopleidingen en de aanvullende opleiding (art. 13 tot 16).

Tot slot stelt de ordonnantie de sancties vast die van toepassing zijn bij inbreuken (art. 22); die sancties werden sindsdien eenvormig gemaakt en het gaat nu om de sancties die zijn opgenomen in het Wetboek van inspectie, preventie, vaststelling en bestrafing van milieumisdrijven, en milieuansprakelijkheid (art. 31, §1).

[Ordonnantie van 20 juni 2013 betreffende een pesticidegebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest](#).

De ordonnantie wordt uitgevoerd door een reeks van besluiten van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering die tussen 2015 en 2017 werden aangenomen in het kader van het eerste programma voor pesticidenreductie.

- Het besluit van 16 juli 2015 verduidelijkt de regels voor de opslag, de hantering en het beheer van gewasbeschermingsmiddelen door professionele gebruikers.
- Het besluit van 10 november 2016 stelt de regels vast voor de verplichte aanplakking (inhoud, formaat) en afbakening bij de toepassing van pesticiden die bij wijze van afwijking is toegestaan in ruimten die toegankelijk zijn voor het publiek.
- Het besluit van 10 november 2016 stelt de inhoud vast van het 'plan voor het gebruik van pesticiden' door beheerders van openbare ruimten, dat moet worden ingediend om in aanmerking te komen voor de afwijkingen die bij wijze van overgangsperiode worden toegestaan (die uiterlijk op 1 januari 2019 moet leiden tot de volledige stopzetting van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen).
- Het besluit van 10 november 2016 verbiedt het gebruik van pesticiden die glyfosaat bevatten over het volledig grondgebied van het gewest.
- Het besluit van 26 januari 2017 verbiedt het gebruik van pesticiden die fipronil of neonicotinoïden bevatten over het volledig grondgebied van het gewest
- Het besluit van 31 maart 2017 omvat bepalingen over de organisatie van de examens, de basisopleidingen en aanvullende opleidingen in het kader van de fytolicentie .

³ De ordonnantie van 20 juni 2013 heft de ordonnantie van 1 april 2004 tot beperking van het gebruik van pesticiden door de beheerders van openbare ruimten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op.

⁴ Net zoals de richtlijn 2009/128/EG verduidelijkt de ordonnantie in artikel 2 dat haar toepassingsgebied beperkt is tot pesticiden die gewasbeschermingsmiddelen zijn.

De ordonnantie 'Natuurbehoud' van 1 maart 2012 stelt het kader vast voor het behoud van de natuur in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Ze verbiedt meer bepaald het gebruik van pesticiden (GBM + biociden) in natuurreservaten (art. 27), bosreservaten (art. 39) en in Natura 2000-gebieden (*vía* de aanwijzingsbesluiten en beheerplannen van de betrokken sites).

Ze bevat ook een lijst van vangst- en doodmiddelen die over het volledige grondgebied van het gewest zijn verboden en verbiedt hierbij het gebruik van biociden van type 14 (rodenticiden en vergif om zoogdieren te doden), 15 (producten om vogels te doden) en 17 (producten om vissen te doden).

In bijlage IV stelt ze de lijst vast van de invasieve soorten waarnaar de pesticidenordonnantie inzake algemene afwijkingen verwijst.

[Ordonnantie van 1 maart 2012 betreffende het natuurbehoud.](#)

4. SUPRAGEWESTELIJKE COÖRDINATIE

Aangezien de omzetting van de richtlijn 2009/128/EG in Belgisch recht een samenhang van federale, gewestelijke en gemeenschapsbevoegdheden vereist, werden ruimten voor uitwisseling en coördinatie tussen de deelstaten uitgewerkt.

De algemene sturing van het Nationaal Actieplan (NAPAN) vindt plaats binnen de NAPAN Task Force (of NTF⁵), onder leiding van de ICL NAPAN (Interministeriële Conferentie voor het Leefmilieu uitgebreid tot alle andere bevoegdheden die door het NAPAN worden behandeld, hoofdzakelijk gezondheid en landbouw), en waarin het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is vertegenwoordigd *vía* Leefmilieu Brussel.

De NTF is verantwoordelijk voor de verbinding van de federale en gewestelijke programma's, voor de georganiseerde openbare raadpleging over het NAPAN, voor de coördinatie van de controlecampagnes en voor de Belgische rapportering aan Europa.

Er werden ook meerdere subwerkgroepen over specifieke thema's opgericht om naar behoren te kunnen samenwerken met de stakeholders (openbare instellingen, beroepsfederaties en vakbonden, enz.) - onder meer de werkgroep 'Fytolicentie' en de werkgroep 'Controle'.

Tot slot werd een adviesorgaan voor NAPAN opgericht, de NAPAN-Adviesraad (die de vroegere Adviesraad van het federale reductieprogramma voor pesticiden vervangt). In die raad zijn onder meer de volgende instanties vertegenwoordigd: de federale, gewestelijke en gemeenschapsoverheden, de steden en gemeenten (onder meer Bruxelles-Capitale), de waterdistributiesector (onder meer VIVAQUA), de landbouwfederaties (traditionele en biologische landbouw), de houtbeschermingssector, de gewasbeschermingsmiddelen- en biocidenproducerende sector, de distributiesector (met inbegrip van de grootwarenhuizen), de park- en tuinonderhoudsector (onder meer de Brusselse vereniging voor plantsoenbeheerders), de verbruikersorganisaties, de werknemersorganisaties (vakbonden) en de milieuverenigingen (onder meer Inter-Environnement Bruxelles) alsook deskundigen uit de onderzoeks middens.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is bovendien vertegenwoordigd in het erkenningscomité van gewasbeschermingsmiddelen⁶ en het comité voor advies inzake biociden, die onder meer de aanvragen om nieuwe producten op de markt aan te bieden moeten beoordelen.

⁵ <http://fytoweb.be/nl/reductieplan/overleg/napan-task-force>

⁶ <http://fytoweb.be/nl/gewasbeschermingsmiddelen/gebruik/gewasbeschermingsmiddelen/de-toelatingsprocedure-een-notendop>

II. DOELSTELLINGEN VAN HET PROGRAMMA 2018-2022

1. BRUSSEL ZONDER PESTICIDEN: EEN AMBITIEUZE VISIE VOOR HET GEWEST

Hoewel het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sterk verstedelijkt en dicht bevolkt is (1.187.890 inwoners op 1 januari 2016⁷) kon het een aanzienlijk natuurlijk erfgoed in stand houden: 54% van het oppervlak van het gewest is bedekt met plantengroei (waarvan 2316 hectare met het Natura 2000-statuut, d.i. 14,5 % van de oppervlakte van het gewest, en er leven bijna 800 plantensoorten, 45 zoogdiersoorten (waarvan 19 vleermuissoorten), 103 broedvogelsoorten et duizenden insectensoorten⁸ (waarvan 120 wilde bijensoorten).

In een context van toegenomen druk op de hulpbronnen - door de trend tot verstedelijking en bevolkingsaangroei die in het Gewest aanwezig is - worden plannen en strategieën uitgewerkt om de levenskwaliteit voor iedereen in een groene en duurzame stad te waarborgen:

- het **Gewestelijk Natuurplan**⁹, dat ernaar streeft om de stedelijke ontwikkeling met de natuur te verzoenen tegen 2050, door parallel hiermee de toegang van de Brusselaars tot de natuur te bevorderen, door het groene netwerk te versterken en door de wilde fauna en de stedelijke ontwikkeling op elkaar af te stemmen;
- **Good Food**¹⁰, de gewestelijke strategie naar een duurzaam voedingssysteem, dat de ontwikkeling van een duurzame stedelijke landbouw in goede banen leidt door productie voor eigen gebruik te bevorderen en de huidige landbouwgronden in stand te houden;
- het **Waterbeheerplan**¹¹, dat ernaar streeft om de goede toestand van het grond- en oppervlaktewater te herstellen in het volledige Gewest.

Bovenop deze ambities, en ermee samenhangend (zie punt III.1.3) komen nog de doelstellingen en acties van dit programma voor pesticidenreductie voor de periode 2018-2022. Dit programma zet de acties die werden aangevat in het eerste programma 2013-2017 verder, diept ze uit en/of vult ze aan. Die acties waren hoofdzakelijk bedoeld als operationele implementatie van de ordonnantie van 20 juni 2013, die hoofdzakelijk gericht was op professionele gebruikers, in het bijzonder de beheerders van openbare ruimten (zie punt III.1.4).

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wil nu een hoger beschermingsniveau garanderen voor de Brusselaars, en meer bepaald voor de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, door op Europees niveau uit te groeien tot een hoofdrolspeler in het toepassen van alternatieve praktijken voor pesticiden.

Uit een enquête die in 2014-2015 werd afgenoem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijkt dat de Brusselaars in hoge mate instemmen met de doelstellingen om de toepassing van deze producten te verminderen. Er wordt geraamd dat bijna 9 van de 10 Brusselaars van mening zijn dat synthetische pesticiden gevaarlijk zijn voor de gezondheid. Bijgevolg is 80% onder hen dus voorstander van milieubeschermende maatregelen, zowel voor het beheer van de openbare ruimten (79%) als op het gebied van de landbouw (94%), en meer dan 90% is zelfs bereid om zijn eigen gedrag¹² aan te passen met het oog op een volledig verbod van pesticiden op het grondgebied van het gewest!

⁷ Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse. Kerncijfers van het Gewest (2016).

Online: http://bisa.brussels/cijfers/kerncijfers-van-het-gewest#/V_9-VySzab

⁸ Rapport over de staat van de natuur in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2012).

Online: http://documentatie.leefmilieubrussel.be/documents/NARABRU_20121004_NL_150dpi.PDF

⁹ Gewestelijk Natuurplan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2016-2020).

Online: http://www.leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/prog_20160414_naplan_nl.pdf

¹⁰ Good Food-Strategie - Naar een duurzaam voedingssysteem in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Online: http://document.environnement.brussels/opac_css/elecfile/Strat_GoodFood_NL

¹¹ Ontwerp Waterbeheerplan van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2016-2021

Online: http://www.leefmilieu.brussels/sites/default/files/user_files/rap_projet-poe2016-2021_nl.pdf

¹² Deze positieve standpunten worden echter genuanceerd door belangrijke behoeften: hoewel de burgers - net als de professionele gebruikers, zoals is gebleken op voordrachten-opleidingen 'Openbare ruimten zonder pesticiden' - bereid zijn om hun praktijken en visie te veranderen, is dat op voorwaarde dat ze opgepaste wijze begeleid worden en toegankelijke en kwaliteitsvolle informatie verkrijgen over alternatieve technieken, zodat ze die technieken gemakkelijker kunnen toepassen in tuinen en moestuinen en om de voetpaden te onderhouden.

Sonecom. (2015). Sondage sur la connaissance et l'utilisation des pesticides en Région de Bruxelles-Capitale : Rapport final.

2. VIJF PRIORITAIRE PIJLERS

Tijdens de hele periode waarin het tweede programma voor pesticidenreductie loopt, zal het Gewest acties ondernemen op tal van gebieden om een samenhangende en geïntegreerde visie te ontwikkelen van vermindering of zelfs stopzetting van het gebruik van pesticiden door de betrokken actoren.

Het streefdoel van het Gewest kan worden opgedeeld in 5 prioritaire pijlers die als richtsnoer zullen dienen voor alle regelgevingen, projecten en acties die in de loop van die 5 jaar worden uitgevoerd.

Pijler 1

Geen pesticiden meer gebruiken in alle ruimten die open zijn voor het publiek

Op 1 januari 2019 gaat voor beheerders van openbare ruimten een verbod in om gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken in openbare ruimten, na een overgangsperiode (2013-2019) waarin het gebruik van die producten wordt beperkt en alleen mogelijk is na indiening van een 'toepassingsplan'. Het Gewest zal die bepalingen aanvullen om er de beperking van het gebruik van biociden in de buitenruimten in te passen.

Voor privéruimten die open zijn voor het publiek (bijvoorbeeld privésportterreinen) geldt dit verbod echter niet. Daarom is het wenselijk om de acties van het Gewest verder te zetten om ertoe te komen dat er geen pesticiden worden gebruikt, zodat de veiligheid van de mensen die op deze plaatsen komen maximaal wordt gegarandeerd.

Pijler 2

Het gebruik van pesticiden beperken in privétuinen en -domeinen

Privétuinen en -domeinen vertegenwoordigen een aanzienlijk aandeel van de Brusselse groene ruimten waarvoor de bestaande wetgeving slechts gedeeltelijk van toepassing is, hoewel tuinieren en groenten kweken activiteiten zijn die zich sterk ontwikkelen.

Het Gewest zal er het gebruik van alternatieve technieken bevorderen en eventueel het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen beperken tot producten die gebruikt mogen worden in de biologische landbouw. Ook moet passende reflectie worden gevoerd over biociden die buitenshuis worden aangewend (javel, schimmelwerende producten, chloor voor zwembaden, mierlokdozen, enz.).

Deze bezorgdheden worden door meerdere elementen verantwoord:

- de omvang van de oppervlakte die deze ruimten op de schaal van het gewestelijk grondgebied innemen (32% van de groene oppervlakte voor de privétuinen en 10% voor de privédomeinen) en hun essentiële bijdrage aan het Brussels ecologisch netwerk;
- hun aanzienlijk belang voor de biodiversiteit (insecten, vogels, amfibieën, microzoogdieren, enz.) op het gebied van habitats en hulpbronnen;
- het aanzienlijk aandeel van de bevolking dat mogelijk kan worden blootgesteld aan de pesticiden die er worden gebruikt (door rechtstreeks contact of verwaaiing), wegens de dichte bebouwing (buren, kinderen, instellingen die kwetsbare groepen opvangen in de onmiddellijke omgeving, enz.)¹³;
- de risico's voor de huisdieren en wilde dieren die vrij rondlopen in de behandelde tuinen;
- het verkeerd gebruik van producten voor amateurs door niet-professionele gebruikers¹⁴ (overdosering, slecht of niet geschikte producten, geen geschikte handschoenen, niet naleven van de specifieke bufferzones, de heropeningstermijnen of de termijnen vóór het oogsten, lozing in de riolen, verkeerde verwerking van het afval, slechte opslagomstandigheden, enz.);
- de mogelijke risico's die door de professionele producten worden veroorzaakt (sterker gedoseerd, krachtiger, enz.) die door professionele gebruikers worden toegepast (park- en tuinonderhoudondernemingen) in de gebieden waar de hierboven vermelde problemen worden aangetroffen.

¹³ Tussen 150.000 en 200.000 Brusselse gezinnen zouden een directe toegang tot een privétuin hebben.

¹⁴ Volgens de peiling die in 2015 werd uitgevoerd bij de Brusselaars (zie voetnoot 10) gaf ten minste 34,5% toe dat ze de bijsluiters of etiketten niet systematisch lazen, 41,6% dat ze niet de vereiste beschermingsmiddelen droegen, 31,8 % dat ze de dosering niet naleefden en 41,3% dat ze geen rekening hielden met de gebruiksfrequenties - de dosissen en frequenties worden vastgesteld door de federale overheid en moeten verplicht worden nageleefd;

Pijler 3

De bescherming voor kwetsbare groepen, met inbegrip van de professionele gebruikers, opvoeren

De kwetsbare groepen zullen baat hebben bij de andere acties die op de schaal van het Gewest worden ondernomen. We herinneren eraan dat er sinds maart 2014, althans op het gebied van GBM, al specifieke beschermingsmaatregelen van toepassing zijn op de plaatsen en in de instellingen waar deze groepen worden opgevangen (scholen, kinderdagverblijven, ziekenhuizen, rusthuizen, enz.).

Het Gewest zal deze maatregelen onder meer aanvullen door bewustmakings- en voorlichtingsacties voor buurttbewoners voor wie momenteel geen verbod op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen geldt. Binnen de instellingen moet ook gepaste communicatie worden gevoerd, in het bijzonder over desinfecterende producten.

De professionele gebruikers, die het meest worden blootgesteld aan gewasbeschermingsmiddelen en die er de belangrijkste slachtoffers van zijn (samen met hun gezin)¹⁵, zullen worden uitgenodigd om opleidingen te volgen over de meest efficiënte alternatieve technieken, meer bepaald in het kader van de opleidingen voor het behalen van de fytolicentie.

Pijler 4

De natuur en de ecosysteemdiensten beschermen

Dit programma streeft er, in nauwe samenhang met de ambities van het Gewestelijk Natuurplan, naar om de bescherming op te voeren van de natuurlijke hulpmiddelen, de habitats, de biodiversiteit en de ecosysteemdiensten die de natuur in de stad levert. Die eis zal natuurlijk tot in het hart van de stad worden doorgetrokken met het oog op de begroening van de dichtst verstedelijkte ruimten (zie doelstelling 1 van het GNP).

Er zullen acties worden ondernomen ter sensibilisering en bevordering van het ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten, in het bijzonder in de gebieden die van belang zijn voor het Brussels ecologisch netwerk en die dichtbij de beschermd natuurgebieden zijn gelegen.

Bovendien zullen acties worden uitgewerkt die specifiek gericht zijn op de vermindering van de effecten van pesticiden op bestuivende insecten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden immers een honderdtal wilde bijensoorten aangetroffen, van de 390 soorten die in België bestaan, en dit dankzij de diversiteit van de omgeving, zowel in de natuurreservaten als in de collectieve moestuinen. Naast hun intrinsieke waarde dragen deze soorten bij aan de bestuiving van 80% van de bloeiende planten: een dienst die onmisbaar is voor het voortbestaan van onze biodiversiteit en van onze gewestelijke landbouw.

Er zal bijzondere aandacht uitgaan naar het oppervlakte- en grondwater (waterlaag van het Brusseliaanzand waaruit 3% van het gewestelijk leidingwater wordt gewonnen), in samenhang met het Waterbeheerplan.

¹⁵ Ook de gezinnen van professionele gebruikers zijn blootgesteld aan hoeveelheden resten van pesticiden (bijvoorbeeld op de kledij). Bovendien kan de professionele blootstelling van de vader of de moeder (tot meerdere weken of maanden voor de conceptie) een invloed hebben op de ontwikkeling en de gezondheid van de kinderen.

Pijler 5

Een stedelijke landbouw ontwikkelen die verenigbaar is met het behoud van de ecosystemen

Landbouw oefent een aanzienlijke druk uit op de ecosystemen. De verwachte ontwikkeling van de stedelijke landbouw moet bijgevolg plaatsvinden in een logica van instandhouding van de natuurlijke evenwichten, meer bepaald wat de bestrijding betreft van de organismen die schadelijk zijn voor de teelten.

De professionele landbouw in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslaat 244 hectare aan grond (waarvan 228 in het GBP¹⁶ is ingekleurd als landbouwzone). Dit is 1,5% van de oppervlakte van het gewest die is gewijd aan hoofdzakelijk traditionele landbouw (grote teelten: graan, voedermaïs, voederbieten, enz.) en weiden voor veeteelt (120 hectaren permanente weiden).

De productie voor eigen gebruik is een sector in volle bloei: in 2013 werden al 260 sites van gezins- en collectieve moestuinen (88 hectare) geteld, die hoofdzakelijk zijn gelegen op percelen die ter beschikking worden gesteld door de overheden. Daarbij komen nog de privémoestuinen en -tuinen die niet in aanmerking worden genomen bij deze tellingen, en alle ruimten die zijn aangepast voor kleine teelten (85% van de Brusselaars heeft toegang tot een tuin, een binnenplaats, een plat dak, een balkon of een terras).

Met de Good Food-strategie wordt de stedelijke landbouw uitgedaagd om zich over het volledige Gewest te ontwikkelen, met baanbrekende, vernieuwende praktijken die allerhande vormen kunnen aannemen (moestuinen op daken, *spinfarming*, permacultuur, hydroponie/aquaponie, enz.); tegen 2020 zal 30% van de Brusselaars op die manier een deel van hun voedsel produceren en in 2035 zou de professionele landbouw in (en rond) de steden 30% van het aantal ton onbewerkt fruit en groenten produceren die door de Brusselaars worden verbruikt.

Het Gewest kan dus niet anders dan de voorwaarden bevorderen voor de toepassing van praktijken die weinig pesticiden inzetten, hoofdzakelijk door een beroep te doen op de biologische landbouw en de toepassing van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming, om de Brusselaars een plaatselijke, gezonde, gezondheidsbevorderende en milieuvriendelijke voeding te garanderen.

Tegen 2022 zal 75% van de bestaande gewestelijke professionele landbouw compatibel moeten zijn met natuurbescherming (transitie naar de biologische landbouw, agro-ecologische praktijken, enz.). De Good Food-strategie ambieert dan weer dat vanaf 2020 100 % van de nieuwe projecten voor voedselproductie milieuvriendelijk zouden zijn.

Deze doelstellingen zijn des te belangrijker daar in het Brusselse stedelijke weefsel gebieden die gewijd zijn aan voedselproductie in de omgeving liggen van gebieden die specifieke bescherming vereisen: openbare ruimten, scholen, woningen, natuurreservaten, enz.

---

¹⁶ Gewestelijk Bestemmingsplan.

III. ACTIEPROGRAMMA 2018-2022

1. ALGEMEEN

1.1. Structuur van de inhoud

Het actieprogramma 2018-2022 bevat 62 gewestelijke acties met de referentie BHG, en 11 gezamenlijke acties die in partnerschap met de federale en/of gefedereerde entiteiten worden uitgevoerd, met de referentie Bel.

Ze worden hier voorgesteld in de volgorde van de richtlijn 2009/128/EG (artikelen 5 tot 15), een gemeenschappelijke structuur die wordt gebruikt door de 4 actieprogramma's die het NAPAN vormen. Ook de elementen waarvoor het Gewest niet bevoegd is, zoals het op de markt aanbieden van gewasbeschermingsmiddelen of het sproeien van uit de lucht, worden vermeld.

De nummering van de acties omvat 3 cijfers: het eerste cijfer is systematisch 2, wat erop wijst dat het om het 2e Programma gaat; het tweede cijfer stemt overeen met de ondertitel van de structuur van de thema's die gemeenschappelijk is voor de federale of gefedereerde entiteiten, en die verband houdt met de volgorde van de richtlijn; het derde cijfer verwijst naar de nummer van de actie in de subtitel.

Bij elke actie wordt vermeld: de hoofdrolspeler(s) die belast is/zijn met de uitvoering ervan, de doelgroep(en) van de actie, de uitvoeringstermijnen ('recurrent' betekent dat een actie wordt herhaald tijdens de volledige looptijd van het programma), KSF¹⁷ of kritische succesfactoren (*Key success factors*), en de eventuele continuïteit ten opzichte van het programma 2013-2017.

1.2. Opstellingsprocedure

❖ **Openbare raadpleging**

Het ontwerp van Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (hierna GPPR BHG) 2018-2022 wordt onderworpen aan een openbare raadpleging die op nationale schaal wordt gecoördineerd, aangezien ze is opgenomen in het Nationaal Actieplan (NAPAN).

Het openbaar onderzoek vond plaats van 9 februari tot 10 april 2017.

❖ **Advies van de adviesinstanties**

Het ontwerp van GPPR- BHG 2018-2022 was ook voor advies voorgelegd aan de Raad voor het Leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Economische en Sociale Raad van het Gewest en de Brusselse Hoge Raad voor Natuurbehoud. Ook de Vereniging van de Stad en de Gemeenten van het Brussel Hoofdstedelijk Gewest , Brulocalis, heeft een advies over het ontwerpprogramma uitgebracht.

❖ **Gewijzigde versie van het Gewestelijke Programma**

Het programma werd gewijzigd op basis van de ontvangen adviezen; de gewijzigde versie is die die door de Regering in tweede lezing werd goedgekeurd . Ze gaat vergezeld van een milieuverklaring die een neerslag is van de wijze waarop deze adviezen werden gevolgd en die een antwoord biedt op de voornaamste vragen die tijdens de openbare raadpleging werden opgeworpen. Rapporten van specifieke raadplegingen voor de gezamenlijke Bel. acties en voor de ontvangen adviezen over het volledige NAPAN werden ook goedgekeurd door de in ICL_{NAPAN} verenigde autoriteiten.

Deze documenten zijn beschikbaar op de website van Leefmilieu Brussel.

1.3. Samenhang met de andere gewestelijke plannen en programma's

De reductieprogramma's voor pesticiden gaan in op aangelegenheden die onlosmakelijk verbonden zijn met andere thema's die belangrijk zijn voor het Gewest, zoals het behoud en de ontwikkeling van de natuur, de bescherming van bestuivers, de instandhouding van de kwaliteit van het water en de bodem, de duurzame stedelijke landbouwproductie, het ontwerpen en aanleggen van groene ruimten en minerale openbare ruimten.

¹⁷ Key Success Factors of kritische succesfactoren: de vereiste fundamentele factoren en de elementen die moeten worden beheerst om de actie uit te voeren.

Om de samenhang te waarborgen van de acties die op gewestelijke schaal worden gevoerd, werd bij het opstellen van dit programma voortdurend gelet op de verenigbaarheid ervan met het Gewestelijk Natuurplan 2016-2020 (hierna GNP), aangezien in dit document bovendien al een groot deel van de elementen en bezorgdheden van het eerste programma voor pesticidenreductie zijn opgenomen (zie GNP, p. 40-42).

De uitvoering van het programma zal hoofdzakelijk worden verricht door de Natuurfacilitator die wordt opgericht binnen Leefmilieu Brussel (zie maatregel 8 van het GNP). Hij integreert de "Pool voor Gedifferentieerd Beheer" die oorspronkelijk werd voorgesteld in het programma 2013-2017 om te zorgen voor een goede verenigbaarheid van de beheeraadviezen met de doelstellingen van onthaal en instandhouding van de natuur.

In het kader van de gewestelijke Good Food-strategie, naar een duurzaam voedingssysteem, worden de aangelegenheden die handelen over de vermindering van pesticiden in de levensmiddelenproductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ook meer gecoördineerd binnen Leefmilieu Brussel (onderdeel productie voor eigen gebruik), alsook met de Landbouwcel van Brussel Economie en Werkgelegenheid (onderdeel professionele productie). Er worden nauwe verbanden gelegd tussen de Natuurfacilitator en de toekomstige Facilitator stedelijke landbouw, om die verschillende doelstellingen op elkaar af te stemmen.

De invloed van pesticiden op de kwaliteit van het oppervlakte- en grondwater in het gewest is een bezorgdheid die het programma voor pesticidenreductie en het Waterbeheerplan 2016-2021 (hierna WBP) delen en die dus intern wordt gecoördineerd binnen Leefmilieu Brussel. Er wordt ook gezorgd voor coördinatie met de Facilitator water die binnen Leefmilieu Brussel is gevestigd.

De samenhang met de andere gewestelijke plannen lijkt minder sterk. Er zijn onrechtstreeks bepaalde samenhangende elementen via het GNP. Dat is met name zo voor het Lucht-Klimaat-Energieplan (LKE-Plan 2016-2021) dat een belangrijk deel van zijn beleid ter aanpassing aan de klimaatverandering (pijler 6) baseert op de doeltreffende uitvoering van het GNP, en in het bijzonder de acties om de stad te begroenen. Indien nodig zal de Natuurfacilitator erop toezien dat alle bezorgdheden en goede praktijken op het gebied van aanleg en beheer van buitenruimten worden nageleefd (in het bijzonder in het kader van de maatregelen 49 en 50 van het LKE-Plan).

1.4. Continuïteit van het programma 2013-2017

Tussen 2013 en 2017 werd een eerste programma¹⁸ voor pesticidenreductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgezet, gecoördineerd met de programma's van de andere federale en gefedereerde entiteiten binnen het NAPAN 2013-2017.

De hoofddoelstelling van het programma was de uitvoering van de pesticidenordonnantie die in juni 2013 was aangenomen. Zo werden tijdens die periode meerdere besluiten van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering aangenomen (zie I.3.3).

Het GPPR- BHG 2013-2017 bevatte 35 specifiek Brusselse acties (met referentie BHG) en 6 acties die in coördinatie met de andere deelstaten werden uitgevoerd (met referentie BEL). De structurering van de acties van de verschillende autoriteiten was niet eenvormig; voor het nieuwe programma werd bijgevolg één enkel stramien aangenomen.

De structuur van het eerste programma verwijst volgens de volgende modaliteiten naar de structuur van het nieuwe programma:

1. **De certificering van de kennis van de professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen:** alle punten met betrekking tot de invoeren van het fytolicentiesysteem zijn opgenomen in punt 2.1 *Opleiding voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen*;
2. **Voorwaarden voor de verkoop van de producten** (geen gewestelijke actie): de gemeenschappelijke en gewestelijke acties zijn opgenomen in punt 2.2 *Verkoop van pesticiden*;
3. **Bewustmaking en voorlichting van het grote publiek:** de meeste acties zijn opgenomen in punt 2.3 *Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven*;
4. **Voorlichting en begeleiding van de beheerders van openbare ruimten, professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen en beheerders van plaatsen en gebouwen die door kwetsbare bevolkingsgroepen worden gebruikt:** de pijler is niet als dusdanig opgenomen in het nieuwe

¹⁸ Gewestelijk programma voor pesticidenreductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2013-2027. Online: http://document.leefmilieu.brussels/opac_css/elecfile/PROG_PRRP_2017_N.PDF?langtype=2067

programma. De acties ten opzichte van deze verschillende professionals zijn in het bijzonder opgenomen in de punten 2.3 *Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven*, en 2.9 *Geïntegreerde gewasbescherming*; de acties die specifiek zijn gericht op de verantwoordelijken van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen zijn nu in een specifiek punt opgenomen (2.7. (1) *Zones die toegankelijk zijn voor het publiek of voor kwetsbare groepen*).

5. **Monitoring van de vergiftigingen** (geen gewestelijke actie): de toxicovigilantie is opgenomen als subsectie van punt 2.3 *Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven*;
6. **De inspectie van de apparatuur voor de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen** (geen gewestelijke actie: dit onderdeel staat in punt 2.4 *Inspectie van de uitrusting die wordt gebruikt voor de toepassing van GBM* van het NAPAN 2018-2022);
7. **Sproeien vanuit de lucht** (geen gewestelijke actie): aangezien sproeien vanuit de lucht verboden is door het koninklijk besluit van 19 maart 2013, werd dit punt geschrapt uit het programma 2018-2022;
8. **Bescherming van het watermilieu en van specifieke gebieden tegen gewasbeschermingsmiddelen**: de acties worden beschreven in de punten 2.6 *Beschermen van het aquatisch milieu*, en 2.7 *Beschermen van specifieke gebieden*;
9. **Opslag en hantering van professionele gewasbeschermingsmiddelen**: deze acties worden behandeld in punt 2.8 *Hantering/Opslag van GBM de verpakking/restanten*;
10. **Observatorium van de gewasbeschermingsmiddelen**: de peilingen en enquêtes bij de verschillende doelgroepen zijn nu opgenomen in punt 2.3 *Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven*; een observatorium, dat bedoeld is om alle informatie over het thema te bundelen, is voorzien in punt 2.10 *Indicatoren*;
11. **Monitoring van het NAPAN**: alle acties die betrekking hebben op de bovengewestelijke coördinatie zijn opgenomen in sectie 2.12 *Beheer en opvolging van het Plan*;
12. **Controle van de bepalingen van de ordonnantie van 20 juni 2013**: de controle van de wettelijke en regelgevende verplichtingen is in dit programma niet langer opgenomen in een specifieke sectie.

2. DOESTELLINGEN EN ACTIES

2.1. Opleiding voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen (GBM)

- ❖ *Implementatie van het Belgische certificeringssysteem “Fytolicentie”*

Doelstelling: De kennis van de operatoren van GBM certificeren

Actie BHG 2.1.1 – Organisatie van de basisexamens voor de fytolicentie

De basisexamens die de kennis van de kandidaten (professionele gebruikers, adviseurs en verdelers) certificeren zullen regelmatig en voldoende worden georganiseerd zodat alle (toekomstige) professionals, die actief zijn op het gewestelijke grondgebied, een fytolicentie kunnen behalen bij de federale overheid (Federale Overheidsdienst Volksgezondheid, Veiligheid van het voedselketen en Leefmilieu, hierna FOD). Ze zullen worden georganiseerd volgens de bepalingen van het besluit van 31 maart 2017.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Professionele gebruikers, adviseurs en verdelers van GBM
Termijnen	Recurrent
KSF	Organisatie van ten minste één jaarlijkse basisexamen voor elk type fytolicentie
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 2.2

Doelstelling: Zorgen voor coördinatie met de federale overheid

Actie BHG 2.1.2 – Aan de FOD de lijst bezorgen van de geslaagden voor het basisexamen en de getuigschriften van de aanvullende opleiding

De federale overheid is bevoegd voor het afleveren en verlengen van de fytolicenties, op basis van de getuigschriften die de gewestelijke overheden afleveren na het slagen voor het basisexamen of het volgen van erkende aanvullende opleidingsactiviteiten.

De lijsten met de geslaagden voor het basisexamen en de getuigschriften van aanvullende opleidingen zullen regelmatig worden bezorgd aan de FOD, binnen de termijnen en volgens de bepalingen van het besluit van 31 maart 2017.

Actoren	Leefmilieu Brussel, Opleidingsinstellingen
Doelgroep(en)	FOD
Termijnen	Recurrent
KSF	Goede werking van de uitwisselingsinterface tussen de opleidingsinstellingen en de FOD
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 2.6

- ❖ *Toegang tot een aangepaste opleiding (basis & aanvullende)*

Doelstelling: Zorgen voor de basisopleiding van de operatoren van GBM

Actie BHG 2.1.3 – Organisatie van de basisopleidingen

Het volgen van een basisopleiding is verplicht om het basisexamen te kunnen afleggen (vrij afleggen eenmalig; wie niet slaagt, is verplicht om de passende basisopleiding te volgen).

Er zullen voldoende sessies van basisopleidingen worden georganiseerd voor de verschillende fytolicenties en de getuigschriften van basisopleiding zullen volgens de regelgevende bepalingen worden afgeleverd.

Actoren	Leefmilieu Brussel, Opleidingsinstellingen
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Professionele gebruikers, adviseurs/verdelers van GBM
Termijnen	Recurrent
KSF	Organisatie van ten minste één jaarlijkse sessie van basisopleiding voor elk type fytolicentie
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 2.2

Actie BHG 2.1.4 – Het materiaal voor de basisvorming bijwerken

Het Gewest zal erop toezien dat de basisopleidingen voor de fytolicentie relevante inhoud aanbieden aan de (toekomstige) professionals, die rekening houdt met de voortdurende evolutie van de alternatieve praktijken of toegelaten producten. De inhoud van het materiaal van de basisopleidingen (syllabi en slides) moet dus periodiek worden bijgewerkt om rekening te houden met de wetgevende, wetenschappelijke en technische evolutie. Als de omstandigheden dat vragen zal het opleidingsprogramma ook kunnen worden aangepast.

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	/
Termijnen	Recurrent
KSF	Herziening ten minste om de twee jaar of zodra dit door een belangrijke ontwikkeling is vereist
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 2.2

Doelstelling: Zorgen voor de aanvullende opleiding van de operatoren van GBM

Actie BHG 2.1.5 – Organisatie van aanvullende opleidingsactiviteiten

De houders van fytolicenties moeten tijdens de geldigheidsperiode van het certificaat (6 jaar) een voldoende aantal aanvullende opleidingsactiviteiten volgen om de verlenging ervan te verkrijgen (respectievelijk 6, 4, 3 en 2 activiteiten voor de fytolicenties P3, P2, P1 en NP).

Ook personen die in het bezit zijn van een diploma dat vóór 2013 werd behaald maar die op basis daarvan aanspraak kunnen maken op een fytolicentie moeten hun kennis bijwerken door een passend aantal aanvullende vormingsactiviteiten te volgen voordat ze hun fytolicentie verkrijgen.

Er zullen dus voldoende aanvullende opleidingsactiviteiten worden georganiseerd (en/of erkend) voor de verschillende fytolicenties en de getuigschriften van aanvullende opleidingen zullen volgens de regelgevende bepalingen worden afgeleverd.

Actoren	Leefmilieu Brussel, Opleidingsinstellingen
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Professionele gebruikers, adviseurs/verdelers van GBM, andere professionals
Termijnen	Recurrent
KSF	Aangepaste communicatie naar de potentiële opleidingsinstellingen Organisatie van een voldoende aantal activiteiten voor elk type fytolicentie
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 2.2

Actie BHG 2.1.6 – Een evenwicht aanbod van aanvullende opleidingsactiviteiten voorstellen

Er zal bijzondere zorg worden besteed aan de verscheidenheid in het aanbod van aanvullende opleidingsactiviteiten dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt voorgesteld, zodat alle thema's worden behandeld die relevant zijn voor de professionals (wetgeving, alternatieve technieken, risico's en gevaren van de producten, enz.) en die zijn opgenomen in de opleidingsprogramma aangegeven in bijlage I van het besluit van 31 maart 2017.

Door een analyse van de erkenningsaanvragen van de aanvullende opleidingsactiviteiten kan worden gewaarborgd dat het aanbod aan de operatoren een voldoende verscheidenheid aan thema's behandelt om een evenwichtige opleiding te garanderen die is aangepast aan de verschillende doelgroepen. Als dat niet het geval is, kan Leefmilieu Brussel haar eigen aanbod zodanig oriënteren dat het voorziet in de in kaart gebrachte leemten.

Actoren	Leefmilieu Brussel, Opleidingsinstellingen
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Professionele gebruikers, adviseurs/verdelers van GBM, andere professionals
Termijnen:	Recurrent
KSF	Aanvullende opleidingsactiviteiten in meer dan 3 thematische modules per jaar Aangepaste communicatie naar de potentiële opleidingsinstellingen
Continuïteit:	NEW

Actie BHG 2.1.7 – Een aanbod aan aanvullende opleidingsactiviteiten voorstellen dat ook voldoet aan de doelstellingen van de andere gewestelijke plannen, programma's en strategieën

De aanvullende opleidingsactiviteiten die worden georganiseerd in het kader van de fytolicentie zullen in het bijzonder de nadruk leggen op alternatieve technieken voor gewasbeschermingsmiddelen, op het ecologisch en landschappelijk beheer van de stedelijke ruimten of op de duurzame landbouw zodat de doelstellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden behaald die door het Gewestelijk Natuurplan of de Good Food-strategie worden nagestreefd. De activiteiten zullen ook de vermindering van biociden en het gebruik van alternatieve praktijken aankaarten.

Actoren	Leefmilieu Brussel, Opleidingsinstellingen
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers, adviseurs/verdelers van GBM, andere professionals
Termijnen	Recurrent
KSF	Coördinatie met de andere gewestelijke plannen en programma's Aangepaste communicatie naar de potentiële opleidingsinstellingen Organisatie van ten minste 2 opleidingsactiviteiten inzake biociden
Continuïteit:	NEW

Doelstelling: Het opleidingsmateriaal voor iedereen ter beschikking stellen

Actie BHG 2.1.8 – Het opleidingsmateriaal van de basisopleiding en van de aanvullende opleidingsactiviteiten ter beschikking stellen op het internet

Het regelmatig bijgewerkte materiaal van de basisopleiding en het materiaal van de aanvullende opleidingsactiviteiten zullen ter beschikking zijn op de website van Leefmilieu Brussel, voor de (toekomstige) professionals die hun kennis willen actualiseren of bijschaven, alsook voor degenen die zich willen voorbereiden op het basisexamen zonder dat ze de basisopleiding hebben gevolgd (mogelijkheid die beperkt is tot één poging).

Zo zal het materiaal toegankelijk zijn voor alle geïnteresseerden en zal de website van Leefmilieu Brussel geleidelijk aan een belangrijke documentaire gegevensbank vormen met betrekking tot alternatieven voor pesticiden, ecologisch beheer van groene ruimten of stedelijke landbouw. Deze documenten zullen ook in een papieren versie kunnen worden geleverd aan personen die geen toegang tot internet hebben.

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Professionele gebruikers, adviseurs/verdelers van GBM, andere professionals
Termijnen	Recurrent
KSF	Aangepaste communicatie naar de opleidingsinstellingen
Continuïteit:	NEW

2.2. Verkoop van pesticiden

- ❖ *Algemene informatie die wordt verstrekt op plaatsen waar pesticiden voor amateurgebruik worden verkocht*

Doelstelling: Sensibilisatie van de gebruikers van GBM voor amateurgebruik om te kiezen voor risicoarme benadering

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.2.1 – De verplichte algemene informatie in de verkooppunten van GBM voor niet-professioneel gebruik update

Bewustmaken van de gebruiker van amateurproducten van de blootstellingsroutes (via huid, inname, ...) en van de maatregelen die de gebruiker kan nemen om de risico's te beperken. De bewustmakingscampagnes zijn uiterlijk in 2019 beschikbaar op de plaatsen waar GBM voor amateurgebruik worden verkocht, zoals voorzien in art. 5 van het KB (04/09/12) betreffende het FRPP. Er kan worden overwogen om de bestaande communicatiecampagne te behouden en deze aan te vullen met bijkomende communicatieacties zoals de verspreiding van flyers en de inzameling van de vervallen producten en/of de producten die niet meer erkend zijn alsook de lege verpakkingen.

Actoren	NTF
Doelgroep(en)	Verkopers en amateurgebruikers
Termijnen	Vanaf 2019
KSF	Beschikbaarheid van nieuwe instructies voor GBM- verkopers in 2019
Continuïteit:	GPPR 13-17 BEL 3.1

- ❖ *Beschikbaarheid van gecertificeerde voorlichters op verkoopplaatsen van pesticiden bestemd voor het brede publiek*

Doelstelling: Waarborgen van de kwaliteit van de informatie die in de verkooppunten wordt verstrekt

Actie BHG 2.2.1 – De kennis van de NP-voorlichters verbeteren

De kennis van de distributiesector van de gewasbeschermingsmiddelen voor niet-professioneel gebruik zal worden verbeterd door een inventarisering van de verkooppunten en het opstellen van een lijst van de contactpersonen binnen die verkooppunten. Door middel van dit initiatief kan de deelname van de houders van NP-fytolicenties aan specifieke aanvullende opleidingsactiviteiten worden gestimuleerd en kan men zich vergewissen van hun kennis van de aspecten die specifiek zijn voor het gewest (verboden producten, bufferzones, beschermd zones, enz.).

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Distributiesector van de GBM voor niet-professioneel gebruik
Termijnen	Inventarisering van de verkooppunten uiterlijk in september 2018
KSF	Inventarisering van de verkooppunten Modaliteiten voor de organisatie van basisopleidingen en aanvullende opleidingsactiviteiten voor de NP-fytolcentie
Continuïteit:	NEW

Actie BHG 2.2.2 – De goede verkoopspraktijken van gewasbeschermingsmiddelen aan particulieren bevorderen

Het Gewest zal een handvest van goede praktijken opstellen rond de verkoop van pesticiden voor niet-professioneel gebruik, in het bijzonder de gewasbeschermingsmiddelen en biociden die buitenhuis worden gebruikt (producten voor zwembaden, algendodende middelen, houtbeschermingsmiddelen, enz.). De actoren uit de sector zullen daartoe worden geraadpleegd.

In dat handvest zullen verschillende elementen worden gebundeld, zoals de verkoop van alternatieven voor pesticiden, het verzaken aan de verkoop van die producten of de verkoop van biopesticiden of lagerisicoproducten, dit alles in omstandigheden die waarborgen dat de klanten goed worden ingelicht (verkoop in afgesloten kast of achter een toonbank, passende fytolicenties, kennis van de gewestelijke wetgeving, naleving van de aanplakkingsverplichtingen, voorstellen van alternatieven, enz.).

Het Gewest zal de mogelijkheid bestuderen van nieuwe reglementaire maatregelen om de verkoop van gewasbeschermingsmiddelen aan particulieren zo goed mogelijk te begeleiden en het verschaffen van aangepaste informatie op het moment van de aankoop te waarborgen.

Actoren	Leefmilieu Brussel (en partners)
Doelgroep(en)	Distributiesector van de pesticiden voor niet-professioneel gebruik
Termijnen	Vanaf ten laatste 2019
KSF	Inventarisering van de verkooppunten Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
Continuïteit:	NEW

- ❖ *GBM voor professionele gebruikers enkel verkrijgbaar voor houders van een fytolcentie*

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

2.3. Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven

- ❖ **Zorgen voor het verstrekken van evenwichtige informatie over pesticiden en de alternatieven ervoor**

Doelstelling: Harmoniseren van de communicatie over biopesticiden en alternatieven voor de niet-landbouwsector

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.3.1 – Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen in verband met biopesticiden en andere alternatieven

Deze actie zal trachten de communicatie te harmoniseren over het gebruik van biopesticiden en alternatieven voor niet-landbouwkundig gebruik, zoals het gebruik door particulieren en voor het onderhoud van groenzones en verharde oppervlakken.

Actor(en)	Gewesten
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers van de niet-landbouwsector
Termijnen	2018-2022
KSF	Kennisuitwisseling. Geharmoniseerde communicatie. Minstens één jaarlijkse vergadering van de experts en van de actoren van de communicatie naar de amateurs toe (overheden en stakeholders).
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Efficiënt communiceren naar de verschillende doelgroepen

Actie BHG 2.3.1 – Uitwerken van een communicatiestrategie en -plan

In een communicatiestrategie en -plan moeten de doelgroepen, boodschappen, acties, tools en planning worden bepaald voor de periode 2018-2022, zodat de algemene doelstellingen van dit programma voor pesticidenreductie kunnen worden behaald. Ze moeten ernaar streven om alternatieven voor pesticiden naar voor te schuiven, en zo veel mogelijk de vermindering van biociden aan bod laten komen.

Er zal bijzonder zorg worden besteed aan de samenhang ervan met de andere communicatiestrategieën en -plannen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden ontwikkeld, in het bijzonder in het kader van het Gewestelijk Natuurplan (maatregel 21) en van de Good Food-strategie. De richtsnoeren van de strategie moeten zoveel mogelijk rekening houden met de jaarthema's die eventueel werden vastgesteld voor de administratie.

Er zal een jaarlijks evenement over het thema van pesticidenreductie worden georganiseerd door Leefmilieu Brussel en haar partners. De data, benamingen en vormen kunnen, als dat gerechtvaardigd is, verder evolueren om gemengde doelstellingen te bereiken en aan de realiteit op het terrein te worden aangepast.

De doelgroepen van de communicatie zijn onder andere: (i) privépersonen (al dan niet eigenaars van tuinen) (ii) beheerders van openbare ruimten (openbare groendiensten, diensten voor wegen, openbare werken, leefmilieu), (iii) (toekomstige) professionals uit de groene sectoren (tuiniers, arbeiders, boomverzorgers, landbouw, tuinarchitecten, enz.) en uit de sector van de levensmiddelenproductie (landbouwers, fruittellers, enz., rekening houdend met de verwachte evoluties van die sector), (iv) (toekomstige) ontwerpers van openbare ruimten (stedenbouwkundigen, bosbouwtechnische specialisten, architecten), (v) distributeurs (tuincentra, boomkwekerijen, groot- en detailhandelaars), (vi) beheerders en eigenaars van instellingen voor opvang van kwetsbare groepen (scholen, kinderdagverblijven, rusthuizen, ziekenhuizen, enz.).

Doorheen de periode zullen de volgende thema's aan bod komen: (i) bewustmaking over spontane plantengroei en over de verwachte veranderingen van het stedelijk landschap om tolerantie voor adventieve planten te bevorderen, (ii) ontwerpen van buiteninrichtingen om de behoeften aan pesticiden te verminderen, (iii) preventieve methodes en alternatieve technieken voor pesticiden en hun veilig gebruik, (iv) veilig gebruik van de toegelaten producten (aangepaste beschermingsuitrusting, goede praktijken, enz.), (v) opslag van pesticiden en verwerking van gevvaarlijk afval, (vi) herkenning en beheer van invasieve planten, (vii) bescherming van gekweekte en wilde bestuivende insecten, (viii) bescherming van het aquatisch milieu en van het drinkwater, (ix) impact van biociden en met name van desinfecterende producten en chloorhoudende producten, zowel op de gezondheid als op het leefmilieu, (x) bescherming van jonge kinderen en huisdieren binnen- en buitenhuis.

Actoren	Leefmilieu Brussel (en partners)
Doelgroep(en)	Alle door de strategie bepaalde doelgroepen
Termijnen	Beschikbaarheid van de documenten: (uiterlijk) oktober 2018 Uitvoering: juni 2018-2022
KSF	Beschikbaarheid van het communicatieplan Coördinatie met de andere gewestelijke plannen en programma's
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 2.5, 4.2, 4.4, 4.5, 4.6, 4.9, 4.10, 4.13, 5.3, 5.4, 5.5, 9.2

Actie BHG 2.3.2 – Evalueren van gedrag, houding en opinie van de doelgroepen

Kennis van het gedrag en de houding van de verschillende doelgroepen ten opzichte van pesticiden is van fundamenteel belang om een kwaliteitsvolle informatie en een begeleiding te waarborgen die voldoen aan de verwachtingen en afgestemd zijn op de realiteit zoals die wordt ervaren.

Er zullen enquêtes, monitorings en studies worden uitgevoerd bij de verschillende doelgroepen om de communicatiertools van gegevens te voorzien, de doeltreffendheid van de campagnes te controleren, de behoeften aan informatie doelgericht te bepalen, enz. Als stand van zaken zal een studie over de praktijken van amateurtuinieren worden uitgevoerd, met de bedoeling om prioritaire actiepistes te formuleren (zie actie BHG 2.7.5).

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Alle door het programma beoogde doelgroepen
Termijnen	Recurrent
KSF	Uitvoeren van ten minste 1 peiling 'groot publiek', 1 peiling 'professionals groene ruimten', 1 peiling "Kewtsbare groepen". Uitvoeren van een studie over de praktijken van amateurtuinieren.
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 11.1, 11.2

Doelstelling: Zorgen voor de beschikbaarheid van burgers die kennis doorgeven

Actie BHG 2.3.3 – Opleiden van de Moestuinmeesters en Compostmeesters over het onderwerp

Moestuinmeesters (MM) en Compostmeesters (CM) zijn burgers die kennis doorgeven en spelen een hoofdrol bij gewestelijke of gemeentelijke evenementen.

De informatie zoals voorgesteld tijdens de bestaande opleidingen zal worden aangepast om rekening te houden met de recente en toekomstige ontwikkelingen inzake het gebruik van pesticiden en hun alternatieven die in de moestuin kunnen worden toegepast. Naargelang van de organisatie van die opleidingen, zouden ze erkend kunnen worden als aanvullende opleiding voor de NP-fytolicentie.

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Moestuinmeesters, Compostmeesters
Termijnen	Recurrent
KSF	Verderzetting van de MM- en CM-opleidingen
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 4.5, 4.11, 4.12

Actie BHG 2.3.4 – In het leven roepen van 'Tuiniermeesters'.

Er zullen vrijwilligers 'Tuiniermeesters' (de benaming en het concept kunnen nog veranderen) worden opgeleid, waarna hen een diploma zal worden toegekend, eerst tijdens een testfase. Ze zullen kwaliteitsvolle informatie verstrekken over het ecologisch ontwerpen en beheren van een siertuin en de omgeving van het gebouw (terrassen, voetpaden, balkons, voet van bomen, enz.) en adviezen geven over het onthalen van de biodiversiteit (nestkastjes, inrichtingen,...), die nauw verband houden met de doelstellingen van het Gewestelijk Natuurplan (maatregel 3 – De aanwezigheid van de natuur versterken ter hoogte van de gebouwen en hun directe omgeving). Ze zullen kunnen worden ingepast in de voorziening voor een eventuele door het Gewest ontwikkelde « begroeiingsvergunningen ».

Ze zullen samenwerken met de Moestuinmeesters (gericht op moestuinen) en de Compostmeesters (gericht op organisch afval, bemesting). De Tuiniermeesters kunnen door particulieren worden aangezocht om diagnoses te stellen van plantenziekten en insecten die schadelijk zijn voor tuinplanten en natuurlijke beheertechnieken voorstellen om ze te verhelpen.

Voor zover mogelijk zou deze opleiding erkend kunnen worden als aanvullende opleiding voor houders van de NP-fytolicentie 'Adviseurs/Distributeurs van producten voor niet-professioneel gebruik' en/of opgenomen kunnen worden in de NP-basisopleiding (16u) zodat, in laatste instantie, Tuiniermeesters advies kunnen geven over de pesticiden die zijn toegelaten in de biologische landbouw.

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Amateurtuiniers
Termijnen	Uiterlijk voorjaar 2019
KSF	Coördinatie met de MM en CM Studie over de praktijken van thuistuinieren
Continuïteit:	GPPR 13-17 BHG 4.5, 4.11, 4.12

Actie BHG 2.3.5 – Versterken van de synergieën met de naturalisten

Natuurgidsen (bijvoorbeeld de Natuurgidsen van Natuurpunt of de 'Guides-Nature' van de 'Cercles des Naturalistes de Belgique') beschikken over een ruime algemene kennis over de natuur en het leefmilieu, op het gebied van plantkunde, insectenkunde, of bodemkunde. Bij openbare onderzoeken, overlegvergaderingen, enz. worden ze bovendien vaak betrokken of geraadpleegd door burgergroeperingen.

Er zal worden gestreefd naar een versterking van de partnerschappen met de natuurgidsen die actief zijn in het Gewest. Dat kan bijvoorbeeld door het aanbieden van kwaliteitsvolle informatie aan de kandidaten voor de Brusselse opleidingen (over de gewestelijke wetgeving en procedures, de bijzonderheden van het stedelijk ecosysteem, spontane plantengroei, enz.).

Deze actie streeft ernaar om natuurgidsen tot bevoordeerde partners te maken van de gevoelige benadering van het stedelijk ecosysteem en landschap, in het bijzonder om de bevolking bewust te maken van de rijkdom van de spontane fauna en flora die zich kan ontwikkelen als het gebruik van pesticiden achterwege wordt gelaten en alternatieve praktijken worden toegepast (zie actie BHG 2.3.6).

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Naturalisten
Termijnen	Recurrent
KSF	Voortzetting van de natuurgidsopleidingen
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.11

Doelstelling: Begeleiden van de transitie van het Brussels landschap

Actie BHG 2.3.6 – Bewustmaken van de Brusselaars voor spontane plantengroei

Een van de belangrijkste wijzigingen van het stedelijk landschap die wordt teweeggebracht door het achterwege laten van gewasbeschermingsmiddelen is de toename van de adventieve flora in openbare ruimten.

In het bijzonder laten minerale oppervlakten (grint, straatstenen, tegels, enz.), die vroeger geregeld werden besproeid met remanente herbiciden¹⁹ nu de vrije loop aan spontane plantengroei.

'Ruderale planten', 'antropofieten', 'onkruid': deze in het wilde weg groeiende planten zijn daarom niet 'schadelijk'. Sommige ervan zijn honingbloemen, eetbaar of geneeskrachtig en groeien al duizenden jaren in onze contreien. Andere, exotische en invasieve planten, zouden het best door iedereen worden herkend, om hun verspreiding tegen te gaan²⁰.

Het Gewest zal dus aangepaste strategieën ontwikkelen om de bevolking te familiariseren met die planten die meer zichtbaar zijn dan vroeger, om ervoor te zorgen dat ze niet met 'vuil' worden gelijkgesteld.

Tot slot zal een aanpassing van het Franse programma 'Sauvages de ma Rue' in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest²¹ worden voorgesteld, in partnerschap met het Muséum National d'Histoire Naturelle de Paris en de plantkundigenvereniging Tela Botanica, die aan de oorsprong liggen van dit participerend wetenschapsproject.

Het project kan via participatie bijdragen tot het in kaart brengen van de evolutie van de plantenpopulaties op de openbare weg ten gevolge van de vermindering van pesticiden, en gegevens verstrekken voor het observatorium dat in actie BHG 2.10.1. wordt beschreven.

Actoren	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Grote publiek
Termijnen	Recurrent
KSF	Technische haalbaarheid van het project 'Sauvages de ma rue'. Werking van de website 'Straatmadeliefjes' Partnerschappen met Tela Botanica
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.3.7 – Veranderen van de normen van de openbare bebloeming

De vermindering van gewasbeschermingsmiddelen moet onrechtstreeks ook worden overwogen via veranderingen van de praktijken op het gebied van de openbare bebloeming. Die bebloeming die als versiering is bedoeld en wordt ontworpen om bepaalde sleutelelementen van de openbare ruimte in de verf te zetten (toegang tot gemeenten, gemeenteplein en gemeentehuizen, herdenkingsmonumenten, enz.), is gebaseerd op bloemrijke soorten (vaak afkomstig uit de tuinbouw en/of exotisch, en weinig interessant op het gebied van de biodiversiteit). Het gaat hoofdzakelijk om eenjarige planten. De productie van die planten heeft wel degelijk effecten op het leefmilieu (meststoffen, verwarmde serres, substraten op basis van turf, gebruik van pesticiden, enz.) die bij elke vernieuwing van de bebloeming toenemen.

Er moet dus een nieuw paradigma worden geïmplementeerd, dat gebaseerd is op het gebruik van een blijvende plantengroei (wintervaste planten, grasachtige planten, bloemrijke struiken, enz.), wat de behoeften aan input en aan beheer vermindert (en bijgevolg tijd en arbeidskrachten vrijmaakt voor de toepassing van alternatieve methoden op andere plaatsen). Het toepassen van het gedifferentieerd beheer, het minder scheren en snoeien

¹⁹ Zo komen de beperkingen tot uiting van bepaalde types van inrichtingen die werden ontworpen in een periode waarin remanente pesticiden vrij gebruikt mochten worden en die bijgevolg een intensief beheer met alternatieve technieken vereisen.

²⁰ Het algemeen politiereglement van de gemeente Elsene en van de Stad Brussel leggen overigens de verplichting op om bepaalde invasieve planten weg te halen (met name Japanse duizendknoop of Vlinderstruik).

²¹ Project 'Straatmadeliefjes' momenteel in proef fase in Sint-Gillis, in het kader van het Duurzame Wijkcontract Bosnië.

www.straatmadeliefjes.brussels

van hagen, het aanleggen van hooiweiden of het inzaaien van inheemse bloemenweiden zijn allemaal praktijken die ook het stedelijk landschap een andere aanblik geven.

Voor de overhedsadministraties is hier een voorbeeldfunctie weggelegd, die traditioneel wordt gevolgd door de particulieren. Het gaat dan om de bebloeming van gevels, die over het algemeen wordt gekopieerd van de gemeentelijke bebloeming (of door de gemeenten wordt gestimuleerd via bebloemingswedstrijden en/of plantenverkopen).

Het Gewest zal dus synergieën ontwikkelen die in de richting gaan van deze nieuwe meer duurzame praktijken, meer bepaald *via* uitwisselingen tussen administraties (actie BHG 2.9.12), *via* het invoeren van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten (actie BHG 2.9.3), of nog *via* het gewestelijk signalisatiesysteem van het ecologisch beheer (zie actie BHG 2.3.9). Deze actie zou moeten leiden tot de publicatie van een bebloemingshandvest in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat de voorkeur geeft aan overlevende en inheemse soorten, dat verenigbaar is met het handvest 'natuur toegelaten' voor overheidsgebouwen, zoals bedoeld in maatregel 3, voorschrift 3).

Actoren	Leefmilieu Brussel en partners
Doelgroep(en)	Gemeenten, personen die ingrijpen in het stedelijk landschap, grote publiek
Termijnen	Recurrent
	Bebloemingshandvest uiterlijk in 2020
KSF	Werking van het platform Bomen, Natuur en Landschap
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.3.8 – In kaart brengen en herwaarderen van de voorbeeldruimten en -praktijken

Het Gewest zal de zichtbaarheid waarborgen van voorbeeldpraktijken en van ruimten die, wegens hun beheerwijzen, verdienen om door verschillende middelen in de kijker te worden geplaatst, zoals artikelen, videoclips of de organisatie van bezoeken en open dagen. Deze promotie zal in nauw verband gebeuren met de bestaande projecten (bv. het 'Natuurnetwerk' van Natagora) en zal meer bepaald steunen op de tools die werden ontwikkeld in het kader van het Gewestelijk Natuurplan (met name het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten).

Allerlei types van ruimten zullen zo in de kijker worden geplaatst: openbare ruimten, en meer bepaald ruimten die onderhevig zijn aan beperkingen zoals begraafplaatsen of sportvelden (zie actie BHG 2.3.9); collectieve moestuinen (zie actie BHG 2.9.2), privétuinen, groendaken, omgevingen van ondernemingen, enz.

Actoren	Leefmilieu Brussel en partners
Doelgroep(en)	Iedereen
Termijnen	Recurrent
KSF	Voortzetting van het project 'Réseau Nature' ('Natuurnetwerk') van Natagora Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschapsbeheer van groene ruimten
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.5, 4.8

Actie BHG 2.3.9 – Invoeren van een gewestelijk signalisatiesysteem inzake het ecologisch beheer van openbare ruimten

Er zal een gewestelijk signalisatiesysteem met betrekking tot het ecologisch beheer van openbare en groene ruimten worden opgesteld in samenwerking met de andere overheidsdiensten van het Gewest. Dat systeem zal geleidelijk aan worden ingevoerd. De bedoeling is om de gebruikers van die ruimten in te lichten over de toegepaste beheerwijzen (zoals bloemenweiden, laattijdig hooien, enz.) en de verwachte evolutie van het stedelijk landschap. Het signalisatiesysteem zal overigens bedacht worden met het oog op de landschappelijke inpassing ervan.

Het systeem zal worden opgesteld in het kader van de samenwerkingen die werden opgestart in het kader van het platform Bomen, Natuur en Landschap dat wordt vooropgesteld door het Natuurplan (maatregel 2 – *De aanwezigheid van natuur versterken ter hoogte van de publieke ruimten*) en zal nauw aansluiten bij het referentiesysteem voor ecologisch beheer waarin datzelfde Plan voorziet (maatregel 10 – *Een gemeenschappelijk referentiesysteem bezorgen voor het ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten*).

Actoren	Leefmilieu Brussel (platform Bomen, Natuur en Landschap)
Doelgroep(en)	Beheerders van de openbare ruimten
Termijnen	Uiterlijk 2020
KSF	Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten Werking van het platform Bomen, Natuur en Landschap
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.8

Doelstelling: Burger- en verenigingsinitiatieven ondersteunen

Actie BHG 2.3.10 – Toekennen van financiële steun aan verenigingen die relevante projecten voorstellen

Er zullen subsidies worden toegekend aan verenigingen die privépersonen, professionals of beheerders van instellingen voor opvang van kwetsbare groepen informeren, bewustmaken of begeleiden bij hun initiatieven om pesticiden achterwege te laten en alternatieve technieken en praktijken van ecologisch beheer aan te nemen.

Er zal bijzondere zorg worden besteed aan de samenhang van de acties die parallel worden ondersteund in het kader van onder meer het Gewestelijk Natuurplan (maatregel 22 – *De sensibilisering- en natuureducatieacties ondersteunen en de synergie tussen verenigingen versterken*) of de Good Food-Strategie (voorschrift 17 – *Ondersteunen en versterken van de opdrachten van de verenigingen die actief zijn in de sensibilisering rond ecologische eigen productie*).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Verenigingen
Termijnen	Recurrent
KSF	Behoud van de coördinatierruimten met de andere plannen en programma's
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.7

Actie BHG 2.3.11 – Inventariseren van het aanbod en de agenda's van de gesubsidieerde verenigingen bekendmaken

De acties die worden voorgesteld door de gesubsidieerde verenigingen zullen gecentraliseerd worden bekendgemaakt op de website van Leefmilieu Brussel, die zo het hele jaar door acties kan voorstellen rond alternatieven voor pesticiden. Per opgemaakte inventaris kunnen de leemten worden vastgesteld en desgevallend kan een heroriëntering van de opdracht van de gesubsidieerde verenigingen worden gesuggereerd om die leemten te verhelpen.

Deze actie zal gekoppeld met maatregel 22 van het Gewestelijk Natuurplan worden uitgevoerd.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Verenigingen Grote publiek
Termijnen	Invoering tegen uiterlijk 2018
KSF	Werking van de agenda op de website van Leefmilieu Brussel
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.3.12 – Opzetten van netwerken van gesubsidieerde verenigingen en synergieën ontwikkelen

Het opzetten van netwerken van de verenigingen voor natuur-, milieu- en consumentenbescherming die actief zijn rond pesticidenreductie en het toepassen van alternatieve praktijken zal worden bevorderd door de organisatie van thematische workshops of rondetafelgesprekken, met als doel de samenhang en complementariteit van hun acties en campagnes te bevorderen (binnen de grenzen van hun respectievelijke standpunten).

Het Gewest zal er ook op toezien dat die verenigingen over kwaliteitsvolle informatie beschikken, met name over de wetgevingen die van toepassing zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zodat ze hun opdrachten adequaat kunnen vervullen (zoals desgevallend de rechtstreekse of onrechtstreekse deelname aan de adviesraad van het NAPAN, zie punt I.4 van dit programma).

Deze actie zal ook gekoppeld met maatregel 22 van het Gewestelijk Natuurplan worden uitgevoerd.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Verenigingen
Termijnen	Recurrent
KSF	Ten minste twee vergaderingen (of workshops of rondetafs) per jaar Betrokkenheid van de verenigingen bij het gewestelijk beleid
Continuïteit	NEW

❖ Systemen ontwikkelen voor het verzamelen van informatie over gevallen van vergiftiging

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.²²

²² Een essentieel gedeelte van de monitoring van de vergiftigingen wordt uitgevoerd door het Antigifcentrum, dat de titel heeft van koninklijke stichting van openbaar nut, en door de federale overheid wordt gesubsidieerd in het kader van de dringende medische hulpverlening. Het Centrum ontvangt bijna 50.000 oproepen per jaar (waarvan 17% informatievergaven zonder dringend probleem zijn).

In 2004 ging 6% van de oproepen wegens blootstelling aan een stof over pesticiden (4% over biociden en 2% over GBM). De slachtoffers waren hoofdzakelijk huisdieren (37%), volwassenen (36%) en kinderen (27%, waarvan de 1- tot 4-jarigen bijna 3/4 van de gevallen van blootstelling aan biociden vertegenwoordigen).

2.4. Inspectie van de uitrusting die wordt gebruikt voor de toepassing van GBM

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

2.5. Aankondiging van bespuitingen aan potentieel blootgestelden

Doelstelling: Informeren over de risico's op onvrijwillige blootstelling aan professionele bespuitingen

Actie BHG 2.5.1– Bevordering van de uitvoering van de informatieve aanplakking

Hoewel het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de openbare ruimten verboden is door de ordonnantie van 20 juni 2013 kan in afwijking daarvan tot 1 januari 2019 occasioneel gebruik worden toegestaan in het kader van het 'plan voor het gebruik van pesticiden in openbare ruimten' of, zonder tijdsbeperking, op basis van een algemene afwijking om redenen van volksgezondheid of openbare veiligheid, natuurbehoud of bescherming van het plantaardige erfgoed.

Deze algemene afwijkingen gelden ook voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen die zijn toegestaan in instellingen voor opvang van kwetsbare groepen (scholen, ziekenhuizen, rusthuizen, enz.) of in beschermd zones (waterwinningsbeschermingsgebieden, natuur- en bosreservaten en Natura 2000-gebieden).

Voor al die afwijkende toepassingen moeten de beheerders of verantwoordelijken van die gebieden voor informatieve aanplakking zorgen. De inhoud en het formaat van die aanplakking zijn nader bepaald door het besluit van 10 november 2016; het document moet onder meer een schema bevatten van de behandelde zone, de termijn van het toegangsverbod voor het publiek, de aard van de behandeling, de naam van het product en de gegevens van een contactpersoon.

Het Gewest zal bijgevolg aan de professionals voldoende tools ter beschikking stellen zodat ze deze verplichting zo goed mogelijk kunnen nakomen (geschikte templates, informatie over de producten, enz.).

Het Gewest zal overigens toeziен op de relevantie en de compatibiliteit van de betrokken reglementering in het geval van een evolutie van de wetgeving, met name in het raam van het gebruik bij voorkeur van basissubstanties, , biopesticiden en/of producten met een laag risico (zie actie BHG 2.9.17).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van openbare ruimten, verantwoordelijken van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen Professionele gebruikers
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van geschikte templates
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.5.2 – Het samen naast elkaar bestaan van landbouwzones en woonzones bevorderen

De verwaaiingen van besproeiingen in de landbouwzones zijn een bron van ongerustheid voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar de overgang tussen landbouwgebieden en ander bodemgebruik soms bijzonder abrupt is (bebouwde percelen bevinden zich bijvoorbeeld in de onmiddellijke nabijheid van natuurreservaten, collectieve moestuinen of privétuinen).

Om de risico's te verminderen, zowel voor de gezondheid van de mensen die zich dichtbij die gebieden bevinden als voor de onmiddellijke omgeving, zal het Gewest gerichte acties opzetten met name een proefproject om de omwonenden van de besproeide percelen te informeren, in goede verstandhouding met de landbouwers; het Gewest zal ook specifieke actiepistes onderzoeken om de voorziening te vervolledigen (reglementair of initiatief, met name voor het gebruik van fysieke barrières).

Deze actie moet worden beschouwd in het meer algemene kader van de bevordering van een landbouw met minder intensief gebruik van pesticiden (zie actie BHG 2.9.1) en van de opleidingen over goede landbouwpraktijken (zie BHG 2.1.3 en 2.1.5).

Actor(en)	Cel Landbouw – Brussel Economie en Werkgelegenheid Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Landbouwers en omwonenden
Termijnen	Uiterlijk 2020
KSF	Coördinatie de Good Food-strategie
Continuïteit	NEW

2.6. Beschermen van het aquatisch milieu

Doelstelling: Harmoniseren van de benadering van het pesticidegebruik voor het onderhoud van de spoorbeddingen uitwisseling van goede praktijken

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.6.1 – Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen over het onderhoud van de spoorbedding

De drie gewesten zullen hun adviezen uitwisselen over het gebruik van pesticiden voor het onderhoud van het spoorwegnet : zijn pesticiden nodig, onder welke omstandigheden en op welke plaatsen kan het gebruik toegelaten worden ... ? Aangezien Infrabel een federale maatschappij is, is een gemeenschappelijk standpunt voor het ganse Belgische grondgebied wenselijk. Het uitwisselen van meningen en goede praktijken zou een duurzamer pesticidegebruik moeten in de hand werken.

Actor(en)	Gewesten
Doelgroep(en)	/
Termijnen	2018-2022
KSF	Harmonisering van de afwijkingen indien nodig. Uitwisseling van kennis over alternatieve technieken. Minstens één jaarlijkse intergewestelijke vergadering van de overheden en de spoorbedding beheerders.
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Beschermen van het grondwater en het drinkwater

Actie BHG 2.6.1 – Sensibiliseren van de bewoners en gebruikers van goederen in de beschermingsgebieden voor drinkwaterwinning

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen is sinds 21 juni 2013 verboden in de beschermingsgebieden voor drinkwaterwinning van type I en II en sinds 1 januari 2016 in het gebied van type III, het grootste gebied.

De beschermingsgebieden hebben tot doel de verontreiniging van het grondwaterlichaam van het Brusselaanzand te verminderen; eind 2012 werd dit waterlichaam beoordeeld als zijnde van matige chemische kwaliteit op het gebied van nitraten, totale pesticiden en bepaalde specifieke pesticiden of de afbraakproducten ervan (bepaalde van die pesticiden waren al meerdere jaren verboden).

Er zullen aangepaste informatie- en sensibiliseringmaatregelen worden getroffen voor de bewoners en gebruikers van goederen die in die gebieden zijn gelegen, die in het verlengde liggen van deze die tijdens het programma 2013-2017 werden ingevoerd en in nauw verband staan met de doelstellingen om het waterlichaam van het Brusselaanzand te herstellen die door het Waterbeheerplan worden vooropgesteld (maatregel 1.52 – *De aanvoer van pesticiden in het waterlichaam verminderen*, en 1.65 – *Toezien op de bescherming van de gevoelige zones met een verhoogd risico en van de bufferzones ten aanzien van de pesticiden*). Het plaatsen van bordjes die de omtrek van de zone afgrenzen zal met de betrokken overheden worden bestudeerd.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Bewoners en gebruikers van goederen die in het gebied zijn gelegen
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van een lijst van de bewoners en gebruikers Samenwerking met de betrokken gemeentelijke overheden
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 9.1, 9.2

Doelstelling: Beschermen van het oppervlaktewater

Actie BHG 2.6.2 – Sensibiliseren van privépersonen en professionals voor het in acht nemen van de vastgestelde risicozones en bufferzones om het aquatisch milieu te beschermen

Er zullen sensibiliseringacties worden ondernomen om de vastgestelde risicozones en bufferzones in acht te nemen ter bescherming van het aquatisch milieu en de niet-beoogde waterorganismen, in het kader van communicatieacties die gericht worden op privépersonen en professionals. Er zal bijzondere aandacht worden besteed aan de omwonenden van de risicozones die het gemakkelijkst vastgesteld kunnen worden (dichtbij oppervlaktewater of losse grond die onderhevig is aan afstroming).

Deze acties zullen bijdragen tot de strategische doelstellingen (SO) 1.1 tot 1.3 van het WBP die tot doel hebben het kwalitatief beheer van het oppervlaktewater te waarborgen en de goede ecologische toestand ervan te herstellen.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Iedereen
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van informatiedocumenten
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.2, 5.3, 5.5, 9.2

Doelstelling: Monitoren van de waterverontreiniging en verhelpen van de verontreinigingen

Actie BHG 2.6.3 – Monitoren van de verontreiniging van het grond- en oppervlaktewateren bepalen van de oorzaken van de vastgestelde verontreiniging om remediërsmaatregelen voor te stellen

Op basis van de maatregelen om de kwaliteit van het grondwater en het onbewerkte voor consumptie bestemde water te monitoren moet het mogelijk zijn om de doeltreffendheid van de verschillende verbods- en sensibiliseringssmaatregelen vast te stellen (actie BHG 2.6.1). Door de voortzetting van de monitoringprogramma's van de fysisch-chemische en chemische kwaliteit van het oppervlaktewater zal het dan weer mogelijk zijn om de doeltreffendheid te beoordelen van de verbods- en sensibiliseringssmaatregelen die het Gewest heeft genomen met betrekking tot de risicozones voor het aquatisch milieu en de ermee verbonden bufferzones (actie BHG 2.6.2) en zal het gewestelijk pesticidenobservatorium van informatie kunnen worden voorzien (BHG 2.10.1).

Het monitoringprogramma dat wordt uitgevoerd in het kader van het WBP, dat voorziet in de voortzetting en de versterking van de bestaande programma's, zowel op het vlak van de dichtheid van de meetpunten en als van de analyse van nieuwe verontreinigende parameters (opkomende stoffen zoals biociden en gewasbeschermingsmiddelen).

Als verontreinigingen worden vastgesteld in het oppervlaktewater of het grondwater, zullen de oorzaken ervan worden bepaald om remediërsmaatregelen voor te stellen, bijvoorbeeld het beperken van het gebruik van de producten die de meest problematische werkende stoffen bevatten.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	/
Termijnen	Recurrent
KSF	Uitvoering van de monitoringprogramma's van het Waterbeheerplan
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 9.3, 9.4

2.7. Beschermen van specifieke gebieden

- ❖ **Gebieden die gebruikt worden door het brede publiek of door kwetsbare groepen**

■ Doelstelling: Harmoniseren van de benadering van het pesticidegebruik voor onderhoud van sportterreinen en uitwisseling van goede praktijken

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.7.1 – Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen over het onderhoud van sportterreinen

Het project beoogt een uitwisseling van goede praktijken over het onderhoud van sportterreinen. In heel wat gevallen is een onderhoud zonder pesticiden mogelijk.

Actor(en)	Gewesten
Doelgroep(en)	/
Termijnen	2018-2022
KSF	Harmonisering van de afwijkingen indien nodig Uitwisseling van kennis over alternatieve technieken Minstens één jaarlijkse intergewestelijke vergadering van de overheden.
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Beschermen van de kwetsbare groepen

Actie BHG 2.7.1 – Informeren en begeleiden van de verantwoordelijken en beheerders van de instellingen voor opvang van kwetsbare groepen

Er zal passende informatie en specifieke begeleiding worden voorgesteld aan beheerders van plaatsen en gebouwen voor opvang van kwetsbare groepen om hen te helpen een ecologisch beheer van hun buitenruimten toe te passen – het gebruik van GBM was er verboden sinds 1 maart 2014 – en de verschillende bepalingen over de opslag en het gebruik van pesticiden en gevaarlijke chemische producten na te leven.

Hiertoe zal een specifieke actie worden gevoerd over het belang van de vermindering van biociden, in het bijzonder van desinfecterende producten (biociden van groep 1).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Eigenaars en beheerders van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van een lijst van de eigenaars en beheerders Beschikbaarheid van aangepaste informatiemiddelen
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 5.4, 5.5

Actie BHG 2.7.2 – Monitoren van de evolutie van de gebruikspraktijken van pesticiden in instellingen voor opvang van kwetsbare groepen

De evolutie van de praktijken zal worden gemonitord door een regelmatige analyse van de gebruiksregisters van de gewasbeschermingsmiddelen (die zijn toegestaan in het kader van de algemene afwijkingen van de ordonnantie), van het algemeen register van de chemische producten - met inbegrip van de biocides – (met toepassing van de Codex over het welzijn op het werk) en/of het register van de gevaarlijke afvalstoffen. De gegevens zullen het gewestelijk pesticidenobservatorium informatie kunnen verschaffen (BHG 2.10.1).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Eigenaars en beheerders van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen
Termijnen	Vanaf 2019
KSF	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.7.3 – Sensibiliseren van de directe buurbewoners van instellingen voor opvang van kwetsbare groepen

De sensibilisering in het kader van de algemene communicatiestrategie zal ook gericht zijn op de directe buurbewoners van de betrokken instellingen, door het verdelen van informatiebrieven of het organiseren van thematische informatieavonden. Er zullen ook tools (modelbrieven, brochures) ter beschikking worden gesteld van de verantwoordelijken van de betrokken instellingen zodat ze zelf een deel van het informatiewerk kunnen verrichten als ze dat nodig achten.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Buurbewoners van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Beschermen van de bevolking

Actie BHG 2.7.4 – Limiteren van het gebruik van pesticiden in privéruimten die toegankelijk zijn voor het publiek

Hoewel de ordonnantie van 20 juni 2013 het gebruik van GBM in openbare ruimten verbiedt, heeft geen enkele specifieke bepaling betrekking op de privéruimten die toegankelijk zijn voor het publiek en die niet zijn opgenomen in de lijst van de instellingen voor opvang van kwetsbare groepen. Het gaat bijvoorbeeld om privésporterreinen en privésportclubs, maneges, pretparken en recreatieve ruimten (exclusief speelpleinen) enz.

De actie streeft naar het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (en biociden voor gebruik buitenhuis) in die ruimten door passende sensibiliseringmaatregelen, alsook door het promoten van alternatieve technieken (en met name van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten, dat wordt vooropgesteld in maatregel 10 van het GNP) en, in het geval van allerlaatste redmiddel, van producten die bruikbaar zijn in de biologische landbouw en eventueel van producten met een laag risico.

Ook het aannemen van nieuwe regelgevende maatregelen zal worden aangeboden om de wetgeving eenvormiger en leesbaarder te maken.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Eigenaars en beheerders van plaatsen en instellingen voor opvang van kwetsbare groepen
Termijnen	Uiterlijk 2020
KSF	Beschikbaarheid van een inventaris van de privéruimten die toegankelijk zijn voor het publiek Beschikbaarheid van informatietools over biopesticiden Verhoging van het aanbod van biopesticiden (federale bevoegdheid)
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.7.5 – Limiteren van het gebruik van pesticiden in privétuinen en -domeinen

Privétuinen en -domeinen vertegenwoordigen 32% van de groene ruimten van het gewestelijk grondgebied. Daar is geen enkele specifiek bepaling van toepassing voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (de bijzondere bepalingen voor beschermd gebieden en bufferzones zijn er niettemin van toepassing, alsook de bepalingen over de producten die verboden zijn op het grondgebied van het gewest).

Om verschillende redenen, die worden uiteengezet in punt II, Pijler II van het programma, wil het Gewest specifieke acties ondernemen om het gebruik van pesticiden in privéruimten, zowel door amateurtuiniers als door professionals die voor hun rekening werken, te verminderen of te beperken.

Biopesticiden en producten die gebruikt worden in de biologische landbouw moeten er worden gepromoot als laatste redmiddel, alsook eveneens producten met een laag risico.

Deze algemene doelstelling zal worden nagestreefd door talrijke acties van dit programma, zowel door te zorgen voor betere informatie in de verkooppunten (zie BHG 2.2.1), door te sensibiliseren voor nieuwe esthetische vormen en nieuwe praktijken (BHG 2.3.1, 2.3.6, 2.3.7, 2.3.9 en 2.3.10), door aan de burgers personen met kennis van zaken ter beschikking te stellen die een diagnose kunnen stellen van de problemen en oplossingen kunnen voorstellen (BHG 2.3.3 en 2.3.4), door de park- en tuinonderhoudondernemingen beter te begeleiden (BHG 2.9.10 en 2.9.13), door ze op te leiden (BHG 2.1.3 tot 2.1.8), en door de meest voorbeeldige onder hen een betere zichtbaarheid te verlenen (BHG 2.9.4).

Als aanvulling op die acties zal ook het aannemen van nieuwe regelgevende maatregelen worden aangeboden om de gewestelijke wetgeving eenvormiger te maken.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Eigenaars, huurders en beheerders van privétuinen en -domeinen Professionele gebruikers die voor rekening van privépersonen handelen
Termijnen	Uiterlijk 2020
KSF	Studie over de praktijken van thuistuinieren Beschikbaarheid van informatietools over biopesticiden Verhoging van het aanbod van biopesticiden (federale bevoegdheid)
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.5

Actie BHG 2.7.6 – Begeleiden van de beheerders van openbare ruimten

Vanaf 1 januari 2019 mogen de beheerders van openbare ruimten geen gewasbeschermingsmiddelen meer gebruiken in openbare ruimten. Op die datum loopt een overgangsperiode af waarin enkel nog een heel specifiek en beperkt gebruik van bepaalde weinig toxische producten toegelaten is.

Het Gewest zal aangepaste begeleiding aanbieden tijdens het laatste jaar van de overgangsperiode (2018), met name via hulp bij het ontwerpen van ruimten die op milieuvriendelijke wijze kunnen worden beheerd, en zal vanaf 2019 toezien op de naleving van het algemeen verbod, alsook de bepalingen voor de informatieve

aanplakking en afbakening betreft bij gebruik dat bij wijze van afwijking is toegestaan (zie BHG 2.5.1). Het Gewest zal ook specifieke begeleiding voorstellen bij de uitwerking van strategieën in de strijd tegen de voornaamste invasieve plantensoorten.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van de openbare ruimten
Termijnen	Begeleiding: 2018 Controle en opvolging: vanaf 2019
KSF	Werking van de Natuurfacilitator Werking van het platform Bomen, Natuur en Landschap
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 5.2, 5.3

Actie BHG 2.7.7 – Monitoren van het gebruik van pesticiden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in openbare ruimten

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen dat bij wijze van afwijking is toegestaan in openbare ruimten (hetzij in het kader van het plan voor gebruik van pesticiden door beheerders van openbare ruimten, hetzij in het kader van de algemene afwijkingen) zal worden geïnventariseerd, meer bepaald via het verplicht register. Er zullen gegevens worden ingezameld over de bestreden organismen, de producten en gebruikte hoeveelheden, enz. en die gegevens zullen informatie kunnen verschaffen aan het gewestelijk pesticidenobservatorium (BHG 2.10.1).

Het Gewest zal er hiertoe op toezien dat de afwijkingsprocedures van de 'pesticiden'-ordonnantie en de ordonnantie 'natuurbehoud' onderling verenigbaar zijn (zie BHG 2.9.16).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Houders van afwijkingen
Termijnen	Recurrent
KSF	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen Begeleiding van de afwijkingen van de ordonnantie van 20 juni 2013
Continuïteit	NEW

❖ Beschermen van wilde fauna en flora

Doelstelling: Beschermen van de (semi-)natuurgebieden

Actie BHG 2.7.8 – Sensibiliseren van de bewoners en omwonenden van beschermd (semi-)natuurgebieden

Er zullen specifieke communicatie- en sensibiliseringssacties worden gevoerd rond de Natura 2000-gebieden en natuurreservaten, waar het gebruik van pesticiden is verboden.

De acties zullen ook worden gericht op de omwonenden van de betrokken gebieden en deze die zich in de veiligheidsperimeters bevinden ('bufferzone' van 60 meter rond de Natura 2000-gebieden) om de vermoedelijke invloed van producten (met inbegrip van biopesticiden en producten die in de biologische landbouw worden gebruikt) te verminderen.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Bewoners en omwonenden van de Natura 2000-gebieden en natuurreservaten
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van een adressenlijst van de bewoners en omwonenden Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 9.1, 9.2

Actie BHG 2.7.9 – Monitoren van het gebruik van pesticiden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in beschermd (semi-)natuurgebieden

Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in beschermd natuurgebieden (Natura 2000-gebieden, natuur- en bosreservaten) zal worden geïnventariseerd, met name via het verplicht register. Er zullen gegevens worden ingezameld over de bestreden organismen, de producten en gebruikte hoeveelheden. Het Gewest zal er hiertoe op toezien dat de afwikkingsprocedures van de 'pesticiden'-ordonnantie en de ordonnantie 'natuurbehoud' onderling verenigbaar zijn (zie BHG 2.9.16).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Houders van afwijkingen
Termijnen	Recurrent
KSF	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen Begeleiding van de afwijkingen van de ordonnantie van 20 juni 2013
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Beschermen van de gebieden die belangrijk zijn voor het Brussels ecologisch netwerk

Actie BHG 2.7.10 – Vaststellen en sensibiliseren van de beheerders van elementen van ecologisch belang, en meer bepaald de groengebieden en gebieden met hoge biologische waarde die door het GBP worden bepaald

De sensibiliseringssactie rond de vermindering van pesticiden en het toepassen van alternatieve methodes zal worden opgevoerd en uitgebreid tot de ontwikkelings- en verbindingsgebieden van het Brussels ecologisch netwerk, in het bijzonder in groengebieden en gebieden met hoge biologische waarde die werden vastgesteld in het GBP, in samenhang met de doelstellingen van het GNP (Maatregel 5 - Zorgen voor aangepaste bescherming en beheer voor de gebieden van hoge biologische waarde en toeziend op de uitvoering van het ecologisch netwerk).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van gebieden die van belang zijn voor het BEN
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van de inventaris van de zones die van belang zijn voor het BEN Opstelling van het operationeel uitvoeringsplan van het BEN Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Beschermen van bestuivende insecten

Actie BHG 2.7.11 – Bijzondere aandacht besteden aan de hulpmiddelen en gebieden die van belang zijn voor bestuivende insecten, en vooral voor de wilde bestuivende insecten

Bij het streven van het Gewest om de populaties van bestuivende insecten te ondersteunen (meer bepaald door het toepassen van een specifieke, strategie, zie maatregel 16 van het Natuurplan - *Actieve beschermingsmaatregelen treffen voor de planten- en dierensoorten die tot het erfgoed behoren*), zal bijzondere aandacht worden besteed aan de invloed van pesticiden op die insecten.

De actie zal er specifiek in bestaan om de professionele gebruikers, de beheerders van buitenruimten (professionals of amateurs) en bepaalde openbare diensten (brandweer, politie, enz.) bewust te maken van het bestaan van wilde bestuivende insecten en van hun levens- en nestbouwwijzen. Zo kan worden vermeden dat gebruik wordt gemaakt van pesticiden waarbij men niet weet welke lage risico's deze insecten meebrengen en welke ecosysteemdiensten ze leveren (vaak worden nesten van wilde bijen of nesten van hommels verward met bijvoorbeeld wespennesten).

De doelstelling zal worden gekoppeld aan een inventarisering van de grote bijennesten in de grond die aanwezig zijn in openbare ruimten, om goede beheerspraktijken in die ruimten te bevorderen. Die inventarising kan participatief verlopen en worden ingepast in andere observatie- en inventariseringscampagnes die verschillende instellingen op het gewestelijk grondgebied voeren.

Ook kan het aannemen van nieuwe regelgevende maatregelen zal worden bestudeerd om het gebruik te verminderen van de producten die het meest problematisch zijn voor de bestuivende insecten.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers, beheerders van buitenruimten, brandweer Grote publiek
Termijnen	Vanaf 2019
KSF	Invoering van een actieplan 'bijen en wilde bestuivers' (maatregel 16, voorschrift 1 van het GNP) Cartografie van de 'functionele gebieden' en inventarising van de bijennesten in de grond
Continuïteit	NEW

❖ **Recentelijk behandelde gebieden toegankelijk voor werknemers in de landbouw**

Doelstelling: Verminderen van de risico's voor het landbouwpersoneel

Actie BHG 2.7.12 – Sensibiliseren en informeren van het landbouwpersoneel over gepast gedrag om percelen na behandeling te betreden

Professionele gebruikers (en hun naasten) zijn de belangrijkste slachtoffers van de acute en chronische effecten van gewasbeschermingsmiddelen. Zij worden immers herhaaldelijk blootgesteld aan min of meer hoge dosissen van die producten.

Het Gewest zal ervoor zorgen dat kwaliteitsvolle informatie wordt bezorgd aan het landbouwpersoneel om blootstelling aan producten te vermijden vóór en na het sproeien van de percelen (goede praktijken, geschikte beschermingsmiddelen, enz.).

Deze sensibilisering zal plaatsvinden in het kader van de basis- en aanvullende opleidingen voor de fytolicentie (zie BHG 2.1.3, 2.1.5 en 2.1.7), alsook via de verschillende acties die door of in partnerschap met de Good Food-strategie worden uitgevoerd (zie BHG 2.9.1 en 2.9.5).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw
Doelgroep(en)	Landbouwpersoneel (professionele gebruikers en personen die hen vergezellen)
Termijnen	Uiterlijk 2019
KSF	Inventarisering van de landbouwexploitanten Beschikbaarheid van aangepaste informatiemiddelen
Continuïteit	NEW

❖ **Beschermen van het drinkwater**

Zie acties BHG 2.6.1 en 2.6.3

2.8. Hantering/opslag van GBM en de verpakking/restanten

❖ Risicobeperkende maatregelen voor, tijdens en na de bespuiting

■ Doelstelling: Standaardisering voor de systemen om verpakkingen van vloeibare GBM te ledigen en te spoelen bij het vullen van het sputtoestel.

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.8.1 – In overleg met de professionele gebruikers uit de sector, zal men in het kader van het project zich inspannen om de informatie voor geharmoniseerde systemen beschikbaar te maken en om, indien nodig, de ontwikkeling van de technologie door middel van alle mogelijke normatieve, administratieve en zelfs reglementaire maatregelen te begeleiden.

Een aantal spoel- en leegloopsystemen bij het overgieten van de GBM naar de spuittank die werden ontwikkeld door de industrie van GBM vormen een belangrijke vooruitgang wat betreft de reductie van milieu- en humane gezondheidsrisico's door puntbronvervuiling. De harmonisering van de systemen om ze compatibel te maken, werd geïdentificeerd als een grote uitdaging tijdens het vorige NAPAN-programma. De actie streeft ernaar de standaardisering te ondersteunen van de spoel- en leegloopsystemen die werden ontwikkeld door de industrie van GBM door de beschikbare informatie toegankelijk te maken en de noodzakelijke normatieve, reglementaire of administratieve omkadering te implementeren. Deze maatregel zal in overleg met de betrokken beroepssectoren worden georganiseerd.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	Producenten
Termijnen	2018-2022
KSF	Beschikbaarheid van de informatie Implementatie van de noodzakelijke normatieve, reglementaire of administratieve omkadering.
Continuïteit	NEW

❖ Bijkomende maatregelen voor amateurgebruikers

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal in dit verband geen specifieke actie voorstellen (in de zin van artikel 13, lid 2 van richtlijnen 2009/128/CE). Het punt 'hantering, opslag en beheer van afval' zal echter worden behandeld in de strategie en het communicatieplan dat door dit programma wordt vooropgesteld (zie BHG 2.3.1), in samenhang met het geheel van de maatregelen die niet-professionele gebruikers betreffen (zie BHG 2.7.4 en 2.7.5).

❖ Maatregelen voor het verkleinen van de risico's in de lokalen voor professionele opslag

Doelstelling: Verminderen van de risico's die verband houden met de opslag van pesticiden voor professioneel gebruik

Actie BHG 2.8.1 – Controleren van de conformiteit van de opslagruijten

Er zullen regelmatige controles worden georganiseerd om na te gaan of de gewestelijke bepalingen over de opslag van gewasbeschermingsmiddelen die worden opgelegd door het besluit van 16 juli 2015 worden nageleefd, alsook desgevallend de algemene exploitatievoorwaarden die door de milieuvvergunning worden vastgesteld.

Er zal bijzondere aandacht uitgaan naar de gevoelige gebieden met verhoogd risico, in het bijzonder in het beschermingsgebied voor waterwinning van type III en in de instellingen voor opvang van kwetsbare groepen.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van opslagruijten van GBM voor professioneel gebruik
Termijnen	Recurrent
KSF	Voldoende informeren van professionele gebruikers Organisatie van regelmatige controles
Continuïteit	GPPR 13-17 BEL. 8.1, BHG 13.1

Actie BHG 2.8.2 – Adequaat communiceren over het beheer van opslagruijten

Er zal op passende wijze worden gecommuniceerd om professionals te sensibiliseren over het goede beheer van een opslagruijt voor gewasbeschermingsmiddelen (conformiteit van de ruimte, opslag van de producten, beheer van de beschermingsmiddelen, beheer van accidentele lozingen enz.) en, desgevallend voor biociden voor professioneel gebruik (gesloten circuits). Er zullen hen documenten in de vorm van checklists worden ter beschikking gesteld. Ze zullen compatibel zijn met de reglementering over de opslag van ontvlambare producten.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van opslagruijten van pesticiden voor professioneel gebruik
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
Continuïteit	GPPR 13-7 BHG 5.5

2.9. Geïntegreerde gewasbescherming - Integrated Pest Management (IPM)

- ❖ *Bevorderen van lage inputsystemen zoals IPM en biologische landbouw*

Doelstelling: Aanmoedigen van het duurzame voedselproductiesysteem

Actie BHG 2.9.1 – Bevorderen van de biologische landbouw en van de agro-ecologische benadering

Het bevorderen en ontwikkelen van een duurzame landbouwproductie vormen Pijler 1 van de Good Food-strategie. Dit gaat zowel over de professionele productie (actie 1) als over de eigen productie (actie 2).

Om te voldoen aan de vereisten van de richtlijn 2009/128/EG om bestrijding met lage pesticideninzet te bevorderen zal de biologische landbouw worden gepromoot bij de professionele gebruikers en zal de omschakeling worden bevorderd (Good Food, voorschrift 13). Ook zal aan de professionals worden gecommuniceerd over de permaculturele en agro-ecologische benadering zoals die wordt toegepast op stedelijke landbouwsystemen (met name in het kader van de opleidingen voor de fytofficentie), zodat het herstel van de agro-ecosystemische evenwichten bevorderd wordt.

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw (Leefmilieu Brussel)
Doelgroep(en)	Landbouwproducenten
Termijnen	Recurrent
KSF	Coördinatie met de Good Food-strategie Werking Boeren Bruxsel Paysan
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.9.2 – Promoten van het “handvest ecologisch tuinieren” voor de eigen productie

In de activiteiten rond eigen productie, zowel in individuele als in collectieve moestuinen (gedeelde of individuele percelen), zal, als aanvulling op de algemene maatregelen tot bevordering van duurzame productiesystemen (Good Food, Actie 2 – *Promotie van duurzame eigen productie*), het 'handvest ecologisch tuinieren' worden voorgesteld dat werd ontwikkeld in het GPPR 2013-2017. Deze actie wordt ook ingepast in het toepassingsgebied van actie BHG 2.3.8 met betrekking tot het tonen van voorbeeldruimten en -praktijken. Het Gewest zal bijzondere aandacht hebben voor de inachtneming van het charter door alle, oude en nieuwe, moestuiniers en zal erop toezien dat hen aangepaste technische fiches ter beschikking worden gesteld om hen in staat te stellen de goede praktijken toe te passen.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel Moestuinmeesters, Compostmeesters, Tuiniermeesters Gemeenten, OCMW's Verenigingen
Doelgroep(en)	Collectieve moestuinen, amateurtuiniers
Termijnen	Recurrent
KSF	Beschikbaarheid en zichtbaarheid van het handvest ecologisch tuinieren Beschikbaarheid van aangepaste technische fiches Coördinatie met de Good Food-strategie
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.12

Doelstelling: Bevorderen van het ecologisch beheer van de groene ruimten, openbare ruimten, parken en tuinen

Actie BHG 2.9.3 - Verspreiden van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten

Het promoten van het ecologisch beheer bij de professionele beheerders van openbare ruimten en groene ruimten is ook één van de prioriteiten van het GNP. Dat plan stelt de verspreiding voorop van een gids met goede praktijken (Maatregel 2 - *De aanwezigheid van natuur versterken ter hoogte van de publieke ruimten*) en van een referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten (maatregel 10). Dat referentiesysteem zou op termijn moeten uitmonden in de invoering van een label 'ecologische groene ruimte' dat zou bijdragen tot het in de kijker zetten van de voorbeeldpraktijken (zie in dat verband de actie BHG 2.3.8).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Beheerders van groene ruimten en openbare ruimten
Termijnen	Recurrent, zodra het referentiesysteem en de gids ter beschikking zijn
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 10 van het GNP

Actie BHG 2.9.4 – Label toekennen aan de park- en tuinondernemingen die zich verbinden tot pesticidenreductie

Het Gewest zal een labelingsysteem voorstellen voor park- en tuinbedrijven die werkzaam zijn op het Brussels grondgebied. De sector zal daartoe worden geraadpleegd.

Deze labeling zal meer bepaald betrekking hebben op het achterwege laten van pesticiden (GBM en biociden voor gebruik buitenhuis) of het beperkt inzetten van producten met een lage milieu-impact, het bezitten van de gepaste fytolicenties en het volgen van aanvullende opleidingsactiviteiten voor de fytolicentie, de kennis van de gewestelijke wetgeving, enz. Een voorwaarde voor het toekennen van het label zou zijn dat het referentiesysteem voor het ecologisch en landschappelijk beheer en de gids voor goede praktijken die eraan zal worden gekoppeld worden gevolgd (maatregel 10 van het GNP).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Groene sectoren, park- en tuinbedrijven, boomverzorgers
Termijnen	Uiterlijk vanaf 2021
KSF	Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschapsbeheer van groene ruimten
Continuïteit	Beschikbaarheid van de gids voor goede praktijken
Continuïteit	NEW

❖ **Scheppen van de nodige voorwaarden om de implementatie van IPM te bevorderen**

Doelstelling: Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw

Actie BHG 2.9.5 – Opzetten van een dienst voor begeleiding en deskundigheid in duurzame stedelijke landbouw

De dienst voor begeleiding en deskundigheid inzake stedelijke landbouw die wordt ontwikkeld in het kader van de Good Food-strategie (voorschrift 4) zal ook advies en deskundigheid aanbieden over de toepassing van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming of van de biologische landbouw, alsook een specifieke begeleiding, gericht op de landbouwers van het gewest (alle productietypes).

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw (Leefmilieu Brussel)
Doelgroep(en)	Landbouwproducenten
Termijnen	Recurrent
KSF	Werking van de begeleidingsdienst Coördinatie met de Good Food-strategie
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.9.6 – Bevorderen van actieonderzoeksactiviteiten op het gebied van stedelijke landbouw

Om de begeleidingsdienst van gegevens te voorzien, zal het actieonderzoek inzake innoverende praktijken in de stadslandbouw worden bevorderd en zullen de resultaten worden toegankelijk gemaakt en verspreid, meer bepaald via de bestaande structuren. Deze actie wordt ontwikkeld in het kader van de Good Food-strategie (voorschrift 10 – *Bevorderen van actieonderzoeksactiviteiten*). Ze zal bovendien bijdragen tot de actualisering van het materiaal van de basisopleiding in het kader van de fytolicentie (zie 2.1.4). Publieke financiering waarin in dit kader wordt voorzien zal enkel worden besteed aan projecten die de ontwikkeling van een landbouw beogen die compatibel is met de bescherming van het leefmilieu.

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Universiteiten, hogescholen
Termijnen	Recurrent
KSF	Uitwisselingsruimten met de onderzoekswereld Coördinatie met de Good Food-strategie
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.3

Actie BHG 2.9.7 – Voorstellen van een monitoringcentrum voor schadelijke organismen en van een aangepast waarschuwingssysteem

Bij de monitoring van de schadelijke organismen (toestand van de populaties, weersomstandigheden die gunstig zijn voor het opduiken ervan, enz.) zal een proefproject van een gewestelijk waarschuwingssysteem worden opgezet om de producenten te waarschuwen zodat ze in een vroeg stadium gepast kunnen reageren. Partnerschappen met de bestaande waarschuwingsdiensten zullen worden bestudeerd.

Er zal worden gepland om regelmatig 'plantengezondheidsrapporten' te publiceren, die worden samengesteld op basis van gerichte observaties en die tot doel hebben een trend aan te geven van de gezondheidssituatie in het Gewest, naar het model van de documenten die worden opgesteld door de (Franse) Fédérations Régionales de Défense contre les Organismes Nuisibles (FREDON).

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Landbouwproducenten
Termijnen	Vanaf 2020
KSF	Coördinatie met de Good Food-strategie
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.9.8 – Uitvoerig beschrijven van de algemene principes van geïntegreerde gewasbescherming in startersgidsen voor professionele voedingsmiddelenproducenten

De algemene principes van geïntegreerde (biologische) gewasbescherming worden bovendien in herinnering gebracht en uitvoerig beschreven in de startersgidsen voor de toekomstige landbouwprofessionals, zoals die worden vooropgesteld door de Good Food-strategie (voorschrift 5 – *Ontwikkelen en verspreiden van een startersgids voor professionele producties*).

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	(Toekomstige) Landbouwproducenten
Termijnen	Uiterlijk 2019
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de voorschrift 5 van de Good Food-strategie
Continuïteit	NEW

Action BHG 2.9.9 – Het naleven van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming als voorwaarde stellen voor het toekennen van gewestelijke steun aan de voedselproductie

De gewestelijke financiële steun voor specifieke voedselproductieprojecten, met name in het kader van de Good Food-strategie (voorschrift 6 – *Financiële steun bieden aan de lancering van productieprojecten, met inbegrip van gemengde projecten*) zal afhankelijk worden gemaakt van de naleving van de principes van geïntegreerde gewasbescherming.

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw (Leefmilieu Brussel)
Doelgroep(en)	Landbouwproducenten
Termijnen	Récurrent
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de voorschrift 6 van de Good Food-strategie
Continuïteit	NEW

Doelstelling: Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud

Actie BHG 2.9.10 – Waarborgen van de werking van de Natuurfacilitator binnen Leefmilieu Brussel

De Natuurfacilitator die binnen Leefmilieu Brussel werd opgericht zal de professionals die openbare en groene ruimten aanleggen en beheren begeleiden, zowel wat de vermindering van pesticiden betreft, als voor de keuze van de minst problematische producten of het gebruik van de meest efficiënte alternatieve technieken.

Deze Natuurfacilitator integreert de Pool voor gedifferentieerd beheer, zoals omschreven door het GPPR 2013-2017 (BHG 4.1 en 5.1), zoals wordt vooropgesteld in het Gewestelijk Natuurplan (Maatregel 8 – *Invoeren van de functie 'Natuurfacilitator'*). De facilitator zal bijdragen tot de goede uitvoering van de volgende opdrachten ten voordele van de overheid en van de professionals:

- technische ondersteuning aan de stedelijke ontwikkelingsactoren om de natuuruitdagingen op te nemen in de natuurplannen en -ontwerpen, met name met het oog op de uitvoering van het operationeel plan voor het BEN; de Natuurfacilitator zal erop toezien dat rekening wordt gehouden met de doelstellingen van pesticidenreductie en met de verenigbaarheid ervan met de aspecten 'biodiversiteit' en 'water';
- animatie en technische ondersteuning van het platform Bomen, Natuur en Landschap (en de substructuur ervan die is gewijd aan de fytosanitaire problematiek, die wordt voorgesteld in de actie BHG 2.9.12 van dit programma);
- advies over aanleg en beheer van directe omgevingen van gebouwen die gunstig zijn voor het onthaal van wilde fauna en duurzame voedselproductie (zie ook de acties BHG 2.3.3, 2.3.4, 2.3.6 en 2.9.2);
- opname van de principes van geïntegreerde gewasbescherming en pesticidenreductie bij het afwerken en verspreiding van de referentietools voor de versterking van het groene netwerk, zoals:
  - o technische bedingen en modelvoorschriften voor opname in de bestekken, met name met betrekking tot inrichtingen die de behoeften aan beheer en aan inzet van pesticiden verminderen, of bedingen in verband met alternatieve technieken (zie BHG 2.9.15);

- de gids voor goede praktijken en het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten (zie BHG 2.9.3);
- het 'Handvest van de Boom in de stad' (zie maatregel 2, voorschrift 1 van het GNP).
- het handvest 'natuur toegelaten' voor overheidsgebouwen (zie maatregel 3, voorschrift 3 van het GNP);
- organisatie van opleidingen inzake ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten, seminars en andere evenementen voor beheerders van groene ruimten, die verenigbaar zijn met de erkenningscriteria voor de aanvullende opleidingsactiviteiten in het kader van de fytolicentie (zie acties BHG 2.1.7);
- de aandacht vestigen op voorbeeldprojecten en -praktijken van Brusselse actoren op het gebied van de versterking van het groene netwerk en van ecologisch beheer, met inbegrip van de alternatieve technieken voor pesticiden (zie acties BHG 2.3.8 en 2.3.9).

Aan de opdrachten van de Natuurfacilitator, zoals beschreven door het GNP, worden dus de opdrachten toegevoegd die verband houden met dit programma, en die ook betrekking kunnen hebben op niet-professionele doelgroepen, meer bepaald de coördinatie van alle acties rond communicatie, bewustmaking, begeleiding en opzetten van een verenigingsnetwerk.

Er zal ook worden gezorgd voor coördinatie met de andere facilitatoren die werkzaam zijn of gepland zijn binnen de administratie (bodem, water, duurzame gebouwen, duurzame stad, landbouw, enz.) - zie in dat verband ook punt IV.1.3.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel : Natuurfacilitator
Doelgroep(en)	Iedereen
Termijnen	Recurrent
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 8 van het GNP Coördinatie met de andere facilitatoren binnen de administratie
Continuïteit	GPPR BHG 4.1, 5.1, 5.7

Actie BHG 2.9.11 – Ontwikkelen en bikhouden van de wetenschappelijke en technische kennis die nodig is voor de productie van opleidings- sensibiliseringen-, informatie- en begeleidingsmateriaal

De Natuurfacilitator zal ervoor zorgen dat de kennis die nodig is voor zijn werking wordt ontwikkeld en bijgewerkt, in het bijzonder op het gebied van technieken als alternatief voor pesticiden, ecologisch beheer van de groene en openbare ruimten of ontwerp en aanleg van die ruimten. Actieonderzoeksactiviteiten zullen worden aangemoedigd, meer bepaald in de universitaire en niet-universitaire hogescholen.

De actie houdt rechtstreeks verband met de kennis van het gedrag en de houdingen van de verschillende doelgroepen (actie BHG 2.3.2) en moet bijdragen tot de actualisering van het opleidingsmateriaal voor de fytolicentie (actie BHG 2.1.4).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Onderzoekscentra Universiteiten, hogescholen
Termijnen	Recurrent
KSF	Uitwisselingsruimten met de onderzoekswereld
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 4.3

Actie BHG 2.9.12 – Opzetten van den uitwisselingsplatform tussen verantwoordelijken voor fytosanitaire bestrijding in overheidsdiensten

Er zal een uitwisselingsplatform worden opgezet om de overdracht van informatie en de uitwisseling van goede praktijken te bevorderen tussen de verantwoordelijken voor fytosanitaire bestrijding binnen de overheidsdiensten (in het bijzonder de houders van P2-fytolicenties en /of de coördinatoren van de plannen voor het gebruik van pesticiden in openbare ruimten).

Via dit fytoplatform kunnen beheerders van openbare ruimten worden gewaarschuwd over de aanwezigheid van schadelijke organismen, wederzijdse hulp bieden voor diagnoses en strategieën opstellen voor geïntegreerde gewasbescherming die relevant zijn op de schaal van het Gewest. Dit platform moet er bovendien toe bijdragen om doeltreffend en gecoördineerd (preventief of curatief) bepaalde soorten te bestrijden die aanspraak kunnen maken op een afwijking van de ordonnantie van 20 juni 2013, ongeacht of het om schadelijke organismen of invasieve soorten gaat. Het platform kan zich buigen over welbepaalde thema's, zoals de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming in serres die produceren voor de bebloeming, het beheer van sportvelden, enz.

Het platform zal een subwerkgroep vormen van het platform Bomen, Natuur en Landschap dat wordt vooropgesteld door het GNP (maatregel 2, voorschrift 1) en worden aangestuurd door de Natuurfacilitator. De

thema's met een ruimere focus zullen rechtstreeks worden aangekaart op het niveau van het platform Bomen, Natuur en Landschap (bijvoorbeeld 'beperken van de verspreiding van invasieve soorten langs de vervoersinfrastructuur' aangezien dit thema veel verdergaat dan het louter gebruik van pesticiden).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel (Brusselse Vereniging voor Plantsoenbeheerders)
Doelgroep(en)	Beheerders van de openbare ruimten
Termijnen	Recurrent
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 2 van het GNP Organisatie van ten minste twee vergaderingen per jaar
Continuïteit	GPPR 13-17 BHG 5.6

Actie BHG 2.9.13 – Opzetten van een netwerk en stimuleren van uitwisselingen tussen professionals die buitenruimten ontwerpen, aanleggen en onderhouden

De actie van het opzetten van een netwerk, die wordt gecoördineerd door de Natuurfacilitator, zal niet beperkt blijven tot de overhedsdiensten en ook meer algemeen gericht zijn op de groene sectoren (landschapsarchitecten, park- en tuinbedrijven, boomkwekerijen, enz.) en de inrichtingsprofessionals (stedenbouwkundigen, architecten, enz.).

Er zullen thematische fora worden aangeboden aan de verschillende subgroepen, in partnerschap met de relevante tussenpersonen (verenigingen, beroepsfederaties, enz.); ze kunnen eventueel aanspraak maken op een erkenning als aanvullende opleidingsactiviteit in het kader van de fyto licentie. Het Gewest zal er, in de mate van het mogelijke, ook op toezien zich op de toekomstige professionals toe te spitsen.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Professionals, alle relevante sectoren
Termijnen	Recurrent
KSF	Organisatie van ten minste een rondetafelconferentie per jaar

Actie BHG 2.9.14 – Voorstellen van een monitoringcentrum voor schadelijke organismen en van een aangepast waarschuwingsssysteem (buiten landbouwgebied)

Bij de monitoring van de schadelijke organismen (toestand van de populaties, weersomstandigheden die gunstig zijn voor het opduiken ervan, enz.) zal een proefproject van een gewestelijk waarschuwingsssysteem worden opgezet om beheerders van openbare ruimten en de park- en tuinbedrijven te waarschuwen zodat ze in een vroeg stadium gepast kunnen reageren (of preventief kunnen reageren). Partnerschappen met de bestaande waarschuwingsdiensten zullen worden bestudeerd.

Er zal worden gepland om regelmatig 'plantengezondheidsrapporten' te publiceren, die worden samengesteld op basis van gerichte observaties - met name via het 'Fytoplatform' van de overhedsdiensten - en die tot doel hebben een trend aan te geven van de gezondheidssituatie in het Gewest, naar het model van de documenten die worden opgesteld door de (Franse) Fédérations Régionales de Défense contre les Organismes Nuisibles (FREDON).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers
Termijnen	Vanaf 2020
KSF	Uitvoering van de acties BHG 2.9.12 en 2.9.13

Actie BHG 2.9.15 – Voorstellen van modelvoorschriften voor het opstellen van bestekken

Het Gewest zal modelvoorschriften voorstellen om op te nemen in de bestekken, en die bijvoorbeeld opnemen in het typebestek voor werken op de openbare weg (TB). Die voorschriften kunnen met name betrekking hebben op het ontwerpen van buitenruimten zodat de behoeften aan beheer verminderen, op bedingen met betrekking tot alternatieve (specificaties voor de aankoop van mechanisch of thermisch ontkruidbestrijdingsmaterieel) technieken enz.

Deze bedingen zullen zodanig worden opgesteld dat ze goed te verenigen zijn met de diverse doelstellingen die verband houden met de ontwikkeling en de instandhouding van de biodiversiteit, de waterinsijpeling, de strijd tegen de klimaatverandering, enz. en zullen worden opgenomen in maatregel 12, voorschrift 2 van het GNP (Plannen ontwikkelen en uitvoeren voor de inrichting en het ecologisch beheer van de ruimten die verbonden zijn aan de vervoersinfrastructuur).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Opstellers van bestekken, beheerders van overhedsopdrachten
Termijnen	Recurrent
KSF	Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 12, voorschrift 2 van het GNP Inpassing van de typevoorschriften in de TB
Continuïteit	NEW

❖ **Versterking van de uniforme beginselen van IPM**

Doelstelling: Bevorderen van de toepassing van de principes van geïntegreerde gewasbescherming

Actie BHG 2.9.16 – Begeleiden van de afwijkingen van de ordonnantie van 20 juni 2013

Artikel 9 van de ordonnantie van 20 juni 2013, dat de voorwaarden en modaliteiten van de afwijkingen vaststelt, specificeert geen bijzondere procedure voor de aanvraag, verwerking en toekenning van de afwijkingen op de verbodsbeperkingen die worden opgelegd door de artikelen 6 tot 8 (met uitzondering van de afwijkingen in de natuur- en bosreservaten en in de Natura 2000-gebieden, die verwijzen naar de procedure van de ordonnantie Natuurbehoud).

Ook de selectiecriteria van de producten zijn weinig uitgewerkt: enkel 'giftige' en 'corrosieve' producten of producten met een pictogram SGH05, 06 of 08 zijn verboden, zonder specifieke notie van milieu-impact (symbool N of pictogram SGH09).

Het Gewest zal dus de modaliteiten bestuderen van een afwijkingsprocedure om het gebruik van de gewasbeschermingsmiddelen zo goed mogelijk te begeleiden en toe te zien op de naleving van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming, die samenhangt met de andere afwikkingsregelingen die van kracht zijn (met name in het kader van de ordonnantie Natuurbehoud).

Het principe van de algemene afwijkingen zou kunnen worden verbeterd om de toekenningsvoorwaarden aan te passen aan de realiteit op het terrein, voor het beheer van de ruimten die onderhevig zijn aan beperkingen (spoorwegen, sportvelden, enz.) waarvoor er nog geen doeltreffende alternatieven bestaan (zie in dat verband de gezamenlijke acties Bel. 2.7.1 en 2), of op het vlak van de bruikbare technieken (om voorrang te geven aan gerichte technieken, zoals injectie, en de blootstelling van niet-beoogde soorten te beperken).

De principes van gebruik *in laatste instantie* en van gebruik omwille van de volksgezondheid of de openbare veiligheid, het natuurbehoud of de bescherming van het plantaardige erfgoed zullen niet op de helling worden gezet en de procedure zou er precies op toezien dat deze voorwaarden worden nageleefd (verantwoording van het criterium 'in laatste instantie', informatie over de toegepaste alternatieve technieken) en dat deze doelstellingen kunnen worden nastreefd.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Aanvragers van afwijkingen
Termijnen	Uiterlijk 2019
KSF	Consolidatie van de ordonnantie van 20 juni 2013 Compatibiliteit met de ordonnantie van 1 maart 2012
Continuiteit	NEW

Actie BHG 2.9.17 – Als eerste keuze de voorkeur geven aan het gebruik van biopesticiden en/of producten met een laag risico wanneer een afwijking mogelijk is

Wanneer de inzet van gewasbeschermingsmiddelen in laatste instantie noodzakelijk blijkt te zijn, zal het Gewest als eerste keuze voorrang geven aan het gebruik van biopesticiden en van producten die gebruikt worden in de biologische landbouw, of eventueel aan producten met een laag risico²³. De toegestane afwijkingen zouden dus ook de stoffen of producten moeten vermelden die gebruikt mogen worden.

Aangezien de huidige wetgeving geen onderscheid maakt tussen 'traditionele' producten en producten die zijn toegestaan in de biologische landbouw, geldt dezelfde verbodsregeling voor al die producten, met name in de collectieve moestuinen die ter beschikking worden gesteld door een overheid. Het Gewest zal de mogelijkheid bestuderen om het regelgevend kader te versoepelen zodat de producten die het minst zorgwekkend zijn voor de gezondheid van de gebruikers en voor het leefmilieu gebruikt kunnen worden.

A contrario, zouden voor de stoffen en producten die gevaarlijk (of verdacht) zijn voor de gezondheid van mens en/of voor het leefmilieu regelgevende maatregelen kunnen worden uitgewerkt voor het gehele grondgebied.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Houders van afwijkingen
Termijnen	Uiterlijk 2019
KSF	Consolidatie van de ordonnantie van 20 juni 2013
Continuiteit	NEW

²³ Ingevolge de analyse van de definitie die op Europees niveau zal worden gedaan en de al dan niet grote permissiviteit.

Doelstelling: Waarborgen van de naleving van de algemene principes van IPM

Actie BHG 2.9.18 – Controleren van de naleving van de wettelijke bepalingen over geïntegreerde gewasbescherming

Overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013 zal een regelmatige controle worden georganiseerd van de getroffen maatregelen om te garanderen dat de principes van geïntegreerde gewasbescherming worden nageleefd.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers
Termijnen	Recurrent
KSF	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013 Organisatie van regelmatige controles
Continuïteit	GPPR 13-17 BEL 8.1

Doelstelling: Verduidelijken van de begrippen ecologisch beheer en biologische bestrijding

Actie BHG 2.9.19 – Waarborgen van de samenhang van de voorschriften op het gebied van het gebruik van pesticiden, instandhouding van de natuur en bestrijding van invasieve soorten, ten opzichte van de doelstellingen van ecologisch beheer en biologische bestrijding

Het 'ecologisch' beheer van de groene ruimten of de agro-ecologie steunt op strategieën en methodes die impliceren dat verschillende wetgevingen moeten worden nageleefd. We halen bijvoorbeeld de begrippen biologische bestrijding of biocontrole aan, die mogelijke onverenigbaarheden tussen de pesticiden-ordonnantie en de ordonnantie natuurbehoud aan het licht brengen, in het bijzonder als het gaat over het binnenbrengen van niet-inheemse dierensoorten in de natuur (zoals geleedpotige predatoren of fytofagen).

Om een doeltreffende en samenhangende communicatie te waarborgen, in het bijzonder bij de promotie van de geïntegreerde (biologische) gewasbescherming en met het oog op het opstellen van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten of bij de promotie van de biologische landbouw, zal het Gewest ervoor zorgen dat die verschillende concepten, hun onderlinge samenhang en de samenhang ervan ten opzichte van de gewestelijke regelgevingen wordt verduidelijkt. De relevante sectoren zullen worden geraadpleegd over de technische aspecten van de definities om er de toepasbaarheid van te waarborgen.

Deze denkoeufening zal worden uitgevoerd voordat de toekomstige wetgevingen worden opgesteld, om er de relevantie van te waarborgen en te zorgen voor de homogeniteit van de aangehaalde begrippen.

Deze actie moet worden opgevat als aanvulling op de dialoog die met de andere gewesten wordt gevoerd (zie actie Bel. 2.7.3).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	/
Termijnen	Uiterlijk 2020
KSF	Technische en juridische definitie van de concepten
Continuïteit	NEW

❖ Aanmoedigen van de implementatie van IPM in sectorspecifieke richtsnoeren

Doelstelling: Aan de professionals richtsnoeren over geïntegreerde gewasbescherming ter beschikking stellen die specifiek zijn voor de betrokken teelten of sectoren

Actie BHG 2.9.20 – Voorstellen van specifieke richtsnoeren voor de relevante teelten

Het Gewest zal als aanvulling op de algemene principes van geïntegreerde gewasbescherming specifieke richtsnoeren voor bepaalde teelten erkennen en/of voorstellen, en hierbij rekening houden met de bijzonderheden van de landbouw- of tuinbouwpraktijk in een stedelijke omgeving.

De promotie ervan zal worden verzorgd via de andere ontwikkelde tools, met name via de begeleidingsdienst inzake stedelijke landbouw (BHG 2.9.5) of de monitoring- en waarschuwingsdienst (BHG 2.9.7).

Actor(en)	Brussel Economie en Werkgelegenheid - Cel Landbouw (Leefmilieu Brussel)
Doelgroep(en)	Landbouwproducenten
Termijnen	Recurrent
KSF	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013
Continuïteit	NEW

Actie BHG 2.9.21 – Voorstellen van richtsnoeren op het gebied van geïntegreerde gewasbescherming toegepast op verschillende elementen van het stedelijk landschap

Het Gewest zal als aanvulling op de algemene principes van geïntegreerde gewasbescherming specifieke richtsnoeren voor bepaalde teelten erkennen en/of voorstellen. Die richtsnoeren kunnen betrekking hebben op het bomenbeheer in een stedelijke omgeving (gekoppeld aan het 'Handvest van de boom in de stad' dat wordt vooropgesteld door maatregel 2, voorschrift 1 van het GNP), het beheer van de sierplanten die bij de bebloeming worden gebruikt (actie 2.3.7), de productie van sierplanten (in het bijzonder de toepassing van het geïntegreerd beheer in gemeentelijke of gewestelijke serres), enz.

De promotie ervan zal worden verzorgd via de andere tools die worden ontwikkeld door de Natuurfacilitator (BHG 2.9.10), met name via het 'Fytoplatform' van de beheerders van openbare ruimten en de uitwisselingsforums tussen beheerders (BHG 2.9.12) en ontwerpers van groene en stedelijke ruimten (BHG 2.9.13).

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Professionele gebruikers (geen landbouwers)
Termijnen	Recurrent
KSF	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013 Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 2, voorschrift 1 van het GNP
Continuïteit	NEW

2.10. Indicatoren

■ Doelstelling: Beschikken over een set indicatoren die het mogelijk maken om de voornaamste parameters te visualiseren die een invloed hebben op de risico's betreffende het gebruik van GBM.

Gemeenschappelijke actie Bel 2.10.1 – Bijdrage aan het NAPAN Dash board voor GBM door de indicatoren ter beschikking te stellen die geselecteerd worden door de NTF.

Om de risico's van GBM te kunnen beheren, worden de indicatoren van het dashboard die ontwikkeld werden tijdens het vorige NAPAN-programma regelmatig geüpdateet. Deze indicatoren illustreren op een eenvoudige manier de voornaamste parameters die een invloed hebben op de risico's betreffende het gebruik van GBM. Daartoe behoren de identificatie van gebruikstrends van bepaalde werkzame stoffen (b.v. stoffen die aanleiding geven tot bijzondere bezorgdheid), of praktijken die extra aandacht verdienen en goede praktijken die als voorbeeld kunnen worden gesteld zoals vermeld in richtlijn 2009/128.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	/
Termijnen	2018-2022
KSF	Jaarlijkse update van het Dash Board van het NAPAN
Continuïteit	

■ Doelstelling: Ontwikkeling van Europese indicatoren

Gemeenschappelijke actie Bel 2.10.2 – Follow-up van de selectieprocedure van Europese indicatoren

De Europese initiatieven betreffende geharmoniseerde indicatoren zoals voorzien in artikel 11 van richtlijn 2009/128 moeten actief opgevolgd worden door de Belgische vertegenwoordigers met het oog op de optimalisering van het NAPAN Dash Board dat werd ontwikkeld door maatregel Bel. 2.10.1.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	/
Termijnen	2018-2022
KSF	Actieve deelname aan Europese initiatieven.
Continuïteit	NEW

BHG 2.10.1 – Doelstelling: Verstreken van gegevens over het pesticidengebruik

Actie BHG 2.10.1 – Opzetten van een gewestelijk 'pesticidenobservatorium'

Op basis van verschillende informatiebronnen moeten de gegevens over het gebruik en de vermindering van het gebruik van pesticiden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verzameld kunnen worden, zodat men zich rekenschap kan geven van de doeltreffendheid van het programma en de weerslag van de wetgevingen die op het grondgebied van het Gewest werden aangenomen (doeltreffendheid, kosten, enz.). Indien nodig zal het Gewest zijn regelgevingen in functie daarvan kunnen aanpassen om er de relevantie van te waarborgen.

Het observatorium, dat wordt aangestuurd door de Natuurfacilitator (BHG 2.9.10), zal de gegevens verzamelen die met name afkomstig zijn van de plannen voor het gebruik van pesticiden van de beheerders van openbare ruimten (zie ook BHG 2.7.6), de toegekende afwijkingen (BHG 2.7.7 en 2.7.9), de begeleiding van de beheerders van plaatsen voor opvang van kwetsbare groepen (BHG 2.7.2), de controles van de opslagplaatsen (BHG 2.8.1), de programma's voor toezicht op de waterkwaliteit (BHG 2.6.3), de peilingen en monitorings bij de verschillende doelgroepen (BHG 2.3.2) en alle andere relevante gegevens – onder meer door de gegevensuitwisseling met de andere relevante instanties en actoren te bevorderen –, zodat een stand van zaken van de toestand in het Gewest kan worden voorgesteld.

Het Observatorium zal ook bijkomende studies kunnen voorstellen om de beschikbare informatie over de kwaliteit van het leefmilieu en andere relevante aspecten van het thema aan te vullen.

Het Gewest zal ook de reglementaire pistes bestuderen om het verzamelen van relevante gegevens te systematiseren, met name in het domein van de verkoops- en gebruiksregisters zoals bedoeld in artikel 67 van de Verordening (EG) nr. 1107/2009.

De opgestelde syntheses zullen als input worden gebruikt voor de Verslagen over de toestand van het leefmilieu van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest alsook voor het scorebord (Dash board) van het NAPAN, dat in maatregel Bel. 2.10.1. wordt besproken. Het Gewestelijk Pesticidenobservatorium zal jaarlijks, uiterlijk op 31 maart van elk jaar, een beknopte stand van zaken publiceren over het vorderen van de uitvoering van het Programma tijdens het afgelopen jaar.

Actor(en)	Leefmilieu Brussel
Doelgroep(en)	Iedereen
Termijnen	Recurrent
KSF	Werking van de Natuurfacilitator Publicatie op de website van Leefmilieu Brussel van een jaarlijkse stand van zaken (eerste publicatie: uiterlijk maart 2019) Bijdrage aan de Verslag van de Staat van het Leefmilieu
Continuïteit	NEW

2.11. Risicobeperkende maatregelen

 Doelstelling: Evaluatie van de relevantie en de haalbaarheid van de risicobeperkende maatregelen toe te passen door de gebruikers van GBM

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.11.1.

a – Overzicht van risicobeperkende maatregelen. De belangrijkste risicobeperkende maatregelen worden bekeken en beoordeeld op basis van hun haalbaarheidsniveau. Er wordt overleg georganiseerd met belanghebbenden.

Actor(en)	NTF, Erkenningscomité
Doelgroep(en)	Producenten
Termijnen	2020
KSF	Stand van zaken van de belangrijkste risicobeperkende maatregelen
Continuïteit	

b – Het beleid herbekijken. Waar nodig worden toelatingen voor GBM of risicobeperkende maatregelen herbekijken. Er wordt overleg georganiseerd met de belanghebbenden. De respectieve verantwoordelijkheden van de overheden worden vastgesteld inzake de controle van de implementatie van deze maatregelen.

Actor(en)	NTF, Erkenningscomité
Doelgroep(en)	Producenten
Termijnen	2022
KSF	Overeenkomst voor het herbekijken van risicobeperkende maatregelen en/of toelatingsbeleid voor GBM
Continuïteit	

Het aanleggen van bufferzones voor waterbescherming of het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen zijn voorbeelden van risicobeperkende maatregelen die ten grondslag liggen aan de toelatingsprocedure. Deze maatregelen zijn basisvoorwaarden om een toelating te kunnen krijgen.

- a) De belangrijkste risicobeperkende maatregelen (bufferzones, persoonlijke beschermingsmiddelen, enz.) worden overlopen en geëvalueerd op basis van hun relevantie en haalbaarheid.
- b) De ingezamelde informatie dient als basis voor het heroverwegen van een aantal risicobeperkende maatregelen. Daarnaast wordt deze informatie ook aangewend voor het heroverwegen van de toelating van verschillende producten en om, indien nodig, een gedragwijziging bij professionele gebruikers in dit verband aan te moedigen. Op basis van deze resultaten worden risicobeperkende maatregelen en/of toelatingen heroverwogen en besproken met de stakeholders. De respectieve verantwoordelijkheden van de overheden worden vastgesteld inzake de controle van de implementatie van deze maatregelen worden vastgesteld en, desgevallend, verduidelijkt aan wie het vraagt.

2.12. Beheer en opvolging van het plan

Doelstelling: Gecoördineerd nationaal rapport

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.12.1 – Coördinatie van het rapport binnen de NTF

Na afloop van het programma, in 2022, zal een nationaal rapport worden voorbereid en gepubliceerd om de rapporten van de verschillende leden van de NTF te coördineren.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	
Termijnen	2022
KSF	Publicatie van een nationaal rapport in 2022
Continuïteit	GPPR 13-17 BEL 11.1

Doelstelling: Coördinatie van het NAPAN

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.12.2 – De werking van de NTF definiëren en verzekeren

Elke lid die bevoegd is voor het NAPAN is betrokken bij de samenwerking en de coördinatie binnen de NTF. Belanghebbenden zijn betrokken bij het NAPAN via de NAPAN Adviesraad.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	Leden van de NTF en de NAPAN Adviesraad
Termijnen	Recurrent
KSF	Werking van de NTF en van de NAPAN Adviesraad
Continuïteit	GPPR 13-17 BEL 11.2

Doelstelling: Het publiek actief betrekken in de hele besluitvorming aangaande het NAPAN

Gemeenschappelijke actie Bel. 2.12.3 – Raadpleging van het publiek aangaande NAPAN 2023-2027

In 2022 zal het publiek geraadpleegd worden om het programma te bepalen voor het NAPAN in de periode 2023-2027.

Actor(en)	NTF
Doelgroep(en)	Iedereen
Termijnen	2022
KSF	Rapport aangaande de raadpleging van het publiek in 2022
Continuïteit	GPPR 13-17 BEL 11.3

AFKORTINGEN EN LETTERWOORDEN

Bel.	Belgisch (in het geval van de gecoördineerde acties)
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
FOD	Federale Overheidsdienst
FRPP	Federaal Reductieprogramma voor Pesticiden
GBP	Gewestelijk bestemmingsplan
GBM	Gewasbeschermingsmiddel(en)
GNP	Gewestelijk Natuurplan
GPPR	Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie
IPM	<i>Integrated Pest Management</i> , Geïntegreerde gewasbescherming
KSF	Key Success Factor
MER	Milieueffectenrapport
NAPAN	Nationaal Actieplan (voor de reductie van pesticiden)
NTF	NAPAN Task Force
LKE-Plan	Lucht-Klimaat-Energieplan
WBH	Waterbeheerplan

INFO

bruxelles
environnement
.brussels

02 775 75 75

WWW.ENVIRONNEMENT.BRUSSELS

Coördinatie:

Voor Leefmilieu Brussel: Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX

Voor het kabinet van minister Céline FREMAULT: Stéphane VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH

Supraregionale coördinatie (NTF): Manuela de VAULX de CHAMPION, Julien RUELLE

Redactie: Julien RUELLE

Verantw. uitg.: Frederic FONTAINE en Barbara DEWULF – Havenlaan 86C/3000 - 1000 Brussel

BIJLAGE 1 – SYNTHETIQUE VERSIE VAN HET PROGRAMMA (NAPAN VERSIE)

Programma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2018-2022

1. DOELSTELLINGEN VAN HET PROGRAMMA 2018-2022

Het streefdoel van het Gewest kan worden opgedeeld in 5 prioritair pijlers die als richtsnoer zullen dienen voor alle regelgevingen, projecten en acties die in de loop van die 5 jaar worden uitgevoerd.

- 1) Geen pesticiden meer gebruiken in alle ruimten die open zijn voor het publiek
- 2) Het gebruik van pesticiden beperken in privétuinen en -domeinen
- 3) De bescherming voor kwetsbare groepen, met inbegrip van de professionele gebruikers, opvoeren
- 4) De natuur en de ecosysteemdiensten beschermen
- 5) Een stedelijke landbouw ontwikkelen die verenigbaar is met het behoud van de ecosystemen

2. ACTIES VOOR DE PERIODE 2018-2022

2.1 Opleiding voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen (GBM)

❖ Implementatie van het Belgische certificeringssysteem ‘Fytolicentie’

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.1.1	De kennis van de operatoren van GBM certificeren	Organisatie van de basisexamens voor de fytolicentie	Organisatie van ten minste één jaarlijks basisexamen voor elk type fytolicentie
BHG 2.1.2	Zorgen voor coördinatie met de federale overheid	Aan de FOD de lijst bezorgen van de geslaagden voor het basisexamen en de getuigschriften van de aanvullende opleiding	Goede werking van de uitwisselingsinterface tussen de opleidingsinstellingen en de FOD

De basisexamens die de kennis van de kandidaten certificeren zullen regelmatig en voldoende worden georganiseerd zodat alle (toekomstige) professionals, die actief zijn op het gewestelijke grondgebied, een fytolicentie kunnen behalen bij de federale overheid.

De lijsten met de geslaagden voor het basisexamen en de getuigschriften van aanvullende opleidingen zullen regelmatig worden bezigd aan de FOD.

❖ Toegang tot een aangepaste opleiding (basis & aanvullende)

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.1.3	Zorgen voor de basisopleiding van de operatoren van GBM	Organisatie van de basisopleidingen	Organisatie van ten minste één jaarlijks sessie van basisopleiding voor elk type fytolicentie
BHG 2.1.4	Er zullen voldoende sessies van basisopleidingen worden georganiseerd voor de verschillende fytolicenties en de getuigschriften van basisopleidingen zullen volgens de regelgevende bepalingen worden aangeleverd		Herziening ten minste om de twee jaar of zodra dit door een belangrijke ontwikkeling is vereist

Er zullen voldoende sessies van basisopleidingen worden georganiseerd voor de verschillende fytolicenties en de getuigschriften van basisopleidingen zullen volgens de regelgevende bepalingen worden aangeleverd

De inhoud van het materiaal van de basisopleidingen (syllabi en slides) moet dus periodiek worden bijgewerkt om rekening te houden met de wettelijke, wetenschappelijke en technische evolutie.

BHG 2.1.5	Zorgen voor de aanvullende opleiding van de operatoren van GBM Er zullen dus aanvullende opleidingsactiviteiten worden georganiseerd (en/of erkend) voor de verschillende bepalingen die volgens de regelgeving worden afgeleverd.	Organisatie van aanvullende opleidingsactiviteiten Aangepaste communicatie naar de potentiële opleidingsinstellingen ; Organisatie van een voldoende aantal activiteiten De aanvullende opleidingsactiviteiten worden georganiseerd (en/of erkend) voor de verschillende bepalingen die volgens de regelgeving worden afgeleverd.
BHG 2.1.6	Zorgen voor de basisopleiding van de operatoren van GBM Door een analyse van de erkenningsaanvragen van de aanvullende opleiding te garanderen die is aangepast aan de verschillende doelgroepen.	Een evenwicht aanbod van aanvullende opleidingsactiviteiten voorstellen Aanvullende opleidingsactiviteiten in meer dan 3 thematische modules per jaar; Aangepaste communicatie naar de potentiële opleidingsinstellingen De aanvullende opleidingsactiviteiten kunnen worden gewaarborgd dat het aanbod aan de operatoren een voldoende verscheidenheid aan thema's behandelt om een evenwichtige opleiding te garanderen die is aangepast aan de verschillende doelgroepen.
BHG 2.1.7	Zorgen voor de basisopleiding van de operatoren van GBM De aanvullende opleidingsactiviteiten zullen in het bijzonder de nadruk leggen op de doelstellingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest die door het Gewestelijk Natuurplan of de Good Food-strategie worden nagestreefd. De activiteiten zullen ook de vermindering van biociden en het gebruik van alternatieve praktijken aankondigen.	Een aanbod aan aanvullende opleidingsactiviteiten voorstellen dat ook voldoet aan de doelstellingen van de andere gewestelijke plannen, programma's en strategieën Coördinatie met de andere gewestelijke plannen en programma's ; Aangepaste communicatie naar de opleidingsinstellingen ; Organisatie van ten minste 2 opleidingsactiviteiten inzake biociden Het regelmatig bijgewerkte materiaal van de basisopleiding en het materiaal van de aanvullende opleidingsactiviteiten zullen ter beschikking zijn op de website van Leefmilieu Brussel..
BHG 2.1.8	Het opleidingsmateriaal voor iedereen ter beschikking stellen Het regelmatig bijgewerkte materiaal van de basisopleiding en het materiaal van de aanvullende opleidingsactiviteiten zullen ter beschikking stellen op het internet	Het opleidingsmateriaal van de basisopleiding en van de aanvullende opleidingsactiviteiten ter beschikking stellen op het internet Aangepaste communicatie naar de opleidingsinstellingen
2.2 Verkoop van pesticiden	❖ Algemene informatie die wordt verstrekt op plaatsen waar pesticiden voor amateurgebruik worden verkocht	
Ref Doestelling Ref. 2.2.1	Actie Sensibilisatie van de gebruikers van GBM voor amateurgebruik om te klezen voor risicoarme benadering	KSF De verplichte algemene informatie in de verkooppunten van GBM voor niet-professioneel gebruik updaten Bewustmaken van de gebruiker van amateurproducten van de blootstellingsroutes (via huid, inname, ...) en van de maatregelen die de gebruiker kan nemen om de risico's te beperken. De bewustmakingscampagnes zijn uiterlijk in 2019 beschikbaar op de plaatsen waar GBM voor amateurgebruik worden verkocht, zoals voorzien in art. 5 van het KB (04/09/12) betreffende het FRPP. Er kan worden overwogen om de bestaande communicatiecampagne te behouden en deze aan te vullen met bijkomende communicatieacties zoals de verspreiding van flyers en de inzameling van de vervallen producten en/of de producten die niet meer erkend zijn alsook de lege verpakkingen
Ref Doestelling BHG 2.2.1	Actie Waarborgen van de kwaliteit van de informatie die in de verkooppunten wordt verstrekt	KSF De kennis van de NP-voorlichters verbeteren Door middel van dit actie kan de deelname van de houders van NP-fytolicentes aan specifieke aanvullende opleidingsactiviteiten worden gestimuleerd en kan men zich vergewissen van hun kennis van de aspecten die specifiek zijn voor het gewest.
BHG 2.2.2	Waarborgen van de kwaliteit van de informatie die in de verkooppunten wordt verstrekt Het Gewest zal een handvest van goede praktijken opstellen rond de verkoop van gewasbeschermingsmiddelen en biociden die buitenshuis worden gebruikt.. De actoren uit de sector zullen daar toe worden geraadpleegd.	De goede verkoopspraktijken van gewasbeschermingsmiddelen aan particulieren bevorderen Inventarisering van de verkooppunten; Modaliteiten voor de basisopleidingen en opleidingsactiviteiten voor de NP-fytolicente

❖ GBM voor professionele gebruikers enkel verkrijgbaar voor houders van een fylolicentie

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

2.3 Informatie en bewustmaking over pesticiden en alternatieven

❖ Zorgen voor het verstrekken van evenwichtige informatie over pesticiden en de alternatieven ervoor

Ref	Doelstelling	Actie	KSF
Bel. 2.3.1 	Harmoniseren van de communicatie over biopesticiden en alternatieven voor de niet-landbouwsector	Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen in verband met biopesticiden en andere alternatieven Deze actie zal trachten de communicatie te harmoniseren over het gebruik van biopesticiden en alternatieven voor niet-landbouwkundig gebruik, zoals het gebruik door particulieren en voor het onderhoud van groenzones en verharde oppervlakken.	Kenntniswisseling Geharmoniseerde communicatie Minstens één jaarlijkse vergadering van de experts en van de actoren van de communicatie naar de amateurs toe (overheden en stakeholders).
BHG 2.3.1	Efficiënt communiceren naar de verschillende doelgroepen	Uitwerken van een communicatiestrategie en -plan	Beschikbaarheid van het communicatieplan (uiteerlijk in oktober 2018); Coördinatie met de andere gewestelijke plannen en programma's
		<i>In een communicatiestrategie en -plan moeten de doelgroepen, boodschappen, acties, tools en planning worden bepaald voor de periode 2018-2022, zodat de algemene doelstellingen van dit programma voor pesticidenreductie kunnen worden behaald. Er zal bijzonder zorg worden besteed aan de samenhang ervan met de andere communicatiestrategieën en -plannen die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden ontwikkeld, in het bijzonder in het kader van het Gewestelijk Natuurplan (maatregel 21) en van de Good Food-strategie.</i>	
BHG 2.3.2	Efficiënt communiceren naar de verschillende doelgroepen	Evaluieren van gedrag, houding en opinie van de doelgroepen	Uitvoeren van ten minste 1 peiling 'groot publiek', 1 peiling 'kwetsbare groepen', 1 peiling 'professionals groene ruimten'; Uitvoeren van een studie over de praktijken van amateurtuinieren.
		<i>Er zullen enquêtes, monitorings en studies worden uitgevoerd bij de verschillende doelgroepen om de communicatiertools van gegevens te voorzien, de doeltreffendheid van de campagnes te controleren, de behoeften aan informatie doelgericht te bepalen, enz. Als stand van zaken zal een studie over de praktijken van amateurtuinieren worden uitgevoerd, met de bedoeling om prioritair actiepunten te formuleren.</i>	
BHG 2.3.3	Zorgen voor de beschikbaarheid van burgers die kennis doorgeven	Opleiden van de Moestuinmeesters en Compostmeesters over het onderwerp	Verderzetting van de MM- en CM-opleidingen
		<i>De informatie zoals voorgesteld tijdens de bestaande opleidingen zal worden aangepast om rekening te houden met de recente en toekomstige ontwikkelingen inzake het gebruik van pesticiden.</i>	
BHG 2.3.4	Zorgen voor de beschikbaarheid van burgers die kennis doorgeven	In het leven roepen van 'Tuiniemeesters'	Coördinatie met de MM en CM; Studie over de praktijken van thuis tuinieren
		<i>Vrijwilligers 'Tuiniemeesters' (eerst tijdens een testfase; de benaming en het concept kunnen nog veranderen) zullen kwaliteitsvolle informatie verstrekken over het ecologisch ontwerpen en beheren van een siertuin en de omgeving van het gebouw en adviezen geven over het onthalen van de biodiversiteit. Ze kunnen door particulieren worden aangezocht om diagnoses te stellen van plantenziekten en insecten die schadelijk zijn voor tuimplanten en natuurlijke beheertechnieken voorstellen om ze te verhelpen.</i>	
BHG 2.3.5	Zorgen voor de beschikbaarheid van burgers die kennis doorgeven	Versterken van de naturalisten	Voortzetting van de natuurgidsopleidingen
		<i>Er zal worden gestreefd naar een versterking van de partnerschappen met de natuurgidsen die actief zijn in het Gewest.</i>	
BHG 2.3.6 	Begeleiden van de transitie van het Brussels landschap	Bewustmaken van de Brusselaars voor spontane plantengroei	Technische haalbaarheid van het project 'Sauvages de ma rue'; Werking van de website 'Straatmadeliefjes'; Partnerschappen met Tela Botanica

Het Gewest zal dus aangepaste strategieën ontwikkelen om de bevolking te familiariseren met die planten die meer zichtbaar zijn dan vroeger. Tot slot zal een aanpassing van het Franse programma 'Sauvages de ma Rue' in het BHG worden voorgesteld.

BHG 2.3.7	Begeleiden van de transitie van het Brussels landschap	Veranderen van de normen van de openbare bebloeiing	Werkingsplan Bomen, Natuur en Landschap
		<i>Het Gewest zal dus synergieën ontwikkelen die in de richting gaan van deze nieuwe meer duurzame bebloeiing praktijken. Deze actie zou moeten leiden tot de publicatie van een bebloeiingshandvest in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat de voorkeur geeft aan overlevende en inhemsse soorten.</i>	
BHG 2.3.8	Begeleiden van de transitie van het Brussels landschap	In kaart brengen en herwaarderen van de voorbeeldruimten en -praktijken	Voorzetting van het project 'Natuurnetwerk' van Natagora; Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschapsbeheer van groene ruimten
		<i>Het Gewest zal de zichtbaarheid waarborgen van voorbeeldpraktijken en van ruimten die, wegens hun behoeften, verdiensten om door verschillende middelen in de kijker te worden geplaatst. Het signalisatiesysteem zal overigens bedacht worden met het oog op de landschappelijke inpassing ervan.</i>	
BHG 2.3.9	Begeleiden van de transitie van het Brussels landschap	Invoeren van een gewestelijk signalisatiesysteem inzake het ecologisch en beheer van openbare ruimten	Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten; Werking van het platform Bomen, Natuur en Landschap
BHG 2.3.10	Burger- en verenigingsinitiatieven ondersteunen	<i>Er zal een gewestelijk signalisatiesysteem met betrekking tot het ecologisch beheer van openbare en groene ruimten worden opgesteld in samenwerking met de andere overheidsdiensten van het Gewest. Dat systeem zal geleidelijk aan worden ingevoerd</i>	
		<i>Toekennen van financiële steun aan verenigingen die relevante projecten voorstellen</i>	Behoud van de coördinatieruimten met de andere plannen en programma's
		<i>Er zullen subsidies worden toegekend aan verenigingen die privépersonen, professionals of beheerders van instellingen voor opvang van kwetsbare groepen informeren, bewustmaken of begeleiden</i>	

BHG 2.3.11	Burger- en verenigingsinitiatieven ondersteunen	verenigingsinitiatieven	Werkingsagenda Leefmilieu Brussel
		<i>De acties die worden voorgesteld door de gesubsidieerde verenigingen zullen gecentraliseerd worden bekendgemaakt op de website van Leefmilieu Brussel.</i>	
BHG 2.3.12	Burger- en verenigingsinitiatieven ondersteunen	verenigingsinitiatieven	Ten minste twee vergaderingen (of workshops of rondetafels) per jaar; Betrokkenheid van de verenigingen bij het gewestelijk beleid
		<i>Het opzetten van netwerken van de verenigingen voor natuur-, milieu- en consumentenbescherming die actief zijn rond pesticidenreductie en het toepassen van alternatieve praktijken zal worden bevorderd</i>	

- ❖ **Systemen ontwikkelen voor het verzamelen van informatie over gevallen van vergiftiging**

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

2.4 Inspectie van de uitrusting die wordt gebruikt voor de toepassing van GBM

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

2.5 Aankondiging van bespuitingen aan potentieel blootgestelden

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.5.1	Informen over de risico's op onvrijwillige blootstelling aan professionele bespuitingen	Bevordering van de uitvoering van de informatieve aanplakking <i>Het Gewest zal aan de professionals voldoende tools ter beschikking stellen zodat ze de aankondigingsverplichtingen zo goed mogelijk kunnen nakomen.</i>	Beschikbaarheid van geschikte templates
BHG 2.5.2	Informen over de risico's op onvrijwillige blootstelling aan professionele bespuitingen	Het samen naast elkaar bestaan van landbouwzones en woonzones <i>Het Gewest zal een proefproject opzetten om de bewonenden van de besproeide percelen te informeren, in goede verstandhouding met de landbouwers.</i>	Coördinatie met de Good Food-strategie

2.6 Beschermen van het aquatisch milieu

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel 2.6.1	Harmoniseren van de benadering van het pesticidegebruik voor het onderhoud van de spoorbeddingen uitwisseling van goede praktijken	Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen over het onderhoud van de spoorbedding	Harmonisering van de afwijkingen indien nodig Uitwisseling van kennis over alternatieve technieken Minstens één jaarlijkse intergewestelijke vergadering van de overheden en de spoorbedding beheerders.
		<i>De drie gewesten zullen hun adviezen uitwisselen over het gebruik van pesticiden voor het onderhoud van het spoornetwerk : zijn pesticiden nodig, onder welke omstandigheden en op welke plaatsen kan het gebruik toegelaten worden ... ? Aangezien Infrabel een federale maatschappelijk standpunt voor het gans Belgische grondgebied wenselijk. Het uitwisselen van mening en goede praktijken zou een duurzamer pesticidegebruik moeten in de hand werken.</i>	
BHG 2.6.1	Beschermen van het grondwater en het drinkwater	Sensibiliseren van de bewoners en gebruikers van goederen in de beschermingsgebieden voor drinkwaterwinning	Beschikbaarheid van een lijst van de bewoners en gebruikers die in die gebieden zijn gelegen.
		<i>Er zullen aangepaste informatie- en sensibiliseringmaatregelen worden getroffen voor de bewoners en gebruikers van goederen die in die gebieden zijn gelegen.</i>	
BHG 2.6.2	Beschermen van het oppervlaktewater	Sensibiliseren van privépersonen en professionals voor het in acht nemen van de vastgestelde risicozones en bufferzones om het aquatisch milieu te beschermen	Beschikbaarheid van informatiedocumenten
		<i>Er zullen sensibiliseringssacties worden ondernomen om de vastgestelde risicozones en bufferzones in acht te nemen ter bescherming van het aquatisch milieu en de niet-beoogde waterorganismen, die gericht worden op privépersonen en professionals.</i>	
BHG 6.2.3	Monitoren van de waterverontreiniging en verhelpen van de verontreinigingen	Monitoren van de verontreiniging van het grond- en oppervlaktewateren bepalen van de oorzaken van de vastgestelde verontreiniging om remedieringsmaatregelen voor te stellen	Uitvoering van de monitoringprogramma's van het Waterbeheerplan
		<i>Het monitoringprogramma dat wordt uitgevoerd in het kader van het WBP. Als verontreinigingen worden vastgesteld in het oppervlaktewater of het grondwater, zullen de oorzaken ervan worden bepaald om remedieringsmaatregelen voor te stellen.</i>	

2.7 Beschermen van specifieke gebieden

❖ Gebieden die gebruikt worden door het brede publiek of door kwetsbare groepen

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel 2.7.1	Harmoniseren van de benadering van het pesticidegebruik voor het onderhoud van sportterreinen	Stand van zaken en uitwisseling van ervaringen over het onderhoud van sportterreinen	Harmonisering van de afwijkingen indien nodig Uitwisseling van kennis over alternatieve technieken Minstens één jaarlijkse intergewestelijke vergadering van de overheden.
		<i>Het project beoogt een uitwisseling van goede praktijken over het onderhoud van sportterreinen. In heel wat gevallen is een onderhoud zonder pesticiden mogelijk.</i>	
BHG 2.7.1	Beschermen van de kwetsbare groepen	Informeren en begeleiden van de verantwoordelijken en beheerders van de instellingen voor opvang van kwetsbare groepen	Beschikbaarheid van een lijst van de eigenaars en beheerders; Beschikbaarheid van aangepaste informatiemiddelen
		<i>Er zal passende informatie en specifieke begeleiding worden voorgesteld aan beheerders van plaatseenheden en gebouwen voor opvang van kwetsbare groepen om hen te helpen een ecologisch beheer van hun buitenruimten toe te passen.</i>	
BHG 2.7.2	Beschermen van de kwetsbare groepen	Monitoren van de evolutie van de gebruikspraktijken van pesticiden in instellingen voor opvang van kwetsbare groepen	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen
		<i>De evolutie van de praktijken zal worden gemonitord door een regelmatige analyse van de gebruiksregisters van de GBM, van het algemeen register van de chemische producten en/of het register van de gevarelijke afvalstoffen.</i>	

BHG 2.7.3	Beschermen van de kwetsbare groepen	Sensibiliseren van de directe buurtbewoners van instellingen voor opvang van kwetsbare groepen	Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
BHG 2.7.4	De sensibilisering zal ook gericht zijn op de directe buurtbewoners van de betrokken instellingen verantwoordelijken van de betrokken instellingen	De actie streeft naar het verminderen van het gebruik van pesticiden in die ruimten door passende sensibiliseringスマートレジマット	Beschikbaarheid van een inventaris van de privéruimten die toegankelijk zijn voor het publiek; Beschikbaarheid van informatie tools over biopesticiden; Verhoging van het aanbod van biopesticiden (federale bevoegdheid)
BHG 2.7.5	Beschermen van de bevolking	Beschermen van het gebruik van pesticiden in privétuinen en -domeinen	Studie over de praktijken van thuis tuinieren; Beschikbaarheid van informatie tools over biopesticiden; Verhoging van het aanbod van biopesticiden (federale bevoegdheid)
BHG 2.7.6	Het Gewest zal specifieke acties ondernemen om het gebruik van pesticiden in privéruimten te verminderen of te beperken bestudeerd	Het Gewest zal aangepaste begleidingsaanbiedingen tijdens het laatste jaar van de overgangsperiode (2018) en zal vanaf 2019 toezien op de naleving van het algemeen verbod.	Ook het aannemen van nieuwe regelgevende maatregelen zal worden
BHG 2.7.7	Beschermen van de bevolking	Monitoren van het gebruik van pesticiden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in openbare ruimten	Werk van de Natuurfacilitator Werving van het platform Bomen, Natuur en Landschap
		<i>Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen dat bij wijze van afwijking is toegestaan in openbare ruimten (hetzij in het kader van het plan voor gebruik van pesticiden door beheerders van openbare ruimten, hetzij in het kader van de algemene afwijkingen) zal worden geïnventariseerd, meer bepaald via het verplicht register.</i>	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen; Begeleiding van de afwijkingen van de ordonnante van 20 juni 2013
❖ Beschermen van wilde fauna en flora			
Ref	Doelstelling	Actie	KSF
BHG 2.7.8	Beschermen van de (semi-)natuurgebieden	Sensibiliseren van de bewoners en omwonenden van beschermde (semi-)natuurgebieden	Beschikbaarheid van een adressenlijst van de bewoners en omwonenden; Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
		<i>Er zullen specifieke communicatie- en sensibiliseringssacties worden gevoerd rond de Natura 2000-gebieden en natuurreservaten, waar het gebruik van pesticiden is verboden. De acties zullen ook worden gericht op de omwonenden van de betrokken gebieden en deze die zich in de veiligheidsperimeters bevinden (60 meter rond de Natura 2000-gebieden).</i>	
BHG 2.7.9	Beschermen van de (semi-)natuurgebieden	Monitoren van het gebruik van pesticiden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in beschermde (semi-)natuurgebieden	Voldoende communicatie over de registerverplichtingen; Begeleiding van de afwijkingen van de ordonnante van 20 juni 2013
BHG 2.7.10	Het gebruik van pesticiden dat bij wijze van afwijking is toegestaan in beschermde natuurgebieden zal worden geïnventariseerd. Organismen, de producten en gebruikte hoeveelheden zijn voor het Brussels ecologisch netwerk	Vaststellen en sensibiliseren van de beheerders van elementen van ecologisch belang, en meer bepaald de groengebieden en gebieden met hoge biologische waarde die door het GBP worden bepaald	Beschikbaarheid van de inventaris van de zones die van belang zijn voor het BEN; Opstelling van het operationeel uitvoeringsplan van het BEN; Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen
	<i>De sensibiliseringssactie rond de vermindering van pesticiden en het toepassen van alternatieve methodes zal worden opgevoerd en uitgebreid tot de ontwikkelings- en verbindingsgebieden van het Brussels ecologisch netwerk (BEN). Beschermen van bestuivende insecten</i>	<i>Invoering van een actieplan 'bijen en wilde bestuivers (maatregel 16, voorschot 1 van het GNP); Cartografie van de 'functionele gebieden' en inventarisering van de bijennesten in de grond</i>	
BHG 2.7.11			

De actie zal er specifiek in bestaan om bewust te maken van het bestaan van wilde bestuivende insecten en van hun levens- en nestbouwwijzen. Ook kan het aannemen van nieuwe regelgevende maatregelen worden bestudeerd om het gebruik te verminderen van de producten die het meest problematisch zijn voor de bestuivende insecten.

❖ Recentelijk behandelde gebieden toegankelijk voor werkneemers in de landbouw

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.7.12	Verminderen van de risico's voor het gedrag om percelen na behandeling te betreden	Sensibiliseren en informeren van het landbouwpersonnel over gepast gedrag om percelen na behandeling te betreden	Inventarising van de landbouwexploitanten; Beschikbaarheid van aangepaste communicatiemiddelen

Het Gewest zal ervoor zorgen dat kwaliteitsvolle informatie wordt bezorgd aan het landbouwpersonnel om blootstelling aan producten te vermijden voor het sproeien.

❖ Beschermen van het drinkwater

(Zie acties BHG 2.6.1 en 2.6.3)

2.8 Hantering/opslag van GBM en de verpakking/restanten

❖ Risicobeperkende maatregelen voor, tijdens en na de bespuiting

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel 2.8.1	Standaardisering voor de systemen om verpakkingen van vloeibare GBM te ledigen en te spoelen bij het vullen van het spuittoestel.	In overleg met de professionele gebruikers uit de sector, zal men in het kader van het project zich inspannen om de informatie voor geharmoniseerde systemen beschikbaar te maken en om, indien nodig, de ontwikkeling van de technologie door middel van alle mogelijke normatieve, administratieve en zelfs reglementaire maatregelen te begeleiden	Beschikbaarheid van de informatie; Implementatie van de noodzakelijke normatieve, reglementaire of administratieve omkadering.

Een aantal spoel- en leegloopsystemen bij het overgieten van de GBM naar de spuittank die werden ontwikkeld door de industrie van GBM vormen een belangrijke vooruitgang wat betreft de reductie van milieu- en humane gezondheidsrisico's door puntbronvervuiling. De harmonisering van de systemen om ze compatibel te maken, werd geïdentificeerd als een grote uitdaging tijdens het vorige NAPAN-programma. De actie streft ernaar de standaardisering te ondersteunen van de spoel- en leegloopsystemen die werden ontwikkeld door de industrie van GBM door de beschikbare informatie toegankelijk te maken en de noodzakelijke normatieve, reglementaire of administratieve omkadering te implementeren. Deze maatregel zal in overleg met de betrokken beroepssectoren worden georganiseerd.

❖ Bijkomende maatregelen voor amateurgebruikers

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is hierover niet bevoegd.

❖ Maatregelen voor het verkleinen van de risico's in de lokalen voor professionele opslag

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.8.1	Verminderen van de risico's die verband houden met de opslag van pesticiden voor professioneel gebruik	Controleren van de conformiteit van de opslagruinten	Voldoende informeren van professionele gebruikers; Organisatie van regelmatige controles

Er zullen regelmatige controles worden georganiseerd. Er zal bijzondere aandacht uitgaan naar de gevoelige gebieden met verhoogd risico.

BHG 2.8.2	Verminderen van de risico's die verband houden met de opslag van pesticiden voor professioneel gebruik	Adequaat communiceren over het beheer van opslagruinten	Beschikbaarheid van aangepaste informatiemiddelen
--------------	--	---	---

Er zal op passende wijze worden gecommuniceerd om professionals te sensibiliseren over het goede beheer van een opslagruinte voor GBM en, desgevallend voor biocide.

2.9 Geïntegreerde gewasbescherming / integrated pest management (IPM)

❖ Bevorderen van lage inputsystemen zoals IPM en biologische landbouw

Ref	Doestelling	Actie	KSF
BHG 2.9.1	Aanmoedigen van voedselproductiesystemen het duurzame benadering	Bevorderen van de biologische landbouw en van de agro-ecologische	Coördinatie met de Good Food-strategie Werking Boeren Bruxsel Paysan
	<i>Het bevorderen en ontwikkelen van een duurzame landbouwproductie vormen Pijler 1 van Good Food. Dit gaat zowel over de professionele productie als over de eigen productie.</i>		
BHG 2.9.2	Aanmoedigen van voedselproductiesystemen het duurzame	Promoten van het "handvest ecologisch tuinieren" voor de eigen productie	Beschikbaarheid en zichtbaarheid van het handvest ecologisch tuinieren; Beschikbaarheid van aangepaste technische fiches; Coördinatie met de Good Food-strategie
	<i>In de activiteiten rond eigen productie, zowel in individuele als in collectieve moestuinen, zal het "handvest ecologisch tuinieren" worden voorgesteld dat werd ontwikkeld in het GPPR 13-17.</i>		
BHG 2.9.3	Bevorderen van het ecologisch beheer van de groene ruimten, openbare ruimten, parken en tuinen	Verspreiden van het referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van groene ruimten	Gecoördineerde uitvoering van de maatregel 10 van het GNP
	<i>Het promoten van het ecologisch beheer van openbare ruimten en groene ruimten is ook één van de prioriteiten van het GNP. Dat plan stelt de verspreiding voorop van een gids met goede praktijken (maatregel 2) en van een referentiesysteem voor ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten (maatregel 10).</i>		
BHG 2.9.4	Bevorderen van het ecologisch beheer van de groene ruimten, openbare ruimten, parken en tuinen	Label toekennen aan de park- en tuinondernemingen die zich verbinden tot pesticidenreductie	Beschikbaarheid van het referentiesysteem voor ecologisch en landschapsbeheer van groene ruimten; Beschikbaarheid van de gids voor goede praktijken
	<i>Het Gewest zal een labelingsysteem voorstellen voor park- en tuinbedrijven die werkzaam zijn op het Brussels grondgebied. Deze labeling zal meer bepaald betrekking hebben op het achterweg laten van pesticiden of het beperkt inzetten van producten met een lage milieu-impact, enz.</i>	<i>Het Gewest zal een labelingsysteem voorstellen voor park- en tuinbedrijven die werkzaam zijn op het Brussels grondgebied. Deze labeling zal meer bepaald betrekking hebben op het achterweg laten van pesticiden of het beperkt inzetten van producten met een lage milieu-impact, enz.</i>	
	<i>Scheppen van de nodige voorwaarden om de implementatie van IPM te bevorderen</i>		
BHG 2.9.5	Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw	Opzetten van een dienst voor begeleiding en deskundigheid in duurzame stedelijke landbouw	Werving van de begeleidingsdienst; Coördinatie met de Good Food-strategie
	<i>De dienst voor begeleiding en deskundigheid inzake stedelijke landbouw die wordt ontwikkeld in het kader van de Good Food-strategie zal ook advies en deskundigheid aanbieden over de toepassing van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming of van de biologische landbouw gericht op de landbouwers van het gewest</i>		
BHG 2.9.6	Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw	Bevorderen van actieonderzoeksactiviteiten op het gebied van stedelijke landbouw	Uitwisselingsruimten met de onderzoeksvereld; Coördinatie met de Good Food-strategie
	<i>Het actieonderzoek inzake innoverende praktijken in de stadslandbouw zal worden bevorderd en zullen de resultaten worden toegankelijk gemaakt en verspreid. Deze actie wordt ontwikkeld in het kader van de Good Food-strategie (voorschrift 10).</i>		
BHG 2.9.7	Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw	Voorstellen van een monitoringcentrum voor schadelijke organismen en van een aangepast waarschuwingssysteem	Coördinatie met de Good Food-strategie

Bij de monitoring van de schadelijke organismen zal een proefproject van een gewestelijk waarschuwingsysteem worden opgezet om de producenten te waarschuwen zodat ze in een vroeg stadium gepast kunnen reageren. Partnerschappen met de bestaande waarschuwingsdiensten zullen worden bestudeerd.

BHG 2.9.8	Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw	Uitvoerig beschrijven van de algemene principes van gewasbescherming in voedingsmiddelenproducenten	Geïntegreerde gevoedingsmiddelenproducenten	Gecöördineerde uitvoering van de Food-strategie
<i>De algemene principes van geïntegreerde (biologische) gewasbescherming worden bovendien in herinnering gebracht en uitvoerig beschreven in de startersgidsen voor de toekomstige landbouwprofessionals, zoals die worden voorgesteld door de Good Food-strategie (voorschrift 5).</i>				
BHG 2.9.9	Begeleiden van de professionals van de stedelijke landbouw	Het naleven van de principes van de geïntegreerde gewasbescherming als voorwaarde stellen voor het toekennen van gewestelijke steun aan de voedselproductie	Geïntegreerde uitvoering van de Food-strategie	Gecöördineerde uitvoering van de Food-strategie
<i>De gewestelijke financiële steun voor specifieke voedselproductieprojecten, met name in het kader van de Good Food-strategie (voorschrift 6) zal afhankelijk worden gemaakt van de naleving van de principes van geïntegreerde gewasbescherming.</i>				
BHG 2.9.10	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud	Waarborgen van de werking van de Natuurfacilitator beheer binnen Leefmilieu Brussel	De Natuurfacilitator die binnen Leefmilieu Brussel werd opgericht zal de professionals die openbare en groene ruimten aanleggen en beheren begeleiden. Deze Natuurfacilitator integreert de opdrachten van de Pole voor gedifferentieerd beheerd zoals omschreven door het GPPR 2013-2017 (BHG 4.1 en 5.1).	Gecöördineerde uitvoering van de maatregel 8 van het GNP; Coördinatie met de andere facilitatoren binnen de administratie
BHG 2.9.11	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud	Ontwikkelen en bijhouden van de wetenschappelijke en technische kennis die nodig is voor de productie van opleidings- sensibilisaties-, informatie- en begeleidingsmateriaal <i>De Natuurfacilitator zal ervoor zorgen dat de kennis die nodig is voor zijn werking wordt ontwikkeld en bijgewerkt</i>	Uitwisselingsruimten met de onderzoeksvereniging	
BHG 2.9.12	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud	Opzetten van den uitwisselingsplatform tussen verantwoordelijken voor fytosanitaire bestrijding in overheidsdiensten <i>Er zal een uitwisselingsplatform worden opgezet om de overdracht van informatie en de uitwisseling van informatie te bevorderen tussen de verantwoordelijken voor fytosanitaire bestrijding binnen de overheidsdiensten.</i>	Geöördineerde uitvoering van de maatregel 2 van het GNP; Organisatie van ten minste twee vergaderingen per jaar	
BHG 2.9.13	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud	Opzetten van een netwerk en stimuleren van uitwisselingen tussen professionals die buitenruimten ontwerpen, aanleggen en onderhouden <i>De actie van het opzetten van een netwerk zal niet beperkt blijven tot de overheidsdiensten en ook meer algemeen gericht zijn op de groene sectoren en de inrichtingsprofessionals (stedenbouwkundigen, architecten, enz.).</i>	Organisatie van ten minste een rondetafelconferentie per jaar	
BHG 2.9.14	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud Zie BHG 2.9.7	Voorstellen van een monitoringcentrum voor schadelijke organismen en van een aangepast waarschuwingsysteem (buiten landbouwgebied)	Uitvoering van de acties BHG 2.9.12 en 2.9.13	
BHG 2.9.15	Begeleiden van de professionals van groene ruimten en openbare ruimten, van ontwerp tot onderhoud Het Gewest zal modelvoorschriften voorstellen om op te nemen in de bestekken, en die bijvoorbeeld opnemen in het typebestek voor werken op de openbare weg.	Voorstellen van modelvoorschriften voor het opstellen van bestekken <i>Het Gewest zal modelvoorschriften voorstellen om op te nemen in de bestekken, en die bijvoorbeeld opnemen in het typebestek voor werken op de openbare weg.</i>	Gecöördineerde uitvoering van de maatregel 12, voorschrift 2 van het GNP; Inpassing van de typevoorschriften in de TB	

❖ Versterking van de uniforme beginselen van IPM

Ref	Doelstelling	Actie	KSF
BHG 2.9.16	Bevorderen van de toepassing van de geïntegreerde gewasbescherming	Begeleiden van de afwijkingen van de ordonnantie van 20 juni 2013 Het Gewest zal dus de modaliteiten bestuderen van een afwijkingsprocedure om het gebruik van de GBM zo goed mogelijk te begeleiden en toe te zien op de naleving van de principes van IPM, die samenhangt met de andere afwijkingsregelingen die van kracht zijn.	Consolidatie van de ordonnantie van 20 juni 2013; Compatibiliteit met de ordonnantie van 1 maart 2012
BHG 2.9.17	Bevorderen van de toepassing van de geïntegreerde gewasbescherming	Als eerste keuze de voorkeur geven aan het gebruik van biopesticiden en/of producten met een laag risico wanneer een afwijking mogelijk is Het Gewest zal de mogelijkheid bestuderen om het regelgevend kader te versoepelen zodat de producten die het minst zorgwekkend zijn voor de gezondheid van de gebruikers en voor het leefmilieu gebruikt kunnen worden.	Consolidatie van de ordonnantie van 20 juni 2013
BHG 2.9.18	Waarborgen van de naleving van de algemene principes van de geïntegreerde gewasbescherming	Controlleren van de naleving van de wettelijke bepalingen over geïntegreerde gewasbescherming Een regelmatige controle zal worden georganiseerd om te garanderen dat de principes van geïntegreerde gewasbescherming worden nageleefd.	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013; Organisatie van regelmatige controles
BHG 2.9.19	Verduidelijken van de begrippen ecologisch beheer en biologische bestrijding	Waarborgen van de samenhang van de voorschriften op het gebied van het gebruik van pesticiden, instandhouding van de natuur en bestrijding van invasieve soorten, ten opzichte van de doelstellingen van ecologisch beheer en biologische bestrijding Het Gewest zal ervoor zorgen dat verschillende concepten (ecologische beheer, biologische bestrijding, biocontrole, enz.) hun onderlinge samenhang en de samenhang ervan ten opzichte van de gewestelijke regelgevingen wordt verduidelijkt	Juridische en technische definitie van de concepten
❖ Aanmoedigen van de implementatie van IPM in sectorspecifieke richtsnoeren		Actie	KSF
BHG 2.9.20	Aan de professionals richtsnoeren over geïntegreerde gewasbescherming beschikking stellen die specifiek zijn voor de betrokken teelt(en) of sectoren	Voorstellen van specifieke richtsnoeren voor de relevante teelt(en)	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013
BHG 2.9.21	Aan de professionals richtsnoeren over geïntegreerde gewasbescherming beschikking stellen die specifiek zijn voor de omgeving.	Voorstellen van richtsnoeren op het gebied van geïntegreerde gewasbescherming toegepast op verschillende elementen van het stedelijk landschap	Besluit 'Geïntegreerde gewasbescherming' overeenkomstig artikel 12 van de ordonnantie van 20 juni 2013; Gecöördineerde uitvoering van de maatregel 2, voorschrift 1 van het GNP

2.10 Indicatoren

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel 2.10.1	Beschikken over een set indicatoren die het mogelijk maken om de voornaamste parameters te visualiseren die een invloed hebben op de risico's betreffende het gebruik van GBM.	Bijdrage aan het NAPAN Dash board voor GBM door de indicatoren ter beschikking te stellen die geselecteerd worden door de NTF.	Jaarlijkse actualisering en publicatie van het Dash Board van het NAPAN
	Om de risico's van GBM te kunnen beheren, worden de indicatoren van het dashboard die ontwikkeld werden tijdens het vorige NAPAN-programma regelmatig geüpdateert. Deze indicatoren illustreren op een eenvoudige manier de voorname parameters die een invloed hebben op de risico's betreffende het gebruik van GBM. Daartoe behoren de identificatie van gebruikstrends van bepaalde werkzame stoffen (b.v. stoffen die extra aandacht verdienen en goede praktijken die als voorbeeld kunnen worden gesteld zoals vermeld in richtlijn 2009/128).		
Bel 2.10.2	Ontwikkeling van Europese indicatoren De Europese initiatieven betreffende geharmoniseerde indicatoren zoals voorzien in artikel 11 van richtlijn 2009/128 moeten actief opgevolgd worden door de Belgische vertegenwoordigers met oog op de optimalisering van het NAPAN Dash Board dat werd ontwikkeld door maatregel Bel. 2.10.1.	Follow-up van de selectieprocedure van Europese indicatoren De Europees initiatieven betreffende geharmoniseerde indicatoren zoals voorzien in artikel 11 van richtlijn 2009/128 moeten actief opgevolgd worden door de Belgische vertegenwoordigers met oog op de optimalisering van het NAPAN Dash Board dat werd ontwikkeld door maatregel Bel. 2.10.1.	Actieve deelname aan Europese initiatieven.
BHG 2.10.1	Verstreken van gegevens over het pesticidengebruik	Opzetten van een gewestelijk 'pesticidenobservatorium'	Werk van de Natuurfacilitator Publicatie op de website van Leefmilieu Brussel van een jaarlijkse stand van zaken (eerste publicatie: uiterlijk maart 2019)
	Op basis van verschillende informatiebronnen moeten de gegevens over het gebruik en de vermindering van het gebruik van pesticiden in het programma en de weergiving die op het grondgebied van het Gewest werden aangenomen (doeltreffendheid, kosten, enz.). Indien nodig zal het Gewest zijn regelgevingen in functie daarvan kunnen aanpassen om er de relevante van te waarborgen.		

2.11 Risicobeperkende maatregelen

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel 2.11.1	Evaluatie van de relevantie en de haalbaarheid van de risicobeperkende maatregelen toe te passen door de gebruikers van GBM	a) Overzicht van risicobeperkende maatregelen. De belangrijkste risicobeperkende maatregelen worden bekeken en beoordeeld op basis van hun haalbaarheidsniveau. Er wordt overleg georganiseerd met belanghebbenden. b) Het beleid herbekeijken. Waar nodig worden toelatingen voor GBM of risicobeperkende maatregelen herbekeken. Er wordt overleg georganiseerd met de belanghebbenden. De respectieve verantwoordelijkheden van de overheden worden vastgesteld inzake de controle van de implementatie van deze maatregelen.	Tegen 2020, een stand van zaken van de belangrijkste risicobeperkende maatregelen.
			Tegen 2022, een overeenkomst voor het herbekijken van risicobeperkende maatregelen en/of toelatingsbeleid voor GBM

Het aanleggen van bufferzones voor waterbescherming of het dragen van persoonlijke beschermingsmiddelen zijn voorbeelden van risicobeperkende maatregelen die ten grondslag liggen aan de toelatingsprocedure. Deze maatregelen zijn basisvoorraarden om een toelating te kunnen krijgen.

- a) De belangrijkste risicobeperkende maatregelen (bufferzones, persoonlijke beschermingsmiddelen, enz.) worden overlopen en geëvalueerd op basis van hun relevantie en haalbaarheid.
- b) De ingezamelde informatie dient als basis voor het heroverwegen van een aantal risicobeperkende maatregelen. Daarnaast wordt deze informatie ook aangewend voor het heroverwegen van de toelating van verschillende producten en om, indien nodig, een gedragwijziging bij professionele gebruikers in dit verband aan te moedigen. Op basis van deze resultaten worden risicobeperkende maatregelen en/of toelatingen heroverwogen en besproken met de stakeholders. De respectieve verantwoordelijkheden van de overheden worden vastgesteld inzake de controle van de implementatie van deze maatregelen worden vastgesteld en, desgevallend, verduidelijkt aan wie het vraagt.

2.12 Beheer en opvolging van het Plan

Ref	Doestelling	Actie	KSF
Bel. 2.12.1	Gecoördineerd nationaal programma	Coördinatie van het rapport binnen de NTF	Publicatie van een nationaal rapport in 2022
	Na afloop van het programma, in 2022, zal een nationaal rapport worden voorbereid en gepubliceerd om de rapporten van de verschillende leden van de NTF te coördineren.		
Bel. 2.12.2	Coördinatie van het NAPAN	De werking van de NTF definiëren en verzekeren	Werking van de NTF en van de NAPAN Adviesraad
	Elke lid die bevoegd is voor het NAPAN is betrokken bij de samenwerking en de coördinatie binnen de NTF. Belanghebbenden zijn betrokken bij het NAPAN via de NAPAN Adviesraad.		
Bel. 2.12.3	Het publiek actief betrekken in de hele besluitvorming aangaande het NAPAN	Raadpleging van het publiek aangaande NAPAN 2023-2027	Rapport aangaande de raadpleging van het publiek in 2022
	In 2022 zal het publiek geraadpleegd worden om het programma te bepalen voor het NAPAN in de periode 2023-2027.		

Coördinatie:

Voor Leefmilieu Brussel: Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX

Voor het kabinet van minister Céline FREMAULT: Stéphane VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH
Supraregionale coördinatie (NTF): Manuela de VAULX de CHAMPION, Julien RUELLE

Redactie: Julien RUELLE

Verantw. uitg.: Frederic FONTAINE en Barbara DEWULF – Havenlaan 86C/3000 - 1000 Brussel

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van betreffende de organisatie van het basisexamen, de basisopleiding en de aanvullende opleiding in het kader van de fytolicentie
Brussel, 19 juli 2017.

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,
R. VERVOORT

De Minister van Huisvesting, Levenskwaliteit, Leefmilieu en Energie,
C. FREMAULT

BIJLAGE II

BIJLAGE 2 : Milieuverklaring van het Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie 2018- 2022
in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

TECHNISCH RAPPORT GROENE RUIMTEN · BIODIVERSITEIT

PESTICIDENPROGRAMMA

**Milieuverklaring betreffende het Gewestelijk programma voor
Pesticidenreductie 2018-2022 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

19 JULI 2017

INHOUDSOPGAVE

I.	MILIEUEFFECTENRAPPORT (MER).....	5
II.	OPENBAAR ONDERZOEK	5
III.	RAADPLEGING VAN DE GEWESTELIJKE INSTANTIES	5
IV.	ALGEMENE OVERWEGINGEN.....	6
1.	Over de spreiding van de bevoegdheden.....	6
2.	Over de toegekende middelen voor de implementatie van het Programma.....	7
3.	Over de controle op de naleving van de ordonnantie	7
4.	Over de stedelijke bijzonderheden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	8
5.	Over de gezamenlijke acties op Belgisch niveau	8
6.	Over de reductie van biociden	9
V.	INAANMERKINGNEMING VAN DE ADVIEZEN.....	10
1.	Opleidingen voor professionals die met GBP's werken	10
2.	De verkoop van pesticiden	10
3.	Algemene voorlichting en bewustmaking inzake pesticiden en alternatieven	11
4.	Inspectie van de apparatuur	11
5.	Voorafgaande aankondiging van bespuiting aan potentieel blootgestelde personen	11
6.	Bescherming van het watermilieu	12
7.	Vermindering van het gebruik van pesticiden in de doelzones	13
8.	Hantering/opslag van GBP's en hun verpakking/resten.....	13
9.	Integrale bestrijding van voor de gewassen schadelijke factoren	14
10.	Indicatoren	15

I. MILIEUEFFECTENRAPPORT (MER)

Over het ontwerp voor het Gewestelijk programma voor Pesticidenreductie (GPPR) is geen milieueffectenrapport opgesteld; een voorafgaande juridische analyse bracht naar voren dat die niet nodig was of zelfs niet te realiseren viel omdat er onvoldoende cijfermatige indicatoren waren.

Wel zullen de nodige maatregelen worden aangenomen om een evaluatie van het gewestelijke beleid en de gewestelijke regelgeving mogelijk te maken – zie in dit verband de maatregel BHG 2.10.1 betreffende de oprichting van een regionaal waarnemingscentrum voor pesticiden.

II. OPENBAAR ONDERZOEK

In overeenstemming met de bepalingen van artikel 5, § 3 van de ordonnantie van 20 juni 2013 betreffende een pesticidengebruik dat verenigbaar is met de duurzame ontwikkeling (hierna "de ordonnantie" of "de pesticidenordonnantie") is van 9 februari tot 10 maart 2017 een openbaar onderzoek gerealiseerd naar het ontwerp voor het Gewestelijk programma voor Pesticidenreductie.

Gezien de nauwe afstemming van het GPPR met de andere programma's van de federale en gefedereerde entiteiten binnen het Nationaal Actieplan (NAPAN) dat door de kaderrichtlijn pesticiden 2009/128/EG wordt vereist, is de raadpleging op gecoördineerde wijze en op landelijk niveau gerealiseerd. Deze raadpleging, waarvan de modaliteiten door de NAPAN Task Force¹ (NTF) zijn bepaald, berustte voornamelijk op het NAPAN, dat de samengevattede versie van het Brusselse ontwerpprogramma omvat.

Om de bevolking in staat te stellen de diverse documenten te raadplegen, zijn die ter beschikking gesteld op de landelijke website (www.napan18-22.be) en op de site van Leefmilieu Brussel (www.environnement.brussels/enquetepesticides). De links naar de documenten zijn aan de 19 gemeenten van het Gewest bekendgemaakt, evenals papieren versies van het NAPAN en het GPPR.

De adviezen zijn gecentraliseerd en verzameld door de federale overheid (FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu); die heet ze vervolgens onder de betreffende overheden verspreid. De voorliggende verklaring geeft de standpunten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest weer inzake de ontvangen adviezen over de specifieke "BHG-acties"; er wordt ook kort ingegaan op de acties op Belgisch niveau die samen met de federale en/of gefedereerde overheden worden ondernomen. Ze krijgen een in samenspraak opgesteld antwoord in een specifiek document dat wordt gevalideerd door de Interministeriële Conferentie Leefmilieu, uitgebreid tot de bevoegdheden die het NAPAN aanbelangen (ICL-NAPAN).

Het openbaar onderzoek heeft voor wat de acties betreft waarbij het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betrokken is de adviezen verzameld van:

- 31 burgers plus 107 deelnames van Brusselaars via een online vragenlijst die door de natuurbeschermingsverenigingen is aangeboden (122 burgers voor het volledige NAPAN plus 764 via de online vragenlijst).
- 16 rechtspersonen, adviesorganen niet meegerekend – waaronder milieu- of volksgezondheidsverenigingen (7), de pesticidenproductiesector (3), gemeenten (2) en andere groeperingen – (84 instellingen voor het volledige NAPAN)

III. RAADPLEGING VAN DE GEWESTELIJKE INSTANTIES

In overeenstemming met de bepalingen van de ordonnantie zijn de volgende gewestelijke instanties geraadpleegd inzake het Gewestelijk programma voor Pesticidenreductie:

- De Brusselse Hoge Raad voor Natuurbehoud (BHRVN)
- De Raad voor het Leefmilieu (RLBHG)
- De Brusselse Economische en Sociale raad (ESRBHG)
- De Vereniging Stad & Gemeenten van Brussel, Brulocalis

De diverse geraadpleegde instanties hebben een advies uitgegeven. Daarnaast is het GPPR via zijn afstemming op het NAPAN voorwerp geweest van commentaar van de Hoge Raad voor de Zelfstandigen en de KMO (HRZKMO).

¹ Sturingsorgaan van het NAPAN.

IV. ALGEMENE OVERWEGINGEN

Algemeen brengen de tijdens de openbare raadpleging ontvangen opmerkingen meerdere tendensen binnen de samenleving in beeld:

- De bevolking maakt zich zorgen over de gevolgen van pesticiden op de gezondheid en het milieu, met een groot aantal verzoeken om verbod (voornamelijk op de verkoop) en krachtig optreden door de overheden;
- Er bestaat een gevoel dat dringende actie nodig is voor behoud van de natuur, de bestuivende insecten, de bodem, het water en de luchtkwaliteit;
- Er bestaat groot gebrek aan inzicht in het wetgevend en reglementair kader en de spreiding van de bevoegdheden tussen de federale en de gewestelijke overheden, vooral wat het onderscheid tussen de verkoop en het gebruik van producten betreft;
- Er bestaat een zekere nood in de landbouwwereld: de professionals maken zich zorgen over de toenemende reglementaire en administratieve beperkingen betreffende de landbouw, in het bijzonder voor wat het gebruik van chemische middelen betreft;
- Er bestaat bij de professionals, vooral in de pesticidenproductiesector, grote vraag naar meer reglementaire uniformiteit binnen het land en naar nauwere samenwerking tussen de betrokken overheden.

De raadpleging heeft bovendien uitgewezen dat er een reeks vragen en onduidelijkheden bestaat die een meer transversale verheldering behoeven.

1. OVER DE SPREIDING VAN DE BEVOEGDHEDEN

Meerdere opmerkingen wijzen op globale moeilijkheden met de interpretatie of een gebrek aan kennis van de spreiding van de bevoegdheden binnen de domeinen die samenhangen met de pesticidenreductie.

Samengevat werkt de spreiding als volgt:

- Het **federale niveau** is bevoegd voor (i) de definitie van de productnormen (toelating voor het op de markt brengen van pesticiden), (ii) de arbeidsbescherming en met name een gezonde arbeidomgeving, (iii) de bescherming van de volksgezondheid en (iv) de veiligheid van de voedselketen. Dit heeft dus rechtsreeks betrekking op het gebruik van pesticiden voor de voedselproductie via de vastlegging van bijvoorbeeld maximale limieten voor residuen en metingen van fytosanitaire aard (waaronder verplichte bestrijding van bepaalde schadelijke dieren);
- Het **gewestelijk niveau** is bevoegd inzake een brede waaier aan thema's, waaronder (i) milieubescherming en natuurbehoud en (ii) bescherming van de volksgezondheid waar het gaat om aspecten in verband met milieueffecten.

Voor bijvoorbeeld de fytolicentie ligt deze spreiding aan de basis van het onderscheid tussen een professioneel federaal certificaat dat op het volledige grondgebied geldig is en dat verkregen is op basis van door de Gewesten afgenomen examens en verstrekte opleidingen (of na klassieke cursussen die door de Gemeenschappen zijn erkend).

Dit brengt ook het bestaan van diverse bufferzones met zich mee ter bescherming van het watermilieu: degene die door de federale overheid zijn gedefinieerd – algemeen of per geval, en indien nodig op basis van de gevaarlijkheid van de stoffen, in de toelatingsakten voor de producten – en die welke door de Gewesten zijn gedefinieerd; de breedste bufferzone is dan van toepassing.

Op het vlak van de producten is het federale niveau bevoegd voor de verstrekking van toelatingen voor het op de markt brengen van producten, waarbij de voorwaarden worden bepaald waaraan het product moet beantwoorden (evenals de diverse modaliteiten inzake de etikettering, de verpakking, de aankoop, het bezit enz. – hetgeen de basis vormt voor de verplichting tot aanplakking ter informatie in de winkel of het bezit van

een fytolicentie). De bevoegdheid van het federale niveau eindigt daar, zoals de Raad van State aangeeft². De Gewesten zijn vrij om de modaliteiten te bepalen voor het concrete gebruik van de toegelaten producten op de landelijke markt, ook als het zou gaan om een volledig of gedeeltelijk gebruiksverbod³, waarbij een uitzonderingssysteem het steeds toelaat om onder bepaalde omstandigheden gebruik te maken van de producten en die producten dus op de markt beschikbaar moeten blijven.

Het Gewest erkent echter dat een gebruiksverbod dat niet is gecombineerd met een verkoopverbod niet erg coherent overkomt en voor de consumenten of de verdelers moeilijk te begrijpen is; in het Programma zijn maatregelen voorgesteld om die tegenstrijdigheid binnen de beperkingen van de gewestelijke bevoegdheden tegen te gaan (zie BHG 2.2.1 en 2.2.2).

2. OVER DE TOEGEKENDE MIDDELEN VOOR DE IMPLEMENTATIE VAN HET PROGRAMMA

Meerdere opmerkingen geven blijk van zorgen over het personeel en de middelen die worden aangewend voor de implementatie van het Gewestelijk Programma voor Pesticidenreductie.

De fusie van de Pool gedifferentieerd beheer (voorzien in het GPPR 2013-2017, maatregelen BHG 4.1 en 5.1) en de Facilitator Natuur (voorzien in het Gewestelijk Natuurplan, maatregel 8) binnen Leefmilieu Brussel moet een rationalisering van de menselijke en financiële middelen mogelijk maken voor de implementatie van deze twee strategische documenten, die voor een groot deel betrekking hebben op milieu- en landschapsbeheer, behoud van de biodiversiteit, natuurontwikkeling in het centrum van het Gewest en zo verder.

Op dit moment wordt een multidisciplinair team (landbouwkunde, biologie, milieuwetenschappen, menselijke geografie, communicatie, recht) opgesteld binnen de overheid. Dit team zal worden bijgestaan door expertiseopdrachten binnen diverse domeinen – zoals voor de redactie van het handboek voor ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten. Het Gewest begrijpt de vrees van de BHRVN dat personeelsbesparingen het Programma en het Plan zullen verwakken, maar wil de Hoge Raad geruststellen door te wijzen op de positieve dynamiek binnen de overheid.

Wat de budgettaire vragen betreft gaat het Programma vergezeld van een voorlopig budget van naar schatting € 378.000 per jaar gedurende 5 jaar. Met dit budget moet de geaccumuleerde vertraging die tijdens het eerste Programma 2013-2017 is opgelopen worden gecompenseerd. Die is vooral veroorzaakt door de trage implementatie van de Pool voor gedifferentieerd beheer; een kwart van dit budget wordt gebruikt voor de organisatie van opleidingen en examens voor de fytolicentie die door de Kaderrichtlijn pesticiden 2009/128/EG verplicht zijn gesteld.

3. OVER DE CONTROLE OP DE NALEVING VAN DE ORDONNANTIE

De raadpleging bracht een aantal vragen aan het licht inzake de effectieve controle op de diverse verboden en verplichtingen die in het huidige juridische kader zijn voorzien.

Naast de door de federale overheid uitgevoerde controle (gebruik van GBP's in de landbouw, inspectie van sputtapparatuur enz.) ziet het Gewest toe op de naleving van de voornaamste bepalingen van de Ordonnantie van 20 juni 2013 en haar uitvoeringsbesluiten.

Hiertoe is een *ad hoc-werkgroep* gevormd bij Leefmilieu Brussel. Die zal in de loop van het jaar 2017 een inspectieprogramma voorstellen dat de modaliteiten voor de toegepaste controles zal bepalen. Er zal prioriteit worden gegeven aan de beschermingszones van de waterwingebieden voor menselijk gebruik en aan de opslag van professionele producten. Binnen de *ad hoc-werkgroep* van NTF (WG Inspectie) wordt voor de nodige coördinatie met de andere entiteiten gezorgd.

Parallel hieraan wordt, als gedeeltelijke voorwaarde voor de goede uitvoering van de controles, binnen de gewestelijke overheid ook gewerkt aan de uniformisering van de gewestelijke wetgeving om die coherenter, duidelijker en leesbaarder te maken voor zowel particulieren als professionals.

Op dit moment is dit kader zeer complex, met onderscheid tussen de soorten interveniënten en de zones. Dit maakt het werk van de professionele gebruikers en dat van de inspecteurs van het Gewest zeer gecompliceerd.

² « de federale bevoegdheid inzake productnormen, en die met toepassing van de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof aan dit begrip moet worden gegeven, omvat evenmin alle regels die van toepassing zijn op of tijdens het op de markt brengen van deze producten, maar enkel die regels omvat die specifiek de voorwaarden bepalen waaraan een product moet beantwoorden. Er wordt opgemerkt dat zulks niet de strekking is van de vereisten die gelden voor de verkoop van pesticiden en die krachtens artikel 6 van richtlijn 2009/128/ EG door de lidstaten moeten worden voorgeschreven. Hoewel de vereisten waarin in deze bepaling wordt voorzien, neerkomen op verplichtingen die aan de distributeurs, aan de verkopers of aan de producenten van pesticiden moeten worden opgelegd, betreft het evenwel geen voorschriften waaraan de betreffende producten moeten voldoen wanneer ze op de markt worden gebracht.” (advies 52.679/VR/3)

³ Dit is het door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ingenomen standpunt via twee besluiten waarin het gebruik van fytofarmaceutische producten die glyfosaat, fipronil of neonicotinoïden bevatten wordt verboden.

4. OVER DE STEDELIJKE BIJZONDERHEDEN VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

Het Gewest wil ook de stedelijke kenmerken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ook benadrukken via enkele bijzonder symbolische cijfers⁴.

We stellen een zeer hoge bevolkingsdichtheid vast: 1.187.890 inwoners op 167,4 km², dat wil zeggen 10,5 % van de inwonende bevolking op 0,53 % van het landelijk grondgebied. Brussel heeft dus een bevolkingsdichtheid van 7360 inwoners per vierkante meter, dat is 19 keer zo hoog als in Wallonië en 27 keer zo hoog als in Vlaanderen.

Ook moet de hoge mate van verstedelijking van het Gewest in aanmerking worden genomen: meer dan 50 % van het grondgebied is ondoorlatend gemaakt (53 % in 2006 volgens de meest recente beschikbare evaluaties⁵).

Het gewestelijk grondgebied is bovendien sterk versnipperd. Het is opgedeeld in een zeer groot aantal kadastrale percelen: 577.370 percelen, dat wil zeggen 3.578 percelen per vierkante kilometer (8,6 maal meer dan Vlaanderen en 14,5 keer meer dan in Wallonië). Door dit zeer grote aantal percelen van relatief kleine omvang contrasteert het grondgebruik sterk. Er is sprake van wegen, parken, landbouwgrond, collectieve moestuinen, tuinen, woningen, scholen, recreatieterreinen, natuurreservaten, spoorwegen, ziekenhuizen enz. die allemaal naast elkaar bestaan.

Het gebruik van pesticiden brengt bovendien een hele reeks spelers met zich mee, proportioneel met de bevolkingsdichtheid en de institutionele complexiteit van het Gewest. Bij de openbare ruimten zijn ruim veertig spelers betrokken (gewestelijke instellingen, gemeenten, OCMW, intercommunales enz.). Voor wat de privétuinen betreft, gaat het om 150.000 tot 200.000 percelen met dus evenveel – of meer – potentiële betrokkenen, plus de omwonenden die blootgesteld kunnen worden aan het gebruik van of voor particulieren. De landbouwactiviteit daarentegen betreft slechts een klein aantal spelers (7 landbouwers), een klein deel van het grondgebied (244 ha) en een beperkt economisch gewicht (0 % van het gewestelijk bbp).

Om deze redenen acht het Brussels Hoofdstedelijk Gewest het van fundamenteel belang om regels in te voeren die met deze kenmerken rekening houden en eraan zijn aangepast. De aanspraken van de professionals inzake het gebruik, de productie of de verdeling van pesticiden vallen te begrijpen – zij willen een coherent reglementair kader op landelijk niveau – maar het Gewest acht het niet opportuun om systematisch mee te gaan met het beleid van de andere gewesten, want daar is de context heel anders.

Het Gewest hamert erop dat het noodzakelijk is om de gezondheid van de Brusselaars te beschermen door het gebruik van fytofarmaceutische producten te beperken of te verbieden binnen een sterk stedelijk grondgebied waar het gebruik ervan niet nodig lijkt. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wil daarom een krachtig beleid ontwikkelen dat een grootstad waardig is en zich zo voegen bij de Europese voorhoede als het gaat om de reductie van het gebruik van pesticiden.

5. OVER DE GEZAMENLIJKE ACTIES OP BELGISCH NIVEAU

Veel adviezen hebben betrekking op de gezamenlijke acties (Bel-acties) die door alle betrokken overheden samen worden aangestuurd. Het is moeilijk deze in het kader van de voorliggende verklaring te bespreken, aangezien ze de bevoegdheid van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te boven gaan; er is daarom een collectief antwoord geformuleerd dat door CIENAPAN is gevalideerd.

Meerdere opmerkingen hebben betrekking op het verloop van het openbare onderzoek en met name de gebruikte methode. De documenten worden als complex en slecht leesbaar beoordeeld en de raadplegingsprocedure wordt ingewikkeld bevonden. Het Gewest zou graag een aangepaste procedure met een online vragenlijst toepassen bij de raadpleging over het ontwerpprogramma 2023-2027.

Infrabel heeft opmerkingen geformuleerd over de interregionale acties met het oog op de bepalingen in verband met het beheer van de spoorwegen. Infrabel is van mening dat uniformisering van de regelgeving op landelijk niveau nodig is voor zijn netwerk. De MIVB is bovendien van mening dat een uitwisselingsprogramma, aangestuurd door experts (academici en professionals in de pesticidensector) noodzakelijk is, evenals stimulering van de partnerschappen met de universiteiten voor het zoeken naar alternatieven; het Gewest zal

⁴ Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA).

⁵ Dit percentage moet worden gerelateerd met het oog op de verstedelijking van het Gewest in de voorbije 10 jaar.

die wens richting zijn partners steunen. Meerdere opmerkingen geven blijk van zorgen en vragen over het sproeien van pesticiden en over de mogelijkheid om specifieke uitzonderingsregelingen te krijgen. Volgens het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is het belangrijk om een pertinente afwijkende bepaling in te voeren die het gebruik van fytofarmaceutische producten zo sterk beperkt als technisch mogelijk is, waarbij de operatoren en de beheerders van de spoorwegen (Infrabel, NMBS en MIVB) de veilige exploitatie voor zowel hun personeel als voor de gebruikers van hun diensten kunnen verzekeren. Er moet worden herinnerd aan de vele technische, menselijke en economische beperkingen waarmee de operatoren van de openbaarvervoernetwerken worden geconfronteerd (overal in Europa).

Veel opmerkingen hebben ook betrekking op de informatieplicht in de winkels (Bel-actie 2.2.1). Die wordt weinig efficiënt geacht en volgens de betrokkenen ook niet nageleefd (zie in dit verband de opmerking over thema 2 hieronder). Meerdere adviezen stellen dat de verkoop van niet-professionele pesticiden zou moeten worden beperkt tot biopesticiden en/of producten met een laag risico. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest steunt die benadering.

Het Gewest is het ook eens met de BHRVN (en gedeeltelijk met de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling) en met de milieubeschermingsverenigingen, die om meer transparantie vragen bij de diverse organen die betrokken zijn bij het toelatings- en reglementeringsproces voor pesticiden. Deze vragen zullen aan de NTF worden voorgelegd.

6. OVER DE REDUCTIE VAN BIOCIDEN

In hun reglementaire definitie maken pesticiden deel uit van de categorieën fytofarmaceutische producten en biociden. Meerder opmerkingen die in het kader van het openbaar onderzoek zijn ontvangen, geven blijk van onvrede met het feit dat het NAPAN en het Gewestelijk Programma hoofdzakelijk op de reductie van fytofarmaceutische producten zijn gericht, hoewel in de benamingen gebruik wordt gemaakt van de term "pesticiden".

Deze situatie vloeit voort uit de Europese Richtlijn 2009/128/EG en de teksten tot omzetting ervan: die beperken hun toepassingsgebied tot fytofarmaceutische producten. Gezien de zeer grote diversiteit in het gebruik van biociden lijkt het inderdaad gecompliceerd om globale richtlijnen voor te stellen die van toepassing zijn op alle productcategorieën.

De tekst van de pesticidenordonnantie is ook moeilijk op alle biociden toe te passen; het Gewest zal evenwel de mogelijkheid onderzoeken om een deel van de bepalingen uit te breiden tot het gebruik van biociden voor buitengebruik (desinfecterende middelen, houtbeschermingsmiddelen, mierenlokdozen enz.), zoals in Vlaanderen al het geval is⁶. De ordonnantie van 1 maart 2007 betreffende de bescherming van het leefmilieu legt al een reeks verbodsbeperkingen voor het gebruik van biociden in natuur- en bosreservaten en, impliciet, in Natura 2000-sites; deze bepalingen zouden kunnen worden bevestigd en expliciet gemaakt.

Het gebruik van biociden binnenshuis, en in het bijzonder het gebruik door huishoudens en instellingen voor kwetsbare groepen, vormt ook voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een bron van zorg. Hiervoor moeten specifieke maatregelen worden ingevoerd, maar die zijn moeilijk af te stemmen op het bestaande kader van de ordonnantie van 20 juni 2013; het Gewest zal de bestaande mogelijkheden onderzoeken om dit probleem op te lossen, in coördinatie met de andere overheden.

In de tussentijd zal het Programma de reductie van biociden zo veel mogelijk aanpakken.

⁶ Het decreet van 8 februari 2013 is alleen van toepassing op het gebruik van pesticiden (fytofarmaceutische producten en biociden) in de buitenlucht (art. 4).

V. INAANMERKINGNEMING VAN DE ADVIEZEN

1. OPLEIDINGEN VOOR PROFESSIONALS DIE MET GBP'S WERKEN

In het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van 31 maart 2017 betreffende de organisatie van het basisexamen, de basisopleiding en de aanvullende opleiding in het kader van de fytolicentie worden meerdere bepalingen geformuleerd met betrekking tot dit programmathema. Die beantwoorden meerdere van de tijdens de raadpleging ontvangen vragen en opmerkingen; de acties van het Programma worden aangepast om naar deze tekst te verwijzen.

De ESRBHG wil bijvoorbeeld dat de opleidingen voor de fytolicentie het veilige gebruik van alternatieve technieken en methodes aansnijden; dit thema wordt voorzien in het opleidingsprogramma (in bijlage bij het besluit). De HRZKMO wil dat de expertise van de opleiders gegarandeerd wordt; ook deze bepaling wordt beoogd door het besluit van de Regering, dat een erkenningsprocedure voorziet en ervarings- en neutraliteitscriteria stelt (dit laatste punt wordt ook door de Stad Brussel aangehaald).

Daarnaast wordt om coördinatie van de opleidingen tussen de diverse Gewesten gevraagd. In dit verband moet erop worden gewezen dat sprake is van coördinatie binnen de NTF en diens *ad hoc*-werkgroep (WG Fytolicentie).

De ESRBHG stelt voor dat de opleidingsmiddelen in de 3 gewesten universeel worden erkend; de GBP-producenten zijn dezelfde mening toegedaan en vragen om geharmoniseerde communicatie ter zake. De wetten, regels en beleidslijnen zijn verschillen echter aanzienlijk per gewest, waardoor de middelen en organisatiemethodes in de drie gewesten verschillen. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal echter in zijn opleidingen de hoofdlijnen van de geldende wetgevingen in de andere gewesten behandelen op basis van een differentiële benadering.

Algemeen gesproken benadrukt het Gewest dat het bereid is de opleidingen in het kader van de fytolicentie te gebruiken om een relevant professioneel opleidingsprogramma inzake ecologisch en landschapsbeheer of duurzame stadslandbouw aan te bieden en zo bij te dragen aan de doelstellingen van het Gewestelijk Natuurplan en de Good Food-strategie.

2. DE VERKOOP VAN PESTICIDEN

De ontvangen adviezen inzake de aanvankelijk voorgestelde gewestelijke acties geven blijk van een vraag naar een einde aan de vrije verkoop van pesticiden van de kant van de natuurbeschermingsverenigingen en de BHRVN (als aanvulling op het verbod op het gebruik van producten met glyfosaat, fipronil of neonicotinoïden dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest van kracht is), evenals van ongerustheid over de kwaliteit van de informatie die door de NP-adviseurs wordt verstrekt.

Ook wordt blijk gegeven van onbegrip rond de inhoud van het handvest inzake goede verkooppraktijken. De zichtbaarheid die wordt voorgesteld aan de winkels die dit handvest hebben aangenomen, wordt door de pesticidenproductiesector als oneerlijke concurrentie gezien – en de ESRBHG vraagt erom de spelers in de sector te betrekken bij de redactie ervan.

Het ontwerpprogramma is daarom geherformuleerd om deze vragen te beantwoorden, waarbij wordt gestreefd naar (i) verbetering van de kennis van de NP-adviseurs via aangepaste opleidingen (herformulering van BHG 2.2.1) en naar (ii) *omkadering* van de verkoop van pesticiden aan niet-professionele gebruikers (herformulering van maatregel BHG 2.2.2).

Deze omkadering zal gebeuren aan de hand van een handvest voor goede praktijken waarvoor de relevante spelers zullen worden geraadpleegd.

Ook zullen nieuwe reglementaire maatregelen worden onderzocht om de overbrenging van advies tijdens de verkoop van deze producten te verbeteren en het gewestelijk reglementair kader coherenter te maken na het gebruikverbod op bepaalde producten.

Uit meerdere opmerkingen komt verder twijfel naar voren over de effectiviteit van de Belgische maatregelen voor verplichte aanplakking in de winkels (Bel-actie 2.2.1). Vooral de BHRVN en de natuurverenigingen zijn van mening dat deze bepalingen zeer slecht worden nageleefd. Een gratis *call center* dat tijdens de openingstijden van de meeste winkels bereikbaar is moet de vragen van klanten kunnen beantwoorden; de Hoge Raad en de verenigingen vragen zich af hoe neutraal dat *call center* is en of er geen sprake is van belangconflicten, aangezien het door de professionals in de productie- en distributiesector van fytofarmaceutische producten is opgezet.

Het Gewest deelt deze bezorgdheid en zal voor de nodige dynamiek zorgen om die bij de betreffende overheden en instanties aan te kaarten. Het Gewest is ook voorstander van reflectie inzake een splitsing van de functies van adviseur/verdeler, al heeft het reserves over de haalbaarheid daarvan op korte termijn.

3. ALGEMENE VOORLICHTING EN BEWUSTMAKING INZAKE PESTICIDEN EN ALTERNATIEVEN

Op het vlak van het communicatieplan (BHG 2.3.1) zijn meerdere adviezen gegeven door met name de ESRBHG en de pesticidenproducenten: zij wensen vroegtijdige raadpleging van de spelers in de sector. Ze vragen bovendien dat rekening wordt gehouden met de risico's van alternatieve methodes en dat voldoende over dit onderwerp wordt gecommuniceerd; het project is hieraan aangepast.

De voorgestelde maatregelen zijn in het algemeen aanleiding voor positief commentaar, vooral voor wat de transitiebegeleiding voor het stadslandschap betreft. Met het oog op de samenhang zijn de acties die voorheen als doel hadden het ecologisch beheer van de groene ruimten richting het grote publiek te promoten (BHG 2.3.8 en 9) opgenomen in de doelstelling van begeleiding bij de transitie van het Brussels landschap, ongeacht of dat stedelijk of groen is⁷.

Voor wat de reflectie inzake de vergroening van de openbare ruimten betreft, wensen de natuurverenigingen dat het Gewest aandacht blijft besteden aan het vermijden van de verspreiding van niet-inheemse en/of tuinbouwsoorten; dit punt zal worden opgenomen in het Handvest voor duurzame vergroening. Hierover zal bovendien worden gesproken en overlegd door de gemeentelijke en gewestelijke autoriteiten binnen het Platform Bomen, Natuur en Landschap.

De aanduiding van goede beheerspraktijken via onder meer aangepaste bewegwijzering doet de vraag van de landschappelijke integratie van die informatiepanelen en andere communicatiemiddelen in de groene ruimten rijzen. Er wordt voorgesteld dit probleem te bespreken met het Platform Bomen, Natuur en Landschap.

Tot slot wordt ook de steun aan verenigingen die actief zijn rond het thema pesticidenreductie genoemd. Er wordt gevraagd om actie op langere termijn en een toereikend budget. Het gewest zal de nodige elementen invoeren om dit te doen, zoals overigens voorzien in het Gewestelijk Natuurplan (maatregel 22).

4. INSPECTIE VAN DE APPARATUUR

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest stelt geen actie voor in dit verband, want de inspectie van de sputtapparatuur valt onder de federale bevoegdheid.

5. VOORAFGAANDE AANKONDIGING VAN BESPUITING AAN POTENTIEEL BLOOTGESTELDE PERSONEN

De blootstelling van personen aan bespuiting is een terugkerende bron van zorg in de ontvangen adviezen. Daarnaast wordt ook gevraagd om lokaal verbod (bufferzones bij woningen, scholen enz.) of totaalverbod op pesticiden.

Voor wat de gewestelijke acties betreft, komt uit de raadpleging naar voren dat de term "meest problematische bespuitingen" vaag is en dat verdere verduidelijking van die notie ontbreekt. Het project is daarom aangepast en vermeldt nu dat het gaat om informatie over het risico van onvrijwillige blootstelling aan professionele bespuiting (hetzij, uitzonderlijk, in voor het publiek toegankelijke zones, hetzij meer in het algemeen aan de rand van landbouwpercelen).

De ESRBHG en de pesticidenproducenten vrezen voor een "psychose" en voor verwarring als gevolg van de verplichting tot informatieve aanplakking in het kader van het regeringsbesluit van 10 november 2016. De ESRBHG stelt voor de namen van de gebruikte actieve stoffen in de omgangstaal weer te geven indien die bestaan (beperkt aantal stoffen); dit advies zal worden voorgesteld in de begeleidende documenten die aan de professionals worden verstrekt.

De sector noemt het geval van alcoholazijn (azijnzuur), waarvoor volgens de sector te strenge aanplakkingsverplichtingen gelden, maar dit lijkt ongegrond: ofwel het gaat om het gebruik van keukenazijn als

⁷ De doelstelling "Begeleiding bij de transitie van het stadslandschap" is geherformuleerd als "Begeleiding bij de transitie van het Brusselse landschap".

basissubstantie, waarbij geen CLP-classificatie geldt⁸, ofwel het gaat om een toegelaten fytofarmaceutisch product dat azijnzuur bevat in een hogere concentratie en met coformulant(en), in welk geval wel voorzorgsmaatregelen gerechtvaardigd zijn in verband met de potentiële risico's die door de toelatingsprocedure voor het in de handel brengen worden gedefinieerd – een procedure die de producenten overigens als strikt en gepast beschouwen.

Het zou echter wel pertinent kunnen zijn om de aanplakkings- en signalisatiemodaliteiten voor basissubstanties en eventueel voor biopesticiden en/of producten met laag risico te vereenvoudigen om het eerstelijnsgebruik gemakkelijker te maken (zie BHG 2.9.17).

De producenten noemen ook de potentieel negatieve impact op de gezondheid of het milieu van andere stoffen die in voor het publiek toegankelijke ruimten worden gebruikt en waarvoor geen voorafgaande informatieplicht geldt; men noemt bleekwater, verf enz. Het geval van buiten gebruikte biociden is een duidelijk voorbeeld van de lacunes in de bestaande pesticidenordonnantie. Het programma wordt aangepast om rekening te houden met potentiële evoluties in dit verband.

Er zijn ook meerdere opmerkingen geplaatst over de relevantie, de haalbaarheid en de efficiëntie van een informatiesysteem aan de omwonenden voorafgaand aan de besproeiing van landbouwgewassen; deze opmerkingen moeten worden afgewogen tegen de bezorgdheid van die omwonenden. Een proefproject met informatie of bemiddeling lijkt echter niet onmogelijk te realiseren op het niveau van het Gewest, gezien het kleine aantal betrokken professionele spelers. Het Gewest toont zich bovendien zeer positief als het gaat om concretere acties (reglementaire maatregelen, stimuleringsmaatregelen voor de plaatsing van fysieke barrières enz.) om deze voorziening aan te vullen.

6. BESCHERMING VAN HET WATERMILIEU

De bescherming van het watermilieu (grondwater bestemd voor menselijk gebruik, oppervlakte water en niet-beoogde waterorganismen) vormt een van de voornaamste drijfveren voor de Europese dynamiek ter reductie van het pesticidengebruik. Dit is ook een belangrijke uitdaging voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, die overigens vertaald is naar het Waterbeheerplan.

Met betrekking tot het huidige programma worden enkele opmerkingen gegeven over de beschermingsmaatregelen voor grondwater voor menselijk gebruik. Uit de meeste daarvan komt naar voren dat de bewustmakings- en voorlichtingsmaatregelen niet volstaan om de vastgelegde doelstellingen te behalen. In dit verband moet worden herinnerd aan de wil van het Gewest om het gebruik en de verkoop van pesticiden op de schaal van het gewestelijk grondgebied beter te omkaderen, met name binnen de privéruimten; deze acties zouden samen de staat van de watermassa's moeten verbeteren.

Voor wat de beschermingszone type III van de waterwingebieden betreft (Ter Kamerenbos-Zoniënwoud) wordt voorgesteld informatieborden langs de wegen te plaatsen om de omtrek van deze zone af te bakenen, want de realiteit is op de oppervlakte niet zichtbaar; het programma wordt aangepast om dit interessante voorstel op te nemen. Het zal met de betreffende autoriteiten moeten worden besproken.

Brulocalis en de Stad Brussel maken zich van hun kant zorgen over de naleving van de door de ordonnantie van 20 juni 2013 ingevoerde verboden in deze zelfde zone, evenals in alle risicozones voor het watermilieu.

Deze instanties vragen om feedback inzake de lijst met bewoners en gebruikers van de beschermingszone type III, die zou worden opgesteld in het kader van het eerste reductieprogramma (actie BHG 9.1 van het GPPR 2013-2017); deze documenten zijn gedeeltelijk gerealiseerd en zullen ten laatste in juni 2018 worden voltooid.

Tot slot wordt gevraagd om een verbod op het gebruik van pesticiden langs waterpartijen, aangezien voorlichting van de bevolking en opvolging van de waterkwaliteit niet zullen volstaan. Er moet hier worden herinnerd aan het feit dat er al bepalingen van toepassing zijn om het oppervlaktewater te beschermen (bufferzones) en dat die binnenkort door het Gewest zullen worden versterkt via een regeringsbesluit waarin het gebruik van fytofarmaceutische producten in risicozones voor het watermilieu en voor niet-beoogde waterorganismen wordt verboden (goedgekeurd in 2de lezing op 26 januari 2017).

⁸ Het Europese CLP-reglement ("classification, labelling and packaging") heeft als doel te verzekeren dat de gevaren van chemische stoffen duidelijk aan de werknemers en de consumenten in de Europese Unie worden gemeld aan de hand van de classificatie en de etikettering van chemische producten (gevarenpictogrammen).

7. VERMINDERING VAN HET GEBRUIK VAN PESTICIDEN IN DE DOELZONES

Thema 7 van het programma gaat in op de reductie van pesticiden in de zones die openstaan voor het publiek en/of voor kwetsbare groepen, evenals in de natuurlijke ruimten. Deze elementen vormen de kern van het gewestelijk project, zoals de krachtlijnen ervan aangeven. Om deze centrale zorg te markeren, worden de benamingen van meerdere acties geformuleerd om te wijzen op de wil om deze bevolkingsgroepen en deze ruimten met alle nodige middelen te beschermen en niet alleen de risico's te verlagen.

Voor wat de bescherming van kwetsbare groepen en natuurlijke zones betreft lijkt het erop dat de voorlichtings- en bewustmakingsacties voor de beheerders en omwonenden van de betreffende zones (BHG 2.7.1 en 3 en BHG 2.7.8 tot 2.7.10) niet volstaan om de respondenten op de raadpleging te overtuigen; dit is een basistendens voor alle acties van hetzelfde type. Het Gewest zal de effectiviteit van deze campagnes en acties daarom zorgvuldig evalueren (zie BHG 2.10.1).

Voor wat de bescherming van de kwetsbaarsten betreft, wordt door de Stad Brussel ook aangevoerd dat, gezien de bevolkingsdichtheid, de spreiding van de betreffende instellingen en de verplaatsing van personen, elke behandelde ruimte een risico kan betekenen voor deze kwetsbare groepen. Deze specifieke maatregelen moeten dus in de bredere context van pesticidenreductie op het niveau van het Gewest te plaatsen, alle sectors tezamen nemend.

De reductie van pesticiden in privéruimten (al of niet toegankelijk voor het publiek) vormt dus een grote uitdaging op de schaal van het gewestelijk grondgebied, zowel met het oog op het aantal personen dat potentieel wordt blootgesteld als door de omvang van de betreffende groene oppervlakken; dit punt vormt bovendien een belangrijke krachtlijn binnen het Programma, als aanvulling op de – reeds in grote mate gestarte – reductie in de openbare ruimten.

Ook hier komt uit de adviezen de vraag om krachtiger actie door de overheden naar voren die minder op bewustmaking berust. De acties inzake de privéruimten (BHG 2.7.4 en 2.7.5) worden daarom geformuleerd om aan te geven dat het niet zozeer gaat om de vermindering van het gebruik van pesticiden in deze ruimten maar om de *beperking* ervan. Naast voorlichting en bewustmaking zullen reglementaire hulpmiddelen worden voorgesteld om dit doel te bereiken, onder meer inzake de omkadering van de verkoop aan niet-professionals, en de beperking van het gebruik van pesticiden in deze gebieden.

De pesticidenproducenten wijzen op het feit dat de beperking van de risico's ook gericht moet zijn op de risico's van alternatieve methoden (afbranden, kappen enz.) en de risico's van biopesticiden en producten met een laag risico, want ook die mogen niet worden verwaarloosd. Het Gewest heeft oor voor deze opmerkingen; deze risico's en de veilige omgang met de alternatieven en de betreffende producten zullen worden besproken in het communicatieplan (BHG 2.3.1).

Een burger stelt ook vragen over de pertinentie van meer gebruik van biopesticiden en/of producten met een beperkt risico, met het gevaar dat het ecosysteem net zozeer wordt verstoord als in het geval van conventioneel productgebruik. Hier moet worden toegelicht dat de filosofie die door het Gewest wordt uitgedragen eruit bestaat dat eerst en vooral het tolerantieniveau voor onkruid (en, waar relevant, voor schadelijke organismen) moet worden verhoogd, waarna als eerstelijnsoplossing alternatieve bestrijdingsmethoden worden toegepast (manueel, mechanisch, thermisch). Het gebruik van pesticiden, ook als die van natuurlijke oorsprong zijn, moet pas in laatste instantie worden gekozen; in dat geval moet wel de voorkeur uitgaan naar producten die binnen de biologische landbouw worden toegelaten, eerder dan zogenoemde "conventionele" producten.

Voor wat specifiek de bescherming van natuurlijke soorten aangaat, wordt gevraagd de actie van het Gewest uit te breiden tot de verbindingss zones van het Brusselse ecologisch netwerk. Die moeten evenwel, afhankelijk van hun aard (openbare of privéruimte), worden beschouwd als reeds voorwerp uitmakend van een reeks maatregelen binnen het Programma.

Tot slot, inzake het onderwerp van bewustmaking van professionals inzake de herbetreding van behandelde percelen, zijn de pesticidenproducenten van mening dat voldoende met de risico's rekening wordt gehouden tijdens de toelatingsprocedure voor de producten en dat de etiketten alle nodige informatie bevatten. Bijkomende voorlichting hieromtrent lijkt echter niet overbodig.

8. HANTERING/OPSLAG VAN GBP'S EN HUN VERPAKKING/RESTEN

Het thema van de hantering en opslag van producten roept weinig commentaar op. De ESRBHG vraagt om de gewestelijke voorzieningen hieromtrent compatibel te maken met de eerder bestaande bepalingen van het koninklijk besluit van 13 maart 1998 betreffende de opslag van zeer licht ontvlambare, licht ontvlambare, ontvlambare en brandbare vloeistoffen.

De bepalingen van beide besluiten zijn cumulatief – en waar relevant zijn de strengste voorwaarden van toepassing – wanneer een van de opgeslagen fytofarmaceutische producten als ontvlambaar of brandbaar wordt beschouwd.

9. INTEGRALE BESTRIJDING VAN VOOR DE GEWASSEN SCHADELIJKE FACTOREN

De integrale bestrijding van voor de gewassen schadelijke factoren vormt een Europese actiepijler voor de reductie van pesticiden. De essentiële elementen voor de toepassing ervan moeten in de landelijke actieplannen worden toegelicht.

Gezien het grote aantal acties rond dit thema (22 BHG-acties) is een groot aantal adviezen verzameld.

Er wordt onder meer op gewezen dat alvorens alternatieve bestrijdingsmiddelen moeten worden gepromoot, met inbegrip van de integrale (biologische) bestrijding, eerst de ecosystemen en het natuurlijke evenwicht moeten worden hersteld door goede agro-ecologische praktijken toe te passen en de promoties van werkwijzen zoals permacultuur te bevorderen. Het Programma is lichtjes aangepast in deze zin (BHG 2.9.1). Deze benaderingen worden ook besproken in het kader van de opleidingen voor de fytolicentie⁹.

De pesticidenproductiesector maakt zich zorgen over de objectiviteit van het handboek voor ecologisch en landschappelijk beheer van de groene ruimten (RBC 2.9.3); dit wordt ontwikkeld door de Facilitator Natuur – in het kader van het Gewestelijk Natuurplan –, bijgestaan door onderzoeksgebureaus, waarbij sprake is van een verregaand overlegproces met de diverse spelers van het Platform Bomen, Natuur en Landschap. Een gelijkaardige verwachting wordt geformuleerd wat de juridische en technische definitie van bepaalde concepten betreft (BHG 2.9.19); de relevante sectoren zullen worden geraadpleegd en het project wordt in die zin aangepast.

Algemeen over de acties in het domein van de integrale bestrijding (BHG 2.9.5 tot 8 en 2.9.10 tot 16) vragen meerdere opmerkingen uit de sector om rekening te houden met de bestaande hulpmiddelen en methodes in de andere Gewesten. Men meent dat het niet nodig is "het wiel opnieuw uit te vinden" en vraagt om deze regelgeving af te stemmen op die van de andere gewesten.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zal er in de mate van het mogelijke op toezien dat de gevoerde acties en de richtlijnen voor de integrale bestrijding (BHG 2.9.20 en 21) inderdaad compatibel zijn met die welke in Vlaanderen of Wallonië worden toegepast – in het bijzonder voor die welke van toepassing zijn op de landbouw – maar onder voorbehoud van de *hierboven* genoemde specifieke grootstedelijke eigenschappen van Brussel.

De pesticidenproducenten wijzen ook op het risico dat schadelijke dieren resistentie ontwikkelen als gevolg van de beperking van het aantal bruikbare producten. Het Gewest herinnert hier aan zijn ambitie om bestrijdingsstrategieën toe te passen die in essentie op alternatieve technieken berusten, ervan uitgaande dat het niet-gebruiken van fytofarmaceutische producten niet zal bijdragen aan resistentieverschijnselen. De huidige reglementaire context voorziet bovendien afwijkingen – die zullen worden geoptimaliseerd – waarmee fytonautaire crises en specifieke problemen per geval kunnen worden aangepakt. Tot slot moet worden benadrukt dat de bepalingen van de ordonnantie van 20 juni 2013 slechts weinig betrekking hebben op de professionele landbouw, aangezien die relatief weinig ontwikkeld is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Voor wat de terbeschikkingstelling van standaardvoorschriften voor de bestekken van de overheidsdiensten betreft, verwelkomen Bruxelles en de Stad Brussel deze maatregel. Ze vragen om specifieke clausules voor de aankoop van alternatief mechanisch of thermisch materiaal; het project, dat dit onderwerp aanroerde, wordt verduidelijkt om dit explicieter te maken.

De omkadering van afwijkingen van de ordonnantie van 20 juni 2013 (BHG 2.9.16) wordt door de verschillende respondenten positief onthaald. Zij insisteren op de noodzaak van perfecte samenhang van de afwijkingsoorziening met die van de ordonnantie van 1 maart 2012 inzake het behoud van de natuur, evenals op het behoud van de verworvenheden, met name het principe van bestrijding als laatste redmiddel. Het eerstelijnsgebruik van producten die in de biologische landbouw kunnen worden gebruikt, wordt eveneens goedgekeurd – al lijkt niet duidelijk te zijn dat ook dit fytofarmaceutische producten zijn en dat ook hier risico's bestaan – maar er wordt blijk gegeven van reserves betreffende het gebruik van producten met een laag risico. Het Gewest zal aandacht besteden aan de definitie van deze categorie substanties en producten, die door de Europese Commissie zal worden voorgesteld. Het zal beoordelen of het pertinent is hier gebruik van te maken, afhankelijk van de grotere of kleinere hoeveelheid actieve stoffen in de producten¹⁰.

⁹ Module 5B: Duurzame en biologische landbouw – Thema: Duurzame landbouw: principes en varianten (biologische landbouw, agro-ecologie, agrosylvopastoralisme, permacultuur enz.).

¹⁰ De categorieën producten die zijn toegelaten in de biologische landbouw zijn toegelaten en producten met laag risico overlappen elkaar maar gedeeltelijk: gevaarlijke biopesticiden kunnen gevaarlijk zijn voor de gezondheid of het milieu, zoals Bordeauxse pap; andersom streven herbiciden op basis van natuurlijke stoffen die als producten met een laag risico kunnen worden beschouwd, niet naar toelating binnen de biologische landbouw, aangezien de Europese regelgeving in deze sector geen ruimte laat voor herbiciden.

De natuurbeschermingsverenigingen vragen bovendien om afwijkingen ter advies voor te leggen aan de BHRVN, zoals dat ook het geval is bij afwijkingen op de natuurordonnantie; deze vraag zal worden onderzocht, maar is mogelijk niet in alle gevallen pertinent. Bovendien vallen de afwijkingen voor het gebruik van pesticiden in beschermd natuurgebieden (natuur- en bosreservaten of Natura 2000-sites) al onder de natuurordonnantie.

Voor wat het onderzoek en het onderzoek en de actie in het domein integrale bestrijding betreft (BHG 2.9.6), wordt gevraagd om het overheidsgebruik uitsluitend in te zetten voor alternatieven voor pesticiden. Het Programma wordt aangepast om deze belangrijke nuance op te nemen, hoewel het Gewest zou willen dat het ook wordt gebruikt voor onderzoek naar biopesticiden en hun milieueffecten (hiertoe wordt actie BHG 2.10.1 aangevuld, zie verderop).

10. INDICATOREN

De openbare raadpleging wijst op een gebrek aan cijfermatige indicatoren voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, hetgeen met name door de BHRVN wordt betreurd, en op de afwezigheid van een rapport inzake de implementatie van het eerste Programma 2013-2017. Dat laatste zal in de loop van de tweede helft van 2017 beschikbaar komen. Het Gewest heeft oor voor de pertinente opmerkingen en zal de elementen inzetten die nodig zijn voor de productie van informatie, binnen de beperkingen van zijn bevoegdheden.

Het Programma wordt ook aangevuld met een voorstel voor publicatie van een korte jaarlijkse stand van zaken rond de implementatie van het Programma. Dit zal op de internetsite van Leefmilieu Brussel worden gepubliceerd, ten laatste op 31 maart van elk jaar (voor het voorbije jaar).

Meerdere interveniënten, zowel de pesticidenproductiesector als de BHRVN, insisteren op informatiedeling met de pertinente spelers. Deze uitwisseling zal worden bevorderd door het waarnemingscentrum, via de bestaande dialoogruimten.

Met het oog op een waarschuwing inzake dubbele structuren, wordt vermeld dat het waarnemingscentrum voor pesticiden een *gewestelijk* waarnemingscentrum is dat door de Facilitator Natuur wordt aangestuurd.

Er wordt ook voorgesteld de opdracht van het waarnemingscentrum uit te breiden naar de productie van gegevens en niet alleen de verzameling ervan, onder meer via studies naar de milieukwaliteit. Ook zullen reglementaire pistes worden onderzocht om een systematische verzameling van cijfermateriaal mogelijk te maken, met name via verplichte registers voor gebruikers en verdelers van fytofarmaceutische producten (in toepassing van de Verordening (EG) nr. 1107/2009).

Door de verzamelde gegevens bijeen te brengen, kan het Gewestelijk Waarnemingscentrum voor Pesticiden de effectiviteit beoordelen van de maatregelen en regels die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden geïmplementeerd. Deze regelgeving kan vervolgens waar nodig worden gecorrigeerd om de relevantie te garanderen.

De BHRVN betreurt dat er geen gewestelijke gegevens over de verkoop van pesticiden bestaan, aangezien die op landelijk niveau door de federale overheid worden verzameld. Het Gewest is het daarmee eens en zal deze vraag aan de betreffende autoriteiten voorleggen om de haalbaarheid te onderzoeken.

INFO

02 775 75 75
WWW.ENVIRONNEMENT.BRUSSELS

Coördinatie:

Voor Leefmilieu Brussel: Julien RUELLE, Christophe BARBIEUX

Voor het Kabinet van de Minister Céline FREMAULT: Stéphane VANWIJNSBERGHE, Caroline VINCKENBOSCH

Redactie: Julien RUELLE

Verantw. Uitg. : Frédéric FONTAINE en Barbara DEWULF – Havenlaan 86C/3000- 1000 Brussel

PAGINA 15 VAN 15 – MILIEUVERKLARING VAN HET GEWESTELIJK PROGRAMMA VOOR PESTICIDENREDUCTIE 2018-2022

Gezien om gevoegd te worden bij het besluit van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering van betreffende de organisatie van het basisexamen, de basisopleiding en de aanvullende opleiding in het kader van de fytofficentie Brussel, 19 juli 2017.

De Minister-President van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering,
R. VERVOORT

De Minister van Huisvesting, Levenskwaliteit, Leefmilieu en Energie,
C. FREMAULT